

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ
КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО
ПРОЦЕСУ ПРИ ПІДВИЩЕННІ КВАЛІФІКАЦІЇ КЕРІВНИХ
КАДРІВ ЗА ОЧНО-ДИСТАНЦІЙНОЮ ФОРМОЮ НАВЧАННЯ**

Навчальний посібник

Київ
Педагогічна думка
2012

УДК 378.091.113:005.963](07)

ББК 74.58я7

НЗ4

*Рекомендовано до друку вченою радою
Університету менеджменту освіти НАПН України
(протокол № 10 від 20 грудня 2011 р.)*

Рецензенти:

А.І.Чміль, доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри університетської та професійної освіти та права Університету менеджменту освіти НАПН України;
В.Ю.Биков, доктор технічних наук, професор, дійсний член НАПН України, директор Інституту інформаційних технологій та засобів навчання НАПН України.

Науково-методичні засади кредитно-модульної організації
НЗ4 навчального процесу при підвищенні кваліфікації керівних кадрів за очно-дистанційною формою навчання: навч. посіб. / В. В. Олійник, В. О. Гравіт, Л. Л. Ляхощка [та ін.]; — К.: Педагогічна думка, 2012. — 210 с.
ISBN 978-966-644-279-9

У посібнику широко представлені результати НДР «Організація кредитно-модульного навчання за дистанційною формою підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти», подано аналіз стану освітньої діяльності ВНЗ ППО, описані структурно-функціональну модель та технологія впровадження ЄКТС в освітню діяльність та їх нормативне, методичне та інформаційне забезпечення. Обґрунтовано доцільність застосування технологій дистанційного навчання в ЄКТС.

Для керівників освіти, викладачів навчальних закладів післядипломної педагогічної освіти, працівників органів управління освітою, слухачів курсів підвищення кваліфікації, аспірантів.

УДК 378.091.113:005.963](07)

ББК 74.58я7

ISBN 978-966-644-279-9

© Університет менеджменту освіти
НАПН України, 2012
© Педагогічна думка, 2012.

ЗМІСТ

ВСТУП		5
РОЗДІЛ 1	КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КРЕДИТНО-ТРАНСФЕРНОЇ СИСТЕМИ У ВИЩІ НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ	8
1.1.	Освітня діяльність у вищих навчальних закладах післядипломної педагогічної освіти: стан, тенденції та перспективи.	8
1.2.	Загальна характеристика Європейської кредитно-трансферної системи.	25
1.3.	Структурно-функціональна модель впровадження Європейської кредитно-трансферної системи в ВНЗ ППО.	36
Питання для самоконтролю		47
Література для самоосвіти		48
РОЗДІЛ 2	ТЕХНОЛОГІЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КРЕДИТНО-ТРАНСФЕРНОЇ СИСТЕМИ В ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ КЕРІВНИХ І ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ ОСВІТИ	50
2.1.	Педагогічні технології в післядипломній педагогічній освіті.	50
2.2.	Планування та організація підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти за Європейською кредитно-трансферною системою.	61
2.3.	Педагогічний контроль і методика оцінювання успішність підвищення кваліфікації слухачів.	79
Питання для самоконтролю		90
Література для самоосвіти		90
РОЗДІЛ 3	ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КРЕДИТНО-ТРАНСФЕРНОЇ СИСТЕМИ У ВИЩІ НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ	91
3.1.	Нормативне, методичне та дидактичне забезпечення впровадження Європейської кредитно-трансферної системи.	91
3.2.	Інформаційне і комунікаційне забезпечення Європейської кредитно-трансферної системи.	98
3.3.	Самостійна робота слухачів при Європейській кредитно-трансферній системі.	106
Питання для самоконтролю		117
Література для самоосвіти		117
РОЗДІЛ 4	ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ КРЕДИТНО-ТРАНСФЕРНІЙ СИСТЕМІ	118
4.1.	Відкрита освіта та дистанційне навчання.	118

4.2.	Дидактичні аспекти застосування дистанційного навчання у вищих навчальних закладах післядипломної педагогічної освіти.	129
4.3.	Застосування технологій дистанційного навчання в підвищенні кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти.	141
Питання для самоконтролю		148
Література для самоосвіти		148
ДОДАТКИ		149
Додаток 1	Проект положення «Про запровадження Європейської кредитно-трансферної системи у вищі навчальні заклади післядипломної педагогічної освіти».	149
Додаток 2	Кредитно-модульна система організації навчального процесу в підвищенні кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти : <i>результати педагогічного експерименту 2009–2010 рр.</i>	182

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВНЗ – вищий навчальний заклад;
ВНЗ ППО – вищі навчальні заклади післядипломної педагогічної освіти;
ДН – дистанційне навчання;
ДО – дистанційна освіта;
ЄКТС – Європейська кредитно-трансферна система (European Credit Transfer System);
ІВО – Інститут відкритої освіти ;
ІДС – індивідуальні навчальні досягнення слухача;
ІЗС – індивідуальні заняття слухачів;
ІНДЗ – індивідуальні навчально-дослідні завдання;
ІОС – інформаційно-освітнє середовище;
ІППО – інститути післядипломної педагогічної освіти;
КМСОНП – кредитно-модульна система організації навчального процесу;
КП – консультативний пункт;
КСОНП – курсова система організації навчального процесу;
НАПН – Національна академія педагогічних наук України;
НДР – науково-дослідна робота;
ОПП – освітньо-професійна програма;
ПК – підвищення кваліфікації;
ПО – післядипломна освіта;
ППО – післядипломна педагогічна освіта;
ПСОНП – предметна система організації навчального процесу;
СРС – самостійна робота слухача;
УМО – Університет менеджменту освіти;
ЦППО – Центральний інститут післядипломної педагогічної освіти.

ВСТУП

Європейський вибір України, ідея формування європейського наукового та освітнього простору, реалізована через Болонський процес, зумовили, по-перше, приєднання України до цього процесу (травень 2005 р.), і, по-друге, адаптацію вітчизняної системи до Європейської кредитно-трансферної системи (ЄКТС).

Наказом Міністерства освіти і науки (МОН) України від 10.10.2009 № 943 вищим навчальним закладам України приписано було запровадити з 2009/2010 навчального року Європейську кредитно-трансферну систему та її ключові документи.

Наказу передував широкомасштабний (понад 100 ВНЗ) педагогічний експеримент щодо переходу системи вищої освіти на нову, кредитно-модульну організацію навчального процесу. Педагогічний експеримент проводився під керівництвом МОН України протягом 2004–2008 рр. Взяли участь в експерименті 120 тис. студентів (5,2 тис. академічних груп) за 75 напрямками підготовки.

Під час педагогічного експерименту була створена певна нормативна база у вигляді тимчасового Положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців, низки наказів МОН України, а також Методичних рекомендацій щодо запровадження Європейської кредитно-трансферної системи та її ключових документів у вищих навчальних закладах.

За результатами експерименту було науково обгрунтовано доцільність переходу системи вищої освіти на ЄКТС та доведено можливість її впровадження у вищі навчальні заклади III–IV рівнів акредитації.

Вищі навчальні заклади післядипломної педагогічної освіти в експерименті участі не брали і питання про модернізацію їх освітньої діяльності на засадах кредитно-модульної системи офіційно не ставилося. Водночас необхідність реформ у діяльності інститутів ППО назріла вже давно, оскільки їх освітня діяльність за «радянським» зразком вже не відповідала сучасним вимогам.

Післядипломна педагогічна освіта (далі – ППО) принципово відрізняється від системи вищої освіти. Вона має інші мету, завдання, зміст, контингент, підходи до організації та планування навчального процесу. Тому механічне перенесення результатів педагогічного експерименту в системі вищої освіти на систему ППО – неприпустиме.

Аналіз ситуації показав, що для впровадження в післядипломну педагогічну освіту кредитно-модульної системи організації навчального процесу (КМСОНП) необхідні окремі науково обгрунтовані організаційно-педагогічні підходи, що не видозмінюють ідей Болонського процесу, але враховують галузеву специфіку.

Для наукового забезпечення впровадження КМСОНП у ППО у січні 2009 р. в Державному вищому навчальному закладі «Університет менеджменту освіти» на замовлення НАПН України була відкрита держбюджетна науково-дослідна робота за темою «Організація кредитно-модульного навчання за дистанційною формою підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти», розрахована на три роки (2009–2011 рр.).

Основна мета науково-дослідної роботи (НДР) – розроблення та експериментальна апробація концептуальних засад застосування КМСОНП у системі підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти за дистанційною формою навчання.

Основні завдання НДР:

1. Науково обґрунтувати доцільність та можливість застосування кредитно-модульної організації навчального процесу в системі підвищення кваліфікації керівних кадрів за очно-дистанційною формою навчання.

2. Розробити й апробувати нову структуру та зміст процесу навчання слухачів, що відповідають науково обґрунтованим вимогам кредитно-модульної організації навчального процесу.

3. Розробити та апробувати сучасну систему педагогічного контролю успішності підвищення кваліфікації слухачів за очно-дистанційною формою навчання на засадах загальноєвропейських підходів (система ЄКТС), що забезпечує надійну діагностику якості навчання.

4. Обґрунтувати оптимальну структуру системотехнічного, матеріально-технічного та кадрового забезпечення кредитно-модульної організації навчального процесу за очно-дистанційною формою навчання.

5. Розробити та апробувати в реальному навчальному процесі пакет нормативних документів для забезпечення кредитно-модульної організації навчального процесу за очно-дистанційною формою навчання.

У цьому посібнику узагальнено основні результати виконання НДР, обґрунтовано принципові висновки про доцільність і можливість впровадження КМСОНП в освітню діяльність вищих навчальних закладів післядипломної педагогічної освіти (ВНЗ ППО), описано опрацьовані теоретичні та практичні аспекти проблеми.

Матеріали посібника становлять інтерес для тих, хто причетний до проблеми впровадження КМСОНП у ППО; співробітникам МОНМС України, керівництву та викладачам ВНЗ ППО, слухачам, аспірантам та ін.

РОЗДІЛ 1

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КРЕДИТНО-ТРАНСФЕРНОЇ СИСТЕМИ У ВИЩІ НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

1.1. Освітня діяльність у вищих навчальних закладах післядипломної педагогічної освіти: стан, тенденції та перспективи

Кінець ХХ – початок ХХІ ст. завдяки бурхливому розвитку науки, техніки і технологій приніс людству глобальні зміни. Завдяки інформаційно-телекомунікаційній революції виникло та почало розвиватися нове, так зване інформаційне, суспільство. Постійні зміни в економіці, міграція капіталу грошового та інтелектуального, а також дуже швидкий та об'ємний інформаційний потік в останні десятиріччя спричинили кризу в національних і світових освітніх системах.

Характеристики причин кризових явищ освітніх систем у різних країнах різноманітні. Серед найпоширеніших можна назвати:

- ❖ різницю між кількістю тих, хто бажає здобути якісну освіту, та тими, хто справді має таку можливість;
- ❖ консервативність систем освіти більшості країн, тобто вони не встигають у змістовому плані за швидкоплинними технологіями;
- ❖ недостатнє фінансування освітньої сфери;
- ❖ інертність освітніх систем, які дуже повільно реагують на зовнішні запити та вимоги суспільства;
- ❖ менталітет самого суспільства, який заважає раціональному використанню освітніх можливостей для національного розвитку.

Причинами кризових явищ у системі освіти України насамперед можна назвати: недостатнє фінансування системи освіти, застарілу матеріально-технічну базу, низький статус педагога, відплив кадрового потенціалу, старіння висококваліфікованих наукових і педагогічних працівників, низький рівень оплати праці порівняно з іншими верствами населення та зростання вимог до обсягу та глибини знань педагогів.

Водночас інтеграція у світову спільноту зумовила низку проблем, специфічних для України. Серед яких беззаперечно можна назвати необхідність поліпшення та перебудови вітчизняної системи освіти взагалі та її галузей зокрема.

Нині місце освіти в суспільстві визначають дві тенденції. Перша – перехід від індустріального до науково-інформаційного виробництва, яке змінює майже всі аспекти життя і діяльності суспільства в цілому та кожної особистості зокрема. Перехід до інформаційного суспільства кардинально змінює становище системи освіти у суспільстві, її інституційний статус. Освіта стає не лише інструментом взаємопроникнення знань і технологій у глобальному масштабі, а й капіталу, засобом боротьби за ринок, вирішення геополітичних завдань.

Друга тенденція – глобалізація світу, яка охопила всі галузі суспільного життя. Мається на увазі зближення держав і націй, завдяки якому створюються широкі передумови для формування єдиного економічного простору, єдиного інформаційного поля тощо. Серед іншого глобалізація передбачає формування єдиних принципів, єдиного типу суспільних відносин в економіці тощо. Інакше країна може опинитися на узбіччі світових цивілізаційних процесів.

Однією з характерних ознак нинішнього суспільного життя є швидка зміна ідей, знань, технологій та інформації. Інтернаціоналізація та глобалізація суспільства посилюють взаємозв'язок і взаємовплив між різними галузями. У таких умовах набуті знання дуже швидко

втрачають цінність і не відповідають сучасності. Адже недаремно кажуть, що ми живемо в постіндустріальну епоху, коли світом володіє той, хто володіє інформацією. На цій основі постає завдання: людина повинна навчатися впродовж усього життя, аби залишатися конкурентоспроможною у своїй професійній діяльності, а за великим рахунком – у життєдіяльності взагалі.

Питання неперервності в освіті не нове. Є приклади того, що ідея неперервності освіти турбувала вчених ще за стародавніх часів. Великий китайський енциклопедист Сюнь-Цена (313–238 рр. до н. е.) висловлював своє філософське бачення так: «Учитися потрібно все життя, до останнього подиху» [24].

В еволюції поглядів на проблему неперервності освіти вітчизняні вчені А. С. Нікуліна, Л. Є. Сігаєва, В. В. Олійник та ін. вирізняють три історичні етапи розвитку.

Перший тривав до кінця 60-х років ХХ ст. На цьому етапі неперервна освіта ототожнювалася з освітою дорослих. Вперше питання про андрагогіку та її місце в системі освіти Є. М. Мединський розглядав ще в 1919 р. Надалі відбувалися становлення та розвиток цієї галузі як самостійної науки. Серед науковців, які переймалися її проблемами, слід назвати вчених різних країн, насамперед югославів Б. Самоловчева і Д. Савичева, німця Ф. Пеггелера, нідерландця Т. Тен Хава, поляка Л. Туроса, американців М. Ноулза і Р. Сміта, англійця П. Ленграна та ін. [24].

Ще однією значною подією було проголошення концепції неперервної освіти на конференції ЮНЕСКО в 1965 р.

Другий етап історичного розвитку відбувався в 70-ті роки. На цьому етапі концепцією неперервної освіти за окремими напрямками опікувалися різні міжнародні організації, зокрема ЮНЕСКО, Міжнародна організація праці (МОП), Рада Європи і Європейського Економічного Співтовариства (СЕС) та ін. У результаті були ухвалені рекомендації щодо професійного і технічного навчання; професійної орієнтації та професійної підготовки в галузі людських ресурсів; розвитку освіти дорослих [12]. Розроблено найважливіші складові її структури: базову освіту, післядипломну освіту, підвищення кваліфікації, перепідготовку кадрів, самоосвіту і самовиховання [24].

Третій етап триває дотепер. Створено модель системи неперервної освіти, зроблено спроби уніфікувати її теорію, визначити сутність [18].

Одним з напрямів практичної реалізації ідей неперервної освіти є формування нової її складової – післядипломної освіти (ПО).

Її виділення в окреме поняття стало наслідком усвідомлення того, що за сучасних умов потребу суспільства у кваліфікованих кадрах з високим рівнем професіоналізму та культури можна задовольнити лише на основі нової філософії освіти – «освіта через усе життя» [16].

Післядипломна освіта офіційного статусу набула в Законі України «Про освіту» від 23 травня 1991 р. У ньому визначено її сутність: «Післядипломна освіта – спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки особи шляхом поглиблення, розширення й оновлення її професійних знань, умінь і навичок або отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше освітньо-кваліфікаційного рівня та практичного досвіду» [1].

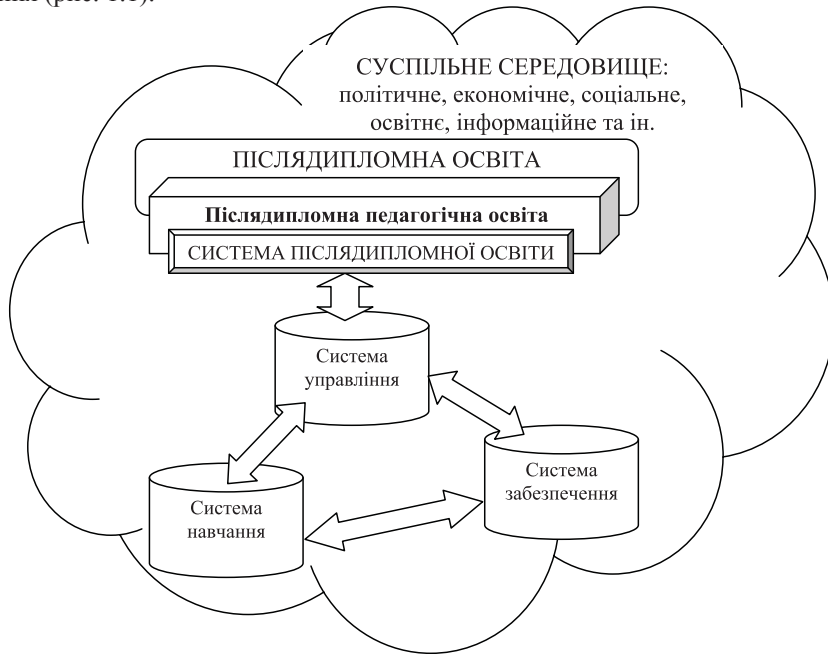
Післядипломна освіта з моменту її створення мала чітку галузеву спрямованість, що було зумовлено насамперед структурою народного господарства.

Водночас є сфера людської діяльності, яка не має відомчих меж і не може бути віднесена до окремої галузі. Насамперед це діяльність, пов'язана з навчанням людей, – *педагогічна діяльність*. Отже, можна говорити про *післядипломну педагогічну освіту* (ППО) як окрему структуру.

Прийнято вважати, що офіційний статус післядипломної педагогічної освіти визначено Законом України «Про загальну середню освіту» від 13 травня 1999 р. Але це не зовсім

так. У Законі немає визначення понять «післядипломна педагогічна освіта», «система післядипломної педагогічної освіти», «завдання післядипломної педагогічної освіти» та ін. Тому на сьогодні для післядипломної педагогічної освіти немає самостійної законодавчої та повної нормативної бази, яка б конкретизувала мету, завдання, функції тощо цієї складової післядипломної освіти [4].

Незважаючи на це, фактично післядипломна педагогічна освіта існує, існує і її система, до складу якої входять навчальні заклади, установи методичного забезпечення та органи управління (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Післядипломна педагогічна освіта як система

У процесі становлення та розвитку системи ППО можна умовно виокремити три етапи.

Перший етап – становлення ППО як системи (2000–2005 рр.).

Система ППО формувалася на базі інститутів підвищення кваліфікації вчителів «радянського періоду», які не повною мірою відповідали соціально-економічним умовам, які кардинально змінилися (ринок, конкуренція тощо).

На кінець 2001 р. система післядипломної педагогічної освіти в Україні як комплекс закладів та установ складалася з: 24 обласних інститутів ППО, 2 – міських (Київський міжрегіональний та Севастопольський), 1 – республіканського (Кримський республіканський ППО), 2 інститутів АПН України (Центральний інститут ППО та Донецький інститут післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників) і 19 факультетів підвищення кваліфікації педагогічних університетів та інститутів, а також госпрозрахункових центрів підвищення кваліфікації педагогічних та керівних кадрів.

Для етапу становлення системи ППО характерні:

- ❖ невисокий науковий потенціал системи;
- ❖ відсутність у деяких вищих навчальних закладах (ВНЗ) Інтернету, достатньої кількості комп'ютерів, сучасної офісної техніки тощо;
- ❖ недостатній рівень наукової та методичної роботи, видавничої діяльності та ін.

Другий етап – етап розвитку (2005–2010 рр.).

На етапі розвитку зріс науковий потенціал системи ППО, поліпшилося кадрове забезпечення ВНЗ післядипломної педагогічної освіти (рис. 1.2, табл. 1.1).

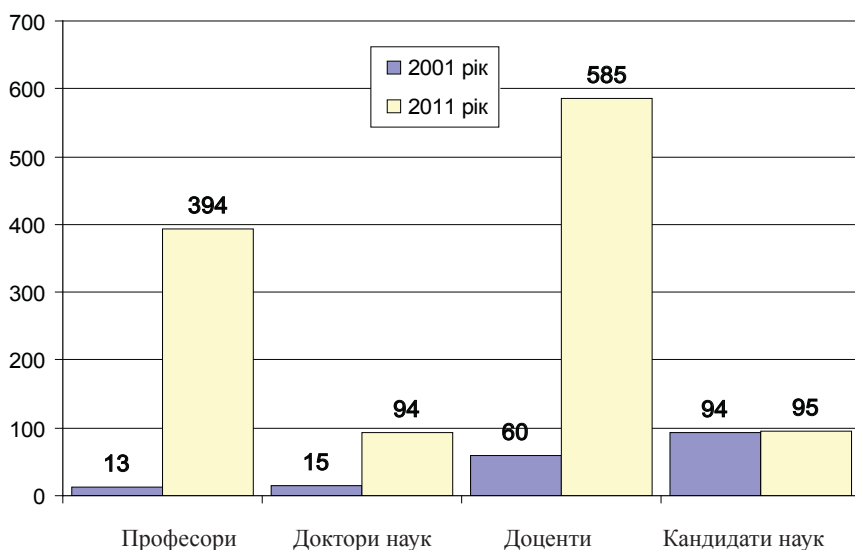

Рис. 1.2. Склад науково-педагогічних кадрів системи ППО

Таблиця 1.1

Кадрове забезпечення вищих навчальних закладів ППО (станом на 2011 рік)

Скорочена назва навчального закладу	Всього співробітників	У тому числі				Частка кадрів вищої кваліфікації, %
		професорів	докторів наук	доцентів	кандидатів наук	
Вінницький ОПОПП	118	4	–	20	–	20,34
Волинський ІППО	85	2	3	11	18	40,00
Дніпропетровський ОІППО	105	3	4	4	14	23,81
Донецький ОІППО	165	–	–	20	31	30,91
Житомирський ОІППО	90	4	4	8	13	32,22
Закарпатський ІППО	90	1	1	15	16	36,67
Запорізький ОІППО	168	2	3	25	36	39,29
Івано-Франківський ОІППО	152	1	2	10	17	19,74
Київський ОПОПК	121	3	5	11	25	36,36
Кіровоградський ОІППО	118	–	1	6	12	16,10
Кримський республіканський ІППО	156	3	5	8	15	19,87

Скорочена назва навчального закладу	Всього співробітників	У тому числі				Частка кадрів вищої кваліфікації, %
		професорів	докторів наук	доцентів	кандидатів наук	
Луганський ОШПО	123	6	6	16	24	42,28
Миколаївський ОШПО	111	4	4	14	24	41,44
Одеський ОГУВ	119	6	6	26	28	55,46
Полтавський ОШПО	139	5	6	6	9	18,71
Рівненський ОШПО	141	13	9	31	36	63,12
Севастопольський МГУ	101	6	–	35	25	65,35
Сумський ОШПО	220	3	3	1	30	16,82
Тернопільський ОКШПО	106	–	–	5	11	15,09
Харківська АНО	189	2	2	7	20	16,40
Херсонська АНО	88	7	9	22	29	76,14
Хмельницький ОШПО	84	3	4	10	17	40,48
Черкаський ОШОПП	68	–	–	5	14	27,94
ШПО Чернівецької обл.	68	–	1	9	13	33,82
Чернігівський ОШПО	188	3	4	16	27	26,60
УМО	250	13	13	37	57	48,00
Разом:	3467	94	95	394	585	33,69

З рис. 1.2 і табл. 1.1 випливає, що за п'ять років розвитку системи ППО значно зріс її науковий потенціал, покращилося забезпечення ВНЗ ППО кадрами вищої кваліфікації.

Водночас поруч з інститутами ППО, які мали потужне забезпечення висококваліфікованими кадрами (2–3 інститути ППО), є ВНЗ післядипломної педагогічної освіти, у яких частка кадрів вищої кваліфікації недостатня.

Практично вирішені питання підключення ВНЗ ППО до Інтернету, облаштування інститутів комп'ютерами і відповідним програмним забезпеченням.

Всі інститути ППО мають веб-сайти, але їхня якість не повною мірою відповідає сучасним вимогам.

У 2008 р. за ініціативою УМО в системі післядипломної педагогічної освіти було проведено конкурс на кращий сайт ВНЗ ППО, за результатами якого визначено переможців. Сам конкурс сприяв активізації роботи над підвищенням якості, повноти, актуальності, різноманітності, педагогічної цінності інформації, яка розміщується на веб-сайтах ВНЗ ППО.

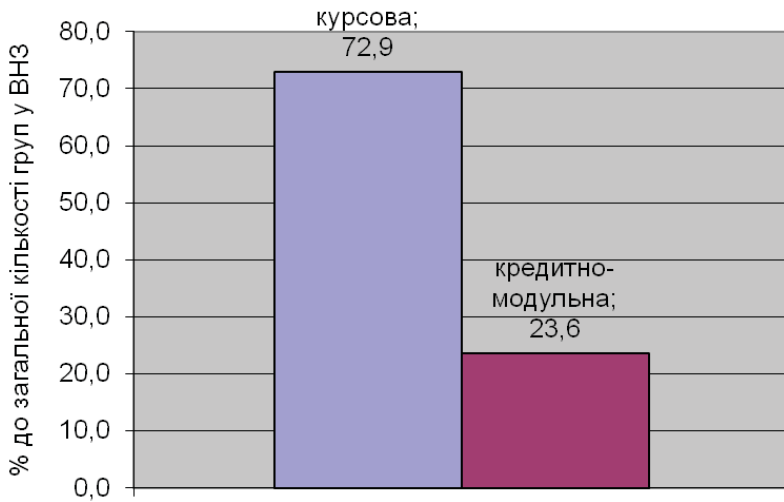
У процесі розвитку системи післядипломної педагогічної освіти відбулися значні зміни в показниках і організації навчального процесу (табл. 1.2, рис. 1.3 – 1.6).

Таблиця 1.2

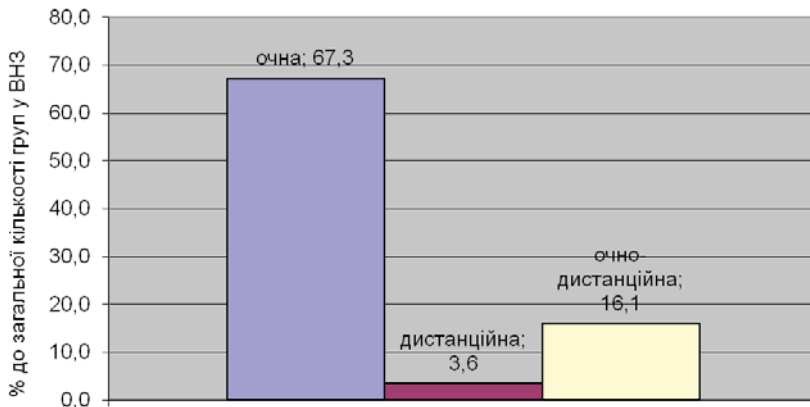
Характеристика навчального процесу у ВНЗ ІІПО, % до загальної кількості груп

	Скорочена назва навчального закладу	Система організації навчального процесу		Форма навчання			Навантаження					Тривалість підготовки					
		курсова	кредитно-модульна (ЄКТС)	очна	дистанційна	очно-дистанційна	до 3 кредитів	до 4 кредитів	до 5 кредитів	до 6 кредитів	до 7 кредитів	до 2 тижнів	до 3 тижнів	до 4 тижнів	до 3 місяців	до 6 місяців	до 8 місяців
	1	2	3	4	5	6	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	Вінницький ОПОПП	100		85		2,5		75	23		2,5	75	10			15	
2	Волинський ІІПО	98	2	82	2			44			56	44	56				
3	Дніпропетровський ОНПО	74	26	69		26		16			10		74	16	10		
4	Донецький ОНПО	78	22	50	5	44	1,5	1,2	12	5		36	5,4	8,8	44	6,5	
5	Житомирський ОНПО	100	100	60		5		100				35	60		5		
6	Закарпатський ІІПО	100		78		22						13	44	43			
7	Запорізький ОНПО	100		83	5		67,5	30	2,5			68	30	2,5			
8	Івано-Франківський ОНПО	100		85	5	2	80	12	8			80	12	8			
9	Київський ОПОПК	100		83,7		13,7		63,7	6		30,8	64	5,5	6,2	21		
10	Кіровоградський ОНПО	100		85		15	65		35			65		35			
11	Кримський регіональний ІІПО	98	2	89,5		2						31	55	4			
12	Львівський ОНПО	27	73	100			27			73		27		73			
13	Луганський ОНПО		100	73,4		6,6		95		5			70,5	2,9	26,6		
14	Миколаївський ОНПО		100	98		2	23		77			22	32	45		1	

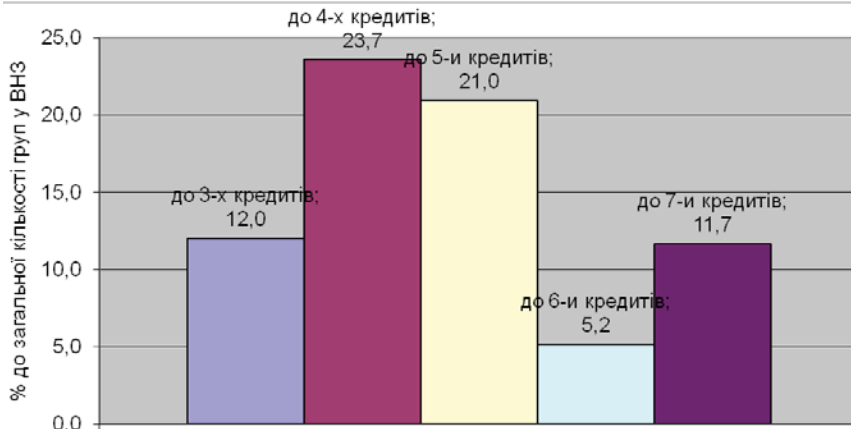
	Скорочена назва навчального закладу	Система організації навчального процесу		Форма навчання			Навантаження				Тривалість підготовки						
		курсів	кредитно-модульна (ЕКТС)	очно	дистанційна	очно-дистанційна	до 3 кредитів	до 4 кредитів	до 5 кредитів	до 6 кредитів	до 7 кредитів	до 2 тижнів	до 3 тижнів	до 4 тижнів	до 3 місяців	до 6 місяців	до 8 місяців
16	Полтавський ОППО	100			12	10					61	22					
17	Рівненський ОППО	100		77	3,8	19,2		80	8	12			80		23		
18	Севастопольський МГУ	100		100						81			20	6	17	58	
19	Сумський ОППО	98,3	3,7	8,8	9,2	63,1	11,5	2,7	86		15	4,1	8,5	57	8,9		
20	Тернопільський ОКППО	100		28	20							28		72			
21	Харківська АНО	100	3,6	82				100					100				
22	Херсонська АНО	100		100				80	20			100					
23	Хмельницький ОППО	38	62		1	60	38	54	28	18	54	28	18				
24	Черкаський ОПОПП	70	30	73	27		4	75	14	7	4	75		21			
25	ІІПО Чернівецької обл.		100	98	2		5	51	44		4	50	44		2		
26	Чернігівський ОППО	100		58		32					14	68					
27	УМО	85	15	2		98	2			98	2				98		
	Середнє значення	72,9	23,6	67,3	3,6	16,1	12,0	23,7	21,0	5,2	11,7	32	16	11	9	2	

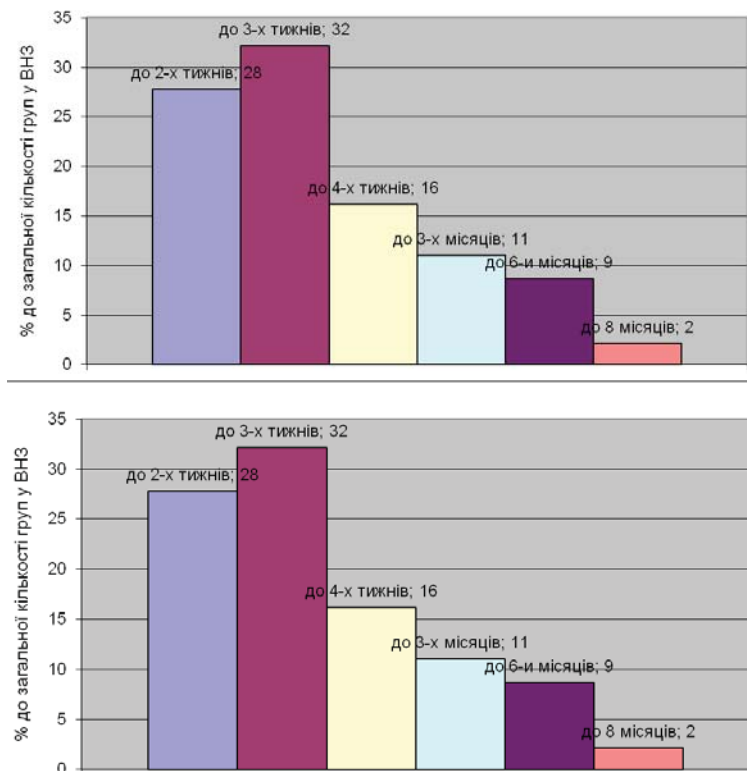
Рис. 1.3. Система організації навчального процесу у ВНЗ ППО

Рис. 1.4. Форми навчання у ВНЗ ППО

Рис. 1.5. Середньостатистичні обсяги навантаження на одного слухача при підвищенні кваліфікації у ВНЗ ППО

Рис. 1.6. Середньостатистична тривалість підвищення кваліфікації слухача у ВНЗ ППО

Аналіз даних табл. 1.2 і рис. 1.3 – 1.6 свідчить:

- ❖ у більшості навчальних закладів системи ППО переважає курсова підготовка ($\approx 72,9\%$), а не застосовується передова кредитно-модульна система організації навчального процесу;
- ❖ лише окремим навчальними закладами системи ППО (невелика частка в загальній кількості навчальних груп) використовується дистанційна або очно-дистанційна форма навчання ($\approx 19,7\%$);
- ❖ незначна кількість навчальних груп має навчальне навантаження до семи кредитів (210 год) – лише $\approx 11,7\%$. У більшості груп навчальне навантаження становить до п'яти кредитів (150 год) $\approx 55,7\%$;
- ❖ у більшості навчальних закладів підвищення кваліфікації спеціалістів освітньої галузі триває два – три тижні ($\approx 60\%$), лише у невеликій частини навчальних груп в окремих навчальних закладах тривалість підвищення кваліфікації становить до шести місяців ($\approx 9\%$).

Окремим болючим питанням для вищих навчальних закладів системи післядипломної педагогічної освіти, як і раніше, залишається система педагогічного контролю та оцінювання.

У більшості вищих навчальних закладів ППО застосовуються такі види контролю: вхідний (93%), модульний (професійний) (88,9%), модульний (фаховий) (81,5%) та вихідний (93%); а також залік (74%) та захист випускних робіт (96,3%). Доволі рідко використовується диференційований залік (44,4%).

Майже в усіх закладах використовуються одночасно різноманітні методи контролю: усні (89%), письмові (96%) і тестування (100%).

Більшість інститутів застосовує лише національну шкалу оцінювання (67%). Менше ніж половина навчальних закладів використовують дві шкали оцінювання – ЄКТС та національну (44%).

Показниками оцінювання у 89% навчальних закладів є успішність підвищення кваліфікації. Але її визначають без попереднього урахування навчальних досягнень кожного

слухача, а лише за методом порівняння результатів вхідного та вихідного тестування, що для вищих навчальних закладів неприпустимо.

У процесі розвитку значно покращився стан у ВНЗ ППО наукової та методичної роботи. У цьому чимала заслуга ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України (далі – УМО), який є головним науково-методичним центром післядипломної педагогічної освіти.

УМО відповідно до свого статуту:

- ❖ координує наукову і науково-методичну роботу ВНЗ ППО;
- ❖ проводить експертну оцінку наукових і науково-методичних матеріалів з менеджменту освіти та освіти дорослих, педагогічних інновацій тощо;
- ❖ здійснює атестацію наукових і науково-педагогічних кадрів та ін.

На засіданнях ученої та методичної рад УМО регулярно заслуховуються керівники вищих навчальних закладів післядипломної педагогічної освіти за заздалегідь узгодженими питаннями.

Отже, на етапі розвитку створена та функціонує система післядипломної педагогічної освіти.

У «Білій книзі національної освіти України», виданій Національною академією педагогічних наук України за редакцією В. Г. Кременя у 2009 р., як недоліки та актуальні проблеми розвитку післядипломної педагогічної освіти зазначено [4]:

- 1) відсутність чіткого визначення ролі і функцій системи;
- 2) доволі низький рівень ефективності системи підвищення кваліфікації щодо підготовки науково-педагогічних кадрів та їхньої психологічної готовності до сприйняття освітніх інновацій і перспективного педагогічного досвіду;
- 3) відсутність самостійної законодавчої і повної нормативно-правової бази, які б конкретизували мету, завдання, функції післядипломної освіти;
- 4) невизначеність системи управління закладами й установами підвищення кваліфікації педагогічних працівників на різних рівнях;
- 5) необхідність розроблення Концепції та державної цільової програми розвитку післядипломної педагогічної освіти;
- 6) подальше використання обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти не за основним призначенням як вищого навчального закладу, у якому навчаються фахівці з вищою освітою різних рівнів професійної підготовки;
- 7) недостатність кадрового забезпечення системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників високопрофесійними педагогічними і науково-педагогічними кадрами;
- 8) недосконалість стандартизованих (типових) професійних програм і навчальних планів підвищення кваліфікації педагогічних працівників;
- 9) відсутність чіткої нормативно-правової бази та системи підготовки кадрів для роботи у закладах післядипломної педагогічної освіти;
- 10) брак науково-методичних матеріалів (підручників і посібників для підвищення кваліфікації).

Ці недоліки і проблеми, на нашу думку, є наслідками насамперед недостатньої уваги з боку Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України до питань післядипломної освіти взагалі та післядипломної педагогічної освіти зокрема.

Адже до сьогодні післядипломна освіта – єдина складова освіти, яка не має власного закону. Неодноразові спроби створити положення про післядипломну освіту, на жаль, виявились невдалими.

Третій етап – етап модернізації освітньої діяльності ВНЗ ППО (2011–2015 рр.).

Стан системи післядипломної педагогічної освіти на момент вступу в етап модернізації характеризується даними рис. 1.7 і табл. 1.3.

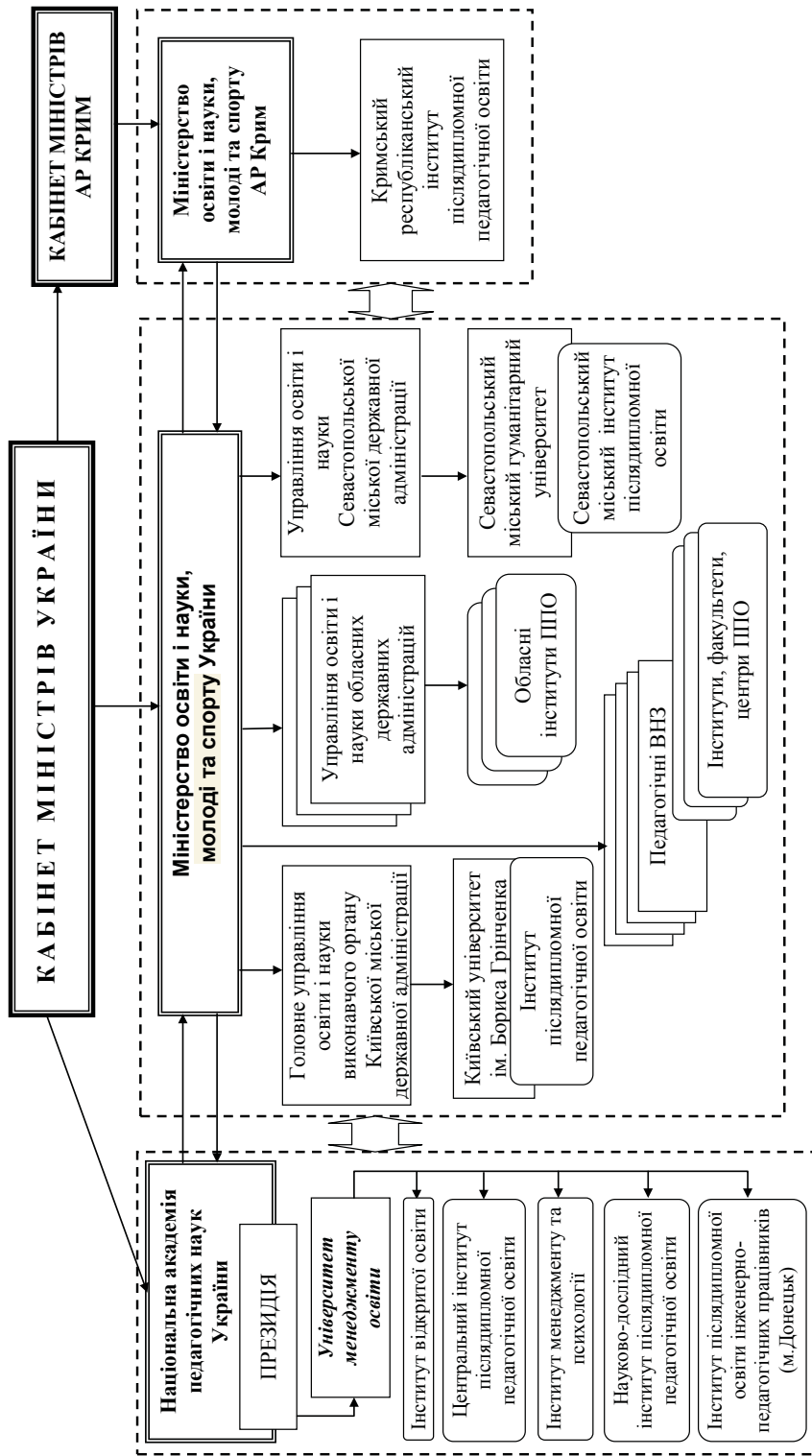

Рис. 1.7. Структура системи післядипломної педагогічної освіти України

Таблиця 1.3

Загальні дані вищих навчальних закладів післядипломної педагогічної освіти

Повна назва навчального закладу	Скорочена назва	Адреса	Рік заснування	Ліцензія	Рівень акредитації
1	2	3	4	5	6
Вінницький обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників	Вінницький ОПОПП	21050, м. Вінниця, вул. Грушевського, 13	1940	АВ № 301171 від 22.01.2007	III-IV
Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти	Волинський ІППО	43021, м. Луцьк, вул. Винниченка, 31	1940	АВ № 552827 від 07.12.2010	III-IV
Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти	Дніпропетровський ОІППО	49006, м. Дніпропетровськ, вул. Свердлова, 70	1939	АВ № 395105 від 14.12.2007	III
Донецький обласний інститут педагогічної післядипломної освіти	Донецький ОІППО	83001, Донецьк, вул. Артема 129-А	1937	АВ № 552239 від 17.08.2010	Свідоцтво: серія НД № 058499 від 10.03.2010
Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти	Житомирський ОІППО	10014, м. Житомир, вул. Михайлівська, 15	1939	АВ № 298658 від 27.01.2006	III-IV
Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти	Закарпатський ІППО	88000, м. Ужгород, вул. А. Волошина, 35	1945	АВ № 04806 від 24.05.2006	III
Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти	Запорізький ОІППО	69035, м. Запоріжжя, вул. 40 років Радянської України, 57-А	1939	АВ № 586018 від 10.08.2011	Свідоцтво: серія ААБ № 278860 від 20.10.2011
Івано-Франківський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти	Івано-Франківський ОІППО	76000, м. Івано-Франківськ, пл. Міцкевича, 3	1939	АВ № 552808 від 02.11.2010	III

Продовження табл. 1.3

Повна назва навчального закладу	Скорочена назва	Адреса	Рік заснування	Ліцензія	Рівень акредитації
1	2	3	4	5	6
Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів	Київський ОПОПК	09107, м. Біла Церква,	1999	АВ № 498234 від 02.07.2009р.	
вул. Ярослава Мудрого, 37	1999	АВ №498234	1939	АГ № 508401 від 29.04.2011	III
від 02.07.2009р.		95001, АР Крим, м. Сімферополь, вул. Леніна, 15	1939	АВ № 048431 від 11.05.2006	III Свідоцтво: серія РД-III № 104084 від 11.09.2006
Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти	Львівський ОППО	79007, м. Львів, вул. Огненка, 18-А	1940		III
Луганський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти	Луганський ОППО	91031, м. Луганськ вул. Славянська 1-Б	1939	АГ № 508622 від 20.04.2011	IV Свідоцтво: серія НД-IV № 1345442 від 20.04.2011
Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти	Миколаївський ОППО	54001, м. Миколаїв, вул. Адміральська, 4-А	1939	АВ № 159974 від 24.11.2006	III
Одеський обласний інститут удосконалення вчителів	Одеський ОІУВ	65014, м. Одеса, пров. Нахімова, 8	1939	АБ № 122236 від 16.05.2005	Свідоцтво: серія НД-III № 164215 від 05.12.2006
Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського	Полтавський ОІП-ПО	36029, м. Полтава, вул. Жовтнева, 64-Ж	1940	АВ № 443090 від 21.01.2009	III
Рівненський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти	Рівненський ОІП-ПО	33028, м. Рівне, вул. В. Чорновола, 74	1940	АГ № 582479 від 14.12.2011	III

Повна назва навчального закладу	Скорочена назва	Адреса	Рік заснування	Ліцензія	Рівень акредитації
1	2	3	4	5	6
Севастопольський міський гуманітарний університет	Севастопольський МГУ	99011, м. Севастополь, наб. Корнілова, 1	1970	АВ №552603 від 22.11.2010р.	Свідцтво: серія РД-III №.2720017 від 20.09.2010
Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти	Сумський ОШПО	40007, м. Суми, вул. Римського-Корсакова, 5	1939	АВ № 498475 від 30.11.2009	III-IV
Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти	Тернопільський ОКШПО	46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 7-А	1940	АВ № 159839 від 27.11.2006	
Харківська академія неперервної освіти	Харківська АНО	61057, м. Харків, вул. Пушкінська, 24	1939	АВ № 395461 від 22.04.2008	
Херсонська академія неперервної освіти	Херсонська АНО	73034, м. Херсон, вул. Покришева, 41	1944	АВ № 048165 від 27.03.2006	III
Хмельницький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти	Хмельницький ОШПО	29000, м. Хмельницький, майдан Незалежності, 1	1939	АВ № 552641 від 18.10.2011	III
Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників	Черкаський ОПОПП	18003, м. Черкаси, вул. Бидгощська, 38/1	1954	АВ № 301160 від 15.12.2006	III
Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області	ІШПО Чернівецької обл.	58000, м. Чернівці, вул. І. Франка, 20	1940	АВ № 159713 від 31.10.2006	III
Чернігівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти ім. К. Д. Ушинського	Чернігівський ОШПО	14021, м. Чернігів, вул. Слобідська, 83	1940	АВ № 552915 від 19.11.2010	III
Університет менеджменту освіти	УМО	04053, м. Київ, вул. Артема, 52-А	1952	АВ № 395912 від 25.06.2008	IV

До початку третього етапу у вищій освіті України склалася непроста ситуація. На неї вплинули такі обставини. По-перше, масовий перехід вищих навчальних закладів на європейську кредитно-трансферну систему відповідно до наказу МОН України «Про запровадження у вищих навчальних закладах України Європейської кредитно-трансферної системи» від 16 жовтня 2009 р. № 943 та на основі Методичних рекомендацій щодо запровадження Європейської кредитно-трансферної системи та її ключових компонентів у вищих навчальних закладах від 26 лютого 2010 р. № 1/9-119 МОН України.

По-друге, завдання комплексної модернізації системи вищої освіти України відповідно до вимог Болонського процесу, Указу Президента України «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» від 30 вересня 2010 р. № 926/2010 та розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Плану заходів щодо розвитку вищої освіти на період до 2015 року» від 28 серпня 2010 р. № 1728-р, яке дасть змогу Україні гідно ввійти до європейського освітнього та наукового простору.

По-третє, напружена підготовка нової редакції Закону України «Про вищу освіту», який має адаптувати її до вимог Болонського процесу.

Ситуація, що склалася у вищій освіті, не могла не справити відповідний вплив на післядипломну педагогічну освіту.

У січні 2009 р. в Університеті менеджменту освіти на замовлення НАПН України була відкрита держбюджетна тема НДР «Організація кредитно-модульного навчання за дистанційною формою підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти».

Під час виконання технічного завдання цієї науково-дослідної роботи (2009–2011 рр.) було розроблено основи теорії і практики запровадження ЄКТС у вищі навчальні заклади післядипломної педагогічної освіти, зміст яких представлено в цьому посібнику.

У ВНЗ ППО розпочався поступовий перехід від курсової системи організації навчального процесу до системи європейського типу – ЄКТС.

Як бачимо з даних табл. 1.3, повністю перейшли на ЄКТС Житомирський, Миколаївський і Чернівецький ОШПО, частково – ще дев'ять обласних інститутів. Середнє значення в системі післядипломної педагогічної освіти на 2011 р. становило ~20 %.

Застосування у ВНЗ ППО нової прогресивної технології організації навчального процесу, наприклад ЄКТС, безумовно, підвищує рівень та якість освітньої діяльності, але, на жаль, всіх проблем не вирішує.

Л. М. Ващенко, розглядаючи проблему інноваційної стратегії розвитку освіти взагалі та післядипломної педагогічної зокрема, вирізняє дев'ять загальнотеоретичних положень і формує на їх підґрунті три закономірності.

До закономірностей змін, які відбуваються в системі післядипломної педагогічної освіти і безпосередньо впливають на якість підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти, Л. М. Ващенко відносить такі [5]:

1) «успіхи освітніх програм залежать від їх ресурсного потенціалу – людей». По суті, це перевірений багаторічною практикою тезис про те, що «кадри вирішують все»;

2) розвиток професійної компетентності кадрів залежить від оновлення змісту підвищення кваліфікації, його узгодження з відповідними кваліфікаційними характеристиками. Дуже правильно, особливо тоді, коли кваліфікаційні характеристики на основні категорії слухачів розроблені на науковій основі, затверджені офіційно на відповідному рівні, коригуються не рідше одного разу на три роки;

3) зміст підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти в системі післядипломної педагогічної освіти є результатом науково-дослідних пошуків.

У практичному плані, на нашу думку, головний висновок з роботи Л. М. Ващенко – еволюційний цивілізований підхід до реформування післядипломної педагогічної освіти на основі результатів науково-дослідних робіт.

Багаторічний досвід науково-дослідної роботи (близько 12 років) творчого колективу за науковим керівництвом В. В. Олійника, доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена НАПН України дає змогу зробити такий принципово важливий висновок. Впровадження в освітню діяльність вищих навчальних закладів окремих, навіть найпрогресивніших педагогічних технологій не забезпечує значних та якісних змін у системі підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти та проблему загалом не вирішують. Лише комплексний, системний підхід до реформування освітньої діяльності в ППО на основі оптимального поєднання різноманітних сучасних технологій може бути успішним.

Під оптимальністю слід розуміти:

- ❖ формулювання та обґрунтування основних напрямів реформування освітньої діяльності;
- ❖ науково обґрунтований вибір технологій, визначення ступені та обсягу їх впровадження;
- ❖ розроблення стратегії впровадження у ВНЗ ППО відібраних технологій, етапів та послідовності її реалізації тощо.

Зважаючи на нові концептуальні погляди на реформування освітньої діяльності у вищих навчальних закладах післядипломної педагогічної освіти в УМО на замовлення НАПН України у січні 2012 р. відкрита держбюджетна тема НДР за темою «Науково-методичні основи модернізації освітньої діяльності вищих навчальних закладів післядипломної педагогічної освіти на засадах сучасних технологій». Тривалість досліджень за темою НДР – три роки (2012–2014 рр.).

Метою дослідження є розроблення та апробування в навчальному процесі науково-методичних основ модернізації освітньої діяльності у вищих навчальних закладах післядипломної педагогічної освіти.

Визначено завдання НДР:

1) провести системний аналіз стану освітньої діяльності вищих навчальних закладів післядипломної педагогічної освіти, виявити та узагальнити тенденції розвитку, обґрунтувати доцільність та можливість її модернізації;

2) розробити та обґрунтувати структурно-логічну модель модернізації освітньої діяльності вищих навчальних закладів післядипломної педагогічної освіти і алгоритми впровадження в навчальний процес її компонентів;

3) сформувати та обґрунтувати принципи, форми та методи спільного впровадження в навчальний процес технологій дистанційного навчання і кредитно-модульної системи організації навчального процесу як умов їх модернізації;

4) розробити та апробувати в навчальному процесі пакет документів щодо забезпечення модернізації освітньої діяльності вищих навчальних закладів післядипломної педагогічної освіти;

5) обґрунтувати оптимальну структуру системо-технічного, матеріально-технічного, кадрового та іншого забезпечення модернізації освітньої діяльності вищих навчальних закладів післядипломної педагогічної освіти

Об'єкт дослідження – освітня діяльність ВНЗ ППО.

Предмет дослідження – науково-методичні засади модернізації освітньої діяльності ВНЗ ППО на основі сучасних технологій.

Основою освітньої діяльності у ВНЗ ППО є, як відомо, підвищення кваліфікації (ПК) керівних, науково-педагогічних і педагогічних кадрів освіти.

Теоретичні аспекти сучасних систем підвищення кваліфікації розглянуто В. В. Олійником [15].

Під *системою підвищення кваліфікації* ми розуміємо *систему соціального типу, яка є складовою системи післядипломної освіти, генеральною мета якої – створення оптимальних умов виконання замовлення суспільства на рівень і якість (професіоналізм, культура, здібності) підготовки кваліфікованих кадрів.*

Соціальний характер систем підвищення кваліфікації впливає з таких особливостей:

- ❖ їх розвиток обмежений цілями та завданнями, заданими зовнішнім середовищем;
- ❖ вони характеризуються високим рівнем вірогідності, що зумовлює можливість вибору методу практичної дії;
- ❖ системи авторегуляційні, оскільки трансформують зовнішню керовану дію через самоуправління;
- ❖ системи адаптивні: реагують на зовнішнє середовище за допомогою способу, що забезпечує сприятливі умови їх функціонування;
- ❖ системи відкриті, оскільки взаємодіють із середовищем, пристосовуючись до нього або змінюючи у своїх інтересах;
- ❖ системи динамічні, оскільки функціонують, змінюють свої параметри у допустимих межах зі збереженням основних суттєвих характеристик [16].

Системи підвищення кваліфікації педагогічні за своєю суттю і підпорядковуються загальним закономірностям педагогічного процесу, а саме:

- ❖ динаміці: всі подальші зміни залежать від змін на попередніх етапах;
- ❖ розвитку особистості: темпи та рівень розвитку особистості залежать від спадковості, виховного та навчального середовища; залучення особистості до навчально-виховної діяльності; застосованих засобів і способів педагогічного впливу;
- ❖ залежності ефективності управління навчально-виховним процесом від інтенсивності зворотних зв'язків, величини, характеру та обґрунтованості коригувального впливу;
- ❖ стимулюванню: продуктивність залежить від мотивів навчальної діяльності та своєчасності, інтенсивності, характеру зовнішніх стимулів (соціальних, педагогічних, моральних, матеріальних тощо);
- ❖ єднанню почуттєвого, логічного та практики в педагогічному процесі, що пов'язано з інтенсивністю та якістю почуттєвого сприймання, логічного осмислення сприйнятого і практичного застосування осмисленого;
- ❖ єднанню педагогічної та пізнавальної діяльності: ефективність навчального процесу зумовлюється якісною педагогічною діяльністю та якісною навчальною діяльністю слухачів;
- ❖ обумовленості педагогічного процесу, тобто перебіг і результати навчального процесу зумовлені потребами суспільства й особистості, можливостями суспільства (фінансовими, матеріально-технічними та ін.), умовами перебігу процесу (морально-психологічними, санітарно-гігієнічними, естетичними тощо).

Підвищення кваліфікації працівників здійснюється у спеціально організованих системах, стійке функціонування та розвиток яких залежать від багатьох факторів та умов. На нашу думку, до них належать:

- ❖ наукова обґрунтованість державної стратегії в галузі підвищення кваліфікації працівників (концепція, цільові програми тощо);
- ❖ наявність та якість нормативно-правової бази;
- ❖ упорядкованість й оптимальність складу галузевих (міжгалузевих), регіональних систем підвищення кваліфікації працівників;
- ❖ статус навчальних закладів системи, їх престижність, науковий і кадровий потенціали;
- ❖ умотивованість підвищення кваліфікації працівників на основі системи реальних стимулів;
- ❖ оптимальність механізмів фінансування підвищення кваліфікації працівників, стан та якість основних видів забезпечення (матеріально-технічного, інформаційного, комп'ютерного, телекомунікаційного та ін.);
- ❖ результативність маркетингу кон'юнктури ринку освітніх послуг і активності впливу на нього в інтересах системи (реклама, пропаганда тощо);
- ❖ сформованість портфеля замовлень на підвищення кваліфікації працівників і якість організаторської роботи з постійними та потенційними клієнтами;
- ❖ наявність державних професійних і освітніх стандартів;
- ❖ наукова обґрунтованість змісту підвищення кваліфікації працівників, періодичність і тривалість їхньої курсової підготовки залежно від професії, спеціальності, стажу роботи тощо;

- ❖ чіткість регламентації основних організаційних процедур курсової підготовки (діагностики, навчання, поточного контролю, атестації та ін.) та обґрунтованість їх змісту [16].

Отже, системи підвищення кваліфікації – це складні соціальні утворення, педагогічні за сутністю. Результативність їх функціонування та розвиток визначаються низкою різноманітних факторів і умов (соціально-економічних, політичних, суб'єктивних і об'єктивних тощо), зокрема організаційного характеру. Проектування та конструювання систем підвищення кваліфікації мають випереджатися теоретичним аналізом ситуації, укрупнений алгоритм якого, на нашу думку, охоплює:

- ❖ вивчення, а за потреби і конкретизацію цілей, завдань (поточних, перспективних та ін.), а також функцій галузі;
- ❖ аналіз ситуації в галузі: стан, тенденції, проблеми, стратегія розвитку тощо;
- ❖ аналіз кадрового потенціалу галузі за різними показниками (професіями, спеціальностями, освітнім рівнем, віком, стажем роботи та ін.);
- ❖ обґрунтування необхідності систематичного підвищення кваліфікації працівників галузі та створення відповідної системи;
- ❖ розроблення оптимальних параметрів системи підвищення кваліфікації працівників галузі: складу, рівня, якісних і кількісних показників, видів забезпечення тощо;
- ❖ конкретизацію цілей і завдань підвищення кваліфікації працівників галузі, визначення її змісту, періодичності та тривалості, основ організації навчального процесу, регламентації основних процедур педагогічного процесу (діагностики, навчання, контролю, атестації та ін.).

Модернізація, як відомо, – це вдосконалення, поліпшення, оновлення об'єкта, приведення його у відповідність до нових вимог і норм, технічних умов, показників якості [19].

Модернізація системи підвищення кваліфікації керівних, науково-педагогічних і педагогічних кадрів освіти на засадах сучасних технологій передбачає насамперед їх обґрунтований вибір.

Попередньо на цьому етапі до таких технологій доцільно віднести:

- ❖ інноваційну організацію навчального процесу на основі модульних технологій і системи залікових одиниць (ЄКТС);
- ❖ дистанційне навчання;
- ❖ інформатизацію освітньої діяльності;
- ❖ інтерактивні тощо.

У посібнику детально досліджено та описано одну з таких технологій – впровадження ЄКТС у ВНЗ ППО. Дослідження інших технологій їх використання під час модернізації освітньої діяльності у ВНЗ ППО – завдання наступних етапів.

1.2. Загальна характеристика Європейської кредитно-трансферної системи

На сучасному етапі у світовій вищій освіті можна виокремити три основні системи організації навчального процесу: курсову, предметну та кредитно-модульну.

Курсова система (далі – КСОНП). За цією системою навчання студентів здійснюється за семестрами, навчальними роками (I–V курси) шляхом послідовного вивчення навчальних дисциплін. Семестри закінчуються заліково-екзаменаційними сесіями. Навчальний план однаковий і обов'язковий для всіх студентів певної спеціальності, що виконується відповідно до графіка навчального процесу.

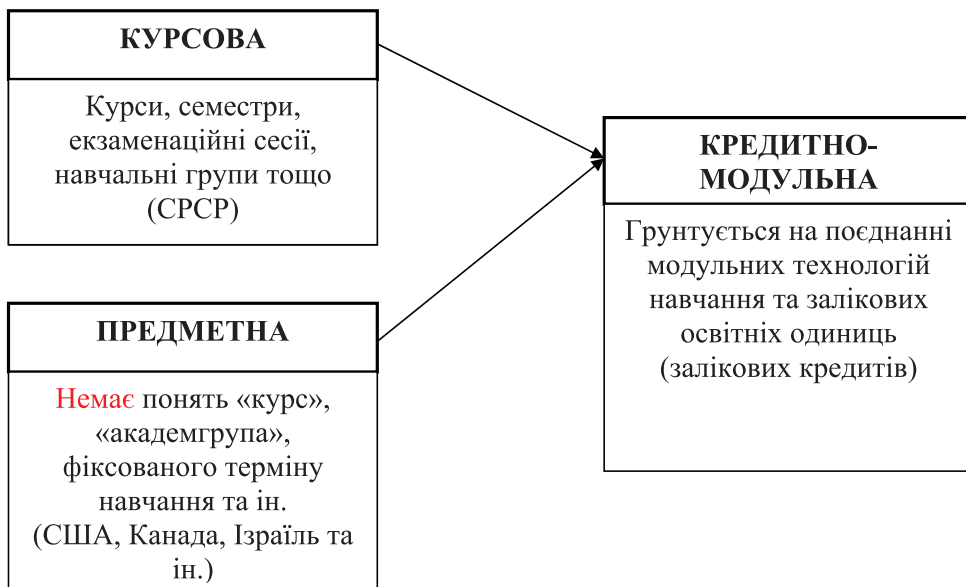
КСОНП була основною в радянській вищій школі і перейшла у спадок самостійній Україні.

Предметна система (далі ПСОНП) поширена в зарубіжних системах вищої освіти (США, Канада, Ізраїль та ін.). Зазвичай починається у старшій середній школі та продовжується у ВНЗ. Студент самостійно визначає необхідний перелік обов'язкових і додаткових навчальних

дисциплін, порядок їх вивчення і складання. У результаті студент виконує навчальний план в індивідуальному режимі, заліково-екзаменаційних сесій немає. У системі вищої освіти США відсутні такі терміни як «курс», «академічна група», «навчальний рік» та ін.

Кредитно-модульна система (далі – КМСОНП). В основі КМСОНП лежить предметна система організації навчального процесу.

КМСОНП – модель організації навчального процесу, яка ґрунтується на поєднанні модульних технологій навчання та системи освітніх одиниць (кредитів). Більш детально організаційно-педагогічні аспекти КМСОНП розглянуто нижче (рис. 1.8).

Рис. 1.8. Системи організації навчального процесу у вищій школі

Об’єктивна необхідність реформування системи вищої освіти України, зумовлена євроінтеграційною політикою держави, що передбачає відмову від «радянської» системи організації навчального процесу на користь кращих європейських та світових зразків.

Однією з передумов входження України до єдиного Європейського та світового освітнього простору є запровадження в системі вищої освіти Європейської кредитно-модульної системи [22].

Перехід вищої освіти України на ЄКТС передував широкомасштабний педагогічний експеримент (2004–2008) з упровадження в ВНЗ III–IV рівнів акредитації кредитно-модульної організації навчального процесу.

Позитивні результати педагогічного експерименту зумовили доцільність запровадження ЄКТС у вищу освіту України.

Відповідно до наказу МОН України від 16 жовтня 2009 р. № 943 вищі навчальні заклади мали у 2009/2010 навчальному році розпочати перехід на європейську кредитно-трансферну систему.

Метою запровадження ЄКТС у вищих навчальних закладах є забезпечення якості вищої освіти та інтеграція національної системи вищої освіти в європейське та світове освітнє співтовариство [21].

ЄКТС була розроблена у 1988–1995 рр. у рамках міжнародної програми Socrates/Erasmus (Сократ/Ерасмус) та апробована у 145 ВНЗ Європи. Восени 1995 р. Європейська Комісія по-

рекомендувала збільшити масштаби застосування ЄКТС, у результаті чого в 1996–1997 рр. на ЄКТС перейшли 38 нових університетів (348 факультетів), 36 ВНЗ неуніверситетського типу (206 факультетів). У 1997–1998 і 1998–1999 рр. на ЄКТС перейшли ще 772 і 290 вищі навчальні заклади відповідно [6].

ЄКТС як інноваційна навчальна система базується на трьох основних елементах: інформації, ключових документах і кредитній системі залікових одиниць.

- ❖ Інформація як основний елемент ЄКТС реалізується через інформаційні пакети університетів, інститутів, факультетів, що виступають у ролі довідників про навчальний заклад, його структуру, навчальні програми, організацію навчального процесу та призначені для потенційних партнерів, студентів/слухачів і викладачів і т. ін.
- ❖ Ключові документи ЄКТС визначені наказом МОН України від 16 жовтня 2009 р. № 943 і включають: «аплікаційну форму студента», «угоду про навчання», «угоду про практичну підготовку та зобов'язання про якість», «академічну довідку», «додаток до диплома європейського зразка», що відповідає вимогам «Довідника користувача ЄКТС», затвердженого Європейською Комісією 6 лютого 2009 р.
- ❖ Кредитна система залікових одиниць, основою яких є кредити ЄКТС.

Рис. 1.9. Принципова структура ЄКТС

Європейська кредитно-трансферна система – це системний спосіб опису освітніх програм шляхом присвоєння кредитних одиниць її компонентам (дисциплінам, курсам тощо).

Ключові документи:

- ❖ аплікаційна форма студента;
- ❖ угода про навчання;
- ❖ угода про практичну підготовку та зобов'язання про якість;
- ❖ академічна довідка;
- ❖ індивідуальний план навчання студента;
- ❖ додаток до диплома європейського зразка.

Інформація – інформаційні пакети різного рівня – довідники про зміст та умови надання ВНЗ освітніх послуг.

Кредитно-модульна система організації навчального процесу – це модель організації навчального процесу, що ґрунтується на поєднанні модульних технологій навчання та залікових освітніх одиниць (залікових кредитів).

Для впровадження ЄКТС планувалося, починаючи з 2010 р., запровадити в освітню діяльність ВНЗ стандарти, рекомендації та основні інструменти мобільності Європейського простору вищої освіти (ЄПВО), що сприятиме сумісності, порівнянності, визнанню періодів та термінів навчання у вищих навчальних закладах.

Інакше кажучи, йдеться про реалізацію ідеї взаємного визнання дипломів у Європейському просторі вищої освіти.

При цьому ЄКТС жодним чином не визначає зміст навчальних програм, їх структуру та еквівалентність. Це – питання якості, яка повинна визначатися самими ВНЗ.

Основними у впровадженні ЄКТС у ВНЗ є принципи:

- ❖ системності: перехід від традиційної СОНП до КМСОНП потребує модернізації основних елементів навчального процесу: змісту, форм і методів, технологій та ін. Механічні підходи неприпустимі;
- ❖ порівняльної трудомісткості кредитів: труднощі засвоєння слухачами змісту різних кредитів мають бути на одному рівні;
- ❖ кредитності: декомпозиція змісту підвищення кваліфікації на відносно самостійні за навчальним навантаженням слухачів сегменти;
- ❖ модульності: організація процесу оволодіння слухачем змістових модулів на підґрунті методів і прийомів, основою яких є активна самостійно-творча пізнавальна діяльність слухача;
- ❖ методичного консультування: наукове та навчально-методичне забезпечення діяльності учасників навчального процесу;
- ❖ організаційної динамічності: забезпечення можливості корекції змісту підвищення кваліфікації з урахуванням динаміки соціального замовлення та потреб ринку праці;
- ❖ гнучкості та партнерства: зміст і шляхи досягнення цілей підвищення кваліфікації мають відповідати індивідуальним потребам і можливостям слухача, сприяти розвитку його особистості;
- ❖ науковості та прогностичності: створення стійких зв'язків змісту підвищення кваліфікації з результатами наукових досліджень;
- ❖ технологічності та інноваційності: потребує використання ефективних педагогічних і інформаційних технологій, що сприяє якісному підвищенню кваліфікації слухачів;
- ❖ діагностичності: забезпечення об'єктивності оцінювання рівня досягнення цілей підвищення кваліфікації та її успішності.

Для подальшого аналізу проблеми доречно подати ЄКТС у вигляді розгорнутої структурно-функціональної моделі (рис. 1.10).

Рис. 1.10. Структурно-функціональна модель ЄКТС

Із рис. 1.10 бачимо, що основними компонентами КМСОНП є модульні технології та система залікових одиниць.

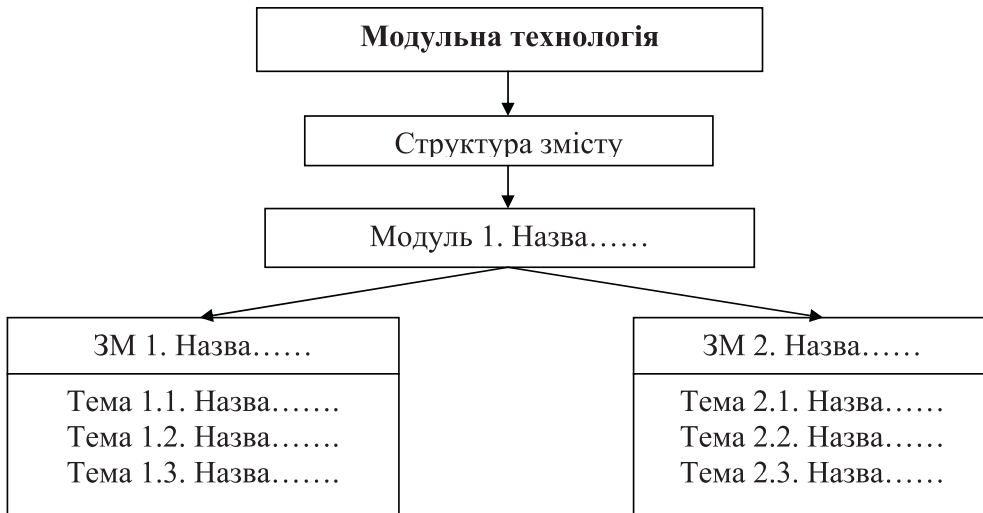
Модульний підхід до організації та змісту навчання в вищій школі в Україні активно розроблявся в 1990-х роках. Ще в 1993 р. було опубліковано курс лекцій із модульного навчання А. М. Алексюка з дисципліни «Педагогіка вищої школи». Проблемами модульного забезпечення займалися С. Я. Батишев, П. Я. Юцявігене та ін.

На сучасному етапі стосовно ЄКТС питання модульних технологій навчання розглянуто в праці М. Ф. Дмитриченка [6], а поняттєвий апарат закріплено наказом МОН України від 30 травня 2005 р. № 774:

- ❖ Модуль – це задокументована завершена частина освітньо-професійної програми (ОПП) (навчальної дисципліни, практики, державної атестації), що реалізується відповідними видами навчальної діяльності студента (лекції, практичні, семінарські, лабораторні заняття, самостійна та індивідуальна робота, практики, контрольні заходи, кваліфікаційні роботи).
- ❖ Змістовий модуль – це система навчальних елементів навчальної дисципліни, що засвоюється за допомогою відповідних методів навчання.

Змістовий модуль (ЗМ) – логічно завершена частина навчального матеріалу окремого модуля. Він може містити: розділ (підрозділ) лекційного курсу навчальної дисципліни; індивідуальне завдання (реферат, розрахункову, розрахунково-графічну роботу, лабораторну роботу тощо); розділ та графічну частину курсового проекту, а також окремі теми. Кількість останніх зазвичай не перевищує двох-трьох, але можливі варіанти.

У модульній технології класична структура змісту має такий вигляд: модуль → змістові модулі → теми (рис. 1.11). Можливі й інші варіанти: змістових модулів немає, а сам модуль структурується за темами.

Рис. 1.11. Приблизна структура змісту в модульній технології

У вищій школі зміст навчальних планів структурують за такими принципами:

- ❖ за статусом: нормативне, вибіркове, практика (вибіркова частина, у свою чергу, поділяється на зміст (дисципліни) за вибором ВНЗ та вільного вибору студентів).
- ❖ за змістом:
- ❖ за видами підготовки: цикли гуманітарної та соціально-економічної підготовки, природничо-наукової і т. ін.;
- ❖ за навчальними дисциплінами та відповідними їм модулями.

Приблизна структура навчального плану ВНЗ університетського рівня наведена на рис. 1.12.

НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН

I. ГРАФІК НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

II. БЮДЖЕТ ЧАСУ

III. ПЛАН НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

НОРМАТИВНА ЧАСТИНА

- ❖ Цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки;
- ❖ Цикл природничо-наукової підготовки;
- ❖ Цикл професійної та практичної підготовки

ВИБІРКОВА ЧАСТИНА

- ❖ Цикл дисциплін самостійного вибору ВНЗ;
- ❖ Цикл дисциплін вільного вибору студентів

IV. НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА

V. ВИРОБНИЧА ПРАКТИКА

VI. ДЕРЖАВНІ ІСПИТИ

«ПОГОДЖЕНО»

«ПОГОДЖЕНО»

Директор Науково-методичного
центру вищої освіти МОН України

Начальний Департаменту
вищої освіти МОН України

Рис. 1.12. Приблизна структура навчального плану ВНЗ університетського рівня

Другою складовою КМСОНП є система залікових одиниць, під якою розуміється механізм кількісної оцінки обсягу навчального навантаження студента. Уперше поняття «кредит-система» ввів президент Гарвардського університету, відомий діяч освіти США Чарльз Еліот у 1969 р. [6].

У світовій вищій освіті застосовують різноманітні системи залікових одиниць: ECTS, ECA – європейські, USCS – американська; CATS – британська; UCTS – країн Азії та ін. [9].

Європейська система залікових одиниць ЄКТС прийнята в Україні. Її основним поняттям є кредит ЄКТС, під яким розуміється числова міра повного навчального навантаження студента/слухача з конкретної дисципліни (модуля). Разом з тим під повним навантаженням розуміється обсяг навчальної роботи студента/слухача: аудиторної, самостійної, консультацій, індивідуальних завдань, контрольних робіт, заліків, іспитів і т. ін.

Обсяг кредитів ЄКТС протягом останніх років змінювався і становив:

- ❖ до 2004 р. – 54 год – національний;
- ❖ 2004–2010 рр. – 36 год – експериментальний;
- ❖ 2010 р. і далі – 30 год – нині чинний.

У заочній та дистанційній формах навчання допускається застосування кредитів ЄКТС обсягом у 25 год [9].

Кредити ЄКТС, по-перше, використовуються для оцінювання трудомісткості складових програм і навчальних планів; по-друге, присвоюються студентам.

У першому випадку кредитами ЄКТС оцінюються:

- ❖ складові програм, навчальних і навчально-тематичних планів; навчальним складовим, які плануються у тижнях, можна встановлювати в 1,5 кредиту за кожний тиждень (45 год).
- ❖ модулі (нормативні, вибору ВНЗ, вибору слухачів);
- ❖ факультативні курси;
- ❖ виконання випускної роботи;
- ❖ проходження практики та ін.

У другому випадку кредити ЄКТС присвоюються студентам, які успішно завершили курс, виконали всі вимоги щодо оцінювання та ін. Отже, встановлення кредитів студентам

зі складових навчального плану (навчальних дисциплін, практик, курсових робіт тощо) здійснюється на підставі отримання позитивних оцінок підсумкового контролю.

Встановлені студенту кредити заносяться в додаток до диплома міжнародного зразку.

Трансфер кредитів можливий у порядку перезарахування кредитів, встановлених студентам під час навчання на інших освітніх програмах. Кредити перезараховуються за рішенням керівника ВНЗ або його підрозділу на підставі документів про раніше здобуту освіти (додаток до диплома, академічна довідка та ін.)

Вищі навчальні заклади післядипломної освіти взагалі та післядипломної педагогічної зокрема в педагогічному експерименті 2004–2008 рр. участі не брали, тому механічно переносити результати педагогічного експерименту із системи вищої освіти в післядипломну некоректно. Необхідні власні дослідження, що враховують особливості, цілі, завдання та умови функціонування вищих навчальних закладів післядипломної освіти.

У січні 2009 р. в УМО на замовлення НАПН України була відкрита держбюджетна НДР на тему «Організація кредитно-модульного навчання за дистанційною формою підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти». Науковий керівник теми – Віктор Васильович Олійник, ректор Університету, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України.

Мета та призначення НДР: розроблення та експериментальна апробація концептуальних засад застосування кредитно-модульної організації навчального процесу в системі підвищення кваліфікації керівних кадрів за дистанційною формою навчання.

Завдання роботи:

1. Науково обґрунтувати доцільність і можливість застосування кредитно-модульної організації навчального процесу в системі підвищення кваліфікації керівних кадрів за очно-дистанційною формою навчання.

2. Розробити й апробувати нову структуру та зміст процесу навчання слухачів, що відповідають науково обґрунтованим вимогам кредитно-модульної організації навчального процесу.

3. Розробити й апробувати сучасну систему педагогічного контролю успішності підвищення кваліфікації слухачів за очно-дистанційною формою навчання на засадах загальноєвропейських підходів (система ECTS), що забезпечує надійну діагностику якості навчання.

4. Обґрунтувати оптимальну структуру системотехнічного, матеріально-технічного та кадрового забезпечення кредитно-модульної організації навчального процесу за очно-дистанційною формою навчання.

5. Розробити та апробувати в реальному навчальному процесі пакет нормативних документів для забезпечення кредитно-модульної організації навчального процесу за очно-дистанційною формою навчання.

Застосування кредитно-модульної організації навчального процесу вкрай доцільне під час підвищення кваліфікації керівних кадрів, особливо за очно-дистанційною формою навчання. Це дасть змогу:

- ❖ забезпечити сучасний європейський рівень системи підвищення кваліфікації керівних кадрів, підвищити її престиж та привабливість;
- ❖ сприяти більшій індивідуалізації навчання, варіативним підходам до змісту та організації навчального процесу;
- ❖ збільшити ефективність підвищення кваліфікації та посилити гарантії її якості за рахунок застосування чіткої системи педагогічного контролю на базі загальноєвропейської системи ЕКТС.

Науково-дослідна робота має два основних наукових напрями:

- ❖ кредитно-модульна організація навчального процесу;
- ❖ підвищення кваліфікації керівних кадрів за дистанційною формою навчання.

Об'єкт дослідження – теорія кредитно-модульної організації навчального процесу та практика її застосування у вітчизняній та зарубіжній системах вищої освіти.

Предмет дослідження – наукові та методичні засади кредитно-модульної організації навчального процесу під час підвищення кваліфікації керівних кадрів за дистанційною формою навчання.

Термін проведення НДР: початок – січень 2009 р., закінчення – грудень 2011 р.

Післядипломна педагогічна освіта відрізняється від системи вищої освіти за такими основними показниками:

- ❖ контингент;
- ❖ цілі та завдання;
- ❖ планування та організація навчального процесу.

Основний контингент ППО – дорослі люди з певним рівнем освіти, життєвим та професійним досвідом, віком 25–60 років.

У сучасній системі ППО підвищують кваліфікацію понад 100 категорій керівних, науково-педагогічних, педагогічних працівників освіти – від вихователя дитячого садка до проєктора ВНЗ III–IV рівнів акредитації. Значна частина сучасної системи ППО має «радянські» риси, часто негативно сприймаючи ідеї реформування освіти на засадах євроінтеграції та Болонського процесу. Тому процес упровадження ЄКТС у ППО має супроводжуватись якісним і предметним психологічним забезпеченням.

Метою впровадження КМСОНП є підвищення якості курсової підготовки керівних і педагогічних кадрів освіти та забезпечення на цій основі необхідного рівня компетентності слухачів і престижності системи підвищення кваліфікації.

На сьогодні є дві позиції щодо змісту та стратегії розвитку системи підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти. Представники першої, педагогічні працівники, орієнтуються на переважно практично вузький напрям навчання, перебільшують специфіку післядипломної педагогічної освіти, заперечують необхідність орієнтації на форми та методи навчання у вищій школі та ін.

Ми вважаємо, що сучасна ППО має, по-перше, повніше та предметніше ознайомлювати слухачів зі станом, тенденціями та перспективами розвитку вітчизняної освіти, по-друге, посилити аналітичну спрямованість навчання, по-третє, ширше застосовувати досвід вищої школи з ухилом дослідницької скерованості самостійної роботи слухачів та ін.

Одна із суттєвих суперечностей поточного моменту – відмінність підходів до розроблення основних нормативних документів ВНЗ ППО: навчальних програм і навчальних планів підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти.

У рамках дослідження за темою НДР ми виходили з того, що передбачені нами підходи до розроблення навчальних програм і планів науково не обґрунтовані, не відповідають вимогам вищої школи та не враховують результати педагогічного експерименту з упровадження ЄКТС у вищі навчальні заклади.

Основу нашого підходу до розроблення навчальних програм і навчальних планів підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів становили положення теорії і практики структурно-функціонального аналізу, згідно з якими:

- ❖ структура – сукупність усталених зв'язків між більшістю компонентів об'єкта, які забезпечують його цілісність;
- ❖ структурування – розгляд об'єкта як системи, рівні якої пов'язані ієрархічними відносинами;
- ❖ структурно-функціональний аналіз – принцип (метод) дослідження явищ і процесів як системи, в якій кожний елемент структури має певне призначення (функцію) [8].

Застосування положень структурно-функціонального аналізу під час конструювання змісту програм та навчальних планів дає змогу виокремити в ньому логічно обґрунтовані окремі частини для їх предметного, глибокого та цілеспрямованого дослідження. Під час

конструювання змісту програм і навчальних планів підвищення кваліфікації доцільно як орієнтир використовувати підходи, що застосовуються у вищій школі. Вони науково обґрунтовані, логічні, витримали випробування часом. Думки щодо незастосовності таких підходів до конструювання змісту підвищення кваліфікації не витримують критики, оскільки не мають наукового обґрунтування, доказової бази і т. ін., ґрунтуючись на висловлюваннях окремих осіб, зокрема вчених та керівників.

Застосування положень структурно-функціонального аналізу під час розроблення навчальних програм і навчальних планів в УМО (ЦППО) має свою історію (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Динаміка та хронологія підходів до структурування змісту навчальних планів на прикладі УМО

~ 2000–2003 рр.	Один рівень структурування – за модулями (усього сім модулів).
~ 2004–2006 рр.	Два рівні структурування – за модулями та складовими: загальна, функціональна, галузева (зразок – навчальні плани підвищення кваліфікації – держслужбовців)
~2007–2011 рр.	Два рівні структурування – модулі та їх блоки: соціогуманітарних модулів; блок професійно орієнтованих і фахових модулів; блок заходів і організацій, контролю та атестації.

Нову структуру змісту програм і навчальних планів розроблено під час досліджень на тему НДР за такою схемою.

По-перше, розглянуто питання про доцільність поділу змісту на дві частини: нормативну і вибіркочу, тобто так, як прийнято у вищій школі. Визнано, що такий поділ є не тільки доцільним, а й необхідним, оскільки дає змогу підвищити якість планування та створити умови для цілеспрямованого відбору і конструювання змісту.

Статус нормативних модулів присвоювався тим, які забезпечували підготовку слухачів з основ професії та спеціальності, відповідали вимогам стандартів підвищення кваліфікації та кваліфікаційним характеристикам категорій слухачів.

З вибірковою частиною складніше, оскільки включення її в структуру модуля за вибором ВНЗ і слухачів за аналогією з вищою школою на цьому етапі неможливе через неможливість їх якісного забезпечення (штати, кадри, фінанси, організація і т. ін.). Тому було вирішено ввести у вибіркочу частину спеціальний модуль, зміст якого, з одного боку, – вибір ВНЗ (види індивідуальних завдань), а з іншого – вільний вибір слухачів, їх тематики (табл. 1.5).

Вибіркова частина.

Модуль N – індивідуальні завдання

Таблиця 1.5

Орієнтовна структура і зміст вибіркової частини навчального плану

№	Назва	Кількість годин за етапами		
		I	II	III
1	Спецкурс за вибором	2	4	–
2	Виконання випускної роботи	–	30	–
3	Проходження індивідуальної практики	–	15	–

Примітка. Форма навчання – очно-дистанційна.

У подальшому, під час створення необхідних умов, планується ввести у вибіркочу частину навчального плану п'ять – сім модулів вільного вибору слухачами. Вивчення таких

модулів слід організувати та забезпечити на дистанційному етапі підвищення кваліфікації. Основний метод – керівна, добре забезпечена методично, технічно та технологічно самостійна робота слухачів.

По-друге, досліджена доцільність подальшого структурування змісту програм і навчальних планів підвищення кваліфікації так, як у вищій школі, тобто за видами підготовки студентів/слухачів. При цьому розглядалася можливість зменшення рівнів структурування (видів підготовки), з урахуванням цілей підвищення кваліфікації, особливостей контингенту, реального бюджету часу і т. ін. У результаті виокремлено три види складових навчального плану: соціально-гуманітарну, професійно орієнтовану та спеціальну.

Соціально-гуманітарну підготовку студентів у ВНЗ забезпечує низка суспільних дисциплін, що на практиці реалізує принципи вищої освіти (демократизації, гуманізації, соціалізації та ін.), є обов'язковим компонентом навчальних планів усіх спеціальностей.

Соціально-гуманітарна підготовка слухачів здебільшого вирішує ті самі завдання, що й аналогічна складова в навчальних планах вищої школи. Проте є й відмінності. Для керівних і педагогічних кадрів освіти завжди буде необхідність ознайомлення слухачів зі станом вітчизняної освіти. Актуальність таких знань істотно зростає у періоди реформування та модернізації освіти, зокрема вищої.

Окрім того, саме зміст цієї складової навчального плану дає можливість ознайомити слухачів зі станом, тенденціями та перспективами розвитку вітчизняної освіти, основами державної освітньої політики, найістотнішими характеристиками європейських і світових систем освіти. До тієї самої складової доцільно включити такі теми з дисципліни «Безпека життєдіяльності», яка є соціогуманітарною за визначенням.

Професійно орієнтована підготовка має відновити, поглибити, осучаснити знання, вміння та навички слухачів у галузі професії. Її структура і зміст має орієнтуватися на професію слухача відповідно до «Державного класифікатора» (ДК 003–095).

Головною метою фахової підготовки слухача у процесі підвищення кваліфікації є підвищення рівня, якості та ефективності його діяльності відповідно до службових обов'язків, що базується на сучасних підходах та технологіях і в результаті забезпечує успішність підвищення кваліфікації та подальшої діяльності (включає один – два модулі, змістом яких є основи службової діяльності).

Отже, структура навчального плану нової конструкції має дві частини (за статусом – нормативну та вибірккову) та три складові, що визначають направленість навчання (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

Структурування змісту навчальних планів підвищення кваліфікації за ЄКТС

1	I. НОРМАТИВНА ЧАСТИНА Соціально орієнтована складова Модуль 1
2	Професійно орієнтована складова Модулі 2–4
3	Фахова складова Модуль 5
1	II. ВИБІРКОВА ЧАСТИНА Індивідуальні завдання Модуль 6
2	Контрольні заходи Модуль 7

Нові навчальні плани пройшли всебічну перевірку в режимі реального навчального процесу. Результати їх апробації опубліковані [8].

У нових навчальних планах підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти:

- ❖ здебільшого реалізовано принцип модульності. Їх конструкція наближена до конструкції навчальних планів вищої школи зі збереженням специфіки післядипломної педагогічної освіти, що забезпечує переважання та сумісність підходів до проблеми впровадження ЄКТС у освітню діяльність ВНЗ ППО;
- ❖ багаторівневе структурування забезпечує можливість більш цілеспрямованого відбору змісту і його конструювання відповідно до вимог кваліфікації характеристик;
- ❖ зафіксовано зростання наукового рівня, тому що під час розроблення більш предметно та в ширшому обсязі використовуються елементи системного аналізу, структурно-функціонального, компетентнісного та інших підходів.

Загалом, одним із наслідків впровадження ЄКТС (КМСОНП) у освітню діяльність ВНЗ ППО стало підвищення якості навчальних планів. За багатьма параметрами вони зіставляються з навчальними планами вищої школи, у результаті чого створено передумови для підвищення якості й ефективності навчального процесу.

У ППО інша, порівняно з вищою школою, організація навчального процесу.

По-перше, тривалість підвищення кваліфікації слухачів значно менша, ніж навчання студентів і, як правило, не перевищують 0,5 року (з урахуванням дистанційного етапу).

По-друге, у структурі змісту підвищення кваліфікації педагогічних працівників немає цілісних відносно самостійних навчальних дисциплін значного обсягу. Замість них вивчають міні-курси або окремі теми обсягом 2–4 год. Дрібність змісту підвищення кваліфікації педагогічних працівників, є наслідком дублювання, поверхневого розгляду проблем тощо.

По-третє, у ППО бракує якісних і ефективних систем педагогічного контролю та надійних механізмів оцінювання результатів. Як наслідок, низькою є достовірність результатів навчання, нестійка база аналізу, корекції та прогнозування.

По-четверте, у ППО немає чіткої загальноприйнятої офіційної регламентації низки аспектів освітньої діяльності в ВНЗ ППО через відсутність власної нормативної бази як післядипломної освіти взагалі, так і післядипломної освіти зокрема.

Отже, відмінність у структурі та організації навчального процесу у ВНЗ ППО від прийнятих у вищій школі – джерело суттєвих недоліків. Тому, на нашу думку, доцільним є максимально можливе грамотне використання в ППО досвіду та традицій вищої школи.

ЄКТС за результатами педагогічного експерименту 2003–2008 рр. довела свою ефективність і, починаючи з 2008 р., застосовується у ВНЗ як обов'язкова.

Запровадження ЄКТС у ВНЗ ППО необхідне також з погляду подальшого зближення структури та організації навчального процесу в ППО, прийнятих у вищій школі.

У процесі досліджень за проблемою впровадження ЄКТС у ВНЗ ППО, проведених у рамках НДР за темою «Організація кредитно-модульного навчання за дистанційною формою підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти», було отримано низку позитивних результатів, частина яких висвітлюється далі.

1.3. Структурно-функціональна модель впровадження Європейської кредитно-трансферної системи у вищий навчальний заклад післядипломної педагогічної освіти

Процес інтеграції вищої освіти України в Європейський освітній простір нині перебуває у стадії практичної реалізації. Як зазначалося, відповідно до наказу МОН України від 16 жовтня 2009 р. № 943 вищі навчальні заклади України мали запровадити, починаючи з 2009/2010 навчального року, Європейську кредитно-трансферну систему та її ключові документи. На виконання наказу керівникам вищих навчальних закладів надіслані для практичного керівництва Методичні рекомендації щодо запровадження Європейської кредитно-трансферної системи та її ключових документів (лист від 26.02.2010 № 1/9-119 МОН України).

У параграфі 1.2 показано, що запровадження ЄКТС у ВНЗ ППО потребує спеціального опрацювання проблеми на теоретичному й практичному рівнях, тобто механічне перенесення результатів педагогічного експерименту у вищій освіті на післядипломну педагогічну неправомірне.

Коректний підхід до проблеми запровадження ЄКТС у ВНЗ ППО обумовлює доцільність розроблення моделі, що описує процедуру на якісному рівні, та сприяє втіленню її практичних аспектів.

Метою запровадження ЄКТС та її ключових документів у вищих навчальних закладах є забезпечення якості вищої освіти та інтеграція національної системи вищої освіти в європейське та світове освітнє співтовариство [21]. Для системи ППО основною метою запровадження ЄКТС є модернізація освітньої діяльності у ВНЗ ППО на засадах КМСОНП та сучасних освітніх технологій.

Перехід від традиційної («радянської») до інноваційної («європейської») моделі організації навчального процесу – складна процедура, яка охоплює практично всі аспекти діяльності ВНЗ ППО: планування, організацію, кадрове, матеріально-технічне забезпечення. Особливо гостро постає питання психологічного забезпечення запровадження ЄКТС, оскільки ця процедура пов'язана з необхідністю зміни звичних, усталених стереотипів. Для наукового методу реалізації викладених завдань використовувалося моделювання.

Педагогічні проекти, до яких можна віднести і процедуру запровадження ЄКТС, здебільшого представляють як концептуально описані моделі структурно-функціонального типу. Такі моделі базуються на певній концепції та мають вигляд взаємопов'язаних, але функціонально різноманітних елементів [25].

При розробленні моделі запровадження ЄКТС в освітню діяльність ВНЗ ППО була визначена спадна стратегія проектування (згори донизу). Така стратегія передбачає визначення великих блоків моделі, характеристики яких визначаються загальними цілями процедури, з наступним розглядом їх елементів. У цьому випадку великі блоки моделі є логічно обґрунтованими етапами запровадження ЄКТС в освітню діяльність ВНЗ ППО.

Узагальнена структурно-функціональна модель запровадження ЄКТС в освітню діяльність ВНЗ ППО представлена на рис. 1.13.

Модель описує логічно обґрунтовану послідовність етапів запровадження ЄКТС (підготовка, технологія, апробація), базується на істотній нормативно-правовій базі, враховує позитивний досвід вітчизняних і зарубіжних ВНЗ. Модель – універсальна, оскільки може застосовуватися до будь-якого ВНЗ і не залежить від конкретних аспектів освітньої діяльності. Основні блоки моделі – етапи процедури впровадження ЄКТС: підготовчий, технологічний та апробації.

Підготовчий етап. Метою етапу є прийняття обґрунтованого рішення про доцільність і можливість запровадження ЄКТС у освітню діяльність ВНЗ ППО, його нормативне закріплення, а також вироблення стратегії наступних дій.

Рис. 1.13. Структурно-функціональна модель запровадження ЄКТС в освітню діяльність ВНЗ ППО

На підготовчому етапі проводяться такі роботи (табл. 1.6):

- ❖ системний аналіз проблеми з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду;
- ❖ наукове обґрунтування доцільності та можливості запровадження ЄКТС в освітню діяльність ВНЗ ППО;
- ❖ формування у персоналу ВНЗ ППО позитивного ставлення до запровадження ЄКТС (лекції, семінари, бесіди, пропаганда та агітація);
- ❖ обговорення проблеми на засіданні вченої ради ВНЗ та ухвалення відповідних рішень;
- ❖ вироблення стратегії запровадження ЄКТС в освітню діяльність ВНЗ ППО та оформлення наказом ректора (директора);

Наказ ректора (директора) – стратегія запровадження ЄКТС – дуже важливий нормативний документ, що визначає алгоритм подальшої діяльності.

У наказі прописуються:

- ❖ нормативні основи переходу на ЄКТС (накази МОН України, постанови Президії НАПН України тощо);

Таблиця 1.6

Мета та зміст підготовчого етапу

МЕТА	Схвалення рішення про впровадження ЄКТС та його нормативне оформлення
ЗМІСТ	<ul style="list-style-type: none"> • Системний аналіз проблеми; • наукове обґрунтування доцільності й можливість впровадження ЄКТС; • формування у співробітників ВНЗ позитивного ставлення до проблеми; • рішення вченої ради; • наказ керівника ВНЗ – стратегія впровадження ЄКТС

- ❖ етапи впровадження ЄКТС, їх масштаби, послідовність і строки реалізації, відповідальні особи та ін.;
- ❖ завдання структурним підрозділам ВНЗ щодо забезпечення переходу на ЄКТС;
- ❖ персональний склад творчої групи, а також координаторів ЄКТС усіх рівнів (ВНЗ, факультети, кафедри тощо).

Підготовчий етап – найважливіший у процедурі впровадження ЄКТС в освітню діяльність ВНЗ ППО. Від змісту заходів етапу, якості їх реалізації залежить успішність наступної роботи.

Особливу увагу слід звернути на психолого-педагогічне забезпечення, формування у співробітників ВНЗ позитивного ставлення до проблеми.

Технологічний етап. Основним змістом є розроблення умов, норм запровадження ЄКТС у освітню діяльність ВНЗ ППО. У загальному вигляді мета та зміст технологічного етапу представлено у таб. 1.7.

Таблиця 1.7

Мета та зміст технологічного етапу

МЕТА	Розроблення умов і норм впровадження ЄКТС у ВНЗ ППО
ЗМІСТ	<ul style="list-style-type: none"> • вибір та визначення педагогічних показників навчального процесу; • розробка видів забезпечення навчального процесу; • формування системи педагогічного контролю; • розробка процедури оцінювання;

Практичні заходи щодо впровадження ЄКТС у ВНЗ ППО містять:

- ❖ розроблення з урахуванням вимог ЄКТС організаційних основ навчального процесу;
- ❖ визначення структури та змісту основних видів забезпечення навчального процесу;
- ❖ створення нової системи педагогічного контролю;
- ❖ перехід на методику оцінювання результатів навчання, що відповідає вимогам ЄКТС (рис. 1.14).

Рис. 1.14. Зміст технологічного етапу структурно-функціональної моделі запровадження ЄКТС у ВНЗ ППО

Показники навчального процесу містять у комплексі його організаційно-педагогічні основи. У загальному вигляді до них належать:

- ❖ структура освітньої діяльності (підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації тощо);
- ❖ форми навчання (очна, заочна, дистанційна тощо);
- ❖ форми організації навчального процесу (навчальні заняття, самостійна робота слухача, практична підготовка, контрольні заходи);
- ❖ тривалість навчання, бюджет часу тих, хто навчає, розклад занять та ін.

Важливим педагогічним компонентом навчального процесу є форма навчання, згідно із Законом України «Про вищу освіту» (очна, вечірня, заочна, дистанційна, екстернат).

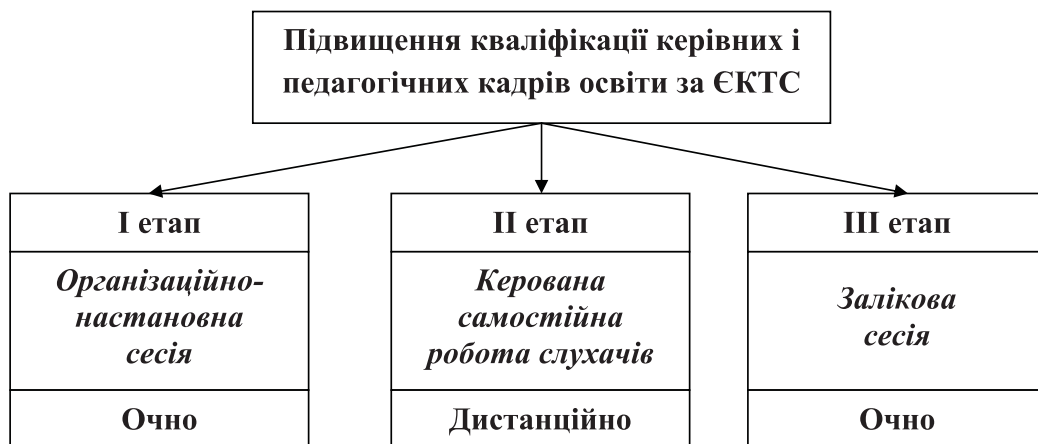
Тривалий час у ППО основною формою навчання була очна, яка, незважаючи на переваги, не вирішує низки проблем підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти. Насамперед це стосується суперечності між нормативною тривалістю навчання та необхідним обсягом змісту і проблеми тривалості навчання.

У 1999 р. В. В. Олійник запропонував використовувати в ППО принципово нову форму навчання – очно-дистанційну, науково обґрунтував доцільність і можливість її застосування під час підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти. Під його науковим керівництвом було проведено дослідження за двома темами НДР («Зміст і організація дистанційної педагогічної освіти» (2000–2002 рр.) та «Теорія і методика підготовки управлінського і викладацького персоналу в системі дистанційної післядипломної педагогічної освіти» (2003–2005 рр.)), розроблено теоретичні та практичні аспекти поетапного переходу в ППО на очно-дистанційну форму навчання.

З 2005 р. в УМО основною формою навчання під час підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти є очно-дистанційна. У 2011 р. у ППО сегмент очно-дистанційного навчання становив близько 30 % відносно інших форм навчання.

Дослідження останніх років, проведені в УМО, показали, що для ЄКТС – оптимальний варіант – очно-дистанційна форма навчання, тобто зберігається вже відпрацьована організація навчального процесу, реалізуються принципи кредитності та модульності, вдало поєднуються переваги очного та дистанційного навчання та ін.

Принципова структура підвищення кваліфікації педагогічних працівників з елементами ЄКТС за очно-дистанційної форми навчання наведена на рис. 1.15.

Рис. 1.15. Принципова структура підвищення кваліфікації за ЄКТС за очно-дистанційною формою навчання

Зміст етапів та їх тривалість залежать від цілей, завдань та умов підвищення кваліфікації, категорії слухачів тощо.

Основною перевагою очно-дистанційної форми навчання є наявність у її структурі тривалого (до 0,5 року) дистанційного етапу підвищення кваліфікації, що дає змогу організувати без відриву слухачів від професійної діяльності якісну та ефективну самостійну роботу.

На технологічному етапі впровадження ЄКТС у ВНЗ ППО розглядаються форми не тільки навчання, а й організації навчального процесу: види навчальних занять, самостійна робота, практична підготовка та контрольні заходи.

Види занять за ЄКТС переважно ті самі, що за традиційної організації навчального процесу. Водночас, як показує вітчизняний та зарубіжний досвід, за ЄКТС доцільно збільшити частку інтерактивних видів занять: тематичних дискусій, «круглих столів», конференцій з обміну досвідом та ін. Особливу увагу слід звернути на організацію та забезпечення виїзних занять, вибір об'єктів та їх підготовку до відвідувань слухачами.

На технологічному етапі впровадження ЄКТС уточнюються, коригуються або розробляються практично всі види забезпечення навчального процесу.

До важливих видів забезпечення навчального процесу з елементами ЄКТС належать:

- ❖ нормативне;
- ❖ кадрове;
- ❖ інформаційне;
- ❖ комунікаційне тощо.

Перехід до інноваційної системи організації навчального процесу завжди породжує проблему нормативного забезпечення. У випадку з переходом на ЄКТС, це дуже важливо, оскільки в новій системі правове коло багатьох нормативних актів не повною мірою відповідає її вимогам.

Комплекс нормативних документів щодо забезпечення запровадження ЄКТС в освітню діяльність ВНЗ ППО доцільно поділити на дві групи.

До першої групи належать, документи, що регламентують навчальний процес у вищій школі (закони, положення тощо) та нормативні акти МОН України, які безпосередньо стосуються запровадження ЄКТС в освітню діяльність вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації (положення, накази, методичні рекомендації тощо). Перелік таких документів буде розглянуто в розділі 2.

До другої групи нормативних документів належать документи, що розробляються у ВНЗ ППО. Ці нормативні акти спираються на відповідні документи першої групи, але враховують особливості певного ВНЗ ППО.

Загалом до таких документів можна віднести:

- ❖ Положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі в _____;
- ❖ робочі навчальні програми за категоріями слухачів;
- ❖ робочі навчальні та навчально-тематичні плани за категоріями слухачів;
- ❖ індивідуальні плани підвищення кваліфікації слухачів.

Крім того, до цієї групи документів входять різні відомості та протоколи, а саме:

- ❖ відомість результатів усіх видів педагогічного контролю;
- ❖ залікова відомість;
- ❖ протоколи засідань комісій щодо результатів захисту слухачами випускних робіт;
- ❖ відомості обліку успішності підвищення кваліфікації слухачами.

Форми таких документів розробляє ВНЗ ППО з урахуванням вимог ЄКТС та документів МОНМС України.

Основним нормативним документом, що визначає порядок та організацію впровадження ЄКТС у певному ВНЗ ППО, є відповідне положення, яке базується на аналогічному положенні МОНМС України, з урахуванням особливостей певного ВНЗ, та розробляється творчим колективом, обговорюється та затверджується у встановленому порядку (табл. 1.8).

Орієнтовна структура положення про запровадження ЄКТС у ВНЗ ППО

Вступ	
1	Основні терміни, поняття та їх визначення
2	Мета та завдання
3	Принципи
4	Загальні положення
5	Форми навчання та організації навчального процесу
6	Педагогічний контроль
7	Оцінювання результатів
8	Контроль за індивідуальним планом підвищення кваліфікації слухача
Додатки	
1	Форма навчального плану
2	Форма навчально-тематичного плану
3	Комплект форм документів обліку
4	Форма рецензії на випускню роботу слухача

Кадрове забезпечення запровадження ЄКТС, як і нормативне, є першочерговим. Його основу становить визначення номенклатури осіб і система їх підготовки до діяльності.

Насамперед відповідно до вимог МОНМС України необхідно призначити координаторів ЄКТС усіх рівнів (університет, інститут, факультети, кафедри) та розробити їх функціональні обов'язки.

В УМО за наказом ректора були призначені координатори ЄКТС від університету (про-ректор з навчальної роботи) та інститутів (заступники директорів). Основні обов'язки координаторів ЄКТС – супровід запровадження ЄКТС на своєму рівні, координація дій та контроль за результатами.

Особливу роль в підвищенні кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти відіграє апарат кураторів/кураторів-тьюторів. Вони безпосередньо керують навчальною роботою слухачів, проводять інструктивно-методичні та інші заняття, беруть участь у розробленні навчальних програм та планів, контролюють виконання слухачами індивідуальних планів підвищення кваліфікації, організовують педагогічний контроль, враховуючи його результати, оцінюють успішність підвищення кваліфікації слухачами та ін.

Куратори-тьютори щороку призначаються наказом (розпорядженням) директора інституту зі штату викладачів, які володіють педагогічною майстерністю та організаторським здібностями тощо.

Переоцінка ролі куратора/тьютора у підвищенні кваліфікації слухачів в УМО припадає на 2008 р. Уперше в ППО було розроблено принципово нове положення «Про куратора-тьютора», створено систему їх підготовки, організований консультативний пункт при кафедрі дистанційної освіти та ін.

З урахуванням ролі кураторів-тьюторів в підвищенні кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти ректорат УМО ухвалив рішення про організацію їх підготовки (підвищення кваліфікації) для обласних інститутів ППО.

Усього в 2010–2011 рр. підвищили кваліфікацію три навчальні групи кураторів-тьюторів – 40 слухачів.

Основу змісту підвищення кваліфікації кураторів-тьюторів обласних інститутів ППО утворювали три модулі:

❖ Модуль 2. Підвищення кваліфікації слухачів за очно-дистанційною формою навчання – 1 кредит / 30 год.

❖ Модуль 3. Забезпечення підвищення кваліфікації слухачів за очно-дистанційною формою навчання – 1 кредит / 30 год. Модулі 2, 3 зі складу професійно орієнтованої складової навчального плану.

❖ Модуль 4. Основи діяльності куратора/тьютора навчальної групи – 1,5 кредиту / 45 год – фахова складова навчального плану.

У зв'язку з переходом УМО на ЄКТС підвищилася значимість роботи куратора/тьютора, що зумовило увагу до їх персонального складу, підготовку та нормування навчального навантаження. З січня 2012 р. в УМО для кураторів/тьюторів встановлено норми навчального навантаження:

❖ на очних етапах – одна година на один навчальний день;

❖ на дистанційному етапі – одна година на тиждень.

У зв'язку зі збільшенням масштабів застосування в ППО технологій дистанційного навчання виникла потреба у підготовці та підвищенні кваліфікації викладачів/тьюторів.

В УМО підготовка викладачів-тьюторів до роботи в ЄКТС організована в рамках університетського методологічного семінару шляхом проведення інструктивно-методичних занять та індивідуальних консультацій.

У 2010–2011 рр. при кафедрі дистанційної освіти УМО підвищили кваліфікацію три навчальні групи викладачів-тьюторів ВНЗ, ВНЗ ППО (43 особи).

Змісту підвищення кваліфікації викладачів-тьюторів становили три модулі:

❖ Модуль 2. Теорія та практика дистанційного навчання – 1 кредит / 30 год;

❖ Модуль 3. Організація та забезпечення навчального процесу з елементами дистанційного навчання в ВНЗ, ВНЗ ППО – 1 кредит / 30 год. Обидва модулі із професійно орієнтованої складової навчального плану;

❖ Модуль 4. Основи діяльності викладача-тьютора: організаційно-педагогічний аспект. Модуль 4 із фахової складової навчального плану.

Отже, основу кадрового забезпечення впровадження ЄКТС в ВНЗ ППО утворюють: координатори ЄКТС, куратори та викладачі-тьютори. Їх підготовка, регламентація та контроль діяльності – важлива складова управління впровадження ЄКТС.

Основний елемент інформаційного забезпечення – це інформаційні пакети усіх рівнів.

Інформаційні пакети університету та інститутів (факультетів) є довідниками для потенційних партнерів, студентів/слухачів і викладацького складу закладів-партнерів. Інформаційні пакети мають сприяти прозорості навчальних програм, допомагати викладачам орієнтувати студентів на вибір відповідних програм і планувати їхнє навчання в інших ВНЗ України або за кордоном, забезпечувати необхідною практичною інформацією. Інформаційні пакети виконуються українською та англійською мовами та розміщуються в Інтернеті на сайті ВНЗ ППО. Інформаційні пакети мають систематично – кожного року – оновлюватися.

Зміст інформаційного пакета університету:

- ❖ повна назва та адреса, контактна інформація, карта університетського містечка;
- ❖ стисла історія та загальна характеристика університету;
- ❖ контактна інформація щодо координатора ЄКТС від університету;
- ❖ характеристика графіка навчального процесу (академічний календар);
- ❖ вимоги, процедура та терміни реєстрації абітурієнтів та слухачів;
- ❖ основні практичні питання (формальності), які має знати іноземний студент перед від'їздом в Україну;
- ❖ інформація про вартість та умови проживання, медичне страхування та обслуговування;
- ❖ інформація про позанавчальну діяльність і дозвілля.

Інформаційний пакет інституту (факультету) містить загальний опис навчального підрозділу, включаючи кафедри, основні напрями науково-дослідної роботи, перелік та характеристику програм навчання; методики й технології викладання, форми та умови проведення контрольних заходів, опис системи оцінювання і реєстрації успіхів слухача; контактну інформацію про координатора ЄКТС від факультету (інституту).

Важливою частиною інформаційного пакета є опис освітньо-професійних програм підготовки та підвищення кваліфікації та її структурно-логічні схеми, а також опис кредитних модулів кожної програми із зазначенням їх статусу та обсягів.

Для програм підвищення кваліфікації кожної категорії слухачів, відповідних модулів та ін. на кафедрах мають бути підготовлені:

- ❖ матеріали для аудиторної роботи з кожного модуля: тексти лекцій, плани семінарських занять, мультимедійний супровід занять;
- ❖ матеріали для самостійної роботи слухачів: навчальні матеріали в електронній бібліотеці університету, матеріали самоконтролю за кожним кредитним та змістовим модулем дисципліни, комплекти семестрових індивідуальних завдань, теми рефератів, курсових і випускних робіт;
- ❖ матеріали для контролю знань слухачів: письмові контрольні завдання, письмові й електронні тести по кожному модульному контролю з дисципліни, матеріали для проведення семестрового контролю.

До структури інформаційного забезпечення впровадження ЄКТС у ВНЗ ППО також входять як самостійні компоненти методичного та дидактичного забезпечення. Про важливість цих видів забезпечення впровадження ЄКТС детальніше йтиметься в розділі 3 посібника.

До структури технологічного етапу моделі впровадження ЄКТС входять як самостійні компоненти системи педагогічного контролю та оцінювання.

Зауважимо, що якість та ефективність педагогічного контролю в європейських ВНЗ значно вищі за вітчизняні, а процедури оцінювання результатів навчання дають достовірніші дані про рівень підготовленості випускників.

У ППО проблеми педагогічного контролю та оцінювання успішності підвищення кваліфікації завжди стоять досить гостро. З урахуванням усіх обставин ці питання розглянуто окремо (див. параграф 2.3).

Отже, технологічний етап структурно-функціональної моделі впровадження ЄКТС у ВНЗ ППО описує зміст необхідних суттєвих змін у традиційній системі навчання та забезпечує перехід на принципово нову систему організації навчального процесу – кредитно-модульну.

Заключний етап структурно-функціональної моделі впровадження ЄКТС у ВНЗ ППО – етап апробації.

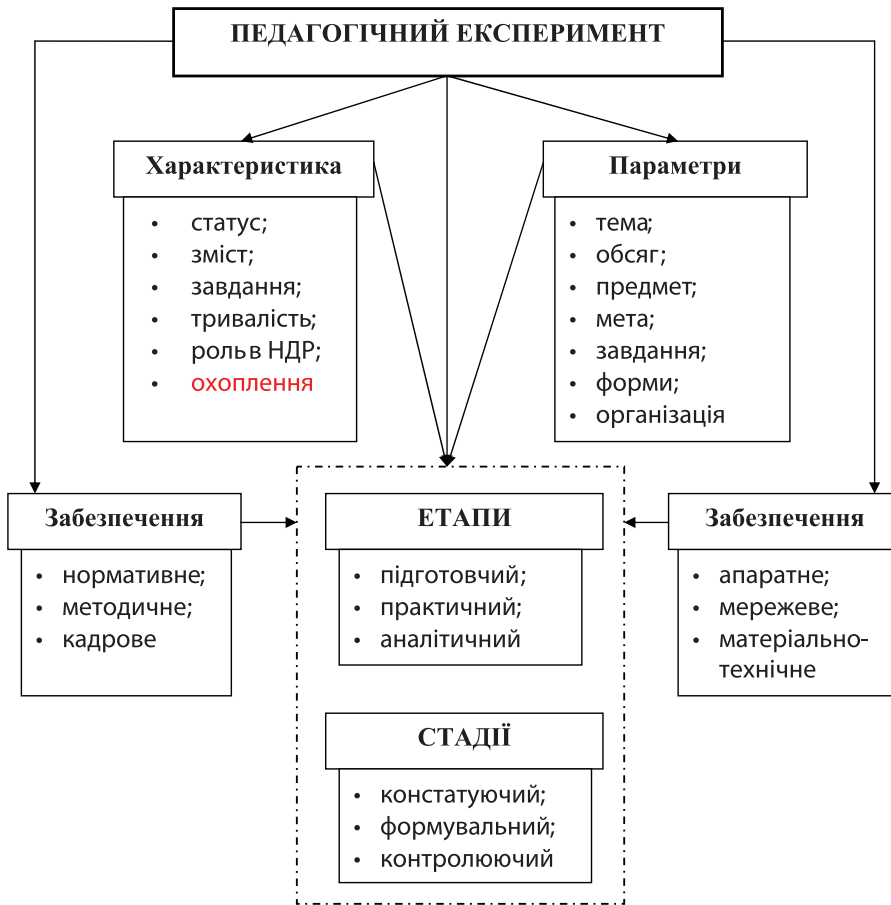
Апробація (лат. – *approbation*) – це твердження, яке ґрунтується на результатах перевірок, обстежень, випробувань та ін. [21].

Основні методи апробації в освіті – публікації в спеціалізованих виданнях, обговорення проблеми або її аспектів на науково-практичних семінарах, конференціях, а також педагогічні експерименти.

Публікації, виступи на семінарах, конференціях супроводжують процес запровадження ЄКТС в освітню діяльність ВНЗ ППО.

Педагогічний експеримент, як правило, проводиться на заключному етапі процедури та є важливою її складовою.

Експеримент – частина педагогічного дослідження, перевірка на практиці теоретичних розробок. Це спеціально конструйований навчальний процес, що дає можливість вивчати та перевіряти педагогічний вплив на умови, що контролюються та обліковуються. Узагальнена структурно-функціональна модель педагогічного експерименту представлена на рис. 1.16. Її основними елементами є: характеристика, параметри, етапи та стадії, забезпечення.

Рис. 1.16. Структурно-функціональна модель педагогічного експерименту

Об'єктом педагогічного експерименту щодо впровадження ЄКТС у ВНЗ ППО є процес підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти, а предметом – організаційно-педагогічні умови переходу від курсової до кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

До основних характеристик педагогічного експерименту належать його кваліфікаційні ознаки:

- статус: педагогічні ініціативи (інновації); експериментальні майданчики; авторські школи, нові типи освітніх закладів;
- зміст: приватно-методичний; дидактичний; виховний; управлінський; змішаний;
- завдання: апробація нового прийому, методу; дослідна перевірка нового змісту; введення експериментального курсу (посібника); модернізація (удосконалення) технологій; спостереження віддалених результатів навчання тощо;
- тривалість: короткочасний (разовий); середній (семестр, навчальний рік); тривалий (понад року);
- роль: констатуючий; формувальний; контролюючий; пошуковий; відтворюючий (повторний) тощо;
- охоплення: внутрішньогруповий; міжгруповий, загальнозовнішній, міжзовнішній тощо

Параметри педагогічного експерименту залежать від теми, мети та завдань і містять такі показники: форма навчання, структура та організація проведення тощо.

Мета педагогічного експерименту: перевірити в реальному навчальному процесі доцільність і можливість переходу системи підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти на ЄКТС.

Завдання педагогічного експерименту:

- ❖ обговорити на вченій раді ВНЗ ППО й ухвалити рішення про проведення педагогічного експерименту з упровадження ЄКТС, затвердивши його наказом ректора (директора);
- ❖ розробити програму підготовки та проведення педагогічного експерименту, обговорити й затвердити в установленому порядку;
- ❖ визначити склад учасників педагогічного експерименту, сформувати експериментальні навчальні групи слухачів;
- ❖ розробити експериментальні навчальні, навчально-тематичні плани підвищення кваліфікації різних категорій слухачів, форми навчальних документів, що відповідають вимогам ЄКТС;
- ❖ розробити й упровадити інноваційну систему педагогічного контролю, визначити порядок оцінювання успішності підвищення кваліфікації слухачів за шкалою ЄКТС;
- ❖ узагальнити результати педагогічного експерименту, сформулювати висновки, розробити рекомендації щодо переходу ВНЗ ППО на ЄКТС.

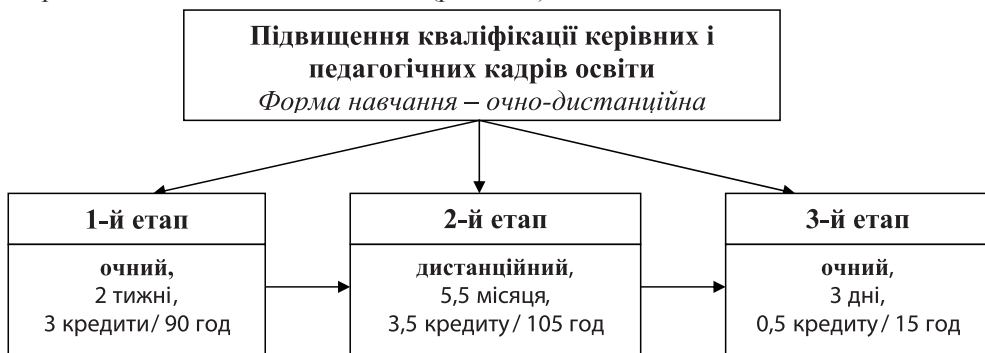
В УМО педагогічний експеримент щодо впровадження ЄКТС у підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти проводився відповідно до технічного завдання НДР за темою «Організація кредитно-модульного навчання за дистанційною формою підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти» за рішенням ученої ради Університету та наказом ректора.

Головна мета педагогічного експерименту: згідно з технічним завданням НДР за темою «Організація кредитно-модульного навчання за дистанційною формою підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти» перевірити в реальному навчальному процесі доцільність і можливість переходу до підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти за очно-дистанційною формою навчання.

Тривалість експерименту – два роки: січень 2009 р. – грудень 2010 р.; бюджет часу – 7 кредитів / 210 год.

Кількість експериментальних груп слухачів: 2009 р. – чотири (46 осіб); 2010 р. – шість (93 особи).

Форма навчання – очно-дистанційна (рис. 1.17).

Рис. 1.17. Структура та параметри підвищення кваліфікації слухачів експериментальних навчальних груп

Для кожної категорії слухачів (усього вісім) було розроблено: експериментальні навчальні та навчально-тематичні плани, структура яких містить дві частини (нормативну й вибірккову) та три складові: соціогуманітарну, професійно орієнтовану та фахову.

Навчальний день слухачів експериментальних груп: перша половина дня (09⁰⁰–13²⁰) – три пари аудиторних занять, друга (14⁰⁰–15²⁰) – самостійна робота.

Безпосереднє керівництво навчальним процесом в експериментальних групах слухачів здійснювали куратори-тьютори, призначені наказом ректора УМО, виконавці теми НДР: С. В. Антошук, А. Л. Кліменко, Л. Л. Ляхощка, С. Ю. Хасіневич.

Керування СРС здійснювалося на всіх етапах підвищення кваліфікації як опосередковано через програми, плани, завдання тощо, так і безпосередньо кафедрою дистанційної освіти через кураторів-тьюторів.

На першому етапі підвищення кваліфікації для СРС (дві академічні години – з 14⁰⁰ до 15²⁰) використовувався консультативний пункт, створений відповідно до наказу ректора УМО від 25.02.2010 № 01-01/32 на базі комп'ютерного класу кафедри дистанційної освіти.

Консультативний пункт (КП) було додатково обладнано стендами з літературою (підручниками, навчальними посібниками, навчально-методичними комплексами тощо), а також технічними засобами навчання.

Реєстрацію слухачів у період обов'язкової самостійної роботи здійснював староста експериментальної навчальної групи в спеціальному «Журналі обліку самостійної роботи слухачів», а контроль – куратор-тьютор.

Зміст і місце самостійної роботи (консультативний пункт, кафедру, бібліотеку тощо) слухачі визначали самостійно, але з обов'язковим фіксуванням у згаданому журналі.

На дистанційному етапі підвищення кваліфікації безпосереднє керування СРС здійснювали куратор-тьютор навчальної групи та викладачі кафедр за допомогою регулярного зворотного зв'язку на основі використання сучасних інформаційних та інтернет-технологій.

Зміст і структура СРС на дистанційному етапі підвищення кваліфікації визначалися програмами, навчальними та навчально-тематичними планами і передбачали: вивчення навчальної інформації; виконання випускної роботи; проходження індивідуальної навчальної практики; модульний контроль, дистанційне консультування, інтернет-заняття та ін. (рис. 1.18).

Рис. 1.18. Типова структура самостійної роботи слухачів на дистанційному етапі підвищення кваліфікації

Навчальна інформація вивчалася як традиційними методами, так і за спеціально розробленою програмою, розміщеною в персональному веб-просторі. Навчальну інформацію було підготовлено до сприйняття слухачами через її відбір, конструювання, генералізацію, структурування та чітку алгоритмізацію процесу засвоєння.

За результатами педагогічного експерименту зроблено висновки та запропоновано рекомендації:

- ❖ експеримент підтвердив положення теорії про доцільність і можливість переходу підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів від курсової до кредитно-модульної системи організації навчального процесу;
- ❖ КМСОНП прийнятна для всіх форм навчання: очної, заочної, дистанційної та ін.;

- ❖ для підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти найдоцільніше перейти на ЄКТС за очно-дистанційною формою навчання, що зумовлено специфікою цієї форми навчання й особливостями системи (мало навчального часу, модульність програм тощо);
- ❖ інноваційна структура навчальних програм та навчальних планів, що включає соціогуманітарну, професійно орієнтовану, фахову підготовку та вибірково частину, виправдала себе, її можна рекомендувати для застосування у подальшому, до того ж не тільки для експериментальних груп;
- ❖ завищені результати приймання диференційованих заліків та захист випускних робіт є наслідком суб'єктивного підходу викладачів до процедури оцінювання та невиконання науковими керівниками методичних рекомендацій щодо оцінювання якості випускних робіт слухачами. Необхідно уточнити відповідні рекомендації та процедуру рецензування випускних робіт;
- ❖ слід посилити увагу до організації, змісту та керування самостійною роботою слухачів на всіх етапах підвищення кваліфікації як важливої й обов'язкової форми організації навчання в процесі підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти. Доцільно ввести до структури навчального дня слухача обов'язкову самостійну роботу з 14⁰⁰ до 15²⁰ (одна академічна година);
- ❖ методичне, дидактичне та комунікаційне забезпечення ЄКТС, особливо на дистанційному етапі підвищення кваліфікації, треба суттєво поліпшити шляхом видання відповідних методик і заповнення персонального веб-простору слухачів навчальними матеріалами;
- ❖ значного поліпшення потребує система зовнішнього незалежного контролю як щодо організації тестування, так і змісту контрольних тестів. Доцільно збільшити кількість завдань у тесті до 50 (що підвищить надійність контролю), спростити процес оцінювання результатів;
- ❖ розроблений та апробований комплект навчальних документів (див. додатки), що відповідає вимогам ЄКТС, можна рекомендувати до впровадження;
- ❖ під час експерименту апробовано основні елементи процесу впровадження КМСОНП у підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти, що дасть змогу розробити положення «Про впровадження Європейської кредитно-трансферної системи у вищий навчальний заклад післядипломної педагогічної освіти».

Опис та результати педагогічного експерименту 2009–2010 рр. представлені в роботі «Кредитно-модульна система організації навчального процесу в підвищенні кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти: результати педагогічного експерименту 2009–2010 рр.» (В. В. Олійник, В. О. Гравіт, Л. Л. Ляхоцька та ін. ; НАПН України, Ун-т менедж. освіти. – К., 2011. – 48 с.).

Отже, в УМО розроблено структурно-функціональну модель, конструкція та зміст якої, представлені в цьому параграфі, є суттєвою частиною теорії та практики впровадження ЄКТС у ВНЗ ППО.

Модель описана в поняттях педагогіки, логічна та містить низку системоутворюючих компонентів: показники навчального процесу, види забезпечення, системи контролю та оцінювання та ін.

Модель універсальна, її адаптація до умов будь-якого ВНЗ ППО здійснюється шляхом введення до неї конкретних показників (параметрів) навчального процесу.

Модель перевірена в педагогічному експерименті, показала позитивні результати та може бути рекомендована до застосування в системі підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Вкажіть мету, завдання, принципи та проблеми післядипломної педагогічної освіти.
2. Опишіть структуру системи післядипломної педагогічної освіти та дайте коротку характеристику її основних компонентів.
3. Обґрунтуйте доцільність впровадження ЄКТС у ВНЗ ППО.
4. Дайте загальну характеристику ЄКТС та її основних елементів.

5. Опишіть структурно-функціональну модель впровадження ЄКТС у ВНЗ ППО, її призначення та сферу застосування.

6. Сформулюйте мету та завдання педагогічного експерименту щодо впровадження ЄКТС у ВНЗ ППО, опишіть його структуру та організацію проведення.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМООСВІТИ

1. Закон України «Про освіту» від 23 травня 1991 р. № 1060-ХІІ // *Голос України* 1991р. – 26 червня.
2. Закон України «Про вищу освіту» // *Законодавчі акти з питань освіти*. – К. : Парламенське5 вид-во. – 2004. – 404.
3. Антошук С. В. Технології індивідуального навчання за кредитно-модульною системою організації навчального процесу / С. В. Антошук // *Теорія та методика управління освітою: електронне наукове фахове видання*. – 2011. – Вип. 6. – С. 5–15.
4. Біла книга національної освіти України / *Акад. пед. наук України*; за ред. В. Г. Кременя. – К., 2009. – 156 с.
5. Ващенко Л. Н. Наукові ідеї та положення інноваційного розвитку післядипломної педагогічної освіти Л. Н. Ващенко // *Післядипломна освіта в Україні*. – 2011. – № 2. – С. 16-20.
6. Вища освіта і Болонський процес : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М. Ф. Дмитриченко, Б. І. Хорошун, О. М. Язвінська, В. Д. Данчук – К. : Знання України, 2006. – 440 с.
7. Кліменко А. Л. Система педагогічного контролю підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти за кредитно-модульною системою організації навчального процесу / А. Л. Кліменко *Вісник післядипломної освіти* : зб. наук. пр. / Ун-т менедж. освіти НАПН України ; редкол.: О. Л. Ануфрієва та ін. – К., 2005. – Вип. 2 (15) голов. ред. В. В. Олійник. – 2011. – 255. – С. 61–68.
8. Кредитно-модульна система організації навчального процесу в підвищенні кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти: результати пед. експерименту 2009–2010 рр. / В. В. Олійник, В. О. Гравіт, Л. Л. Ляхощка та ін.; НАПН України, Ун-т менедж. освіти. – К., 2011. – 48 с.
9. Лист МОНУ від 26.02.2010 № 1/9-119.
10. Луценко В. І. Упровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у ВНЗ / *Вісник післядипломної освіти* : зб. наук. пр. / Ун-т менедж. освіти НАПН України, редкол.: О. Л. Ануфрієва та ін. – К., 2005. – Вип. 2 (15) голов. ред. В. В. Олійник. – 2011. – С. 78–82.
11. Ляхощка Л. Л. Підвищення кваліфікації керівних та педагогічних кадрів на засадах кредитно-модульної системи організації навчального процесу / Л. Л. Ляхощка // *Післядипломна освіта в Україні*. – 2009. – № 2. – С. 48–53.
12. *Международные нормативные акты ЮНЕСКО: конвенции, соглашения, протоколы, рекомендации, доклады*. – М., 1993.
13. Олійник В. В. Запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу в систему підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти / В. В. Олійник *Болонський процес: стан та перспективи розвитку вищої освіти в Україні* : зб. тез доповідей ІХ всеукр. наук.-метод. конф., 18–19 листоп. 2010, Київ. – Ч. І / М.-во освіти і науки України Нац. техн. ун-т України «Київ. політехн. ін-т», Київ. нац. Ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : НТУУ «КПІ», 2010. – 292 с.
14. Олійник В. В. Реформування післядипломної педагогічної освіти на засадах кредитно-модульної системи організації навчального процесу / В. В. Олійник // *Післядипломна освіта в Україні*. – 2011. – № 1 (8). – С. 3–7.
15. Олійник В. В. Теоретичні та методичні засади розвитку системи підвищення кваліфікації працівників профтехосвіти на основі дистанційних технологій : навч. посіб. / В. В. Олійник; НАПН України, Ун-т менедж. освіти. – К., 2010. – 268 с.
16. Олійник В. В. Управління розвитком системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників професійно-технічної освіти: *Наук.-метод. посібник*. – К.: ЦПППО, 2002. – 185 с.
17. Олійник В. В. Модель підвищення кваліфікації педагогічних працівників у післядипломній педагогічній освіті на засадах кредитно-модульної системи організації навчального процесу в ЦПППО ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України В. В. Олійник, В. О. Гравіт, Л. Л. Ляхощка // *Інноваційна система підвищення кваліфікації педагогічних працівників на засадах кредитно-мо-*

дульної організації навчання : наук.-метод. посіб. у : 2 кн. Кн. 2 / за заг. ред. Л. І. Даниленко. – К., 2010. – 80 с. – С. 56–74.

18. Олійник В. В., Проблеми реформування і розвитку післядипломної освіти В. В. Олійник, А. С. Нікуліна // Післядипломна освіта в Україні. – 2001. – № 1. – С. 6-9.

19. Педагогика: Большая современная энциклопедия / сост. Е. С. Рапацевич. – Минск : Современное слово, 2005. – С. 323.

20. Про запровадження у вищих навчальних закладах України Європейської кредитно-трансферної системи : наказ МОНУ від 16.10.2009 р. № 943.

21. Про методичні рекомендації щодо запровадження Європейської кредитно-трансферної системи та її ключових документів у вищих навчальних закладах : лист від 26.02.2010 № 1/9-119.

22. Рішення Колегії МОНУ від 24.04.2003 р., протокол № 5/5-4.

23. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательной технологии Г. К. Селевко : Т. 2. – М. : НИИ школ. технологий, 2006. – С. 713.

24. Сігаєва Л. Є. Неперервна освіта в Україні: її складові і тенденції розвитку Л. Є. Сігаєва // Післядипломна освіта в Україні. – 2001. – № 1. – С. 45–46.

25. Татур Ю. Г. Высшее образование: методология т опыт проектирования : учеб. метод. пособие / Ю. Г. Татур – М. : ЛОГОС, 2006. – С. 11.

РОЗДІЛ 2

ТЕХНОЛОГІЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КРЕДИТНО-ТРАНСФЕРНОЇ СИСТЕМИ У ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ КЕРІВНИХ І ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ ОСВІТИ

2.1. Педагогічні технології в післядипломній педагогічній освіті

Технологічний підхід до проблем освіти – явище не нове. Вперше поняття «освітня (педагогічна) технологія» з'явилося в США в 1950-х роках. У 70-х роках поняття «педагогічна технологія» було офіційно визначено ЮНЕСКО і у 80–90-х роках набуло поширення у країнах Західної Європи [7].

Технологічний підхід в освіті виступає як концентроване втілення досягнутого рівня розвитку, впровадження наукових досягнень у практику, найважливіший показник рівня професійної діяльності.

Технологічний підхід відкриває нові можливості для концептуального та проектного освоєння різних сфер та аспектів освітньої діяльності. Він дає змогу:

- ❖ передбачати результати та управляти педагогічними процесами;
- ❖ аналізувати й систематизувати на наукових засадах практичного досвіду та його використання;
- ❖ забезпечувати сприятливі умови для розвитку особистості;
- ❖ оптимально використовувати наявні ресурси;
- ❖ добирати найефективніші технології та моделі й розробляти нові для вирішення соціально-педагогічних проблем, що виникають.

Найбільш загальне, міжпредметне трактування поняття «технологічний підхід» полягає в тому, що технологія має науково та практично обґрунтовану систему діяльності.

Термін «технологія» запозичений педагогікою з виробництва. Має грецьке походження та у перекладі означає мистецтво, майстерність (техно – вміння) і вчення (логос – поняття).

Предметом технології як науки є виявлення фізичних, хімічних, механічних та інших закономірностей з метою визначення та застосування на практиці найефективніших економічних і виробничих процесів. У загальному вигляді технологія у сфері виробництва – це комплекс методів і засобів впливу на вхідний об'єкт з метою отримання необхідного продукту (результату).

Як поняття «технологія» має два аспекти: змістовий і процесуальний. У першому випадку йдеться про опис методів, засобів впливу на об'єкт тощо, у другому – про їх реальне застосування у певному виробничому процесі (технологічний процес).

Узагальнену структуру технологічного процесу наведено на рис. 2.1.

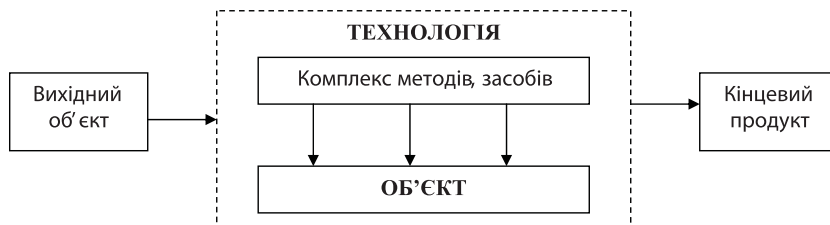

Рис. 2.1. Узагальнена структура технологічного процесу

Технології можуть бути традиційними та інноваційними, застарілими і прогресивними тощо. Інноваційні технології спроможні зумовлювати революційні зміни у засобах виробництва.

Характерною особливістю будь-якого технологічного процесу є суворе регламентованість. Вплив на об'єкт здійснюється цілеспрямовано і в певній послідовності. Іншими

словами, технологічний процес – це керований процес управління, найважливіший самостійний компонент його структури.

Найчастіше використовують одну з чотирьох позицій:

1. Педагогічні технології як засоби, тобто як виробництво та застосування методичного інструментарію, апаратури, навчального обладнання та технічних засобів навчання. Прихильники: В. Бухвалов, В. Паламарчук та ін.

2. Педагогічна технологія як спосіб, модель, техніка виконання навчальних завдань, що ґрунтується на певному алгоритмі, програмі, системі взаємодії. Прихильники: В. П. Безпалько, І. А. Зязюн, М. А. Чошанов та ін.

3. Педагогічна технологія як широка сфера знання, що спирається на дані соціальних, управлінських та природних наук. Займається конструюванням оптимальних навчальних систем, проектуванням навчальних процесів. Прихильники: П. І. Підкасистий, В. В. Гузєєв, В. Кауфман та ін.

4. Педагогічна технологія як багатовимірний процес, система функціонування усіх компонентів педагогічного процесу, що побудована на науковій основі, запрограмована у часі та просторі та веде до накреслених результатів. Прихильники: М. В. Кларін, В. В. Давидов, Г. К. Селевко, Р. Томас та ін.

Основні загальні якості педагогічних технологій такі:

- ❖ **Системність** – особлива якість більшості певним чином організованих компонентів, де наявні інтегральні властивості та якості, яких немає у його компонентів.
- ❖ **Комплексність** – багатофакторність і змістова різноманітність потребують координації та взаємодії всіх елементів.
- ❖ **Цілісність** – наявність загальної інтегральної якості за умови збереження специфічних властивостей елементів.
- ❖ **Науковість** – наукове обґрунтування вирішення педагогічної проблеми, що містить аналіз, досвід, концептуальність, прогностичність та ін. Синтез досягнень науки та практики.
- ❖ **Концептуальність** – наявність системи поглядів, ідей та принципів, на засадах яких організовується діяльність.
- ❖ **Структурованість** – наявність внутрішньої організації (цілі, завдання), системоутворюючих зв'язків елементів (концепція, методи), алгоритмів, що забезпечують стійкість і надійність системи.
- ❖ **Ієрархічність** – наявність підпорядкованості рівнів, що утворюють модель «матрьошки».
- ❖ **Прийнятність** – будь-яка зі згаданих технологій є частиною розглянутої, тобто пов'язана з нею зв'язками прийнятності.
- ❖ **Процесуальність** – педагогічна технологія як процес, що розвивається в часі та спрямований на досягнення поставлених цілей. Містить послідовні етапи цілепокладання, планування, організації та ін.
- ❖ **Логічність** – логіка та чіткість описання педагогічної технології, нормативне та методичне забезпечення.
- ❖ **Діагностичність** – можливість отримати інформацію про процес та контроль окремих етапів.
- ❖ **Ефективність** – співвідношення результату і кількості витрачених ресурсів.
- ❖ **Оптимальність** – досягнення максимальних результатів за мінімальних витратах. Оптимальна технологія – найкраща з можливих у певних умовах.

Перераховані якості педагогічних технологій становлять водночас методологічні вимоги до них і критерії технологічності процесу. Основними критеріями є:

- ❖ системність (комплексність, цілісність);
- ❖ науковість (концептуальність, розвивальний характер);
- ❖ структурованість (ієрархічність, логічність, алгоритмічність, прийнятність, варіативність);
- ❖ процесуальність (управління, діагностичність, прогностичність, ефективність, оптимальність, відтворення).

У сфері педагогічної діяльності розрізняють вертикальну та горизонтальну структури (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Структура педагогічної технології

Вертикальна структура характеризує сфери застосування педагогічних технологій та містить чотири класи: мета; макро-; мезо- та мікротехнології.

Метатехнології представляють освітній процес на рівні реалізації державної політики у сфері освіти. Наприклад, технологія управління якістю освіти, технологія електронного навчання тощо.

Макротехнології охоплюють галузеві педагогічні технології: загальнопедагогічний та загальнометодичний рівень. Наприклад, технологія викладання у вищій школі та ін.

Мезотехнології – технології, що спрямовані на вирішення приватних, локальних дидактичних, методичних, виховних та інших завдань. Наприклад, технологія вивчення певної теми, модуля, лекції або контролю знань.

Мікротехнологія – технологія вирішення вузьких оперативних завдань. Наприклад, технологія формування окремих навиків (читання, листи тощо).

Горизонтальна структура педагогічної технології містить три аспекти: науковий, описовий та процесуально-діяльний (рис. 2.3).

Науковий аспект – педагогічна технологія як науково розроблене (таке, що розробляється) вирішення певної проблеми.

Описовий аспект – педагогічна технологія представлена моделлю, що описує цілі, зміст, методи, засоби, алгоритми, що застосовуються для досягнення результатів, що плануються.

Процесуально-діяльний аспект – процес діяльності об'єктів (суб'єктів), їх цілепокладання, планування, організація, реалізація цілей та аналіз результатів.

Найсуттєвішим науковим аспектом педагогічних технологій є їх класифікація. В основу покладено найістотніші ознаки та характеристики, що утворюють класи. Докладнішу класифікацію педагогічних технологій здійснив Г.К. Селевко [12]. Вона нараховує 15 класів, кожний з яких містить низку підкласів та напрямів.

У контексті цієї роботи найбільший інтерес становлять клас педагогічних технологій з напрямку модернізації та ставлення до традиційної освітньої системи.

Основні підкласи цього напрямку – педагогічні технології на основі:

- ❖ гуманізації та демократизації педагогічних відносин. Наприклад, педагогіка співпраці, гуманно-особистісна Ш. А. Амонашвілі та ін.;
- ❖ активізації та інтенсифікації діяльності тих, хто навчає. Наприклад, ігрові технології, проблемне навчання та ін.;
- ❖ ефективності організації та управління процесом навчання. Наприклад, програмувальне навчання, індивідуальне та ін.;
- ❖ методичного удосконалення та дидактичного реконструювання. Наприклад, теорія поетапного формування розумових дій Н. І. Талізінної та ін.;
- ❖ сучасних інформаційно-комп'ютерних та інтернет-технологій. Наприклад, електронне навчання, дистанційне навчання та ін. [1, с. 588].

Рис. 2.3. Горизонтальна структура педагогічної технології

Поняття «педагогічна технологія» тісно співвідноситься з поняттям «методика». Обидва поняття містять теорію, регламент (алгоритм) діяльності, педагогічну практику. Але педагогічна технологія розробляє загальніші закономірності процесу навчання, відповідає на питання «як це зробити оптимально», гарантує отримання запланованих результатів та ін.

Запровадження ЄКТС в освітню діяльність ВНЗ ППО – складний багатоаспектний процес, об’єктами якого є кредитно-модульна та традиційна системи організації навчального процесу.

Загальний вигляд структури процесу впровадження ЄКТС в ВНЗ ППО представлено на рис. 2.4.

Її основними компонентами є цільовий, діяльнісний та результативний.

Цільовий компонент – важливий. Він визначає очікуваний результат, фактори та умови його досягнення.

Головною метою впровадження ЄКТС є модернізація освітньої діяльності у ВНЗ ППО на засадах кредитно-модульної системи організації навчального процесу за умов обов’язкового врахування особливостей та специфіки післядипломної педагогічної освіти.

Рис. 2.4. Узагальнена структура процесу впровадження ЕКТС у ВНЗ ППО

Загалом із ЕКТС насамперед необхідно взяти: модульний принцип конструювання змісту та організації навчального процесу; систему залікових одиниць; педагогічний контроль та оцінювання. Крім того, слід реорганізувати самостійну роботу слухачів: структуру, зміст, організацію, забезпечення тощо.

Стосовно особливостей ППО, то потрібно враховувати особливості контингенту, специфіку цілей навчання та організацію навчального процесу та ін.

Контингент ППО – дорослі люди з певним життєвим та професійним досвідом. На їх навчання поширюються закономірності, принципи та методи андрагогіки. Під час підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти в одному й тому самому ВНЗ ППО, наприклад УМО, ми маємо навчати слухачів різних вікових та службових категорій. За наявних штатів і традиційної системи організації навчального процесу якісний облік особливостей підвищення кваліфікації кожної з основних категорій слухачів практично неможливий. Досвід показує, що теперішня система ППО себе вичерпала. Для якісного вирішення проблеми підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів необхідні нові підходи.

Основним змістом освітньої діяльності в ВНЗ ППО є підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти. Підвищення кваліфікації – це процес і результат навчання працівників, головна мета якого – забезпечення потреб суспільства у кваліфікованих кадрах з високим рівнем професіоналізму та культури, спроможних компетентно творчо і відповідально виконувати завдання, що стоять перед ними [8].

Підвищення кваліфікації педагогічних працівників здійснюється як у межах спеціально організованих систем, так і через самостійну роботу. Системи (підсистеми) відрізняються одна від одної рівнями (порядком), просторово-часовими характеристиками, складом учасників, технологіями навчання тощо. У табл. 2.1 наведено умовну градацію систем підвищення кваліфікації за рівнями та їх деякі показники [10].

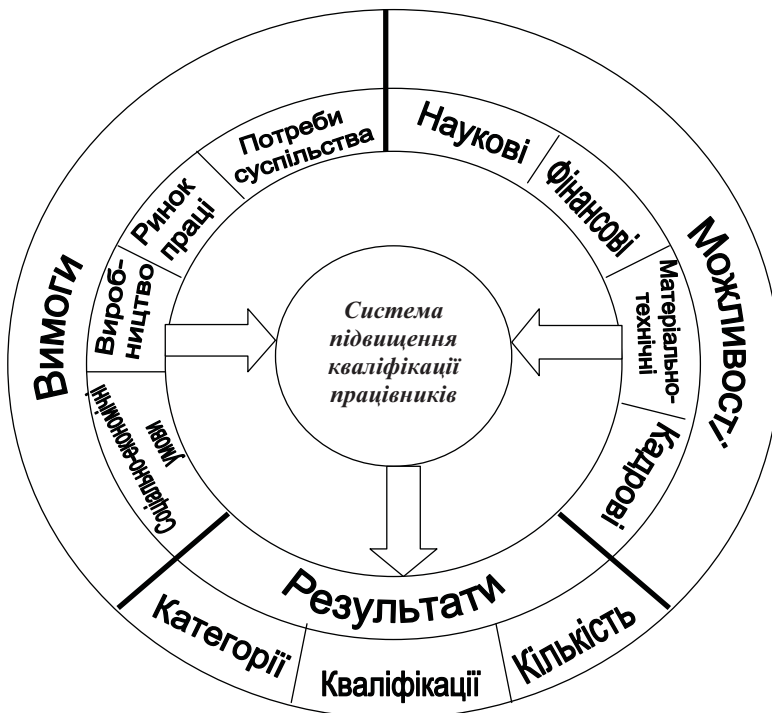
Отже, у цілому системи підвищення кваліфікації працівників (педагогічних, державних службовців та ін.) є системами соціального типу. Вони мають (або не мають) організацію, у рамках якої відбувається різнопланова педагогічна діяльність.

Рівні і показники систем (підсистем) підвищення кваліфікації педагогічних працівників

Рівні	Періодичність заходів	Організаційні форми
Навчальні заклади (ПТНЗ, інститут та ін.)	За планом, але не менш як 1 раз на місяць	Методологічні семінари, робота в методичних комісіях, обмін досвідом тощо
Район, місто тощо	За планами відділів освіти, але не менше ніж 2–3 рази на квартал	Те саме (інший склад учасників). Науково-практичні конференції тощо
Область	За планами управлінь освіти і науки, 1 раз на 5 років*	Довгострокові (від 72 до 216 год). Короткострокові (до 72 год). Курсова підготовка за окремими планами
Галузевий (міжгалузевий)	За планами МОНМС України, 1 раз на 5 років	Те саме (інші категорії педагогічних працівників)

* Періодичність курсового підвищення кваліфікації педагогічних працівників може бути змінена залежно від ситуації в системі освіти.

Принципи системного підходу до підвищення кваліфікації працівників ілюструються відповідною моделлю (рис. 2.4).

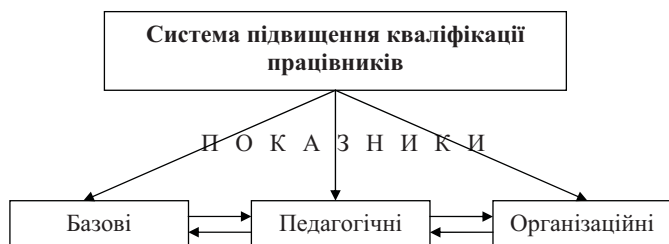
Рис. 2.4. Модель системного підходу до підвищення кваліфікації працівників

До основних принципів системного підходу з проблеми підвищення кваліфікації працівників належать:

- ❖ системно-історичний, який дає змогу побачити шлях, пройдений до цього часу конкретною системою підвищення кваліфікації працівників, і визначити перспективи її розвитку на майбутнє;

- ❖ системно-структурний, який розкриває не тільки внутрішню організацію системи підвищення кваліфікації, а й спосіб взаємодії всіх її компонентів у процесі функціонування;
- ❖ системно-функціональний, що визначає комплекс функцій, які виконує система підвищення кваліфікації, відповідно до нормативно закріплених повноважень і компетенцій;
- ❖ системно-інтегративний, що розкриває механізм, процедури та фактори збереження, розвитку та удосконалення підвищення кваліфікації працівників як системи;
- ❖ системно-комунікативний, котрий визначає взаємозв'язок системи підвищення кваліфікації із зовнішніми системами, населенням, власними структурами та ін.

У загальному вигляді показниками будь-якої системи підвищення кваліфікації є базові, педагогічні та організаційні (рис. 2.5).

Рис. 2.5. Структура показників систем підвищення кваліфікації працівників

Базові показники – основна характеристика будь-якої системи підвищення кваліфікації. Їх структура та зміст представлені на рисунку (рис. 2.6).

Рис. 2.6. Структура та зміст базових показників системи підвищення кваліфікації

Різні аспекти змісту базових показників у системах підвищення кваліфікації працівників розглянуті в працях В. Маслова, В. Максимової, Е. Мухачової, В. Олійника та ін.

Базові показники доцільно використовувати під час аналізу щодо порівняння різних систем підвищення кваліфікації, а також їх проектування.

Педагогічні показники характеризують основні параметри освітньої діяльності всередині системи підвищення кваліфікації, а саме: форми навчання та організації навчального процесу, освітні стандарти, наукове, навчально-нормативне, дидактичне, методичне, інформаційне та кадрове забезпечення.

Важливим педагогічним показником є зміст підвищення кваліфікації, його відповідність сучасним вимогам, запитам та інтересам слухачів.

У рамках інноваційного розвитку систем підвищення кваліфікації необхідно здійснити перехід у навчанні до кредитно-модульної системи організації навчального процесу. Окремі аспекти цієї проблеми стосовно системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників розроблені у працях В. Олійника, В. Гравіта, Л. Ляхощької та ін.

Організаційні показники характеризують структуру та рівні системи, порядок комплектування, управління, фінансового та матеріально-технічного забезпечення тощо. Особливої значущості при цьому набуває юридичне оформлення системи як цілісної структури, нормативне забезпечення її стійкого функціонування та розвитку.

Розглянуту систему показників доцільно використовувати під час проектування систем підвищення кваліфікації, а також оцінювання ефективності та якості їх функціонування. У такому разі підвищуються об'єктивність і обґрунтованість рішень, що приймаються.

До основних проблем системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників, висвітлених у «Білій книзі національної освіти України», належать:

- ❖ нерозробленість проблем ролі, функцій та ефективності системи;
- ❖ відсутність самостійної законодавчої та повної нормативно-правової бази;
- ❖ управління закладами підвищення кваліфікації педагогічних працівників на державному, регіональному та місцевому рівнях;
- ❖ недостатність кадрового забезпечення системи підвищення кваліфікації високопрофесійними педагогічними та науково-педагогічними кадрами;
- ❖ недосконалість стандартизованих (типових) професійних програм, навчальних планів, методик, які відповідають сучасним вимогам, тощо.

Педагогічні показники підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти відрізняються від аналогічних у вищій школі.

По-перше, немає цілісних навчальних дисциплін. Замість них окремі теми певною мірою пов'язані з конкретними дисциплінами.

По-друге, малою є тривалість навчання, рідка його періодичність (один раз на п'ять років). Щодо тривалості підвищення кваліфікації, то офіційні нормативи відсутні. Все залежить від фінансування. З очною формою навчання – типовий варіант чотири тижні (144 год). Періодичність – один раз на п'ять років, не цілком відповідає сучасним вимогам, оскільки нині суттєве оновлення інформації відбувається кожні два-три роки.

По-третє, спостерігаються інерційність в оновленні змісту програм підвищення кваліфікації, їх недостатньо чітко виражена професійна спрямованість, не повною мірою задовольняються запити слухачів та ін.

У педагогічній літературі проблема відбору змісту для підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти в теоретичному та практичному планах досліджена недостатньо.

Як узагальнений орієнтир для вибору змісту підвищення кваліфікації різних категорій педагогічних працівників використовують відповідні офіційні кваліфікаційні характеристики (КХ), а якщо їх немає – затверджені у встановленому порядку посадові інструкції. Під час розроблення програм підвищення кваліфікації використовувати тільки КХ складно, оскільки вони швидко застарівають.

За технологією запровадження ЄКТС у ВНЗ ППО доцільно використовувати інший підхід до проблеми відбору змісту для програм підвищення кваліфікації. Він повинен відповідати вимогам ЄКТС, забезпечувати реалізацію сучасних поглядів на зміст навчання, підвищувати якість і науковий рівень процедури та ін. Такій вимозі, на нашу думку, відповідає структурно-функціональний підхід до відбору змісту для програм підвищення кваліфікації, сутність якого має бути такою.

По-перше, вводиться поняття «основних категорій слухачів» до яких належать: керівники освіти, педагогічні працівники освіти, методисти освіти (табл. 2.1). Поняття «основна категорія слухачів» дасть змогу під час відбору змісту для підвищення кваліфікації конкретної категорії слухачів орієнтувати на загальні принципи для цієї групи положення теорії і практики.

Таблиця 2.1

Склад основних категорій слухачів

Керівники освіти	Працівник освіти	Методисти освіти
Ректор	Викладач ВНЗ	Завідувач методичним кабінетом усіх рівнів
Проректор	Викладач ПТНЗ	Методист (обласні)
Директор інституту	Викладач-тьютор	Методист (міський)
Декан факультету	Куратор навчальної групи	Методист (районний)
Завідувач кафедру	Куратор-тьютор навчальної групи	Методист ВНЗ
Директор школи, ліцею, гімназії	Вчитель	Методист навчального закладу
Директор ПНЗ		Методист кафедри тощо

По-друге, структурувати зміст програм підвищення кваліфікації основних категорій слухачів доцільно так, як висвітлено в розділі 1, а саме: за статусом та складовими (видами) підвищення кваліфікації.

Освітня технологія завжди орієнтована на одержання гарантованих кінцевих результатів, і, як правило, певні вимоги до знань, вмінь та навичок суб'єктів навчального процесу. У нашому випадку такі узагальнені вимоги до кінцевих результатів навчального процесу доцільно висувати до змісту складових програм підвищення кваліфікації (рис. 2.7).

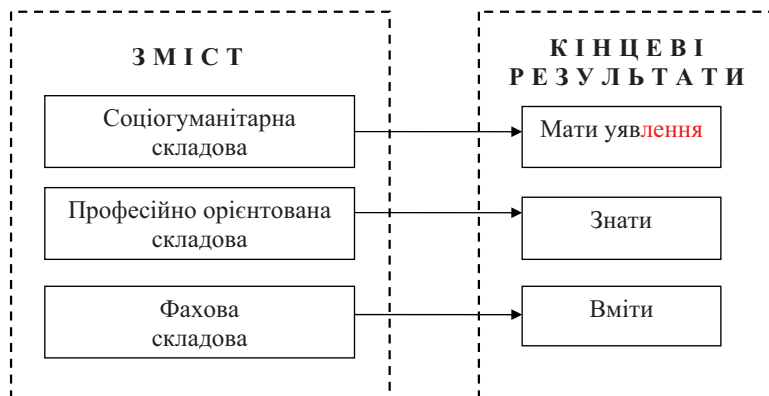

Рис. 2.7. Вимоги до кінцевих результатів залежно від змісту

У реальних умовах така чітка градація кінцевих результатів навчання щодо складових програми підвищення кваліфікації неможлива, та й у цьому навряд чи є потреба. Схема на рисунку – один з прийомів підвищення якості відбору інформації для формування змісту навчання.

Конструювання змісту підвищення кваліфікації – наступний важливий етап технологічного процесу. Він реалізується на основі принципу модульності, застосування якого розглянуто в розділі 1.

Стосовно проблеми конструювання змісту навчання (підвищення кваліфікації) доцільно уточнити сферу застосування поняття «модуль», широко використовується в науці, промисловості, народному господарстві тощо: космічний модуль, спускний модуль, спальний модуль, житловий модуль, апаратний модуль тощо. При цьому під модулем розуміють певну цілісну конструкцію, що виконує функції, позначені в його назві.

В освіті під поняттям «модуль» найчастіше мають на увазі «логічно завершену задокументовану частину навчального матеріалу».

Ми вважаємо за доцільне розширити поняття «модуль» під час конструювання змісту навчальних програм і планів, поширивши його на види індивідуальних завдань, педагогічного контролю та ін. При цьому більшою мірою буде використано переваги структурно-функціонального підходу до проблеми конструювання змісту навчальних програм і планів підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти, повніше реалізований принцип модульності і, головне, створено передумови для уніфікації найважливіших нормативних документів ВНЗ ППО.

У результаті за модульної інтерпретації навчального процесу у ВНЗ ППО на засадах ЄКТС необхідно забезпечити:

- ❖ системність змісту, тобто необхідне та достатнє знання (тезаурус), без наявності якого втрачається сенс у підвищенні кваліфікації цієї категорії слухачів;
- ❖ чітко виражену професійну спрямованість змісту, що забезпечує закріплення наявних і формування нових професійних і спеціальних умінь, навичок і компетентностей;
- ❖ системність контролю, який логічно завершує вивчення кожної частини змісту, спрямований на формування у слухачів умінь аналізувати, класифікувати, систематизувати та прогнозувати наслідки прийнятих рішень тощо.

За модульної інтерпретації змісту та організації навчального процесу у ВНЗ ППО слід по можливості встановити кількість і наповнюваність модулів для кожної категорії слухачів, співвідношення в них теорії та практики тощо. Слід уникати зайвого дроблення змісту (збільшувати число модулів), не повторювати помилок традиційної організації підвищення кваліфікації слухачів.

Розроблення як освітніх, так і всіх інших технологій – складний, багатоаспектний процес, який потребує від тих, хто його виконує, знань, умінь та теоретичних підходів.

Колектив співробітників УМО НАПН України в рамках держбюджетної НДР за темою «Організація кредитно-модульного навчання за дистанційною формою підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти» створив структурно-функціональну модель технологій впровадження ЄКТС у ВНЗ ППО (далі – модель).

Модель – оригінальна, не має аналогів у вітчизняній та зарубіжній літературі. (рис. 2.8). Вона систематизованою формою інноваційного експерименту із запровадження ЄКТС в освітню діяльність ВНЗ ППО. Тип моделі – структурно-функціональний, базується на концепції модернізації підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти на основі ЄКТС (КМСОНП).

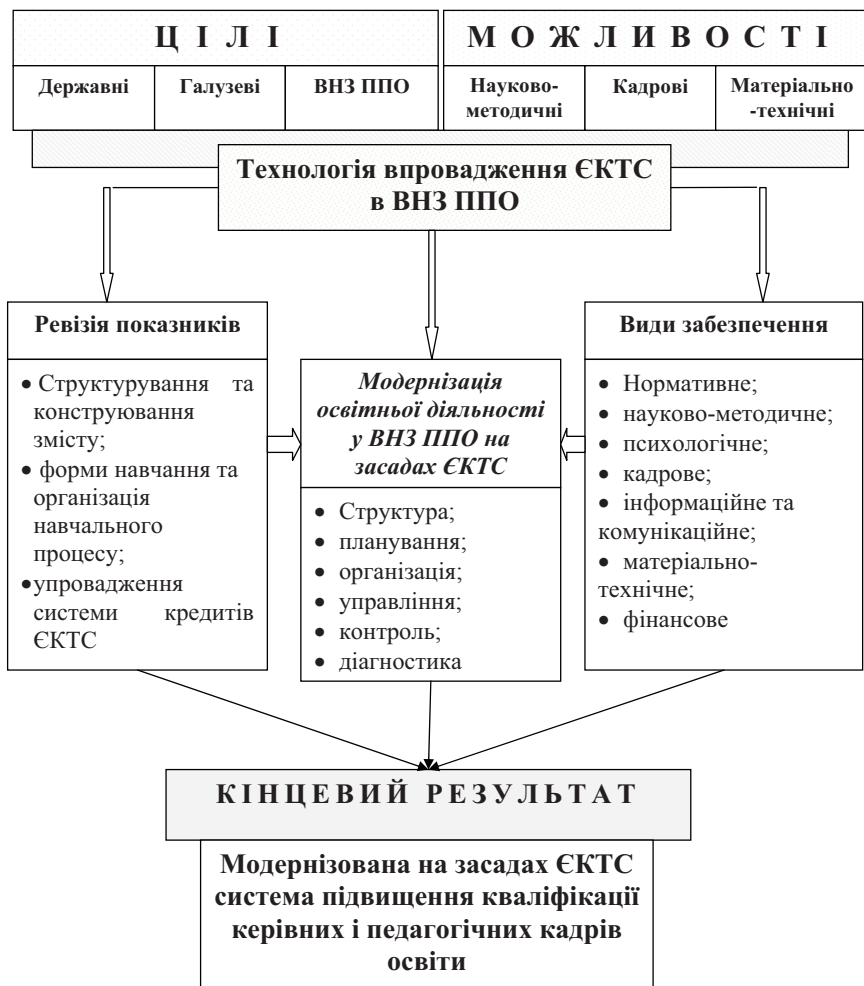
Компоненти моделі представлені термінами та поняттями педагогіки, що зумовлює можливість її застосування в конкретних умовах ВНЗ ППО.

Модель містить низку взаємопов'язаних, але функціонально різних елементів. Вона є універсальною щодо проблеми впровадження ЄКТС у ВНЗ ППО.

Практична реалізація положень технологій впровадження ЄКТС у навчальний процес ВНЗ ППО передбачає як перехід на постійній основі на нові показники і компоненти педагогічного процесу, так і зміни у плануванні та організації підвищення кваліфікації керівних та педагогічних кадрів освіти.

До тривалих показників і компонентів навчального процесу з елементами ЄКТС належать:

- ❖ типові навчальні програми;
- ❖ типові навчальні плани;
- ❖ навчальна документація (форми);
- ❖ форми навчання:
  - залікових одиниць (кредитів ЄКТС);
  - педагогічного контролю;
  - оцінювання результатів.

Рис. 2.8. Структурно-функціональна модель технології впровадження ЄКТС (КМСОНП) у ВНЗ ППО

До поточних показників і компонентів належать:

- ❖ плани-графіки підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти на ___ рік;
- ❖ робочі навчальні програми;
- ❖ робочі навчальні плани;
- ❖ навчально-тематичні плани;
- ❖ індивідуальні плани підвищення кваліфікації слухачів;
- ❖ картки (академічні довідки) слухачів;
- ❖ результати підвищення кваліфікації слухачами за категоріями.

Тривалі показники і компоненти навчального процесу не підлягають перегляду протягом трьох – п'яти років, поточні – одного року.

2.2. Планування та організація підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти за Європейською кредитно-трансферною системою

Планування навчального процесу з елементами ЄКТС аналогічне наявній системі планування підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти.

Розробляються ті самі документи, перелік яких наведено в розділі 1. Основні відмінності: документи розробляються з урахуванням вимог ЄКТС та її нормативами, встановленими у Методичних рекомендаціях щодо запровадження Європейської кредитно-трансферної системи та її ключових документів у вищих навчальних закладах [11].

Основу планування підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти утворюють навчальні програми, які є нормативними документами ВНЗ ППО та визначають зміст навчання. Навчальні програми – обличчя ВНЗ ППО, його престиж та імідж. Якість навчальних програм, їх різноманітність і доступність – найважливіша характеристика вищого навчального закладу.

Провідні ВНЗ світу розміщують на своїх веб-сайтах велику кількість (100–1000) навчальних програм різного рівня, призначення, обсяг та ін., задовольняючи зростаючі потреби населення своїх країн у якісній вищій освіті.

У ППО проблема якісних програм підвищення кваліфікації основних категорій слухачів і раніше, і тепер є достатньо гострою, що, безперечно, відбивається на якості навчання. Причин такої негативної ситуації багато, але головне – відсутність офіційно прийнятої стратегії розроблення програм підвищення кваліфікації основних категорій слухачів та відповідної атестаційної методики.

ЄКТС не займається змістом навчання, і розроблення його програм не входить до її компетенції. Водночас розроблення програм підвищення кваліфікації було необхідне для експериментальних навчальних груп слухачів.

Експериментальні програми підвищення кваліфікації за профілем кафедри дистанційної освіти розроблені співробітниками творчої групи, які мають досвід аналогічної роботи під час формування навчально-методичних комплексів. Структуру програм підвищення кваліфікації слухачів навчальних груп, які брали участь у педагогічному експерименті щодо запровадження ЄКТС у ВНЗ ППО, наведено в табл. 2.2.

Під час відбору змісту, його структурування та конструювання були виконані рекомендації, розглянуті вище. Особливу увагу приділяли як розподілу бюджету часу, кредитів ЄКТС, так і реалізації вимог освітньо-кваліфікаційних характеристик (ОКХ).

Розподіл ЄКТС між складовими програми підвищення кваліфікації проводився за аналогією з виконаними раніше дослідженнями з урахуванням поточної ситуації [10].

**Орієнтовна структура програми підвищення кваліфікації слухачів
експериментальних навчальних груп щодо запровадження ЄКТС у ВНЗ ППО**

Пояснювальна записка	
1	Зміст підвищення кваліфікації:
	соціогуманітарна складова;
	професійно орієнтована складова;
	фахова складова.
2	Основні практичні заняття.
3	Індивідуальні завдання.
4	Педагогічний контроль та оцінювання.
5	Методичне забезпечення:
	методичні рекомендації з організації самостійної роботи слухачів;
	орієнтовний перелік слухачів;
	орієнтовний перелік питань, що виносяться на диференційований залік

Аналогічна структура програм підвищення кваліфікації категорій слухачів за профілем кафедри дистанційної освіти була апробована в педагогічних експериментах досліджень за темами НДР 2003–2008 рр. та цілком виправдала себе.

Головними системоутворюючими елементами під час розроблення програм підвищення кваліфікації основних категорій слухачів є об'єкти вивчення та відповідні вимоги до знань та вмінь тих, хто навчає. Так, під час підвищення кваліфікації викладачів-тьюторів ВНЗ основними об'єктами вивчення є теорія та практика дистанційного навчання, технології дистанційного навчання та робота у віртуальному середовищі. Узагальнений підхід до відбору змісту для програми підвищення кваліфікації викладачів-тьюторів представлено на рис. 2.9.

Категорія слухачів	Зміст	Вимоги кваліфікаційної характеристики
Викладач-тьютор Викладач ВНЗ	Професійно орієнтована складова 1. Поняття та терміни дистанційного навчання. 2. Вітчизняний та зарубіжний досвід дистанційного навчання у вищій школі. 3. Технології дистанційного навчання. 4. Організація навчального процесу в системі дистанційного навчання	ЗНАТИ

Рис. 2.9. Узагальнений підхід до відбору змісту
для програми підвищення кваліфікації

Конкретний зміст програми підвищення кваліфікації викладачів-тьюторів ВНЗ зразка 2006 р. наведено в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Структура та зміст підвищення кваліфікації викладачів-тьюторів ВНЗ

№ з/п	Зміст заходів	Кількість (год/кредити)		
		I етап	II етап	III етап
Соціогуманітарна складова				
Модуль 1. Освіта в сучасних умовах		14/0,39	6/0,17	–
ЗМ1	Освіта України на сучасному етапі: стан і перспективи розвитку	7	2	–
ЗМ2	Безпека життєдіяльності та екологія	2	2	–
ЗМ3	Основи педагогічного менеджменту (спецкурс)	5	2	–
Професійно орієнтована складова				
Модуль 2. Підвищення кваліфікації слухачів за очно-дистанційною формою навчання		20/0,56	8/0,22	2/0,05
ЗМ4	Відкрита освіта та дистанційне навчання	10	1	–
ЗМ5	Організація навчального процесу за очно-дистанційною формою навчання	5	2	2
ЗМ6	Діагностика якості навчання в системі дистанційного навчання	5	2	–
Інтернет-заняття (форум)		–	3	–
Модуль 3. Забезпечення навчального процесу за очно-дистанційною формою навчання		20/0,56	10/0,28	2/0,05
ЗМ7	Нормативно-правове забезпечення навчального процесу	7	2	–
ЗМ8	Методичне та дидактичне забезпечення навчального процесу	5	1	2
ЗМ9	Інноваційні педагогічні технології в навчанні	4	2	–
ЗМ10	Психологічні особливості організації дистанційного навчання	4	2	–
Інтернет-заняття (форум)		–	3	–
Модуль 4. Інформаційні і комп'ютерні технології в дистанційному навчанні		12/0,33	5/0,14	–
ЗМ11	Апаратне і програмне забезпечення	5	2	–
ЗМ12	Глобальна, регіональні та локальні комп'ютерні мережі	7	3	–
Фахова складова				
Модуль 5. Основи діяльності куратора-тьютора навчальної групи		18/0,5	13/0,34	14/0,4
ЗМ13	Діяльність куратора-тьютора навчальної групи	5	2	–
ЗМ14	Управління самостійною роботою студента на дистанційному етапі	4	4	2
ЗМ15	Робота куратора-тьютора у віртуальному навчальному середовищі	7	4	–

№ з/п	Зміст заходів	Кількість (год/кредити)		
		I етап	II етап	III етап
	Інструктивно-методичне заняття	2	–	2
	Виїзне заняття	–	–	6
	Конференція з обміну досвідом	–	–	4
Вибіркова частина				
Модуль 6. Індивідуальні завдання		6/0,17	66/1,83	–
	Спецкурс за вибором слухачів	6	12	–
	Виконання випускної роботи	–	36	–
	Проходження навчальної практики	–	18	–
	Індивідуальні консультації	+	–	–
Контрольні заходи				
Модуль 7. Педагогічний контроль				
	Вхідний контроль	+		
	Модульний контроль		+	
	Вихідний контроль			+
	Диференційований залік			+
	Захист випускних робіт			+
Разом		90/2,5	108/3,0	18/0,5

У подальшому було прийнято рішення про укрупнення конструкції професійно орієнтованої складової, у результаті модулі 2, 3, 4 об'єднано в один модуль 2 (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Укрупнена структура та зміст модуля 2 професійно орієнтованої програми підвищення кваліфікації викладачів-тьюторів

№ з/п	Зміст	Кількість годин
Професійно орієнтована складова		
Модуль 2. Дистанційне навчання в вищій школі		
ЗМ 4	Основи теорії та практики дистанційного навчання	8
ЗМ 5	Організація навчального процесу за дистанційною формою навчання	8
ЗМ 6	Нормативне та методичне (ресурсне) забезпечення дистанційного навчання	6
ЗМ 7	Інформаційні та комунікаційні технології в дистанційному навчанні.	8
Усього		30 год / 1 кредит

Наступним основним документом планування навчального процесу за ЄКТС є навчальний план. Він, як і програма підвищення кваліфікації, розробляється на кожну категорію слухачів та є нормативним документом ВНЗ ППО.

Як відомо, програма визначає зміст підвищення кваліфікації кожної категорії слухачів («Чому вчити?»), а навчальний план – порядок її реалізації в конкретних (типових) ситуаціях навчального процесу («Як вчити?»).

У табл. 2.6 у загальному вигляді представлено модернізований навчальний план підвищення кваліфікації викладачів-тьюторів ВНЗ за такими базовими показниками:

- ❖ тривалість підвищення кваліфікації – 6 міс.;
- ❖ загальний бюджет часу – 210 год / 7 кредитів;
- ❖ форма навчання – очно-дистанційна (три етапи);
- ❖ розподіл годин за етапами:

I етап	Організаційно-настановна сесія, очно, 2 тижні, 90 год / 3 кредити
II етап	Керована самостійна робота слухачів, дистанційно, 5 місяців, 105 год / 3,5 кредити
III етап	Залікова сесія, очно, три дні, 15 год / 0,5 кредити

форма підсумкового контролю – диференційований залік, захист випускних робіт;

- ❖ самостійна робота слухачів (керована):

I етап ~ 45 год / 1,5 кредиту

150 год / 5 кредитів

II етап ~ 105 год / 3,5 кредиту

- ❖ основна самостійна робота слухачів на дистанційному етапі підвищення кваліфікації – 105 год / 3,5 кредиту – 50 % загального бюджету часу;
- ❖ співвідношення нормативної та вибіркової частин – 80 та 20 % відповідно.

Таблиця 2.6

**Узагальнений модернізований навчальний план
підвищення кваліфікації викладачів-тьюторів ВНЗ**

№ з/п	Зміст	Кількість год за етапами		
		I	II	III
	НОРМАТИВНА ЧАСТИНА			
1.	Соціогуманітарна складова			
	Модуль 1. Освіта в Україні в сучасних умовах	15/0,5	-	-
2.	Професійно-орієнтована складова			
	Модуль 2. Дистанційне навчання в вищій школі.	30/1	-	-
	Модуль 3. Теорія та практика електронного навчання.	-	60/2	-
3.	Фахова складова			
	Модуль 4. Основи діяльності викладача-тьютора ВНЗ.	45/1,5	-	-
	ВИБІРКОВА ЧАСТИНА			
	Модуль 5. Індивідуальні завдання.	-	45/1,5	-
	КОНТРОЛЬНІ ЗАХОДИ			
	Модуль 6.	-	-	15/0,5
	Вхідний контроль.	+		
	Модульний контроль 1 (професійний).		+	
	Модульний контроль 2 (фаховий).		+	
	Вихідний контроль.			+
	Диференційований залік.			+
	Захист випускної роботи.			+
	Усього 210 год / 7 кредитів	90/3	105/3,5	15/0,5

Додатково до навчального плану з метою деталізації розробляється навчально-тематичний план. Він також є нормативним документом ВНЗ ППО, де зазначаються назви модулів, змістових модулів та тем, види занять, кількість годин, прізвища та ініціали викладачів та ін.

За очно-дистанційною формою навчання розробляється не один навчально-тематичний план, а декілька – за кількістю етапів підвищення кваліфікації. Типовий варіант – три навчально-тематичних плани на I, II, III етапи.

Типова форма навчально-тематичного плану представлена в табл. 2.7.

В університетах Європи, США, Канади, Ізраїлю та ін. немає єдиних навчальних планів за спеціальностями, обов'язкових для виконання студентами. В основу планування у ВНЗ цих країн покладено індивідуальні навчальні плани студентів. Їх розробляє кожний студент для себе за допомогою викладача, викладача-тьютора, куратора-тьютора та ін. з урахуванням вимог університету щодо переліку, обсягу, рівня, послідовності вивчення дисциплін та ін. Завдяки цьому забезпечується індивідуалізація навчання, основою якого є персональна освітня траєкторія студента [11, с. 76].

Відповідно до наказу МОН України від 30.12.2005 № 774 у вищій освіті України введено індивідуальні навчальні плани студентів та розроблено рекомендації щодо їх структури та порядку ведення. Досягнута певна індивідуалізація навчання, рівень якої, проте, значно нижчий, ніж в університетах США, Канади, Ізраїлю та ін. У вітчизняній вищій освіті збережено навчальні плани за спеціальностями, обов'язкові для виконання студентами даного профілю навчання. Свобода вибору дисциплін обмежена вибірковою частиною навчального плану за спеціальностями. У ВНЗ індивідуальні навчальні плани замінені на залікові книжки студентів.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Таблиця 2.7

(назва категорії слухачів)

на перший етап навчання-організаційно-настановну сесію

(термін I етапу)

Форма навчання – очна

№ з/п	Зміст	Види аудиторних занять						Позаауд. робота				Контроль	Разом	Кафедра / П.І.Б. викладачів	
		Загальна кількість аудиторних годин						Разом	СРС	В тому числі	Консультації				Розрахункова робота
		Лекції	Тем. диск., тем. зустрічі, «круглі столи»	Практичні заняття	Навчальні тренінги	Інструктивно-метод. заняття	Спецкурс								
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	
Нормативна частина															
Соціогуманітарна складова															
Модуль 1. Вища освіта України: стан та перспективи розвитку															
ЗМ 1.	Розвиток освіти України на сучасному етапі назви тем 1.1, 1.2, 1.3	6							3				9		
ЗМ 2.	Соціальний захист у системі освіти назви тем 2.1, 2.2	4							2				6		
Усього		10							5				15		

Професійно орієнтована складова													
Модуль 2. Впровадження ДН в освітню діяльність ВНЗ І-ІІ р.а.												18	
ЗМ 3.	Відкрита освіта та дистанційне навчання	8							3	+			11
	назви тем 3.1, 3.2, 3.3, 3.4												
ЗМ 4.	Дистанційні технології в освіті	4							3	+			7
	назви тем 4.1, 4.2												
Модуль 3. Основи забезпечення ДН у ВНЗ І-ІІ р.а.												12	
ЗМ 5.	Психологічні особливості дистанційного навчання	4							2				6
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	назви тем 5.1, 5.2												15
ЗМ 6.	Методичне та дидактичне забезпечення ДН у ВНЗ ППО	4							2	+			6
	назви тем 6.1, 6.2												
Модуль 4. Інформаційні і комп'ютерні технології дистанційного навчання												12	
ЗМ 7.	Застосування засобів ІКТ у діяльності педагогічних кадрів освіти	4							2				6
	назви тем 7.1, 7.2												
ЗМ 8.	Інтернет-технології ДН	4							2	+			6
	назви тем 8.1, 8.2												
Усього		28							14	+			42

Фахова складова												
Модуль 5. Основи діяльності викладача-тьютора дистанційного навчання і куратора-тьютора навчальної групи												
ЗМ 9.	Основи педагогічного менеджменту	4									2	18
	назви тем 9.1, 9.2											6
ЗМ 10.	Структура і зміст роботи викладача-тьютора	8							+			8
	назви тем 10.1, 10.2, 10.3, 10.4											
ЗМ 11.	Робота викладача-тьютора у віртуальному навчальному середовищі	4							+			4
	назви тем 11.1, 11.2											
Усього		16	2	4	8	2	2	2	+	2	+	18
Вибіркова частина												
Модуль 6. Індивідуальні завдання												
	Спецкурс за профілем підготовки	6								6		14
	Виконання розрахункової роботи	9							+	9		9
	Консультації								+			+
Усього		14							6	9	+	14
Контрольні заходи												
Модуль 7. Педагогічний контроль												
	Вхідний контроль	+									+	+
Разом		60							30	+	+	90

Куратор-тьютор _____

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

(назва категорії слухачів)

на другий етап навчання – керована самостійна робота

(термін II етапу)

Форма навчання – дистанційна

№ з/п	Зміст	Загальна кількість годин	СРС і виконання індивідуальних завдань						Контроль	Кафедра/ П.І.Б. викладачів-консультантів, наукових керівників
			Вивчення навчальних модулів	Виконання ви-пускної роботи	Індивід. навчальна практика	Інтернет-заняття	Спецкурси	Дистанційні кон-сультації		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Нормативна частина										
Професійно орієнтована складова										
Модуль 2. Підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів										
ЗМ 3.	Відкрита освіта та дистанційне навчання назви тем 3.5, 3.6	10						+		
ЗМ 4.	Дистанційні технології в освіті назви тем 4.3, 4.4	12						+		
Модуль 3. Основи забезпечення ДН у ВНЗ І-ІІ р.а.										
ЗМ5	Психологічні особливості ДН назви тем 5.3, 5.4	4								
ЗМ6	Методичне та дидактичне забезпечення ДН назви тем 6.3, 6.4	10						+		

Модуль 4. Сучасні інформаційні, комп'ютерні та Інтернет-технології ДН										
ЗМ7	Застосування засобів ІКТ у діяльності педагогічних кадрів освіти									
	6									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
ЗМ8	Інтернет-технології ДН назви тем 7.3, 7.4	6						+		
Усього		48	42			6		+		
Фахова складова										
Модуль 5. Основи діяльності викладача-тьютора дистанційного навчання										
ЗМ9	Основи педагогічного менеджменту назви тем 9.3, 9.4	1								
ЗМ10	Структура і зміст роботи викладача-тьютора назви тем 10.5, 10.6	7						+		
ЗМ11	Робота викладача-тьютора у віртуальному навчальному середовищі назви тем 11.3, 11.4	4						+		
Усього		12	9			3				
Вибіркова частина										
Модуль 6. Індивідуальні завдання										
	Виконання випускної роботи	30		30				+		наукові керівники
	Проходження навчальної практики	15			15			+		наукові керівники
	Індивідуальні консультації	+						+		викладачі кафедри
Усього		45		30	15			+		

Контрольні заходи						
Модуль 7. Педагогічний контроль						
	Модульний контроль 1 (професійний)	+				+
	Модульний контроль 2 (фаховий)	+				+
Разом		105	51	30	15	9

Куратор-тьютор _____

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

(назва категорії слухачів)

на третій етап навчання - залікову сесію

(термін III етапу)

Форма навчання – очна

№ з/п	Зміст	Загальна кількість аудиторних годин		Види аудиторн. занять		Позаауд. робота			Контроль	Разом	Кафедра/ П.І.Б. викладачів	
		Інструктивно-метод. заняття	Візитні заняття	Конференція з обміну досвідом	Разом			підготовка до диф. заліку				підготовка до захисту
					СРС							
					В тому числі							
<p align="center">Нормативна частина</p> <p align="center">Фахова складова</p>												
Модуль 5. Основи діяльності викладача-тьютора дистанційного навчання												

ЗМ10	Структура і зміст роботи викладача-тьютора	12					3					15	
	Інструктивно-методичне заняття	2	2									2	
	Конференція з обміну досвідом	4			4							4	
	Візнє заняття	6		6								6	
	Підготовка до диференційованого заліку та захисту випускних робіт					3	2	1				3	
Контрольні заходи													
Модуль 7. Педагогічний контроль													
	Вихідний контроль	+										+	відділ моніторингу
	Диференційований залік	+										+	
	Захист випускних робіт	+										+	
Разом		12	2	6	4	3	2	1				15	

Куратор-тьютор _____

У ВНЗ ППО залікових книжок слухачів, а тим паче, відповідних індивідуальних планів підвищення кваліфікації не було, так само, як немає і сьогодні в деяких з них, що, на нашу думку, негативно відбивається на якості та ефективності курсової підготовки.

Уперше в ППО індивідуальні плани підвищення кваліфікації слухачів обмежено (за профілем кафедри дистанційної освіти) було запроваджено в УМО в 2008 р. Протягом 2008–2011 рр. поліпшилися структура та зміст індивідуальних планів підвищення кваліфікації слухача, розширилися масштаби їх застосування.

Структуру індивідуального плану підвищення кваліфікації зразка 2011 р. представлено в табл. 2.8, а зразок його ведення – у додатку 1.

Індивідуальний план підвищення кваліфікації слухач розробляє самостійно за допомогою куратора-тьютора в перші дні прибуття в УМО на спеціальному інструктивно-методичному занятті. Він є основним робочим документом слухача, розробляється на весь період підвищення кваліфікації. Підписується слухачем та куратором-тьютором, затверджується заступником директора інституту (заступник декана факультету). Зміни в індивідуальному плані слухача допускаються за згодою з куратором-тьютором та керівництвом інституту (факультету).

Наказом ректора УМО від 02.09.2011 № 01-01/325 індивідуальний план підвищення кваліфікації слухача є в переліку обов'язкових документів щодо забезпечення навчального процесу.

Аналіз досвіду застосування в навчальному процесі УМО індивідуальних планів підвищення кваліфікації слухачів показує, що:

- ❖ значно поліпшилися інформаційне забезпечення слухачів за основними аспектами підвищення кваліфікації;
- ❖ слухачі отримали робочий документ індивідуального користування, на основі якого надається можливість формувати особистісні пізнавальні траєкторії, а також здійснювати регулярний самоконтроль виконання програми та графіка підвищення кваліфікації;
- ❖ поліпшився контроль з боку куратора-тьютора за процесом та успішністю підвищення кваліфікації кожним слухачем, документально закріплюються результати навчання тощо.

Таблиця 2.8

Структура індивідуального плану підвищення кваліфікації слухача

Назва	Індивідуальний план підвищення кваліфікації слухача та результати його виконання.
Форма навчання:	_____
Система організації навчального процесу	_____
Слухач:	_____ (ппп)
Категорія (група):	_____
I.	Настановні дані
II.	Вибіркова частина
III.	Структура та зміст підвищення кваліфікації
IV.	План-графік
V.	Графік виконання навчального процесу
VI.	Успішність підвищення кваліфікації
VII.	Права та обов'язки слухача
VIII.	Довідкова інформація

Отже, запровадження індивідуальних планів підвищення кваліфікації у формі робочих документів слухачів створює нові організаційно-педагогічні можливості для підвищення рівня, якості та ефективності навчального процесу. Під таким кутом зору, індивідуальний план підвищення кваліфікації – обов'язковий елемент нормативного забезпечення навчального процесу на засадах ЄКТС.

Основні труднощі, пов'язані з введенням індивідуальних планів підвищення кваліфікації слухачів, – виготовлення якісних бланків і відпрацювання порядку їх використання (видача, облік, заповнення, зберігання, знищення тощо) відповідно до вимог спеціальної інструкції.

Планування та регулювання навчальної роботи в ВНЗ ППО здійснюються відповідно до розкладу занять. Вони розробляються на основі навчально-тематичних планів і врахуванням відповідних нормативів. Затверджуються та доводяться до відома кафедр за встановленою формою.

До основних нормативів при ЄКТС належать:

- ❖ тижневий бюджет часу слухача – 45 год;
- ❖ навчальний день слухача – 8 год, у тому числі перша половина дня – 6 год (три пари) – аудиторне навантаження, друга – 2 год (одна пара) – керована самостійна робота слухача;
- ❖ максимальне тижневе аудиторне навантаження залежно від категорії слухачів (керівник → методист) у межах 18–30 год.

Для забезпечення навчального процесу з елементами ЄКТС, крім програми підвищення кваліфікації, навчальних та навчально-тематичних, індивідуальних планів, розкладу занять застосовуються документи, що фіксують результати навчання (відомості, протоколи, акти тощо). Зразки форм таких документів наведені в додатках до проекту положення про впровадження ЄКТС у ВНЗ ППО.

Організація підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти за ЄКТС за структурою така сама, що і за традиційних підходів. У межах компетенції ВНЗ ППО вона містить такі елементи:

- ❖ комплектування;
- ❖ прийом слухачів, реєстрація, облік та розміщування;
- ❖ навчальний процес і його забезпечення;
- ❖ керування навчальним процесом;
- ❖ оцінювання й аналіз результатів.

Процедура комплектування ВНЗ ППО слухачами за традиційним варіантом містить:

- ❖ інформацію для потенційних споживачів про можливості ВНЗ ППО (категорія, програми, тривалість, бюджет часу тощо);
- ❖ збирання та облік заявок від споживачів;
- ❖ розроблення, погодження та затвердження плану-графіка комплектування слухачами ВНЗ ППО та поточний рік;
- ❖ інформацію споживачів про терміни, тематику та тривалість підвищення кваліфікації відповідно до затвердженого плану-графіка.

Така структура процедури комплектування ВНЗ ППО слухачами відпрацьована, застосовується в ППО повсюдно. Окремі зауваження щодо процедури здебільшого стосуються якості відповідних документів, термінів їх виконання тощо.

Водночас європейські та світові підходи до комплектування навчальним закладом контингентом, зокрема і слухачів, відрізняються від прийнятих в Україні. У них немає проміжних інстанцій, комплектування здійснюється за простою, але ефективною схемою: ВНЗ → споживач. На веб-сайтах ВНЗ розміщена докладна інформація про численні навчальні програми, їх рівень, зміст, порядок вивчення та ін., а також правила, форми та терміни подання відповідних заявок тощо. Процедура комплектування максимально комп'ютеризо-

вана, має якісне програмне забезпечення, що гарантує її ефективність, надійність, стійкість та прозорість.

Чи може прогресивний досвід зарубіжних навчальних закладів бути застосований у післядипломній освіті України взагалі та в післядипломній педагогічній освіті зокрема? На нашу думку, якщо не повною мірою, то за головними позиціями.

Насамперед це стосується інформаційного забезпечення процедури комплектування ВНЗ ППО слухачами. Кожний ВНЗ ППО, що використовує ЄКТС, зобов'язаний розробити та розмістити на веб-сайті інформаційний пакет (наказ МОН України від 20.10.2004 № 812). Інформаційні пакети – це довідники для потенційних користувачів, партнерів та ін. щодо основних можливостей ВНЗ ППО у сфері підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти.

За необхідності інформаційні пакети розробляють не тільки для ВНЗ ППО загалом, а й для його структурних підрозділів: інститутів, факультетів, кафедр.

Структура та зміст інформаційного пакета розкриваються в літературі [2].

Наступний крок – це перехід на комплектування ВНЗ ППО за схемою: потенційний слухач – ВНЗ. Ідеологія дуже проста. Той, хто бажає підвищити кваліфікацію, заздалегідь на сайті ВНЗ ППО обирає навчальну програму, відправляє до ВНЗ заявку за встановленою формою та у відповідний термін, використовуючи для цього, як правило, електронну пошту.

ВНЗ ППО на основі заявок розробляє та розміщує на сайті плани-графіки підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти на певний термін (квартал, півріччя, рік) та повідомляє авторів заявок. Останні укладають з ВНЗ ППО угоду за встановленою формою на навчання, з чітким переліком взаємних обов'язків. Схема проста та підлягає повній комп'ютеризації, що значно підвищить ефективність процедури.

Схема вже тепер застосовується під час підвищення кваліфікації педагогічних працівників на платній основі. Стосовно інших варіантів, то необхідні нормативи та джерела фінансування як ВНЗ, так і слухачів. Завдання теж вирішуване, але за умови ухвалення відповідних рішень на рівні Кабінету Міністрів України та МОНМС України.

Наступні організаційні процедури, а саме: прийом, реєстрація, облік, розміщення достатньо відпрацьовані та особливого коригування не потребують. При цьому доцільно «облікову картку слухача» та «Угоду про підвищення кваліфікації» віднести до ключових документів ЄКТС у системі підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти.

Було визначено, що навчальний процес у ВНЗ ППО за ЄКТС може бути організований за очною, заочною, дистанційною та іншими формами навчання, встановленими Законом України «Про вищу освіту». Найоптимальніша форма навчання під час підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти з елементами ЄКТС – очно-дистанційна [6].

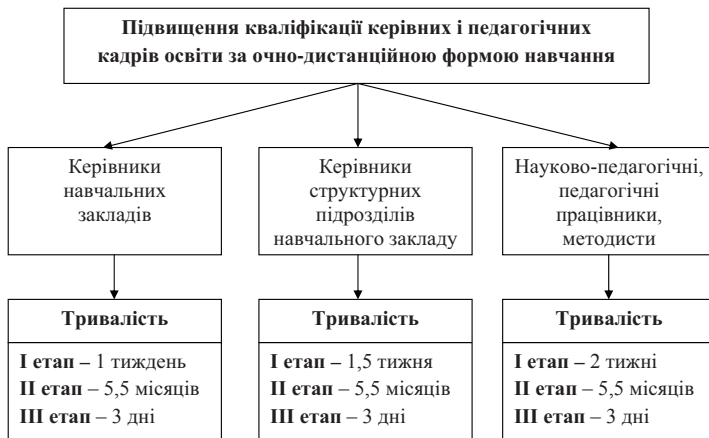
Поетапна модель організації підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти за очно-дистанційною формою навчання застосовувалася в УМО НАПН України спочатку як експериментальна (2003–2004 рр.), а починаючи з 2005 р. – як основна. До 2009 р. використовувалася однакова для всіх категорій слухачів модель, що передбачає такі самі за тривалістю очні етапи навчання (I та III – тиждень) та один дистанційний (II – 5,5 міс.). У 2010–2011 рр. в рамках НДР за темою «Організація кредитно-модульного навчання за дистанційною формою підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти» було здійснено перехід до диференційованим моделям за категоріями слухачів підвищення кваліфікації за очно-дистанційною формою навчання [5].

Диференційовані за категоріями моделі підвищення кваліфікації слухачів (рис. 2.10) – це подальший розвиток теорії та практики очно-дистанційних форм навчання.

Ймовірно й інші показники моделей. Може змінюватися кількість етапів, їх послідовність, тривалість та ін. Все залежить від певних умов, можливостей, доцільності та ін. Вимога одна, але обов'язкова – наукове обґрунтування доцільності змін. Форми організації

навчального процесу з елементами ЄКТС ті самі, що і за традиційного підходу: навчальні заняття, самостійна робота, практична підготовка та контрольні заходи.

Навчальний процес у ВНЗ ППО за ЄКТС організовується на основі сучасних освітніх, інформаційних та комунікаційних технологій.

Примітка. Загальна тривалість підвищення кваліфікації близько шести місяців

Рис. 2.10. Варіанти диференційованих моделей підвищення кваліфікації слухачів за очно-дистанційною формою навчання

Управління підвищенням кваліфікації керівних і педагогічних кадрів за ЄКТС аналогічне традиційному (табл. 2.9).

Відповідно до наказу МОН України від 30 грудня 2005 р. № 776 у ВНЗ, що використовують ЄКТС, вводяться координатори різних рівнів: університету, інституту (факультету) і, за необхідності, кафедри.

Координатори ЄКТС призначаються наказами керівників навчальних закладів з осіб відповідного рівня: проректорів, заступників директорів, деканів та ін. Вони відповідають за виконання норм та правил ЄКТС, координують роботу структурних підрозділів щодо методичного та організаційного забезпечення навчального процесу та ін. У ВНЗ ППО за ініціативою УМО НАПН України було введено апарат кураторів-тьюторів, основними видами діяльності яких є організаційна, навчальна, контрольна-оцінювальна робота; методичне та дидактичне забезпечення самостійної роботи слухачів. Куратори-тьютори, як і координатори ЄКТС, безпосередньо керують навчанням слухачів протягом усього періоду підвищення кваліфікації.

Таблиця 2.9

Основні характеристики управління підвищенням кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти за ЄКТС

Тип	Пріоритетний напрям	Рівні	Функції	Основні управлінські продукти
Внутрішньо вузівське	Управління якістю підвищення кваліфікації	Ректорат, директор, кафедри	Прогнозування Планування Організація Регулювання Контроль корегування	Накази, розпорядження, план-графік підвищення кваліфікації, плани діяльності, документація звітів, контролю тощо.

В УМО робота з кураторами-тьюторами має велике значення: розроблено положення про куратора-тьютора навчальної групи, при кафедрі дистанційної освіти працює постійний семінар та ін. У зв'язку з переходом ВНЗ ППО на ЄКТС роль куратора-тьютора зростає, оскільки на нього, крім інших функцій, покладено обов'язки контролю за виконанням слухачами індивідуальних планів.

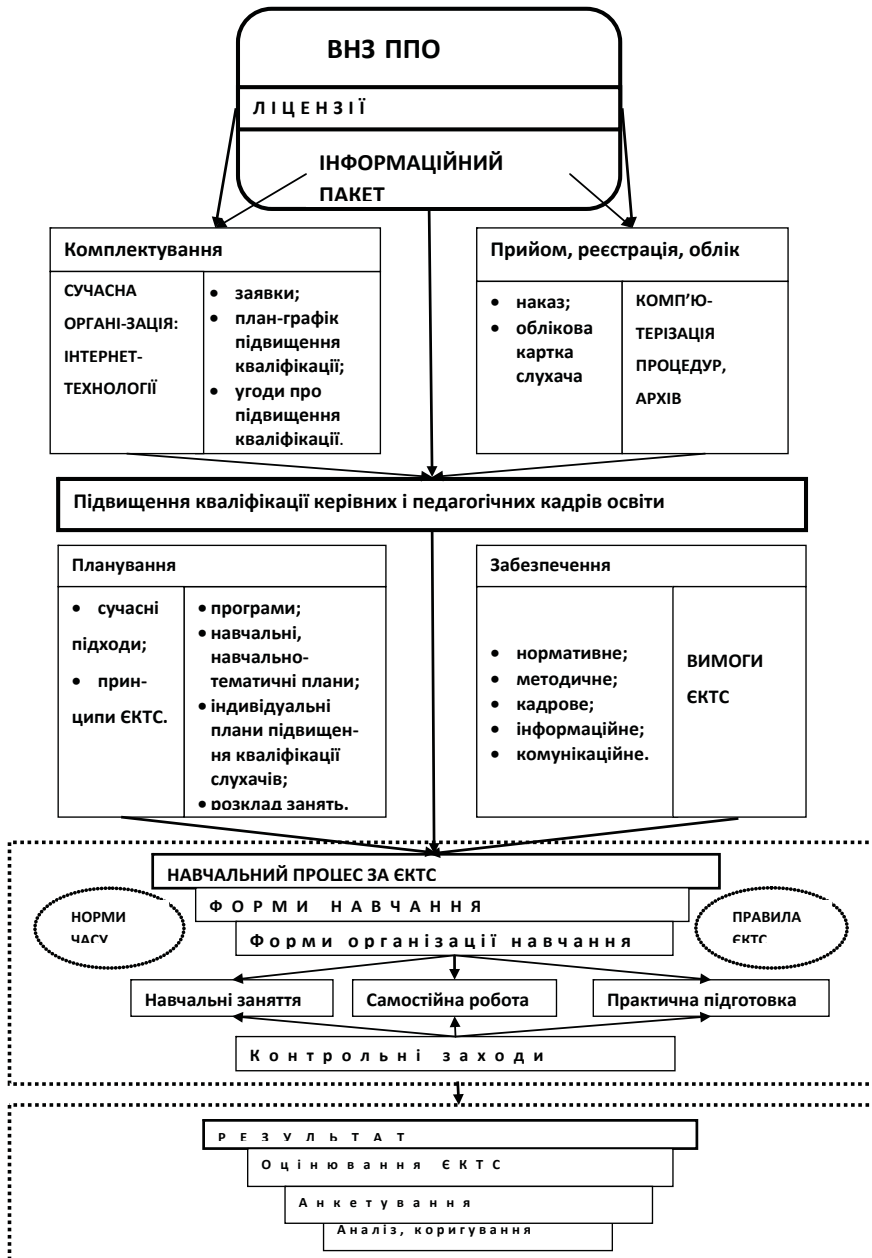

Рис. 2.11. Структурно-функціональна модель підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти

Результати підвищення кваліфікації слухачами за ЄКТС в УМО оцінюють на якісному, та кількісному рівнях. Розроблені, впроваджені та апробовані нами в 2009–2011 рр. система педагогічного контролю та методика оцінювання успішності підвищення кваліфікації слухачами можуть бути використані в інших ВНЗ ППО.

Докладніше систему педагогічного контролю та методики оцінювання успішності підвищення кваліфікації слухачами описано в підрозділі 2.3.

Характерною особливістю підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти за ЄКТС є те, що основні структурні компоненти процедури (комплектування, прийом, реєстрація, облік тощо) не змінюють призначення та найменування. Змінюються підходи до їх реалізації, і, як правило, зміст. На рис. 2.11 представлено структурно-функціональну модель підвищення кваліфікації слухачів за ЄКТС. Вона наочно відображає всі компоненти процедури, логіку та послідовність їх розвитку. З цього погляду модель універсальна, може бути застосована в умовах будь-якого ВНЗ ППО.

2.3. Педагогічний контроль та методика оцінювання успішності підвищення кваліфікації слухачів

Педагогічний контроль (далі – контроль) – найважливіша та обов’язкова форма організації навчального процесу [4], сутність якої полягає в отриманні інформації про результати навчальної діяльності тих, хто навчається.

Від його правильної організації залежать ефективність управління навчальним процесом і якість підвищення кваліфікації в цілому. Завдяки педагогічному контролю між учасниками навчального процесу встановлюється зворотний зв’язок, який дає змогу оцінити динаміку і ступінь засвоєння навчального матеріалу.

У післядипломній педагогічній освіті контроль, як раніше, так і сьогодні, не повною мірою відповідає та відповідає сучасним вимогам. Причин цього досить багато. Це й особливість контингенту тих, хто навчається в системі післядипломної педагогічної освіти, й специфіка навчального процесу, й брак відповідного забезпечення тощо.

Головна причина в тому, що дотепер немає теоретичних і практичних розробок основних аспектів контролю стосовно підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти.

Крім того, керівники та викладачі багатьох ВНЗ ППО не вважають проблеми контролю провідними, відносять їх до другорядних та не приділяють належної уваги. У результаті в системі післядипломної педагогічної освіти немає достовірної інформації щодо якості та ефективності підвищення кваліфікації слухачів як в окремих ВНЗ ППО, так і в системі загалом. Моніторинг і діагностика успішності підвищення кваліфікації не базуються на результатах аналізу якісних показників.

Упровадження у ВНЗ ППО Європейської кредитно-трансферної системи (ЄКТС) зумовило необхідність посилення уваги до питань контролю й оцінювання результатів підвищення кваліфікації слухачів, їх приведення у відповідність до європейських вимог. Однією з ключових позицій європейської вищої освіти в рамках Болонської декларації є контроль її якості згідно з виробленими стандартами освіти.

В Університеті менеджменту освіти планове дослідження різних аспектів контролю розпочалося у 2008 р. у межах держбюджетної науково-дослідної роботи «Науково-методичні засади підвищення кваліфікації керівних кадрів ПТНЗ у системі дистанційного навчання».

На першому етапі дослідження було проведено огляд вітчизняних та зарубіжних наукових досліджень щодо питань контролю, основні результати якого представлено далі.

Педагогічний контроль як дидактична та методологічна система перевіреної діяльності має власну теорію. Теорія та практика різних аспектів педагогічного контролю розглянута в працях вітчизняних і зарубіжних учених А. Алексюка, С. Архангельського, І. Булах,

Я. Балюбаша, Г. Дмитренка, К. Корсака, М. Мруги, Л. Одерія, В. Олійника, І. Підласого, С. Полога, І. Філончука та ін.

У теорії педагогічного контролю розрізняють як змістові, так і організаційні аспекти проблеми.

Основу змістової складової теорії педагогічного контролю утворюють принципи, функції та вимоги (рис. 2.11).

Рис. 2.11. Структура змісту теорії педагогічного контролю

Дидактичні принципи контролю знань – це вихідні теоретичні положення, відповідно до яких будується практична діяльність викладача та слухача і на підставі яких визначаються зміст контролю знань, його методи і форми організації. Основними вважають шість дидактичних принципів перевірки й оцінювання знань: дієвість, систематичність, індивідуальний характер, диференціація, об'єктивність і єдність вимог [3].

Функції контролю поділяють на специфічні й загальні [14]. До специфічних функцій належать: виявлення, вимірювання, оцінювання результатів навчання. У педагогічній літературі немає сталої класифікації функцій контролю. Розглянемо основні з них.

Діагностична функція контролю – це процес визначення рівня знань, умінь того, хто навчається і водночас вона визначає недоліки й прогалини в знаннях, а відповідно, й усуває їх, тобто дає основу для «зворотного зв'язку», без якого неможливий процес навчання. Отримані діагностичні дані про засвоєння слухачами навчального матеріалу допомагають скоригувати процес підвищення кваліфікації, дають можливість робити висновки про невідповідність очікуваного й набутого рівня знань.

Головне завдання контролю в реалізації навчальної функції, яка передбачає таку організацію оцінювання навчальних досягнень слухачів, коли його проведення сприяє вдосконаленню та закріпленню знань слухачів. Саме від реалізації цієї функції залежить кінцевий результат навчання.

Виховна функція забезпечується наявністю системи контролю, яка організовує і спрямовує діяльність слухачів, допомагає виявити прогалини в знаннях, формує творче ставлення до навчального матеріалу та бажання розвивати свої здібності. Оцінка, яку ставить викладач, може бути заохочувальною, сприяти покращанню роботи, систематичній підготовці до занять і, відповідно, підвищенню якості засвоєння знань.

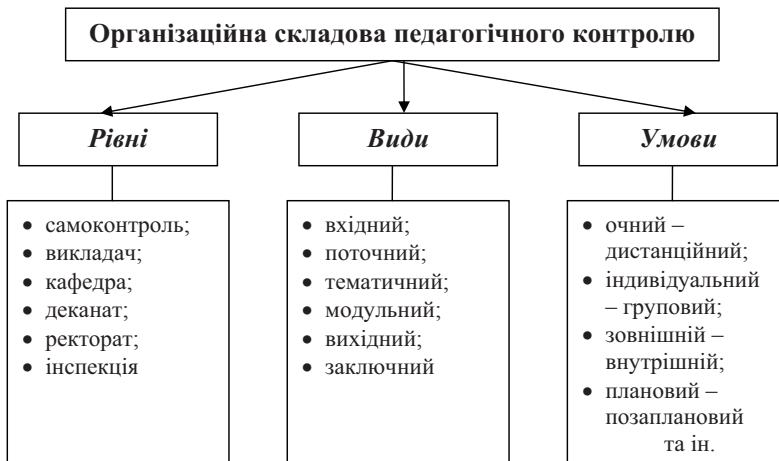
Розвивальна функція контролю надає широкі можливості для розвитку особистості: формування пізнавальних здібностей і опанування прийомів розумової діяльності. Процес контролю знань сприяє розвитку таких важливих якостей особистості, як самостійність мислення, багата і стійка пам'ять, виразна мова тощо. Слухачі розвивають здатність коментувати свою позицію, у них активізуються увага, пам'ять, з'являється потреба в розширенні знань, закріпленні професійних умінь тощо.

Методична функція контролю реалізується у процесі перевірки й оцінювання знань слухачів та результатів їх навчання. Вона дуже важлива для самого викладача та його подальшої роботи, оскільки у процесі контролю викладач одночасно оцінює свою методику викладання і зміст лекцій, семінарів, практичних занять, визначає недоліки в роботі, можливість їх усунення і шляхи вдосконалення процесу навчання.

У навчальному процесі всі функції контролю тісно пов'язані.

З метою досягнення необхідного навчального і виховного ефекту під час проведення контролю слід дотримуватися дидактичних вимог: плановірності й систематичності; об'єктивності; всебічності; індивідуального підходу; економної витрати часу викладача та слухача; педагогічного такту [9].

Основу організаційної складової теорії педагогічного контролю утворюють рівні, види, умови тощо (рис. 2.12).

Рис. 2.12. Структура організаційної складової теорії педагогічного контролю

Рівні проведення контролю поділяються від нижчого до вищого: самоконтроль, контрольна рівні викладача, контроль на рівні кафедри, на рівні деканату, на рівні ректорату та на рівні відповідної інспекції.

До 2008 р. в УМО застосовувалися такі види контролю: вхідний, вихідний, заключний. Вхідний та вихідний контроль проводився методом комп'ютерного тестування, за результатом яких робився висновок про успішність підвищення кваліфікації слухачів (як різниця показників вихідного та вхідного тестування).

На заключному етапі підвищення кваліфікації слухачів здійснювалися залік та захист випускних робіт, які оцінювалися за двома показниками: «зараховано», «не зараховано». Такий підхід типовий не тільки для УМО, а й для інших ВНЗ ППО.

В окремих інститутах ППО педагогічний контроль зводиться переважно до вхідного та вихідного комп'ютерного тестування слухачів, за результатами якого роблять висновки про якість підвищення кваліфікації. Випускні роботи слухачів оцінюють за двобальною шкалою: «зараховано», «не зараховано».

У цілому така система педагогічного контролю абсолютно не задовольняє сучасним вимогам та не забезпечує якісної діагностики процесу підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Виникає потреба в інноваційних підходах до проектування структури та змісту системи педагогічного контролю.

У межах держбюджетної науково-дослідної роботи за темою «Організація кредитно-модульного навчання за дистанційною формою підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти» було визначено види контролю та надано їх чітку характеристику, а також розроблено інноваційну систему педагогічного контролю, яка не має аналогів у післядипломній педагогічній освіті.

Для підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти за очно-дистанційною формою навчання були офіційно встановлені такі види контролю.

Вхідний (попередній) контроль застосовується як передумова для успішного планування і керівництва навчальним процесом. Має на меті визначення стартового рівня знань та умінь слухачів. Проводиться під час прибуття слухачів на навчання (у період організаційно-настановної сесії) методом комп'ютерного тестування.

Поточний контроль здійснюється наприкінці кожного заняття з метою визначення рівня засвоєння слухачами навчального матеріалу й спонукання до систематичного і самостійного навчання.

Модульний контроль – обов'язковий компонент кредитно-модульної організації навчального процесу. Проводиться на дистанційному етапі підвищення кваліфікації слухачів з метою виявлення навчальних досягнень щодо вивчення змісту кредитних модулів (професійно орієнтованих – модульний контроль 1, фахових – модульний контроль 2), які вивчають слухачі під час організаційно-настановної сесії та самостійної роботи на дистанційному етапі навчання.

Заключний (підсумковий) контроль проводиться з метою оцінювання успішності підвищення кваліфікації слухачів. Здійснюється в період залікової сесії (третій етап) та включає вихідний контроль, диференційований залік і захист випускної роботи.

Вихідний контроль спрямований на оцінювання результатів підвищення кваліфікації слухачами. Проводиться методом комп'ютерного тестування за тестами, близькими за змістом до тестів вхідного контролю. Організація та забезпечення такі самі, як за вхідного контролю.

Диференційований залік проводився на заключному третьому етапі підвищення кваліфікації слухачів куратором-тьютором навчальної групи за білетами, що розробляються відповідними кафедрами. Білети розглядають та затверджують у встановленому порядку, їх підписує завідувач кафедри. Результати диференційованого заліку оцінюються за національною шкалою та за шкалою ЄКТС, заносяться у залікову відомість затвердженої форми.

Захист випускних робіт слухачами проводиться за диференційованим заліком на заключному етапі підвищення кваліфікації. Його здійснює комісія у складі трьох осіб, призначена за розпорядженням директора відповідного Інституту. Слухачі подають комісії повністю оформлену випускну роботу з рецензією наукового керівника. Результати захисту слухачами випускних робіт оцінюють за національною шкалою та шкалою ЄКТС і фіксують у протоколі захисту встановленого зразка. При цьому враховується оцінка, зазначена в рецензії рецензентом (науковим керівником).

Отже, встановлені та апробовані в Університеті менеджменту освіти види педагогічного контролю виправдали себе та можуть бути рекомендовані для застосування у ВНЗ ППО щодо підвищення кваліфікації педагогічних працівників за очно-дистанційною формою навчання.

Загальна характеристика видів педагогічного контролю наведена в табл. 2.10.

Характеристики основних видів педагогічного контролю

№ з/п	Вид контролю	Характеристика
1	Вхідний	Визначення стартового рівня знань та умінь слухачів. Проводиться під час прибуття слухачів на навчання (в період організаційно-настановної сесії) методом комп'ютерного тестування
2	Модульний	Обов'язковий компонент кредитно-модульної організації навчального процесу. Проводиться з метою виявлення результатів засвоєння слухачами змісту кредитних модулів, які вивчають слухачі на організаційно-настановній сесії та під час самостійної роботи на дистанційному етапі навчання
3	Вихідний	Оцінювання результатів підвищення кваліфікації слухачами. Проводиться в період залкової сесії методом комп'ютерного тестування за тестами, близькими за змістом до тестів вхідного контролю. Організація та забезпечення такі самі, як під час вхідного контролю
4	Поточний	Здійснюється під час навчального процесу (кожного заняття). Стимулює слухачів до роботи з навчальною інформацією, дає можливість виявити прогалини в їхніх знаннях, підвищує їх відповідальність за систематичну роботу з навчальним матеріалом
5	Диференційований	Форма підсумкового контролю, що полягає в оцінюванні засвоєння слухачем навчального матеріалу з певних навчальних модулів. Може проводитися усно, письмово, за допомогою комп'ютерних програм у індивідуальній, груповій формах або фронтально
6	Захист випускної (атестаційної) роботи	Форма педагогічного контролю, яка має виявити рівень та якість виконання слухачами індивідуальних завдань на дистанційному етапі навчання. Вид атестаційної роботи (проект, випускна творча робота тощо) визначається рішенням ради факультету для кожної категорії слухачів з урахуванням обґрунтованих рекомендацій кафедр.

В УМО як основні методи педагогічного контролю застосовують комп'ютерне тестування та усне опитування.

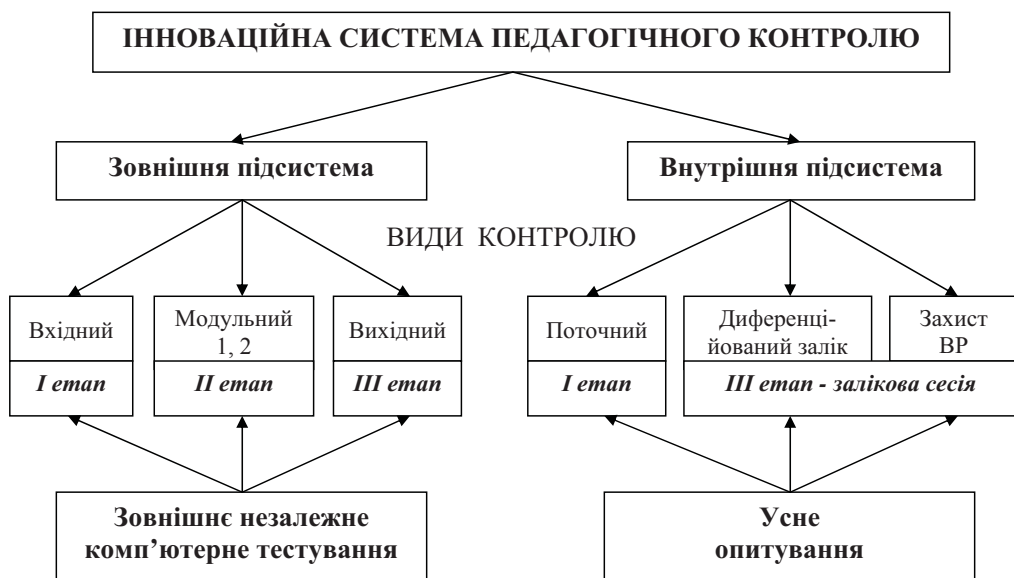
Тестові завдання для тестів розробляють відповідні кафедри, які формують банк тестових завдань. Куратор-тьютор навчальної групи, згідно зі змістом підвищення кваліфікації, розробляє матрицю тесту та передає до відділу змісту та підвищення кваліфікації. Сам тест формується відділом за допомогою бази тестових завдань та на підставі матриці тесту. На кожну категорію слухачів створюють окремі тести, які розміщуються у спеціальній комп'ютерній програмі для тестування.

Організаційні аспекти педагогічного контролю включають:

- ❖ формування системи педагогічного контролю;
- ❖ визначення організації та порядку проведення видів педагогічного контролю;
- ❖ документування результатів педагогічного контролю.

Вперше систему педагогічного контролю було розроблено кафедрою дистанційної освіти УМО в 2008 р. та відкориговано відповідно до впровадження ЄКТС у 2009 р.

Сучасна структура системи педагогічного контролю в УМО щодо підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти за очно-дистанційною формою навчання представлена на рис. 2.13.

Рис. 2.13. Структура педагогічного контролю при підвищенні кваліфікації слухачів за очно-дистанційною формою навчання та КМСОНП

Система педагогічного контролю охоплює дві відносно самостійні підсистеми – зовнішню та внутрішню.

Зовнішня підсистема є незалежною системою комп'ютерного тестування, що проводиться співробітниками відділу змісту та якості підвищення кваліфікації Університету. Вона містить такі види контролю: вхідний, модульний (професійний і фаховий), вихідний. Кафедри та викладачі не беруть участі в зовнішньому незалежному тестуванні. Певною мірою зовнішня підсистема є аналогом зовнішнього незалежного тестування абітурієнтів.

Внутрішня підсистема включає поточний контроль, диференційований залік і захист слухачами випускних робіт. Організовується кафедрами, здійснюється викладачами, кураторами-тьюторами.

Запропонована система педагогічного контролю з розподіленими параметрами та характеристиками (види, методи контролю, виконавці тощо) не має аналогів в ППО. Вона стійка, чітко організована, включає дві відносно самостійні підсистеми, функціонує як єдиний механізм, основою якого є регулярний позитивний зворотний зв'язок (навчальні цілі – результат).

Результати педагогічного контролю фіксуються в таких документах встановлених зразків:

- ❖ відомість результатів тестування – складається співробітниками відділу змісту та якості підвищення кваліфікації за кожним видом комп'ютерного тестування. Подається на відповідні кафедри, куратору-тьютору навчальної групи.
- ❖ залікова відомість – заповнюється та оформлюється куратором-тьютором за результатами складання слухачами диференційованого заліку.
- ❖ протокол засідання комісії із захисту випускних робіт слухачів – заповнюється комісією та оформляється куратором-тьютором за результатами захисту слухачами випускних робіт.
- ❖ відомість обліку успішності підвищення кваліфікації слухачами – підсумковий документ. Заповнюється та оформляється куратором-тьютором навчальної групи за результатами всіх видів контролю (зведена відомість). Ця відомість є офіційним документом, який засвідчує результати підвищення кваліфікації кожним слухачем.

Окрім перерахованих документів, куратор-тьютор заповнює Таблицю IV «Успішність підвищення кваліфікації Індивідуального плану підвищення кваліфікації слухача» (див. додаток 1).

Розроблена в УМО система документування результатів педагогічного контролю апробована в реальному навчальному процесі, цілком виправдала себе й може бути рекомендована до застосування у ВНЗ ППО.

Форми документів обліку, зразки яких наведені у додатках до проекту положення «Про впровадження ЄКТС у вищих навчальних закладах післядипломної педагогічної освіти», розроблені з урахуванням вимог ЄКТС та затверджені наказом ректора Університету.

Педагогічне оцінювання включає низку процесів, що застосовуються для визначення знань і вмінь тих, хто навчається.

Основою оцінювання є результати педагогічного контролю, відображені в оцінках. Оцінка – спосіб і результат, що підтверджує відповідність знань, умінь, навичок слухачів цілям і завданням навчання. Оцінка може відображатися якісно та кількісно. Кількісна оцінка – позначка, може відображатися за різними шкалами, місцем у рейтингу тощо.

За очно-дистанційної організації підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти в УМО результати зовнішнього педагогічного контролю (комп'ютерне тестування) оцінюються кількісно – у балах, а внутрішнього – за системою, прийнятою в Україні у сучасній вищій школі.

В європейській системі оцінювання використовуються семиступенева шкала та такі літерні позначення: А – відмінно; В – дуже добре; С – добре; D – задовільно; Е – достатньо; FХ – незадовільно (недостатньо: слід доопрацювати); F – незадовільно (необхідно переробити).

Для приведення результатів усіх видів педагогічного контролю у відповідність до загальноєвропейської системи оцінювання ЄКТС в УМО використовуються стобальна шкала та спеціальний механізм перерахунку (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Механізм приведення системи оцінювання знань у відповідність до системи ЄКТС

За національною шкалою	За шкалою ЄКТС		Кількісна (у балах)
«5»	A	ВІДМІННО	90-100
«4,5»	B	ДУЖЕ ДОБРЕ	80–89
«4»	C	ДОБРЕ	65–79
«3,5»	D	ЗАДОВІЛЬНО	55–64
«3»	E	ДОСТАТНЬО	50–54
«2»	FХ	НЕЗАДОВІЛЬНО	35–49
«1»	F	НЕПРИЙНЯТНО	1–34

Табл. 2.11 дає змогу здійснити перехід до системи ЄКТС за наявності як оцінок у балах, так і за прийнятою національною шкалою.

Єдиним показником педагогічного контролю, що визначається фактично, є індивідуальні навчальні досягнення слухачів (ІДС), під якими розуміємо кількісні оцінки відповідей тих, хто навчається, на завдання контрольних тестів, запитань білетів тощо.

Решта показників визначаються шляхом розрахунків (див. додаток 1), а саме:

- ❖ індивідуальна успішність підвищення кваліфікації слухача (ІУПК);
- ❖ успішність підвищення кваліфікації слухачами навчальної групи (УПКГ);
- ❖ успішність підвищення кваліфікації певної категорії слухачів (УПКК).

Ступінь реалізації запитів слухачів виявляється шляхом їх анкетування на заключному етапі навчання.

Підсумкове анкетування слухачів – один зі способів опитування слухачів для отримання статистичних даних про їх ставлення до різних аспектів підвищення кваліфікації (змісту, організації, забезпечення тощо), виявлення рівня задоволеності результатами навчання.

Дані підсумкового анкетування використовують у діагностиці очно-дистанційного підвищення кваліфікації слухачів, коригуванні змісту, організації, методів навчання тощо. Анкетування організовується директором інститутів за спеціально розробленими анкетами на заключному етапі залікової сесії. Опрацювання анкет здійснює відділ змісту та якості підвищення кваліфікації. Узагальнені результати за певною формою і у встановленому порядку доводяться до проректорів, директорів інститутів і завідувачів кафедр.

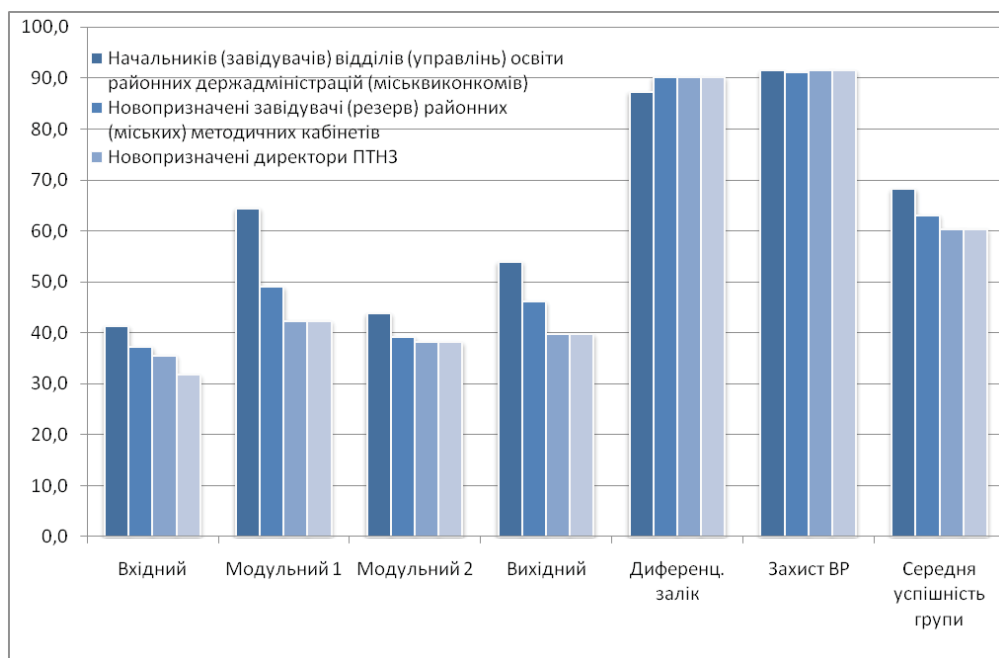
Система педагогічного контролю і методика оцінювання результатів підвищення кваліфікації адаптовані до вимог ЄКТС, апробовані в педагогічному експерименті 2009–2010 рр. та прийняті до впровадження (2011 р.).

Результати апробації та впровадження відображені у табл. 2.12–2.14 та на рис. 2.14 – 2.16.

Таблиця 2.12

Середня успішність підвищення кваліфікації слухачами експериментальних навчальних груп за видами контролю (2009 рік)

№ з/п	Категорія/навчальна група	Вхідний	Середня успішність слухачів за видами контролю, бал					Середня успішність групи
			Модульний 1	Модульний 2	Вхідний	Диференц. залік	Захист ВР	
1	Начальники (завідувачі) відділів (управлінь) освіти районних держадміністрацій (міськвиконкомів)	41,3	64,4	43,8	53,9	87,3	91,4	68,1
2	Новопризначені завідувачі (резерв) районних (міських) методичних кабінетів	37,1	48,9	39,1	46,1	90,1	91	63,1
3	Новопризначені директори ПТНЗ	35,5	42,2	38,1	39,7	90,1	91,4	60,3
4	Заступники директорів з виховної роботи ВНЗ I–II рівнів акредитації	31,7	42,2	38,1	39,7	90,1	91,4	60,3

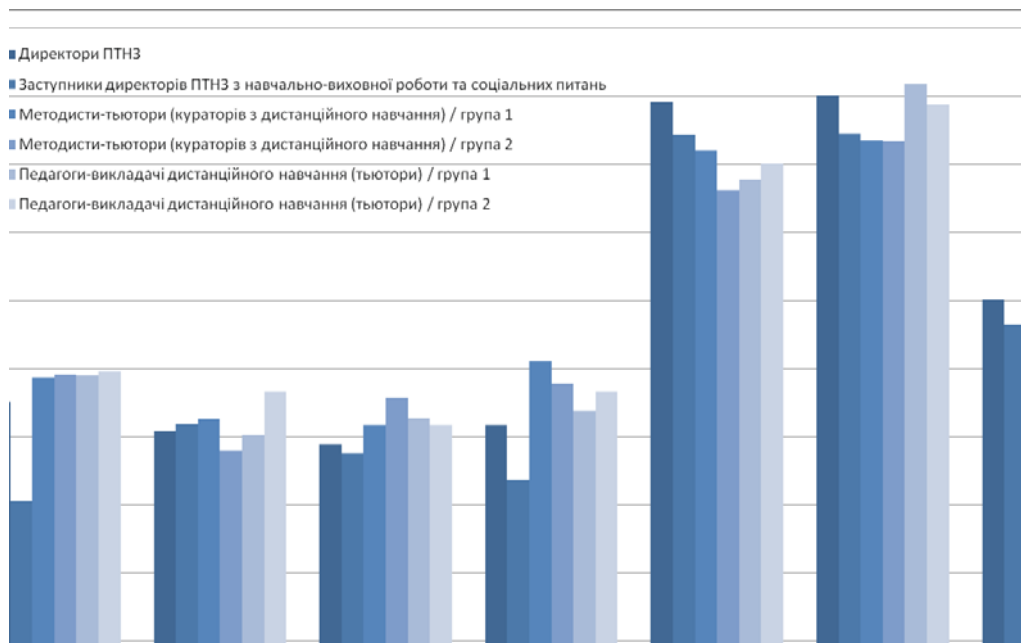

Рис. 2.14. Результати підвищення кваліфікації слухачів експериментальних груп на першому етапі педагогічного експерименту (2009 р.)

Таблиця 2.13

Середня успішність підвищення кваліфікації слухачами експериментальних навчальних груп за видами контролю (2010 рік)

№ з/п	Категорія/навчальна група	Вхідний	Середня успішність слухачів за видами контролю, бал					Середня успішність групи
			Модульний 1	Модульний 2	Вихідний	Диференц. залік	Захист ВР	
1	Директори ПТНЗ	45,2	40,9	38,9	41,7	89,1	90,1	60,2
2	Заступники директорів ПТНЗ з навчально-виховної роботи та соціальних питань	30,5	41,9	37,6	33,7	84,3	84,5	56,4
3	Методисти-тьютори (куратори з дистанційного навчання) / група 1	48,6	42,6	41,8	51,1	82,1	83,5	60,2
4	Методисти-тьютори (куратори з дистанційного навчання) / група 2	49,2	38,0	45,7	47,8	76,2	83,4	58,2
5	Педагоги-викладачі дистанційного навчання (тьютори) / група 1	49,0	40,3	42,8	43,8	77,8	91,8	59,3
6	Педагоги-викладачі дистанційного навчання (тьютори) / група 2	49,6	46,6	41,7	46,7	80,1	88,7	60,8

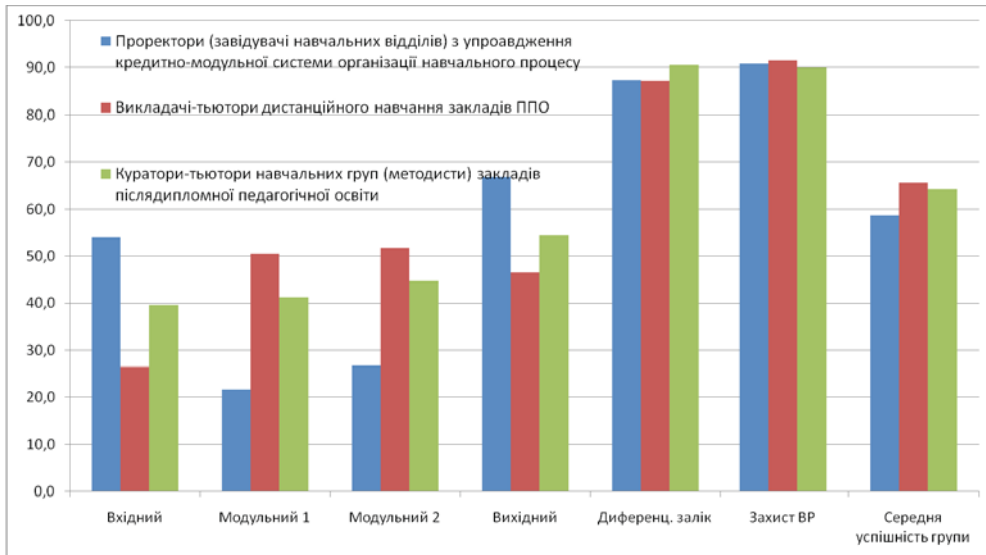

Рис. 2.15. Результати підвищення кваліфікації слухачів експериментальних груп на другому етапі педагогічного експерименту (2010 р.)

Таблиця 2.14

Середня успішність підвищення кваліфікації слухачами навчальних груп за видами контролю на прикладі трьох категорій слухачів (2011 р.)

№ з/п	Категорія / навчальна група	Вхідний	Середня успішність слухачів за видами контролю, бали					Середня успішність групи
			Модульний 1	Модульний 2	Вихідний	Диференц. залік	Захист ВР	
1	Проректори (завідувачі навчальних відділів) з упровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу	53,9	21,6	26,7	66,8	87,4	90,9	58,7
2	Викладачі-тьютори дистанційного навчання закладів ППО	26,4	50,5	51,8	46,5	87,3	91,5	65,5
3	Куратори-тьютори навчальних груп (методисти) закладів післядипломної педагогічної освіти	39,6	41,3	44,8	54,4	90,5	90,0	64,2

Рис. 2.16. Результати підвищення кваліфікації слухачів навчальних груп на прикладі трьох категорій слухачів (2011 р.)

Інноваційна система педагогічного контролю та методика оцінювання, адаптовані до ЄКТС, пройшли ґрунтовну перевірку в навчальному процесі УМО, повністю себе виправдали та офіційно прийняті як обов'язкові складові підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти.

Як показав аналіз результатів, застосування прийнятої системи педагогічного контролю підвищення кваліфікації протягом 2009–2011 рр. сприяло:

- ❖ підвищенню рівня організації навчального процесу за рахунок чіткої регламентації видів педагогічного контролю та наявності графіка їх проведення;
- ❖ підвищенню відповідальності слухачів за своєчасне та якісне виконання індивідуальних завдань;
- ❖ спонуканню слухачів до регулярної (систематичної) роботи з навчальним матеріалом;
- ❖ підвищенню відкритості та прозорості навчальних процедур, їх результатів та ін.
- ❖ об'єктивності оцінювання результатів підвищення кваліфікації.

Вибір певної системи педагогічного контролю та методики оцінювання – прерогатива виключно навчального закладу. Важливо, щоб вони відповідали організаційно-педагогічним вимогам та були науково обґрунтовані.

Описані вище система педагогічного контролю та методика оцінювання розроблені в УМО з урахуванням специфіки Університету: особливостей контингенту (керівні, науково-педагогічні та педагогічні працівники ВНЗ, ППО, ПТНЗ тощо); очно-дистанційна форма навчання; впровадження ЄКТС та ін.

Також обговорювалося питання впровадження рейтингової системи оцінювання успішності підвищення кваліфікації слухачів, яка активно застосовується у вітчизняній вищій школі. Її використання в УМО було визнане недоцільним з огляду на особливість контингенту (ректори, проректори, директори, декани та ін.) і невелику тривалість навчання.

Питання змісту педагогічного контролю в цій роботі не розглядалися. Водночас необхідно вкотре підкреслити, що під час планового педагогічного контролю в підсистемі незалежного тестування застосовуються тести навчальних досягнень. Вони використовуються для отримання кількісних характеристик ступеня засвоєння слухачами певних модулів (змістових модулів) навчальної програми (навчального плану) підвищення кваліфікації.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Дайте характеристику поняття «педагогічна технологія».
2. Опишіть особливості післядипломної педагогічної освіти та дайте загальну характеристику її контингенту.
3. Розкрийте технологію впровадження ЄКТС в освітню діяльність ВНЗ ППО: її структуру та зміст.
4. Опишіть структуру та зміст планування навчального процесу за ЄКТС у ВНЗ ППО.
5. Дайте характеристику системи педагогічного контролю за очно-дистанційною формою навчання та ЄКТС.
6. Проаналізуйте принципи та функції педагогічного контролю.
7. Дайте визначення понять «контроль», «перевірка», «навчальні досягнення».
8. Охарактеризуйте принципи оцінювання успішності підвищення кваліфікації.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМООСВІТИ

1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; голов. ред.. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с., С. 588].
2. Згуровський М. З. Болонський процес і головні принципи та шляхи структурного реформування вищої освіти України / М. З. Згуровський. – К. : НТУУ «КПІ», 2006. – 544 с.
3. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика: пер. с нем. / К. Ингенкамп. – М. : Педагогика, 1991. – 240 с.
4. Кудіна В. В. Педагогіка вищої школи. / В. В. Кудіна, М. І. Соловей, Є. С. Спіцин. – 2-ге вид., допов. і переробл. К.: Ленвіт, 2007. – 194 с.
5. Наказ ректора ДВНЗ «УМО» Про підвищення якості та ефективності освітньої діяльності від 29.10.2010 № 01-01/340.
6. Олійник В. В. Реформування післядипломної педагогічної освіти на засадах кредитно-модульної системи організації навчального процесу / В. В. Олійник // Післядипломна освіта в Україні. – 2011. – № 1(8). – С. 3–7.
7. Олійник В. В. Теоретичні та методичні засади розвитку системи підвищення кваліфікації працівників профтехосвіти на основі дистанційних технологій: навч. посіб. / В. В. Олійник ; НАПН України, Ун-т менедж. освіти – К., 2010. – 268 с.
8. Олійник В. В. Управління розвитком системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників професійно-технічної освіти : наук.-метод. посібник / В. В. Олійник. – К. : ЦППО, 2002. – 185 с.
9. Педагогика и психология высшей школы : учеб. пособие – Ростов н/Д. : Феникс, 2002. – 544 с.
10. Підвищення кваліфікації керівників освіти за дистанційною формою навчання / В. В. Олійник, В. Ю. Биков, В. О. Гравіт та ін. / за заг. ред. В. В. Олійника. – К. : Логос, 2006. – 408 с.
11. Про методичні рекомендації щодо запровадження Європейської кредитно-трансферної системи та її ключових документів у вищих навчальних закладах : лист від 26.02.2010 р. № 1/9-119.
12. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательной технологии / Г. К. Селевко. Т. 2 – М.: НИИ школ. технологий, 2006. – С. 713.
13. Олійник В. В. Дистанційне навчання в післядипломній освіті / В. В. Олійник // Сучасний стан і світові тенденції розвитку дистанційної освіти (Інформаційно-аналітичні матеріали) / за заг. ред. П. М. Таланчука; В. В. Олійник, В. О. Гравіт, Л. Л. Ляхощька. – К. : Ун-т «Україна», 2010. – 470 с.
14. Чайка В. Основи дидактики: Тексти лекцій і завдання для самоконтролю : навч. посіб. для студ. вищих пед. навч. закл. / В. Чайка. – Т. : Астон, 2002. – 244 с.

РОЗДІЛ 3

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КРЕДИТНО-ТРАНСФЕРНОЇ СИСТЕМИ У ВИЩІ НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

3.1. Нормативне, методичне та дидактичне забезпечення впровадження Європейської кредитно-трансферної системи

Забезпечення впровадження Європейської кредитно-трансферної системи у вищі навчальні заклади післядипломної педагогічної освіти – складна, багатоаспектна проблема, узагальнена структура якої представлена рис. 3.1.

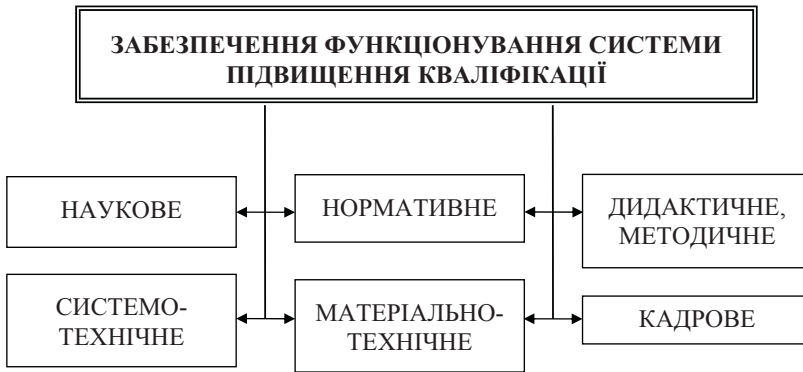

Рис. 3.1. Узагальнена структура видів забезпечення впровадження ЄКТС у вищі навчальні заклади післядипломної педагогічної освіти

Нормативно-правове забезпечення впровадження ЄКТС у ВНЗ ППО можна представити як документи трьох рівнів:

- ❖ закони України, постанови Верховної Ради України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України;
- ❖ нормативні акти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України;
- ❖ документи вищого навчального закладу післядипломної педагогічної освіти (табл. 3.1 та 3.2).

Таблиця 3.1

Нормативно-правові акти вищого рівня щодо забезпечення впровадження ЄКТС у ВНЗ ППО

№ з/п	Назва	Номер і дата
Закони України		
1	Про освіту	№ 1060-ХІІ від 23.05.1991
2	Про вищу освіту	№ 2984-ІІІ від 17.01.2002
Нормативні акти Міністерства освіти і науки України		
3	Рішення колегії Міністерства освіти і науки України «Про проведення педагогічного експерименту щодо запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації»	№ 5/5-4 від 24.04.2003

№ з/п	Назва	Номер і дата
4	Наказ МОН України «Про проведення педагогічного експерименту з кредитно-модульної системи організації навчального процесу»	№ 48 від 23.01.2004
5	Тимчасове положення «Про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців»	Наказом МОН України від 23.01.2004 № 48
6	Наказ МОН України «Про затвердження Програми дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України на 2004–2005 роки»	№ 49 від 23.01.2004
7	Наказ МОН України «Про особливості впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу»	№ 812 від 20.10.2004
8	Наказ МОН України «Про впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу»	№ 774 від 30.12.2005
9	Наказ МОН України «Про запровадження у вищих навчальних закладах України Європейської кредитно-трансферної системи»	№ 943 від 16.10.2009
10	Лист «Про методичні рекомендації щодо запровадження Європейської кредитно-трансферної системи та її ключових документів у вищих навчальних закладах»	№ 1/9-119 від 26.02.2010
11	Положення про запровадження Європейської кредитно-трансферної системи у ВНЗ ППО	Схвалено вченою радою УМО, протокол № 10 від 20.12.2011

Таблиця 3.2

Нормативні документи УМО щодо забезпечення впровадження ЄКТС

№ з/п	Назва	Місце
1	2	3
Положення		
1	Про організацію навчального процесу у Вищому державному навчальному закладі «Університет менеджменту освіти» НАПН України	Нормативно-правові документи для керівників структурних підрозділів УМО. – Збірник № 2. – К., 2008
2	Про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі при підвищенні кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти за очно-дистанційною формою навчання (тимчасове)	Окреме видання, схвалено вченою радою УМО (протокол № 2 від 25 березня 2009 р.)
3	Про куратора-тьютора навчальної групи слухачів курсів підвищення кваліфікації	Нормативно-правові документи для керівників структурних підрозділів УМО. – Збірник № 3. – К., 2010
4	Про випускню роботу слухача курсів підвищення кваліфікації УМО	Нормативно-правові документи для керівників структурних підрозділів УМО. – Збірник № 3. – К., 2010
5	Про центр дистанційного навчання Університету	Окреме видання

№ з/п	Назва	Місце
1	2	3
6	Про лабораторію методики та технологій дистанційного навчання	Окреме видання
Накази ректора УМО		
7	Про проведення в Центральному інституті післядипломної педагогічної освіти (ЦППО) Університету менеджменту освіти (УМО) педагогічного експерименту	№ 01-01/206 від 4 листопада 2008 р.
8	Про результати першого етапу педагогічного експерименту в Центральному інституті післядипломної педагогічної освіти (ЦППО) Університету менеджменту освіти	№ 01-01/32 від 25 лютого 2010 р.
9	Про підвищення якості та ефективності освітньої діяльності	№ 01-01/340 від 29 жовтня 2010 р.
10	На виконання постанови Президії НАПН України від 18.02.2010 № 1-7/2-40	№ 01-01/144 від 11 квітня 2011 р.
11	Про затвердження зразків бланків	№ 01-01/325 від 2 вересня 2011 р.
Програми		
12	Освітньо-професійна програма підвищення кваліфікації	
13	Робоча програма підвищення кваліфікації _____ (категорія)	Складається із навчальних модулів кафедр (НМК)
Плани		
14	План-графік підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти	Окреме видання
15	Навчальний план підвищення кваліфікації _____ (категорія) за очно-дистанційною формою та кредитно-модульною системою організації навчального процесу	Погоджується із проректором з науково-педагогічної та навчальної роботи УМО та затверджується ректором
16	Навчально-тематичні плани на кожний етап підвищення кваліфікації	Затверджується проректором з науково-педагогічної та навчальної роботи УМО
17	Індивідуальні плани підвищення кваліфікації слухача	Заповнюється на кожного слухача групи
18	Розклад занять	
Методичні рекомендації		
19	Діагностика підвищення кваліфікації керівних та педагогічних кадрів освіти за очно-дистанційною формою навчання	Окреме видання
Інструкції		
20	Щодо складання та затвердження навчальних і навчально-тематичних планів з підвищення кваліфікації	Окреме видання

№ з/п	Назва	Місце
1	2	3
21	Порядок розроблення та затвердження освітньо-професійних програм перепідготовки та підвищення кваліфікації	Окреме видання
Протоколи, відомості тощо		
22	Таблиці результатів зовнішнього незалежного контролю (тестування) – за видами контролю	
23	Залікова відомість – результати диференційованого заліку	
24	Протокол засідання щодо захисту випускних робіт слухачів	
25	Відомість обліку успішності підвищення кваліфікації слухачами – завершальний документ	
26	Журнал обліку самостійної роботи слухачів	

У табл. 3.1 представлено нормативно-правові документи вищого рівня, а в табл. 3.2, на прикладі Університету менеджменту освіти, – нормативні документи ВНЗ ППО з питань забезпечення впровадження Європейської кредитно-трансферної системи у вищі навчальні заклади післядипломної педагогічної освіти. Нормативні документи, наведені в табл. 3.2, розроблені під час виконання науково-дослідної роботи «Організація кредитно-модульного навчання за дистанційною формою підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти» і включають:

- ❖ нормативні документи, які забезпечують впровадження ЄКТС у ВНЗ ППО (накази ректора, положення, план-графік тощо);
- ❖ нормативні документи, які забезпечують навчальний процес за ЄКТС у ВНЗ ППО (програми, навчальні та навчально-тематичні плани, індивідуальні плани слухачів тощо);
- ❖ документи для обліку результатів здійснення навчального процесу за ЄКТС у ВНЗ ППО (залікові відомості, протоколи, відомості обліку успішності ПК тощо).

План-графік підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти – нормативний документ, який затверджується спільним наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України й Національної академії педагогічних наук України не пізніше ніж за місяць до початку календарного року.

У ньому встановлюються категорії та кількість слухачів, які проходили курси підвищення кваліфікації в поточному році, формується щомісячний план занять, визначаються терміни й форми навчання, а також кафедри Університету, що координують навчання кожної категорії слухачів.

План-графік підвищення кваліфікації розробляється керівництвом Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти, Інституту відкритої освіти та Інституту післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників профтехосвіти (м. Донецьк) на підставі заявок Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерства освіти і науки Автономної Республіки Крим, управлінь освіти Київської і Севастопольської міських і обласних державних адміністрацій, вищих навчальних закладів і подається на затвердження не пізніше ніж за два місяці до початку календарного року.

Освітньо-професійна програма підвищення кваліфікації – за відсутності офіційних стандартів підвищення кваліфікації певних категорій слухачів замінює їх. Вона визначає науково обґрунтований зміст навчання та вимоги до рівня знань і вмінь слухачів і розробляється на основі кваліфікаційних характеристик відповідної категорії слухачів.

Освітньо-професійна програма складається з *навчальних модулів*, які об'єднуються у дві частини (нормативну і вибіркову). Нормативна частина містить три складові: соціогуманітарну, професійно орієнтовану і фахову. Крім того, в освітньо-професійній програмі визначаються форми і засоби педагогічного контролю і підсумкової атестації слухачів.

Нормативна частина – це перелік обов'язкових навчальних модулів із зазначенням обсягу академічних годин, що відводиться на їх вивчення (включаючи самостійну роботу).

Варіативна частина містить дві групи модулів: за вибором Університету і за вибором слухачів (із зазначенням орієнтовної кількості годин на їх вивчення).

Перша група містить перелік навчальних модулів за вибором Університету, призначених для врахування регіональних особливостей і специфіки професійної діяльності окремих категорій слухачів, а друга – перелік спецкурсів за вибором, факультативів, тренінгів та ін. для задоволення запитів і потреб слухачів.

Зміст складової *соціально-гуманітарних модулів* орієнтований на вдосконалення й оновлення знань і вмінь слухачів з правових, економічних, соціально-гуманітарних та інших аспектів їх діяльності, а зміст складових *професійно орієнтованих і фахових модулів* – на здобуття додаткових знань, умінь і навичок відповідно до вимог професійних і кваліфікаційних характеристик.

Освітньо-професійні програми підвищення кваліфікації розробляються відповідними кафедрами, розглядаються вченою радою інституту та затверджуються ректором Університету за рекомендацією вченої ради УМО. Вони використовуються у навчальному процесі впродовж трьох років.

Робоча програма підвищення кваліфікації складається на кожний рік на основі освітньо-професійної програми з урахуванням конкретних ситуацій і необхідності ознайомлення слухачів зі змінами у структурі та змісті професійної діяльності. Робочі програми розробляються щороку провідними кафедрами, погоджуються директорами Інститутів і затверджуються проректором з навчальної роботи.

Графіки підвищення кваліфікації використовуються під час розроблення навчальних планів і є їх частиною. У них зазначаються тривалість підвищення кваліфікації, календарні терміни та обсяг навчального навантаження (в цілому і за етапами). Складаються кафедрами для кожної категорії слухачів на основі плану-графіка підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів на поточний рік.

Навчальні плани є нормативними документами Університету, які складаються щороку для кожної категорії слухачів на основі робочих програм підвищення кваліфікації. Навчальний план містить графік підвищення кваліфікації кожної категорії слухачів; перелік навчальних модулів, послідовність їх вивчення, розподіл навчальних годин за видами занять; форми проведення контролю знань і підсумкової атестації слухачів. Розробляється відповідними кафедрами за встановленою формою, погоджується директорами інститутів і проректором з навчальної роботи та затверджується ректором Університету.

Під час складання освітньо-професійних програм і навчальних планів підвищення кваліфікації за очно-дистанційною формою навчання ми керувалися такими нормами навчального навантаження слухачів:

- ❖ на очних етапах – вісім академічних годин на день, з яких шість – основне навантаження, дві – додаткове (спецкурси, факультативи, тренінги, самостійна робота тощо);
- ❖ на дистанційному етапі – шість годин на тиждень.

Самостійна робота слухачів має становити не менше ніж 50 % від загальної кількості годин. За очної форми навчання передбачається вісім академічних годин навчального навантаження на день.

Навчально-тематичні плани за очно-дистанційної форми навчання складаються на кожний етап підвищення кваліфікації на основі робочих навчальних програм і навчальних

планів за встановленою формою. Вони розробляються профільними кафедрами, погоджуються з директорами інститутів, які забезпечують підвищення кваліфікації цієї категорії слухачів, і затверджуються проректором з навчальної роботи. Не пізніше ніж за місяць до початку кожного етапу підвищення кваліфікації слухачів їх передають у навчальний відділ Університету для здійснення оперативного контролю.

Розклад занять разом з робочими навчальними програмами, навчальними планами та навчально-тематичними планами є основним документом, що регулює навчальну роботу в Університеті. Розклади занять для кожної категорії слухачів Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти та Інституту відкритої освіти складаються за встановленою формою, погоджуються директорами інститутів і навчальним відділом Університету й затверджуються проректором з навчальної роботи не пізніше ніж за місяць до початку занять. Розклад занять слухачів Інституту післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників (м. Донецьк) розробляється деканатом і затверджується директором Інституту.

Основні заняття плануються на першу половину навчального дня, додаткові – на другу. За погодженням із кафедрами та заступником директора з окремих тем допускається проведення лекцій для потоків, які об'єднують кілька навчальних груп.

Підвищення кваліфікації слухачів здійснюється також за індивідуальними навчальними планами, форма яких розроблена в Університеті менеджменту освіти.

Індивідуальний навчальний план складається слухачем за допомогою куратора-тьютора навчальної групи за встановленою формою на весь термін підвищення кваліфікації відповідно до навчального плану кожної категорії слухачів. Він передбачає: етапи навчання, форми, зміст і терміни їх проведення, види контролю знань, теми навчальної практики та випускної роботи. В індивідуальному плані зазначається також науковий керівник випускної роботи. Цей план є основним робочим документом слухача, затверджується директором інституту. Він містить: настановні дані, план-графік підвищення кваліфікації, структуру та зміст ПК, графік виконання навчального процесу, успішність підвищення кваліфікації (результати всіх видів контролю) та ін. (див. додаток А).

Методичне та дидактичне забезпечення. Будь-яка науково-практична інформація, використовувана в навчальному процесі, потребує методичної організації, що, з огляду на виробничі потреби, забезпечує певну впорядкованість знань. Тому методична база навчання має бути науково обґрунтованою, тобто такою, що адекватно визначає якість і кількість необхідної інформації для підготовки певних фахівців. Щодо педагога, то він має не лише знаходити в методичному упорядкуванні знань формальні прийоми їх трансляції, а й сам виконувати функцію методичного обґрунтування процесу викладання. Це означає, що така важлива складова управління підвищенням кваліфікації керівних, науково-педагогічних і педагогічних кадрів освіти, як методична, не зводиться лише до забезпечення навчальних закладів і педагогів певною методичною літературою або матеріалами, а потребує безпосередньої участі учасників педагогічного процесу в науково-методичній діяльності. Сучасна методологія навчання у вищій школі полягає переважно в переорієнтації з лекційно-інформаційної на індивідуально-диференційовану систему навчання, її особистісно орієнтовану модель. У навчальний процес упроваджуються аналогові принципи педагогічної діагностики, нові (оригінальні) підходи до самостійної роботи слухачів.

Водночас методичне та дидактичне забезпечення навчального процесу в системі підвищення кваліфікації, як правило, базується на традиційних підходах, не відображає суттєвих змін в освіті, не враховує зростаючу роль самостійної роботи слухачів.

На сьогодні у ВНЗ III–IV рівнів акредитації поширилися методологія та механізм створення інтерактивних методичних комплексів навчальних дисциплін, що подаються студентам в електронному вигляді (дискети, диски) або, найкраще, у вигляді інтернет-сторінок на сайтах наукових бібліотек навчального закладу та відповідних кафедр.

Системний комплексний аналіз проблеми методичного забезпечення підвищення кваліфікації керівних, науково-педагогічних і педагогічних кадрів освіти, проведений в УМО у процесі виконання низки НДР, засвідчив доцільність взяття за основу варіативних навчально-методичних комплексів (ВНМК) різного призначення та рівня [24].

ВНМК не прив'язаний до конкретного навчального плану підвищення кваліфікації окремих категорій керівних, науково-педагогічних і педагогічних кадрів освіти. Структура та зміст ВНМК дають змогу розробляти робочі навчальні плани для всіх категорій керівних, науково-педагогічних і педагогічних кадрів освіти, а також урахувувати індивідуальні запити слухачів.

Така варіативність комплексу забезпечується:

- ❖ відсутністю жорсткої прив'язки ВНМК до конкретних умов підвищення кваліфікації заданих категорій слухачів;
- ❖ можливістю розроблення робочих навчальних планів залежно від категорій керівних, науково-педагогічних і педагогічних кадрів освіти, конкретних цільових установок, реальних умов навчання (форм навчання, тривалість навчання та ін.), потенціалу навчального закладу;
- ❖ чіткої структуризації змісту комплексу за видами підготовки (соціогуманітарна, професійно орієнтована, фахова), за видами занять (практичні, індивідуальні та ін.), а також наявністю відповідного навчально-методичного забезпечення;
- ❖ великою кількістю навчальних модулів і тем, що забезпечують можливість широкого маневру за змістом навчання.

У цілому структура ВНМК забезпечує всебічний науково обґрунтований підхід до різних поточних варіантів підвищення кваліфікації керівних, науково-педагогічних і педагогічних кадрів освіти, що прогнозуються, у тому числі за кредитно-модульною організацією навчального процесу. Застосування цього ВНМК у навчальному процесі засвідчило його зручність і ефективність не тільки для викладачів, а й для слухачів.

Для вирішення цього завдання у ВНМК другого покоління необхідно чітко сформулювати навчальні цілі за кожною складовою варіативної навчальної програми (соціогуманітарної, професійно орієнтованої, фахової). Кількість навчальних цілей має відповідати ліміту навчального часу та можливостям слухачів. Як показує досвід, кількість навчальних цілей за категоріями «знати», «вміти» не повинна перевищувати трьох – чотирьох позицій відповідно. Навчальні цілі мають бути реальними, конкретними та професійно спрямованими.

Особливу увагу під час розроблення ВНМК другого покоління слід приділити розділу «Навчально-методичне забезпечення». Усі його методичні рекомендації мають бути придатні для самостійної роботи слухачів.

Рекомендовані теми випускних робіт і завдання для індивідуальної навчальної практики мають бути взаємопов'язані. На кожен тему випускної роботи треба розробити декілька завдань індивідуальної навчальної практики. Такий підхід підвищить науково-методичний рівень виконання слухачем як випускної роботи, так й індивідуальної навчальної практики.

Нові підходи доцільні під час визначення тематики, змісту та організації спецкурсів і факультативів. Спецкурси та факультативи мають бути актуальними та відображати справжні професійні інтереси слухачів. Вони становлять значну частину змісту спеціальної складової програми підвищення кваліфікації та можуть проводитись як на очних, так і на дистанційному етапі. Останній має перевагу.

Методичні рекомендації у структурі ВНМК можуть бути загального та спеціального призначення. До перших, як правило, належать ті, що призначені для методичного забезпечення загальних для всіх категорій слухачів елементів навчального процесу. Наприклад, методичні рекомендації щодо виконання випускних робіт, проходження індивідуальної навчальної практики, організації самостійної роботи на дистанційному етапі підвищення кваліфікації та ін.

До спеціальних методичних рекомендацій належать ті, що призначені для певної категорії викладачів/слухачів, або ті, які регламентують проведення занять/заходів за конкретними темами. Наприклад, методичні рекомендації кураторам-тьюторам щодо організації педагогічного контролю навчальних досягнень слухачів або методичні вказівки з організації та проведення практичного заняття за темою «Використання ресурсів Інтернету в дистанційному навчанні».

У підвищенні кваліфікації велику роль відіграють спецкурси, факультативи, тренінги тощо за вибором, за допомогою яких більшою мірою виконуються завдання задоволення пізнавальних запитів слухачів. Спецкурси та факультативи за вибором формують варіативну частину програми підвищення кваліфікації слухачів і потребують якісного сучасного методичного забезпечення із застосуванням ІКТ та Інтернету.

Основу дидактичного забезпечення підвищення кваліфікації керівних, науково-педагогічних і педагогічних кадрів освіти становлять підручники, навчальні посібники, конспекти лекцій, комплекти роздаткових матеріалів, наочних посібників тощо.

Методичне та дидактичне забезпечення підвищення кваліфікації керівних, науково-педагогічних і педагогічних кадрів освіти першого покоління становлять такі основні видання:

- ❖ Олійник В. В. Наукові основи управління підвищення кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти : монографія / В. В. Олійник. – К. : Міленіум, 2003. – 594 с.
- ❖ Олійник В. В. Управління розвитком системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників професійно-технічної освіти : наук.-метод. посібник / В. В. Олійник. – К. : ЦППО, 2002. – 185 с.
- ❖ Підвищення кваліфікації керівників кадрів освіти за дистанційною формою навчання: навч. посібник / [В. В. Олійник, В. Ю. Биков, В. О. Гравіт та ін.] ; за заг. ред. В. В. Олійника. – К. : Логос, 2006. – 408 с.
- ❖ Діагностика підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти за очно-дистанційною формою навчання : метод. рек. / В. В. Олійник, В. О. Гравіт, А. Л. Кліменко ; АПН України, Ун-т менедж. освіти. – К., 2008. – 24 с.

Для переходу до методичного та дидактичного забезпечення на основі видань другого покоління необхідно, по-перше, реалізувати під час їх розроблення розглянуті принципи, і, по-друге, відмовитися від нинішньої практики планування та організації цієї роботи.

Методичні та дидактичні матеріали видаються в друкованому та електронному вигляді.

Навчальні матеріали в електронному вигляді (компакт-диски тощо), а також відповідні розділи на сайтах кафедр, інститутів УМО, Центру дистанційного навчання та УМО є основою методичного та дидактичного забезпечення підвищення кваліфікації керівних, науково-педагогічних і педагогічних кадрів освіти.

Процедура виготовлення електронних посібників (компакт-дисків, дискет тощо) та їх придбання слухачами визначається спеціальною інструкцією.

3.2. Інформаційні та комунікаційні технології

«Інформаційно-комунікаційні технології поступово і невпинно проникають та інтегруються в усі сфери діяльності людини і суспільства, стають могутнім каталізатором і визначальним джерелом їх об'єктивного розвитку. Цей процес називають інформатизацією суспільства, а саме суспільство набуває ознак інформаційного» [1].

Інформатизація освіти є невід'ємною складовою інформатизації суспільства. Інформатизація освіти загалом та післядипломної педагогічної освіти зокрема передбачає оптимальне використання сучасних інформаційних технологій, орієнтованих на реалізацію психолого-педагогічних цілей навчання та виховання.

Інформатизація післядипломної педагогічної освіти є одним із найважливіших механізмів її модернізації. Інформаційне забезпечення ЄКТС дає змогу:

- ❖ організувати процес пізнання на основі діяльнісного підходу до всіх ланок навчального процесу (потреби – мотиви – цілі – умови – засоби – дії – операції);
- ❖ індивідуалізувати навчальний процес за збереження його цілісності;
- ❖ створити відкриту систему навчання, яка забезпечить кожному слухачеві власну пізнавальну траєкторію навчання та самонавчання;
- ❖ забезпечити ефективну систему управління інформаційно-методичним забезпеченням тощо.

Інформатизація освітньої діяльності дає можливість створити інформаційно-освітнє середовище (ІОС) ВНЗ ППО.

Інформаційно-освітнє середовище навчального закладу – системно організована сукупність засобів передавання інформації, принципів взаємодії учасників навчального процесу, дидактичного, організаційного та методичного забезпечення, зорієнтована на задоволення потреб тих, хто навчається [4].

Аналіз переваг і недоліків сучасного стану інформаційних технологій і засобів телекомунікацій дає можливість сформулювати такі принципи, на яких має будуватися ІОС ВНЗ ППО.

Багатокомпонентність – інформаційно-освітнє середовище становить багатокомпонентне середовище, що охоплює навчально-методичні матеріали, наукомістке програмне забезпечення, тренінгові системи, системи контролю знань, технічні засоби, бази даних та інформаційно-довідкові системи, сховища інформації будь-якого виду, включаючи графіку, відеоматеріали тощо, пов'язані між собою.

Інтегральність – інформаційна компонента ІОС повинна містити всю необхідну сукупність базових знань у сферах науки і техніки з виходом на світові ресурси, що визначаються профілями підготовки фахівців, враховувати міждисциплінарні зв'язки, інформаційно-довідкову базу додаткових навчальних матеріалів, що деталізують і поглиблюють знання.

Розподіленість – інформаційна компонента ІОС оптимально розподілена за сховищами інформації (серверах) з урахуванням вимог і обмежень сучасних технічних засобів та економічної ефективності.

Адаптивність – інформаційно-освітнє середовище має не відторгатися сучасною системою освіти, не порушувати її структури та принципів побудови, а також дати можливість гнучко модифікувати інформаційне ядро ІОС, адекватно відображаючи потреби суспільства.

Сформульовані принципи побудови ІОС роблять необхідним розгляд інформаційно-освітнього середовища, з одного боку, як частини традиційної освітньої системи, а з іншого – як самостійної системи, спрямованої на розвиток активної творчої діяльності слухачів із застосуванням нових інформаційних технологій.

До основних компонентів ІОС належать:

- ❖ технічний (матеріально-технічний) – апаратне забезпечення (сервери, периферійні користувачські комп'ютери, ноутбуки тощо), засоби мультимедіа (проектори, веб-камери тощо), сучасна копіювальна та розмножувальна техніка (принтери, копії, сканери тощо) та інше. Можливе застосування у вигляді комплексів (комп'ютерні класи, спеціалізовані обладнані навчальні аудиторії);
- ❖ програмний – набір програмних засобів для реалізації різних інформаційних освітніх технологій (навчальні, контролюючі тощо), управлінські («Ректор», «Деканат» тощо), забезпечувальні («Бібліотека», «Бухгалтерія» тощо) та ін.;
- ❖ структурний – центри аналізу інформації, інформаційного забезпечення, дистанційного навчання, лабораторії та ін.;
- ❖ засоби накопичення та зберігання інформації – різноманітні бази даних, електронні бібліотеки, розподілені інформаційні ресурси, веб-сайти, флеш-накопичувачі, компакт-диски тощо.

Основні функції інформаційно-освітнього середовища:

- ❖ довідникова (інформаційно-довідникова);

- ❖ інформаційно-дидактичного забезпечення;
- ❖ організаційна;
- ❖ контрольна;
- ❖ управлінська.

Довідникова (інформаційно-довідникова) функція реалізується в ЄКТС через інформаційні пакети різних рівнів. При впровадженні ЄКТС у ВНЗ ППО в структуру ІОС обов'язково мають бути включені інформаційні пакети всіх рівнів: університету, інституту (факультету), кафедр (підстава – наказ МОН України від 20.10.2004 № 812). Структуру, зміст інформаційних пакетів, порядок їх розміщення та коригування розглянуто в підрозділі 2.2, а також розкрито у спеціальних методиках.

Функція інформаційно-дидактичного забезпечення реалізується шляхом розміщення на веб-сайтах, компакт-дисках та інших джерелах інформації наступних блоків: нормативного, методичного, контрольнo-комунікаційного.

До нормативного блоку входять:

- ❖ навчальні плани (за блоками навчальної інформації);
- ❖ тематичні плани (за блоками навчальної інформації);
- ❖ навчальні програми (за модулями блоків навчальної інформації);
- ❖ переліки тем випускних робіт (за блоками навчальної інформації).

Методичний блок містить рекомендації різноманітного спрямування, зокрема:

- ❖ слухачам щодо організації самостійної роботи та написання випускних робіт;
- ❖ викладачам (тьюторам) щодо організації дистанційного навчання;
- ❖ слухачам і викладачам щодо роботи в телекомунікаційних мережах (E-mail, Інтернет).

Контрольно-комунікаційний блок надає:

- ❖ тести різного призначення та видів;
- ❖ переліки питань для підготовки до співбесіди (заліків, екзаменів);
- ❖ графіки консультацій і зустрічей слухачів з викладачами (тьюторами), у тому числі за допомогою телекомунікаційних мереж.

Одним з головних факторів реалізації цієї функції є інтерактивність, яка забезпечується швидкістю передавання інформації в обох напрямках.

Інтерактивність під час роботи з будь-якою інформацією дає можливість вирішувати кілька дидактичних завдань, у тому числі: диференціації навчання; активізації навчальної діяльності; використання в пізнавальній діяльності різних інформаційних ресурсів мережі; значного підвищення якості самостійної роботи слухачів і формування культури розумової праці.

Організаційна функція реалізується через ознайомлення слухачів з процедурами освітньої діяльності в навчальному закладі (зарахування, реєстрація, навчальний процес, атестація тощо) та їх регламентацію відповідно до положення про організацію навчального процесу.

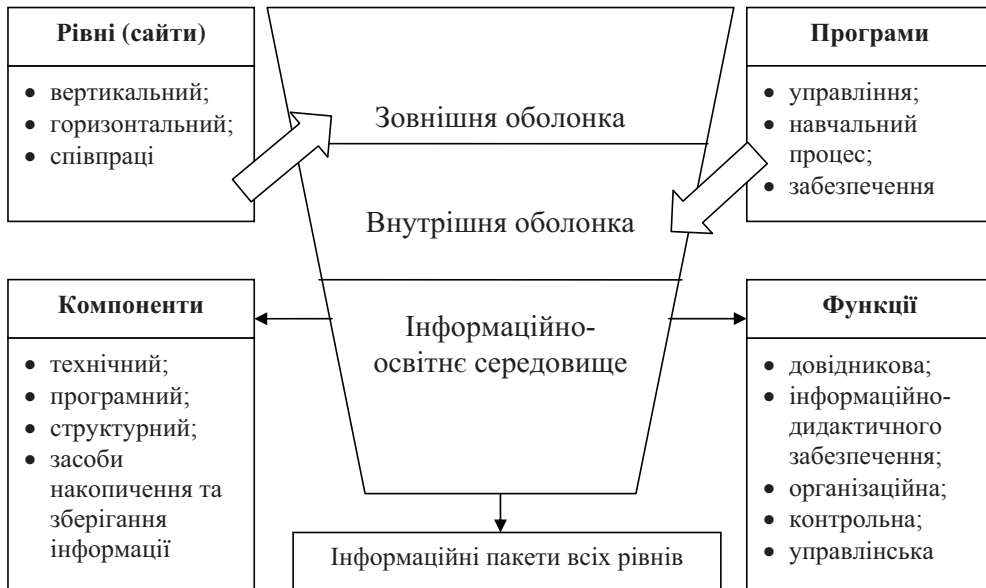
Контрольна функція виконується через проведення низки контрольних заходів щодо виявлення рівня засвоєння змісту навчального матеріалу. Ця функція здійснюється на всіх рівнях (самоконтроль, контроль на навчальних заняттях, модульний контроль та ін.) та на всіх етапах навчання слухачів.

Управлінська функція реалізується через управління навчальним процесом і передбачає виконання адміністративних функцій керівниками різних рівнів (ректорат, деканат, кафедри тощо).

Основними взаємопов'язаними напрямками розвитку інформаційно-освітнього середовища є:

- ❖ навчальний процес;
- ❖ його інформаційно-дидактичне забезпечення;
- ❖ управління навчальним процесом.

Інформаційно-освітнє середовище ВНЗ ППО має дві оболонки – зовнішню та внутрішню (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Принципова структура інформаційно-освітнього середовища ВНЗ ППО

Зовнішня оболонка містить сайти трьох рівнів, а внутрішня – програми різноманітного призначення. У зовнішній оболонці розміщені сайти вертикального рівня (органи центральної влади), сайти горизонтального рівня (навчальні заклади), сайти установ та організацій, з якими заключні договори про співпрацю. У внутрішній оболонці розміщуються: програми управління ВНЗ ППО («Ректор», «Деканат» тощо), програми забезпечення навчального процесу (навчальні, контролюючі тощо), програми забезпечення діяльності ВНЗ ППО («Бібліотека», «Кадри», «Бухгалтерія» та ін..).

Конкретну структуру ІОС ВНЗ ППО розглянемо на прикладі ІОС Університету менеджменту освіти (рис. 3.3).

Залежно від змісту в інформаційно-освітньому середовищі інформація є:

- ❖ загального характеру, яка призначена для всіх користувачів;
- ❖ про забезпечення навчального процесу;
- ❖ розрахована на керівників, викладачів, кураторів-тьюторів.

До інформації загального характеру належать відомості про:

- ❖ навчальний заклад;
- ❖ зміст і структуру освітньої діяльності;
- ❖ кадрове забезпечення;
- ❖ умови зарахування та реєстрацію слухачів;
- ❖ матеріально-технічне забезпечення тощо.

Інформація про забезпечення навчального процесу містить відомості про:

- ❖ організацію, структуру та зміст навчального процесу;
- ❖ форми навчання;
- ❖ типові навчальні програми;
- ❖ типові навчальні плани;
- ❖ типові навчально-тематичні плани на кожний етап навчання;
- ❖ типові розклади занять;

ЗОВНІШНЯ ОБОЛОНКА ІОС

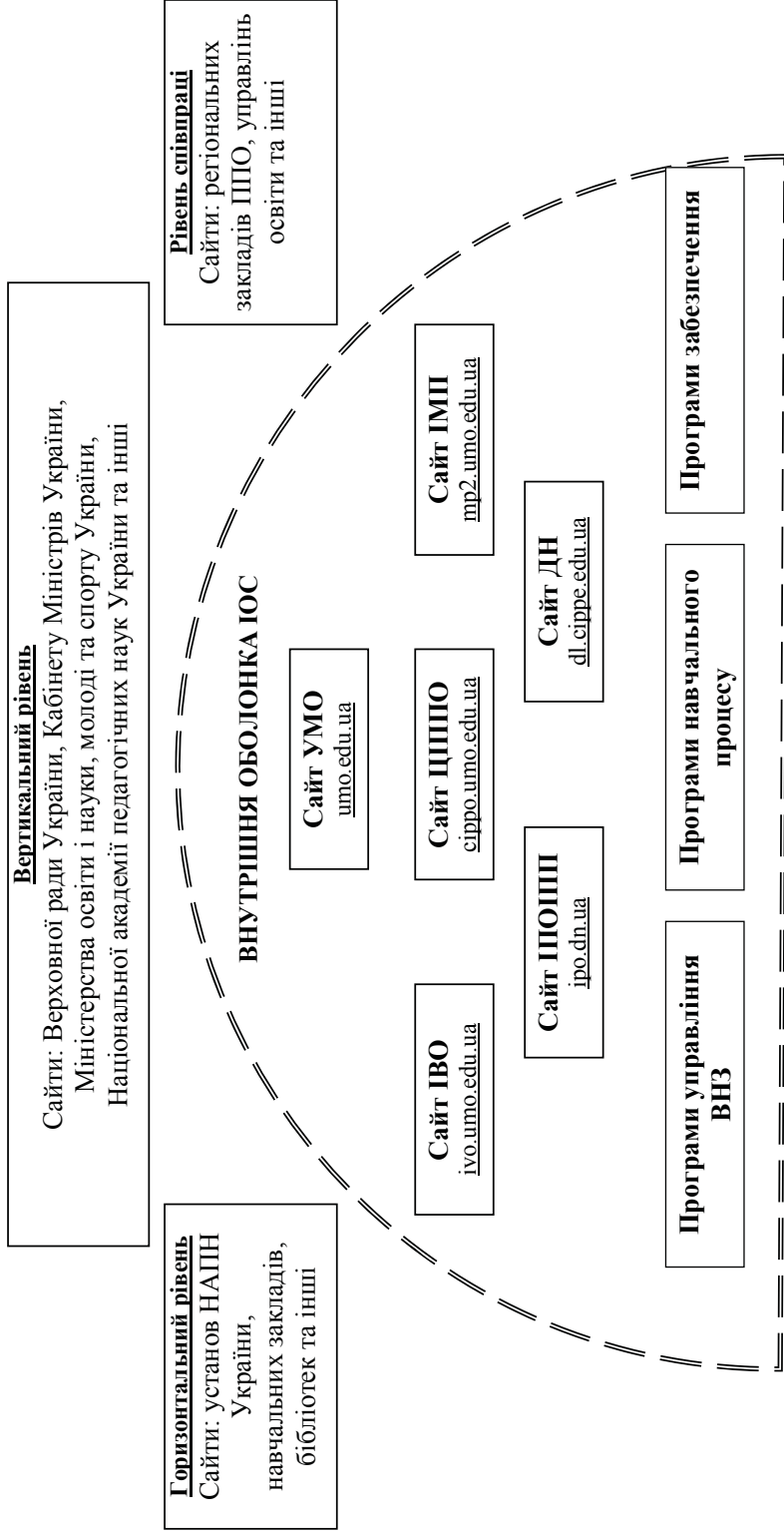

Рис. 3.3. Структура інформаційно-освітнього середовища Університету менеджменту освіти

- ❖ систему педагогічного контролю та атестації;
- ❖ методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи слухачів, виконання випускних робіт і завдань навчальної практики тощо;
- ❖ тематичні картотеки за основними проблемами розвитку освіти;
- ❖ базові бібліотечні фонди тощо.

Зміст інформації, призначеної для керівників, викладачів, кураторів-тьюторів, утворюють дані про:

- ❖ слухачів;
- ❖ результати педагогічного контролю та атестації;
- ❖ якість викладання;
- ❖ результати вихідного анкетування слухачів тощо.

Ця інформація зазвичай закрита, порядок доступу до неї визначається спеціальною інструкцією.

Технологічно інформаційно-освітнє середовище навчального закладу реалізується за допомогою двох комп'ютерних мереж – локальної (внутрішньої) та глобальної (зовнішньої).

Локальна (внутрішня) мережа обслуговує освітню діяльність і управління навчальним закладом. Вона містить кілька підмереж (директорат, навчальна частина, кафедри та ін.), кожна з яких має структуру для вирішення специфічних завдань.

Глобальна (зовнішня) комп'ютерна мережа базується на використанні сервісів і ресурсів Інтернету: електронна пошта, веб-сайти.

Для вищих навчальних закладів України функції провайдера виконує мережа УРАН, головним призначенням якої є забезпечення установ, організацій і фізичних осіб у сферах освіти, науки та культури України інформаційними послугами на основі інтернет-технологій для реалізації професійних потреб і розвитку зазначених галузей. Такі послуги передбачають, зокрема, оперативний доступ до інформації, її накопичення, опрацювання та поширення для здійснення наукових досліджень, проведення телеконференцій, реалізації дистанційних методів моніторингу тощо (рис. 3.4).

Рис. 3.4. Топологія мережі «УРАН»

Мережа УРАН фізично об'єднує понад 80 науково-дослідних і освітніх закладів (180 точок підключення) та експлуатує власні волоконно-оптичні мережі в 15 містах України за-

гальною довжиною. близько 230 км та міжнародну волоконно-оптичну лінію зв'язку «Львів – державний українсько-польський кордон» (80 км) (2009 р.).

Важливими структурними та змістовими компонентами інформаційно-освітнього середовища ВНЗ ППО є веб-сайти. Відповідно до призначення та змісту веб-сайти можна поділити на головний (безпосередньо сайт навчального закладу), сайти структурних підрозділів (інститутів, факультетів, кафедр тощо), сайти викладачів і спеціалізовані сайти (дистанційного навчання, наукової періодики, бухгалтерського обліку тощо).

Зрозуміло, що говорити про єдині вимоги до сайтів дуже важко, бо все залежить від можливостей, бажання та поставленої мети. Оцінка залежить від призначення сайту і цільової аудиторії. Але, якщо говорити про сайти навчального призначення, які формують ІОС ВНЗ ППО, то можна виокремити певні критерії оцінювання веб-сайтів.

1. Час завантаження. Ця характеристика залежить від наявності «важких» елементів сайту – складної графіки, анімації, заставки тощо.

2. Зовнішній вигляд:

- ❖ дотримання кольорів, шрифтів, графіки в єдиному стилі. У всіх сторінок має бути один стиль, щоб користувач не вважав, що потрапив на інший сайт, якщо просто перейшов за посиланням в інший розділ сайту;
- ❖ оптимальна кількість клацань, які доводиться робити користувачу для того, щоб знайти потрібну інформацію? Оптимальний варіант – не більше трьох клацань;
- ❖ збалансованість кольорів дизайну сторінок;
- ❖ змістове призначення інформації – задоволення цільової аудиторії;
- ❖ збалансованість макета сторінки і неперевантаженість її інформацією (особливо це стосується головних сторінок);
- ❖ якість графіки і поєднання її з іншими складовими сторінки;
- ❖ графіка не повинна заважати користувачеві сприймати інформацію;
- ❖ кольори сайту не повинні «різати» очі;
- ❖ легкість читання тексту, він не повинен зливатися з фоном сторінки;
- ❖ наявність інформації про авторські права та зворотний зв'язок;
- ❖ зрозумілість призначення сайту та його належність.

3. Структура та навігація:

- ❖ логічність організації змісту;
- ❖ інструменти навігації необхідно розташовувати в одному місці на всіх сторінках;
- ❖ інструменти навігації (піктограми, іконки тощо) мають бути зрозумілі всім користувачам та не вводити їх в оману;
- ❖ всі посилання мають працювати коректно, користувач повинен розуміти, куди вони ведуть;
- ❖ навігація має бути простою у використанні;
- ❖ необхідно уникати тупикових сторінок;
- ❖ якщо в навігації використані піктограми (іконки), слід передбачити до них текстове пояснення або підказки, що спливають;
- ❖ у навігації має бути посилання зворотного зв'язку;
- ❖ потрібно передбачити можливість повернутися на попередні підрівні, використовуючи інструменти навігації.

4. Контент (вміст):

- ❖ Чи відображає зміст призначення сайту?
- ❖ Чи задовольнить контент користувача?
- ❖ Чи знайдуть користувачі на сайті те, що шукали?
- ❖ Чи є граматичні або синтаксичні помилки?
- ❖ Чи не занадто ви втомлюєте користувача читанням?
- ❖ Чи достовірна інформація?
- ❖ Якщо сайт містить великий обсяг інформації, то чи передбачений пошук?

5. Дружність сайта до користувача:

- ❖ чи працює сайт на всіх платформах і браузерах? (крос-платформність);
- ❖ зручність перегляду для всіх користувачів, незалежно від розподільної здатності екрана монітора. Постійна необхідність прокручувати сторінку сайта в усі чотири боки не додає зручності;
- ❖ якщо є форми, то чи логічно вони організовані;
- ❖ чи всі компоненти сайта функціонують коректно;
- ❖ якщо ви застосовуєте технічні та програмні нововведення, то чи доступні плагіни;
- ❖ чи можуть користувачі зрозуміти всю інформацію і терміни;
- ❖ чи є функція відключення звуку/музики;
- ❖ чи можуть переглядати сайт люди з особливими потребами;

6. Головні цілі дизайну:

- ❖ простота;
- ❖ зрозумілість;
- ❖ зміст;
- ❖ ретельність;
- ❖ дружність до користувача;
- ❖ корисність.

7. Додаткові можливості:

- ❖ Чи є карта сайта?
- ❖ Чи можна знайти адресу сайта за допомогою пошукової системи?
- ❖ Чи є посилання на пошукові системи та можливість пошуку?
- ❖ Чи містяться посилання на інші джерела інформації (друковані чи електронні)?
- ❖ Яка дата створення/оновлення сайта?

Зрозуміло, що до контенту також мають висуватися певні вимоги. Насамперед це пов'язано з основними властивостями будь-якої інформації, а саме:

- ❖ вірогідність;
- ❖ якість;
- ❖ повнота;
- ❖ цінність;
- ❖ актуальність;
- ❖ статичність/динамічність;
- ❖ структурованість;
- ❖ кількість;
- ❖ педагогічна придатність тощо.

З огляду на зазначене, можна розглядати схему інформаційно-освітнього середовища підвищення кваліфікації слухачів курсів УМО (рис. 3.5).

Слухачі, які навчаються за очно-дистанційною формою, під час організаційно-настановної та залікової сесії мають можливість отримувати будь-яку інформацію безпосередньо від співробітників університету (адміністрація, науково-педагогічні працівники, педагогічні працівники та ін.) і, використовуючи його технічні можливості (комп'ютери кафедр, центрів, відділів тощо), з веб-сайтів.

Перебуваючи дистанційно, слухачі використовують сервіси Інтернету, мають доступ до будь-якої необхідної інформації, розміщеної на сайтах Університету.

Таким чином ІОС підвищення кваліфікації слухачів курсів Університету менеджменту реалізує всі функції та забезпечує якісний процес навчання.

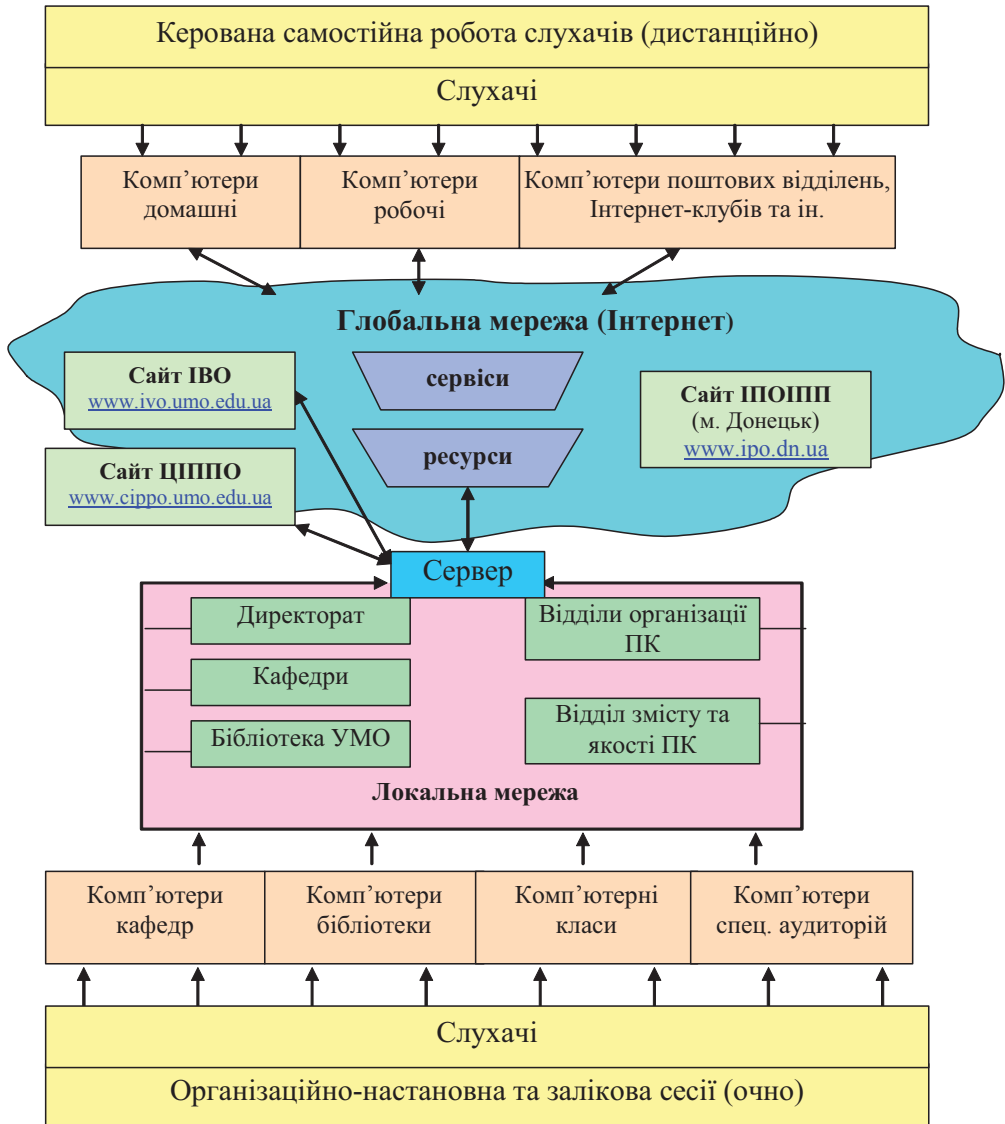

Рис. 3.5. Схема інформаційно-освітнього середовища підвищення кваліфікації слухачів курсів УМО

3.3. Самостійна робота слухачів за Європейської кредитно-трансферної системи

Погляди вітчизняних і зарубіжних учених на роль, місце та значущість самостійної роботи слухачів (СРС) у процесі підготовки спеціалістів в останні десятиріччя зазнали істотних змін. Глобалізація та розвиток суспільства, зміна характеристик і параметрів середовища, інноваційні ідеї в освіті зумовили об'єктивну необхідність перегляду підходів до організації, змісту й забезпеченню СРС.

По-перше, змінилася парадигма освіти: замість «освіта на все життя» – «освіта впродовж життя», важливою категорією якої є поняття її неперервності, що реалізується також

через самоосвіту. Тому одним із нових завдань СРС мусить стати цілеспрямоване формування у студентів мотивів, потреб, умінь і навичок самоосвіти.

По-друге, широке застосування в освітній діяльності сучасних комп'ютерних, інтернет-технологій та дистанційного навчання підвищили дидактичні можливості СРС, справили суттєвий вплив на її структуру та зміст.

Зміну концептуальних засад, розширення функцій та можливостей СРС своєчасно оцінили в європейських вищих навчальних закладах, внаслідок чого в організації, структурі, змісті та забезпеченні СРС сталися позитивні зміни, що сприяли підвищенню якості європейської вищої освіти.

Приєднання України до Болонського процесу та результати широкомасштабного педагогічного експерименту у ВНЗ III–IV рівнів акредитації з упровадження ЄКТС ще більше загострили проблему якості й ефективності самостійної роботи слухачів.

Ефективність СРС залежить від багатьох зовнішніх і внутрішніх факторів: змісту та складності завдань, рівня знань і загального розвитку слухачів, їхніх інтелектуальних навичок і умінь, мотивів і установок, способів і прийомів навчальної діяльності, досвіду пізнавальної діяльності тощо. Центральною суб'єктивною умовою ефективності СРС є глибоке усвідомлення її цілей, способів і самого себе як особистості, котра сама спрямовує, організовує та контролює процес учіння, встановлює його позитивні ознаки та недоліки [4].

До об'єктивних умов ефективності СРС належать:

- ❖ системний підхід до організації, планування, структури, форм і методів СРС на рівні як окремої дисципліни, так і спеціальності в цілому;
- ❖ комплексний підхід до всіх аспектів СРС, який передбачає оптимальне поєднання суб'єктивних й об'єктивних умов і факторів підвищення ефективності та якості самостійної роботи;
- ❖ професійна та практична скерованість змісту СРС, його розвивальний характер;
- ❖ урахування специфіки та особливостей навчальної дисципліни, контингенту студентів (вік, стать, курс тощо), можливостей навчального закладу;
- ❖ науково обгрунтована система педагогічного контролю, її відповідність європейській системі оцінювання ЄКТС;
- ❖ об'єктивність і надійність результатів оцінювання, їх наочність і доступність;
- ❖ сучасний рівень методичного та дидактичного забезпечення, застосування в СРС інформаційних, комп'ютерних та інтернет-технологій, форм і методів дистанційного навчання тощо.

Розгляд СРС як системи правомірний, оскільки під час її проектування можна реалізувати такі основні ознаки:

- ❖ наявність сукупності взаємопов'язаних елементів і тих, що взаємодіють;
- ❖ функціональна та структурна специфічність елементів системи;
- ❖ інтегративна специфічність системи загалом;
- ❖ можливість проведення класифікацій за різними ознаками та ін. [2].

Основними елементами системи СРС стали індивідуальні завдання слухачів (ІЗС). ІЗС розробляються кафедрами за ключовими розділами дисциплін, враховуючи професійну спрямованість змісту. Структура та зміст ІЗС мають забезпечити не тільки засвоєння студентом певної дози навчальної інформації, а і її творче усвідомлення.

Обсяг змісту ІЗС – 2–4 год самостійної роботи слухача, а загальна їх кількість – у межах годин, відведених навчальним планом на СРС із цієї дисципліни. Загалом ІЗС мають містити: навчальні цілі, перелік конкретних питань, що підлягають засвоєнню та порядок відповіді на них (форма, обсяг, терміни та ін.), література, а також веб-сайти, результати перевірки та оцінювання тощо.

В ІЗС можуть застосовуватися: тести різного призначення та рівня, задачі, розрахункові, розрахунково-графічні роботи, реферати тощо.

Отже, генеральним напрямом підвищення якості й ефективності у вітчизняній системі вищої освіти є відмова від «шкільних» підходів до формування завдань для СРС і перехід

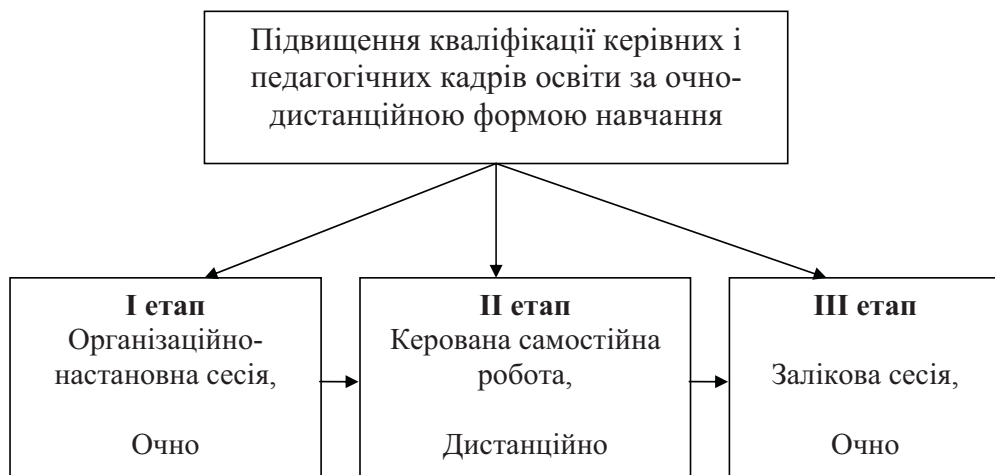
до точно визначених цілей, завдань, у системі індивідуальних завдань з чіткими вимогами до структури, змісту та оформлення, термінами виконання й порядком звітування.

Основним бар'єром під час реалізації цієї стратегії є відсутність відповідного нормативного забезпечення, про що вказувалось у листі МОНУ від 07.07.2005 № 4.1-20/2366. На сьогодні також не внесені доповнення до норм часу, затверджених наказом МОНУ від 7 серпня 2002 р. № 450 щодо керівництва й приймання (захисту) ІЗС, передбачених навчальними планами. Отже, тепер у ВНЗ III–IV рівнів акредитації здійснюється перебудова організаційних і змістових основ СРС, поштовх до якої дав широкомасштабний педагогічний експеримент 2004–2008 рр. з упровадження Європейської кредитно-трансферної системи.

У провідних національних університетах (Національний технічний університет України «КПІ», Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Національний університет «Києво-Могилянська академія» та ін.) рівень та якість СРС мало відрізняються від кращих європейських навчальних закладів.

Інша ситуація склалася в післядипломній педагогічній освіті в цілому та системі підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів зокрема. У системі підвищення кваліфікації використовуються різні форми (очна, заочна, дистанційна, очно-дистанційна та ін.) моделі навчання. Кожна з форм і моделей підвищення кваліфікації має особливості, які суттєво впливають на організацію, структуру та зміст СРС. Зауважимо, що теорія і практика СРС стосовно підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти фактично не розроблені. Відсутність сучасної наукової, науково-методичної роботи з питань СРС не може не впливати на її якість і ефективність. Окремі методичні рекомендації, розроблені співробітниками кафедри систем відкритої освіти УМО НАПН України, у цілому проблем не вирішують.

З переходом УМО НАПН України на очно-дистанційну форму навчання (рис. 3.6) гостро постало питання про організацію, зміст та управління самостійною роботою слухачів на дистанційному етапі підвищення кваліфікації слухачів.

Рис. 3.6. Принципова модель підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти за очно-дистанційною формою навчання

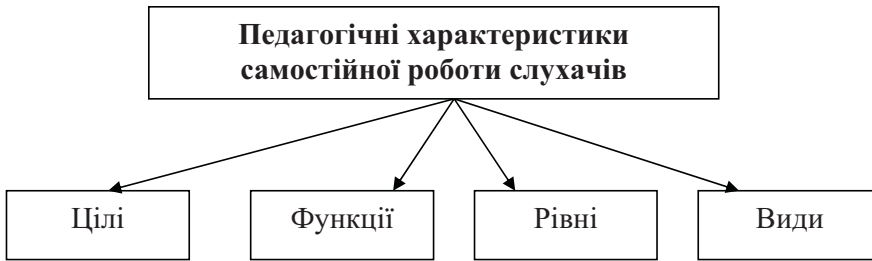
З педагогічного погляду СРС – це метод навчання та самоосвіти, передумова дидактичного взаємозв'язку різних методів [2].

У процесі самостійної роботи слухач виступає як активна творча особистість. Це виявляється у встановленні цілей самостійної роботи, її плануванні, визначенні способів роботи, самообілізації та самоконтролі, оцінюванні результатів.

СРС – важливий фактор теоретичної та практичної підготовки слухача до кваліфікованої професійної діяльності й формування необхідних знань, умінь, навичок і моральних якостей.

До основних педагогічних характеристик СРС належать: цілі, функції, рівні та види (рис. 3.7).

Цілями СРС є: поглиблення та розширення знань; формування інтересу до пізнавальної діяльності; оволодіння прийомами процесу пізнання; розвиток пізнавальних здібностей. Конкретні цілі СРС визначаються навчальними програмами, інтересами та запитам слухачів.

Рис. 3.7. Основні педагогічні характеристики самостійної роботи слухачів

Як правило, конкретні цілі формують за кожним навчальним модулем у категоріях «знати», «уміти». При цьому мають бути однозначними формулювання і враховуватися реальні можливості слухачів. На жаль, у низці навчальних програм підвищення кваліфікації різних категорій слухачів навчальні цілі значно перевищують можливості слухачів щодо ліміту навчального часу. Зміст навчальних цілей має відповідати змісту навчального модуля й формуватись у категоріях і поняттях певної галузі знань. Використання неусталених понять недоцільне.

До основних функцій СРС належать: пізнавальна, самостійна, прогностична, коригувальна та виховна.

Пізнавальна функція визначається засвоєнням слухачами систематизованих знань з проблеми, що вивчається.

Самостійна функція – це формування вмінь і навичок самостійної роботи. Взагалі ця функція сприяє формуванню самостійності особистості – однієї з провідних якостей слухача, яка втілюється в умінні ставити цілі, наполегливо домагатися їх досягнення своїми силами, діючи свідомо та ініціативно не тільки в знайомій обстановці, а й у нових умовах, що потребують прийняття нестандартних рішень. Останнє особливо важливе тому, що професійна діяльність слухача пов’язана із ситуаціями, які постійно змінюються в умовах реформування системи освіти України.

Прогностична функція передбачає наявність у слухача вміння вчасно прогнозувати й оцінювати не лише можливий результат рішення, яке приймається, а й виконання завдання. Вміння передбачити наслідки рішень, які приймаються, є важливою якістю керівника, що допомагає попереджати та мінімізувати помилки й негативні наслідки.

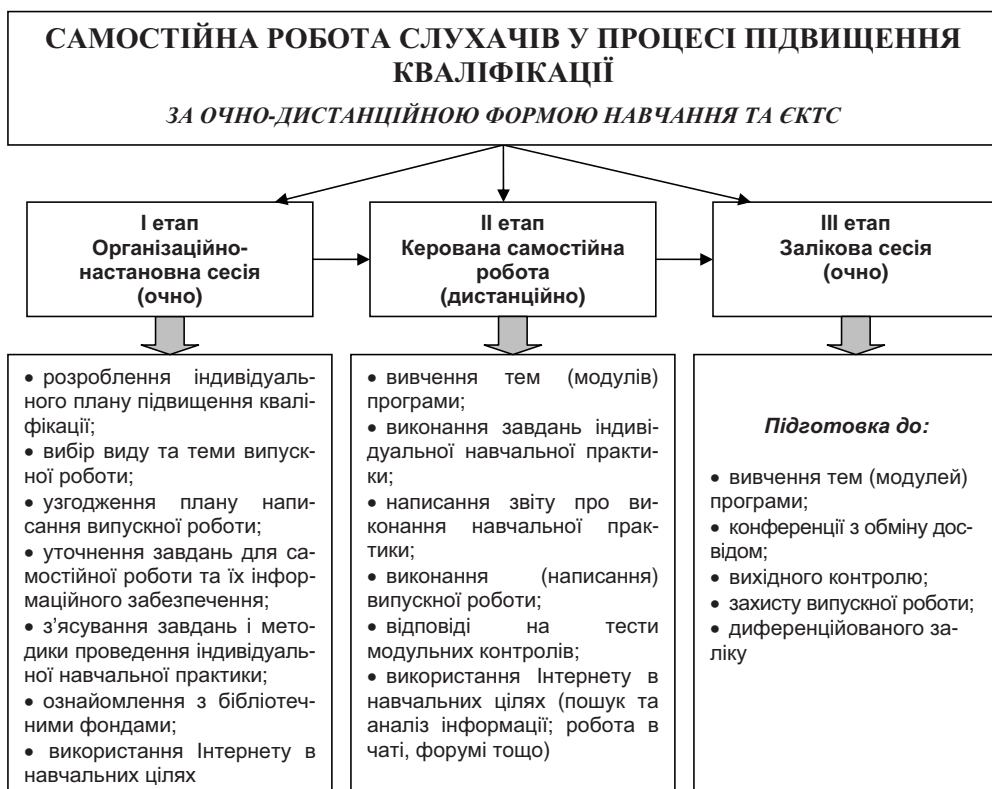
Коригувальна функція визначається вмінням вчасно коригувати свою діяльність відповідно до умов і факторів оточення, які постійно змінюються.

Виховна функція полягає у формуванні самостійності як риси характеру, а також у набутті знань і вмінь за системою організації виховної роботи.

За ступенем самостійності СРС можна поділити на чотири рівні: копіюючий, репродуктивний, продуктивний, творчий (пошуковий) [2]:

- ❖ копіюючі дії за заданим зразком, ідентифікація об'єктів та явищ, їх впізнання через порівняння з відомим зразком (підготовка до самостійної діяльності);
- ❖ репродуктивна діяльність з репродукції навчальної інформації, яка не виходить за межі рівня пам'яті (на цьому рівні вже починається узагальнення прийомів і методів пізнавальної діяльності, їх перенесення на виконання складніших, але типових завдань);
- ❖ продуктивна діяльність самостійного застосування набутих знань для розв'язання завдань, які виходять за межі типових, що потребує наявності здібностей до індуктивних і дедуктивних висновків, елементів творчості;
- ❖ творчий рівень припускає аналіз проблемних ситуацій, пошук нової інформації, самостійний вибір методів і засобів вирішення проблем тощо.

На рис. 3.8 представлені види СРС під час підвищення кваліфікації керівних і педагогічних працівників за очно-дистанційною формою навчання.

Рис. 3.8. Види самостійної роботи слухача під час підвищення кваліфікації за очно-дистанційною формою навчання та ЄКТС

Останнім часом у вітчизняній вищій школі особлива увага приділяється проблемі надання СРС творчої спрямованості.

У результаті поширення набули індивідуальні навчально-дослідні завдання (ІНДЗ), що розглядаються як змістовий модуль, виконувані самостійно й оцінювані як частина навчального курсу з урахуванням загальної оцінки за курс [2].

Мета ІНДЗ – самостійне вивчення частини програмного матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань студента з навчального курсу, а також розвиток навичок самостійної роботи. У системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників аналогом ІНДЗ є випускна робота слухача.

У сучасній вищій школі до основних видів СРС належать:

- ❖ робота над підручниками, навчальними посібниками, першоджерелами на лекціях, семінарах і в позанавчальний час (конспектування, реферування, складання тез тощо);
- ❖ робота над конспектами до та після лекційних занять;
- ❖ робота на практичних і лабораторних заняттях;
- ❖ виконання вправ, розв'язання завдань, самостійні спостереження, написання творів та есе;
- ❖ підготовка доповідей, наукових повідомлень, завдань, переклад спеціальної літератури;
- ❖ виконання індивідуальних завдань (курсіві, дипломні, магістерські роботи, науково-дослідна робота у позанавчальний час).

У системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників види СРС визначаються навчальними програмами, робочими навчальними планами та залежать від форм навчання й організації навчального процесу, можливостей інститутів, кваліфікації педагогічних кадрів та ін.

Чітка структуризація видів СРС підвищує якість планування та методичного, дидактичного, матеріально-технічного забезпечення тощо.

Ця структура видів СРС використовується в реальному навчальному процесі УМО НАПН України впродовж 2006–2012 рр., що позитивно позначається на якості підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти.

Загалом до умов ефективної організації СРС належать:

- ❖ науково обґрунтований комплексний підхід до організації СРС у всіх формах навчальної роботи;
- ❖ поєднання всіх рівнів СРС;
- ❖ забезпечення контролю за якістю виконання (вимоги, консультації);
- ❖ варіативність форм контролю.

Отже, у практичному плані для підвищення якості й ефективності СРС у системі післядипломної педагогічної освіти, на нашу думку, доцільно:

- ❖ підвищити статус СРС. Визнати, що СРС – важлива форма організації навчального процесу, яка потребує відповідальності та компетентного ставлення до її проблем у ректорів, директорів, деканів і завідувачів кафедр;
- ❖ поліпшити якість планування СРС, коригувати її зміст, організаційне та методичне забезпечення;
- ❖ повною мірою використовувати в СРС сучасні інформаційні, комп'ютерні, інтернет-технології та можливості дистанційного навчання за збереження дидактичних підходів до всіх аспектів проблеми;
- ❖ обговорювати регулярно стан і перспективи розвитку СРС на засіданнях вчених рад, у ректоратах, деканатах і на кафедрах;
- ❖ посилити пропаганду найкращих досягнень СРС через організацію конкурсів, виставок тощо.

З метою створення умов успішного виконання слухачами завдань для самостійної роботи необхідно до її видів висувати такі вимоги:

- ❖ умотивованість навчального завдання (для чого, чому сприяє);
- ❖ чітка постановка цілей та пізнавальних завдань;
- ❖ знання слухачем алгоритмів і способів виконання навчальних завдань;
- ❖ чітке визначення обсягу роботи, термінів виконання, форм звітності;
- ❖ окреслення форм і видів допомоги слухачам (настановні, тематичні, проблемні консультації та ін.);
- ❖ визначення видів, форм і методів контролю;
- ❖ порядок оцінювання результатів СРС, звітність тощо.

У системі підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти велику роль в організації, підтримці, супроводі та контролі за СРС відіграє куратор-тьютор навчальної групи. Він проводить інструктивно-методичні заняття, надає практичну допомогу слухачам за всіма аспектами самостійної роботи.

З *організаційного погляду* СРС – це одна з форм організації навчання (ст. 43 Закону України «Про вищу освіту»), коли основний спосіб оволодіння навчальним матеріалом здійснюється в позанавчальний час (п. 3.10.1 Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах).

Навчальний час, відведений для самостійної роботи слухачів, рекомендується робочим навчальним планом. Як правило, це не менше 50 % навчального часу, встановленого для підвищення кваліфікації визначеної категорії слухачів.

Орієнтовний розподіл загального бюджету годин та СРС за етапами в різних організаційних варіантах підвищенні кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти за очно-дистанційною формою навчання та ЄКТС представлено в табл. 3.3.

СРС над конкретним модулем, змістовим модулем, темою визначається навчальною програмою підвищення кваліфікації, методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладача.

Отже, під час розроблення робочого навчального плану треба:

- ❖ за кожним змістовим модулем визначити кількість годин, які відводяться на СРС, спираючись на норми табл. 3.4 (загальна кількість годин на СРС – не менше 50 % загального обсягу годин);
- ❖ розподілити години на СРС за етапами підвищення кваліфікації. За очно-дистанційною формою навчання основне навантаження щодо СРС доцільно планувати на другий (дистанційний) етап підвищення кваліфікації.

Таблиця 3.3

Розподіл загального бюджету годин та СРС за етапами підвищення кваліфікації при ЄКТС

Варіант	Загальна тривалість навчання (місяців) та бюджет часу (кредитів/годин)	Етапи навчання – сесії		
		I етап (очний) організаційно-настановна	II етап (дистанційний) керована СРС	III етап (очний) залікова
1	5,5 міс. (7 кр. / 210 год) СРС – 170 год	6 днів (1,5 кр. / 45 год) СРС – 15 год	116 днів (5,0 кр. / 150 год) СРС – 150 год	3 дні (0,5 кр. / 15 год) СРС – 5 год
2	5,5 міс. (7 кр. / 210 год) СРС – 156 год	6 днів (1,5 кр. / 45 год) СРС – 15 год	114 днів (4,0 кр. / 120 год) СРС – 120 год	5 дні (1,5 кр. / 45 год) СРС – 21 год
3	5,5 міс. (7 кр. / 210 год) СРС – 146 год	11 днів (3,0 кр. / 90 год) СРС – 36 год	111 днів (3,5 кр. / 105 год) СРС – 105 год	3 дні (0,5 кр. / 15 год) СРС – 5 год

Таблиця 3.4

Орієнтовний розподіл годин за видами самостійної роботи слухачів

Види навчальних робіт	Підготовка до одного аудиторного академічного часу					Підготовка до					Виконання			
	Лекції	Практ. заняття	Семінар, тем./диск.	Лаборат. роб.	Конф. з обміну досвідом	модульного контролю	диференц. заліку	захисту вип. роботи	екзамен	реферату	розрах. роботи	випуск. роботи	індивід. навч. практики	
Норма часу, год	0,3–0,5	0,5–0,75	1,5–2	1–1,5	2	2	6	6	30	8	6	30	15	

Самостійна робота слухача передбачена на кожному з етапів підвищення кваліфікації. Але найбільший обсяг цієї роботи слухач здійснює саме на дистанційному етапі. Це зумовлено територіальною віддаленістю слухача від викладача в цей період навчання. У слухача завжди є можливість отримати кваліфіковану і своєчасну методичну допомогу та консультації. Для цього використовують різні засоби зв'язку (чати, форуми, E-mail, Skype, телефон, факс тощо) із заздалегідь визначених куратором-тьютором навчальної групи.

Керована самостійна робота на дистанційному етапі ПК – логічне продовження організаційно-настановної сесії. Середня тривалість цього етапу для основних категорій слухачів, які підвищують кваліфікацію в УМО НАПН України, становить 5,5 міс. Навчальне навантаження на цей період навчання становить 105–150 год залежно від організаційної моделі ПК (див. табл. 3.3), з розрахунку 6–8 год на тиждень.

Дистанційний етап забезпечує сприятливі умови для самостійної роботи слухачів без відриву від основної професійної діяльності.

Виконання навчального навантаження слухачем на дистанційному етапі навчання в обсязі 6–8 годин на тиждень реально можна реалізувати без відриву від основної професійної діяльності. За умови правильного планування свого робочого часу слухачеві необхідно для навчання на дистанційному етапі витратити приблизно 1 год на добу або 3–4 год на вихідні дні. Але якщо навчальний час сплановано некоректно, то можливі різноманітні збої в графіку навчання.

Це необхідно враховувати слухачеві при виборі саме очно-дистанційної форми навчання. Куратору-тьютору навчальної групи слід акцентувати увагу слухачів на цьому ще на першому очному етапі навчання, а також чітко контролювати й коригувати цей процес на дистанційному етапі навчання.

Зміст самостійної роботи слухачів на дистанційному етапі підвищення кваліфікації визначається навчальною програмою та навчальним планом і, як зауважувалося, передбачає вивчення навчальної інформації, проходження індивідуально навчальної практики, виконання випускної роботи та ін.

Управління самостійною роботою слухача на дистанційному етапі навчання здійснюється як опосередковано, через програми, завдання, методики та ін., так і безпосередньо куратором-тьютором навчальної групи й викладачами, які використовують інформаційно-комунікаційні технології та Інтернет для регулярного зворотного зв'язку.

Основним завданням куратора-тьютора на дистанційному етапі підвищення кваліфікації є: якісне забезпечення та супровід (допомога, контроль і управління) СРС, створення комфортного клімату для спілкування між слухачами навчальної групи та коригування індивідуального графіка навчання кожного слухача навчальної групи. Його реалізують різними методами, формами і способами (рис. 3.9).

Навчально-пізнавальною діяльністю слухачів управляють через:

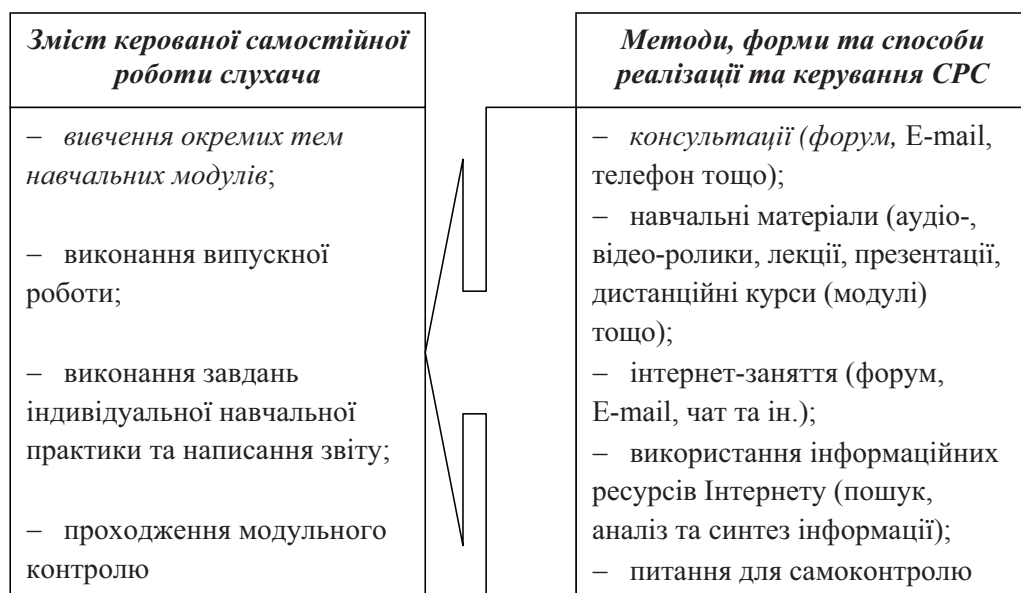
- ❖ розміщення куратором-тьютором оголошень про самостійне вивчення навчальних модулів;
- ❖ надання окремих інструкцій щодо участі у форумах, «вебінарах» тощо;
- ❖ проведення консультації куратором-тьютором та викладачами (форум, E-mail, телефон тощо);
- ❖ проведення інтернет-занять (форум, чат, «вебінар» та ін.).

Розсилання куратором-тьютором вказівок і нагадувань окремим слухачам або групам слухачів з використанням різних комунікаційних технологій.

Керована самостійна робота слухача на дистанційному етапі підвищення кваліфікації – складний багатоаспектний процес, який потребує чіткої організації та координації дій, якісного забезпечення і докладання певних зусиль до самоорганізації слухача, а

також коректності куратора-тьютора. Результативність цього процесу залежить від різних факторів та умов, серед яких: мотивація, набутий досвід, можливості, організація, забезпечення тощо.

Якісне і всебічне забезпечення самостійної роботи слухача навчальним матеріалом – найголовніше завдання наукової та методичної роботи кафедр і структурних підрозділів УМО НАПН України на дистанційному етапі підвищення кваліфікації, а також методичні матеріали, необхідні для проведення модульних і підсумкового контролів та оцінювання його результатів, які розробляються з урахуванням модульної структури та компетенцій.

Рис. 3.9. Керування та забезпечення самостійної роботи слухачів на дистанційному етапі підвищення кваліфікації

Навчальна інформація вивчалась як традиційними методами, так і за спеціально розробленою програмою, розміщеною в персональному веб-просторі. Навчальна інформація була підготовлена до сприйняття слухачами через її відбір, конструювання, генералізацію, структурування та чітку алгоритмізацію процесу засвоєння.

Принцип підготовки навчальної інформації до її сприйняття слухачами з використанням персонального веб-простору типу «Веб-клас «ХП»» відображено на рис. 3.10.

Виконання випускної роботи – важливий вид СРС на дистанційному етапі підвищення кваліфікації. Метою виконання випускної роботи слухачем є підвищення рівня його теоретичної та методичної підготовки, систематизація та поглиблення теоретичних і практичних знань з обраної теми, удосконалення або набуття досвіду самостійної творчої роботи, розвиток навичок самоосвіти. Вимоги до структури, змісту, рівня, оформлення випускної роботи, рекомендації щодо її написання визначаються спеціальною методикою. Керівництво написанням слухачем випускної роботи здійснює науковий керівник, який призначається за рішенням кафедри. Тема випускної роботи і дані наукового керівника зазначаються в індивідуальному плані підвищення кваліфікації слухача. Оцінюють випускну роботу за певною методикою.

Навчальні модулі	Змістові модулі	Навчальні цілі знати/уміти	Контрольні завдання	Бібліотека
Модуль 1. Освіта в Україні: стан і розвиток	ЗМ 1. Філософія і соціологія освіти. ЗМ 2. Відкрита освіта і дистанційне навчання. ЗМ 3. Розвиток освіти в Україні та країнах світу	У цілому за навчальним модулем. Кількість – від кількості ЗМ Знати Уміти	У цілому за навчальним модулем. Кількість – від кількості ЗМ Знати Уміти	1. Правильні відповіді на контрольні питання. 2. Перелік літератури за змістом навчального модуля. 3. Визначення основних понять (за навчальним модулем)

Рис. 3.10. Варіант підготовки навчальної інформації до СРС з використанням персонального веб-простору

Виконання індивідуальної навчальної практики – вид самостійної роботи слухача на дистанційному етапі підвищення кваліфікації. На основі індивідуальної навчальної практики реалізується в навчанні така обов’язкова форма організації навчального процесу, як практична підготовка слухача, тобто набуття ним професійних навичок, умінь, а також навичок дослідної роботи.

Залежно від категорії слухачів індивідуальна навчальна практика може бути: методичною, управлінською, науково-дослідною (рис. 3.11).

Рис. 3.11. Види індивідуальної навчальної практики слухачів

Вид навчальної практики встановлювала кафедра. Завдання на практику, організаційно-методичні вказівки щодо її проведення видавав слухачеві науковий керівник на консультації (індивідуальному занятті). Тема практики зазначається в індивідуальному плані підвищення кваліфікації слухача.

За результатами практики слухач складав звіт, що може оформлюватись як самостійний документ і як один з додатків до випускної роботи. Типову форму і загальні вимоги до

оформлення звіту практики визначає відділ організації підвищення кваліфікації, а вимоги до змісту – кафедра.

Консультавання слухачів (дистанційне) проводиться як за їх запитом, так і за ініціативою викладачів. Може здійснюватись у режимі реального часу (синхронно) та із затримкою відповідей у часі (асинхронно) з використанням усіх засобів зв'язку (веб-клас, Інтернет, електронна і звичайна пошта, телефон, факс тощо). Організовується відділом змісту і якості підвищення кваліфікації за технічної підтримки Центру дистанційного навчання. Консультації фіксуються в журналі кафедри із зазначенням фактично витраченого часу на їх проведення.

Контроль за результатами самостійної роботи слухачів на дистанційному етапі проводиться методом тестування:

- ❖ *модульний контроль 1* (професійний). Тест містить 30–40 питань за модулями і темами професійно орієнтованої складової навчального плану;
- ❖ *модульний контроль 2* (фаховий). Тест містить 30–40 питань за модулями і темами фахової складової навчального плану;

Модульний контроль – вид зовнішнього педагогічного контролю на дистанційному етапі підвищення кваліфікації, що проводиться з метою встановлення результатів засвоєння слухачами змісту навчальних модулів. Його здійснював відділ змісту та якості підвищення кваліфікації УМО методом комп'ютерного тестування. Зміст і технологія проведення модульного контролю регламентуються спеціальною інструкцією. Результати тестування слухачів на дистанційному етапі фіксуються в індивідуальному плані слухача в розділі «Успішність ПК» (рис. 3.12). Використовується 100-бальна шкала оцінювання.

Підвищена увага до різних аспектів СРС у педагогічному експерименті щодо впровадження ЄКТС була зумовлена, по-перше, значущістю цієї форми організації навчання, і, по-друге, її низькою якістю за наявної організації підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти.

Очно-дистанційна форма підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів, в основі якої лежить керована самостійна робота слухача, була масштабно апробована в реальному навчальному процесі Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти УМО НАПН України протягом трьох років.

VI. Успішність підвищення кваліфікації				
№ з/п	Види контролю	Оцінка за шкалою		
		бальна	національна	ЄКТС
1.	Вхідний контроль*	35	незадовільно 2,0	<i>FX</i>
2.	Модульний контроль:			
	Модульний контроль 1 (професійний)	63	задовільно 3,5	<i>D</i>
	Модульний контроль 2 (фаховий)	40	незадовільно 2,0	<i>FX</i>
3.	Вихідний контроль	51	достатньо 3,0	<i>E</i>
4.	Диференційований залік	81	дуже добре 4,5	<i>B</i>
5.	Захист випускної роботи	91	відмінно 5,0	<i>A</i>
Успішність підвищення кваліфікації		65,2	добре 4,0	<i>C</i>

Примітка: * при розрахунку успішності підвищення кваліфікації результати вхідного контролю не враховуються.

Рис. 3.12. Успішність підвищення кваліфікації (фрагмент індивідуального плану слухача)

У результаті підтверджено переваги такої організації ПК порівняно з традиційною, що є підставою для обґрунтованої рекомендації впровадження очно-дистанційної форми в галузеві системи ПК, а також відправною точкою для подальших більш глибоких та детальних досліджень.

Інформатизація освітньої діяльності по-новому ставить питання організації, забезпечення та управління самостійною роботою слухачів. За наявності портативних персональних комп'ютерів (ноутбуки, планшети тощо) та розміщення на сайтах ВНЗ ППО детальних навчальних програм підвищення кваліфікації, а також матеріалів їх методичного забезпечення істотно підвищується значущість дистанційного етапу. Він стає основним у процесі підвищення кваліфікації слухачів, втрачається потреба в дистанційних курсах та модулях. Слухач працює за власними навчальним планом та пізнавальною траєкторією. Самостійна робота слухача стає основною формою організації навчального процесу.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Які нормативні акти вищого рівня регламентують упровадження ЄКТС у ВНЗ ППО?
2. Які нормативні та методичні документи необхідно мати вищому навчальному закладу для:
  - 1 впровадження ЄКТС у ВНЗ ППО;
  - 2 забезпечення навчального процесу за ЄКТС у ВНЗ ППО;
  - 3 обліку результатів здійснення навчального процесу за ЄКТС у ВНЗ ППО?
3. Дайте визначення інформаційно-освітнього середовища.
4. Назвіть основні функції інформаційно-освітнього середовища та розкрийте шляхи їх реалізації у ВНЗ ППО.
5. Розкрийте основні критерії оцінювання веб-сайта ВНЗ.
6. Схарактеризуйте об'єктивні умови ефективності самостійної роботи слухачів.
7. Надайте перелік та охарактеризуйте основні функції СРС.
8. Які основні види СРС застосовуються під час підвищення кваліфікації керівних і педагогічних працівників за очно-дистанційною формою навчання та на яких етапах навчання?
9. Як здійснюється управління навчально-пізнавальною діяльністю слухачів на дистанційному етапі ПК?

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМООСВІТИ

1. Закон України «Про вищу освіту»: законодавчі акти України з питань освіти. – К. : Парламентське вид-во, 2004. – С. 168–222.
2. Биков В. Ю. Моделі організації систем відкритої освіти : монографія / В. Ю. Биков. – К. : Атіка, 2009. – 684 с.
3. Кудіна В. В. Педагогіка вищої школи / В. В. Кудіна, М. І. Соловей, Є. С. Сіцин. – 2-ге вид. К. : Ленвіт, 2007. – 194 с.
4. Олійник В. В. Теоретичні та методологічні засади розвитку системи підвищення кваліфікації працівників профтехосвіти на основі дистанційних технологій : навч. посіб. / В. В. Олійник; НАПН України, Ун-т менедж. освіти. – К., 2010. – 268 с.
5. Підвищення кваліфікації керівників освіти за дистанційною формою навчання / за ред. В. В. Олійника. – К. : Логос, 2006. – 408 с.
6. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах // Освіта України. Нормативно-правові документи. – К. : Міленіум, 2001. – С. 382–399.
7. Самостійна робота слухачів у процесі підвищення кваліфікації : наук.-метод. матеріали / В. В. Олійник, В. О. Гравіт, Л. Л. Ляхоцька ; НАПН України, Ун-т менедж. освіти. – К., 2010. – 44 с.

РОЗДІЛ 4.

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ КРЕДИТНО-ТРАНСФЕРНІЙ СИСТЕМІ

4.1. Відкрита освіта та дистанційне навчання

Сучасна інформаційно-технологічна революція, що відбувається на всіх континентах і у багатьох країнах світу, зумовили необхідність пошуку нових підходів до професійної підготовки керівних і педагогічних кадрів освіти. Темпи науково-технічного прогресу сьогодні вимагають від фахівців освіти уміння адаптуватися в умовах швидкої зміни поколінь техніки і технології, поповнювати протягом короткого часу свої професійні знання та постійно підвищувати професійну компетентність.

Система навчання, що відповідає таким вимогам, має включати інноваційні технології, які б забезпечили відповідний рівень мобільності фахівця щодо оволодіння професійно значущими знаннями, вміннями та формування необхідних навичок. Ця проблема є однією з основних у розвитку вищої школи на сучасному етапі і була відображена в програмі ЮНЕСКО «Освіта для XXI століття», яка стала своєрідним відгуком на процес просування багатьох країн світу до інформаційного суспільства та ознаменувала зміну концепції «освіта на все життя» концепцією «освіта впродовж життя» [11].

З огляду на це, а також з урахуванням потреби в прискоренні соціально-економічного розвитку України, перед вищою школою постали нові нетрадиційні завдання щодо відродження та розбудови національної системи освіти як найважливішої ланки виховання свідомих громадян; забезпечення пріоритетності розвитку людини; виведення освіти в Україні на рівень освіти розвинутих країн світу шляхом докорінного реформування її концептуальних, структурних, організаційних засад; входження України у світове інформаційне суспільство, шляхом використання нових технологій та відповідних технічних засобів комунікації; реалізації інноваційних заходів, спрямованих на демократизацію та гуманізацію доступу громадян до вищої освіти.

Сучасний рівень розвитку комп'ютерної техніки і програмного забезпечення надає широкі можливості модернізації та підвищення ефективності навчання. Використання найкращих традиційних та інноваційних засобів і форм у навчальному процесі урізноманітнює його, підвищує якість засвоєння матеріалу, автоматизує процес навчання та контроль знань.

Зауважимо, що інформатизація освіти є невід'ємною складовою інформатизації суспільства, відображає загальні тенденції глобалізації світових процесів розвитку, виступає як визначальний інформаційний і комунікаційний базис розвитку освіти, гармонійного розвитку особистості й соціально-економічних систем суспільства.

Необхідність реагування на потреби людини, суспільні виклики, об'єктивні процеси їх розвитку утворює нову освітню парадигму, яка полягає в забезпеченні рівного доступу до якісної освіти для всіх тих, хто повинен навчатися, хто має бажання, внутрішню та зовнішню мотивовану потребу навчатися впродовж життя і можливості для цього (час, стан здоров'я, сімейні обставини, завантаженість на роботі тощо).

Сучасне суспільство стоїть на порозі глобальної революції у викладанні та навчанні. Освітняни всього світу створюють багаті колекції навчальних матеріалів в Інтернеті, відкриті та безплатні для кожного користувача. Освітняни творять світ, у якому кожна людина планети не лише має доступ до знання всього людства, а й може зробити власний внесок у нього. Крім того, вони сіють зерно нової педагогіки – разом з учнями створюють знання, поглиблюючи власні компетенції і розуміння.

Відкритість системи освіти пов'язана з її орієнтованістю на цілісний неподільний світ, його глобальні проблеми, усвідомленням пріоритетності загальнолюдських цінностей над груповими і класовими, інтеграцією у світові освітні структури. На основі цієї парадигми формується система сучасних цілей освіти, досягнення яких має забезпечити адекватний характер її розвитку.

Професор А. В. Хорошилов із Інституту ЮНЕСКО з інформаційних технологій в освіті пропонує таку модель навчання у XXI ст. (рис. 4.1) [5].

Рис. 4.1. Модель навчання у XXI ст.

Таким чином, розвиток системи освіти, з одного боку, та зазначені зміни потреб тих, хто навчається, – з іншого, якраз і формують сучасні принципи, цілі, обмеження, механізми та інструменти розвитку системи освіти, сукупність яких будує концептуальну модель нової освіти, яку називають відкритою освітою.

Академік В. Ю. Биков вирізняє три узагальнювальні чинники, що зумовили виникнення такого явища, як відкрита освіта (рис. 4.2).

Перший чинник пов'язаний із тими об'єктивними процесами розвитку суспільства, що зумовлюють нові вимоги до освітнього рівня людей, характеру і темпів набуття ними освіти.

Другий чинник пов'язаний з новими індивідуальними потребами суб'єкта навчання в забезпеченні особистісного розвитку та характеру здобуття якісної освіти в сучасних умовах.

Рис. 4.2. Чинники, що спричинили появу відкритої освіти (за В. Ю. Биковим)

Третій чинник зумовлений об'єктивними процесами розвитку суспільства, які пов'язані з появою в системі освіти нових можливостей, що виявляються в розвитку змісту навчання і педагогічних технологій, у створенні додаткових умов для індивідуального особистісного розвитку людини, у поглибленні процесів демократизації та інтеграції освіти, а також у широкомасштабній інформатизації системи освіти, інших підсистем суспільства, з якими система освіти в процесі виконання своїх завдань так чи інакше взаємодіє. Ці чинники взаємозумовлені й взаємодоповнюють один одного [1].

Ідея відкритої освіти, як інноваційна щодо визначеного підходу, здобула популярність на Заході в 60-ті роки ХХ ст. Відкрита освіта була продовженням ідей прогресивної освіти і виступала з критикою традиційної освіти. Прогресизм об'єднав філософів, які прагнули оновлення та негативно ставилися до авторитарних педагогічних відносин, викладання тільки на книжковій основі, пасивного навчання шляхом запам'ятовування фактів, ізоляції освіти від соціальної дійсності. Відкрита освіта часто і слушно описується як зміна атмосфери освітнього процесу – через більшу гуманність і розуміння, схвалення і довіру. Цей заклик не був новим за формою, але передбачав нове розуміння суті. Р. Баз, фахівець із питань відкритої освіти, аналізуючи її, звертає увагу на те, що її суть полягає в тому, щоб актуалізувати здібності учня, дати йому можливість застосувати їх і, таким чином, вирішити проблему ефективності навчального процесу. Важливого значення набувають чинники, що забезпечують саме відкритість освіти. Це, по-перше, процедурна відкритість. Автономність персонального вибору учня потребує відкритості класу, інтерактивних методів навчання. По-друге, для здійснення цього типу освіти необхідна нормативна відкритість: вибір завдань навчання і діяльності є прерогативою суб'єкта навчання. Нормативна відкритість включає процедурну складову, але не завжди навпаки. Роль викладача визначається як функція співучасника процесу, який допомагає суб'єкту навчання насамперед у процесах самоосвіти і самовиховання. Методологічна основа такого підходу – трансформація кантівських поглядів на природу людини та призначення освіти і виховання як саморозвитку індивіда [1].

Відкрита освіта, за визначенням Російського державного інституту відкритої освіти, – це гнучка система здобуття освіти, доступна будь-кому, хто бажає, без аналізу його освітнього цензу і регламентації періодичності й часу вивчення окремого курсу, програми, яка розвивається на основі формалізації знань, їх передання і контролю з використанням інформаційних і педагогічних технологій дистанційного навчання [13]. Ця позиція лежить в основі діяльності й Міжнародної академії відкритої освіти. Тобто відкритий університет відрізняється від традиційних університетів тим, що справді є відкритим для всіх. Навчатися у відкритому університеті може кожний. Наприклад, у Відкритому університеті Ізраїлю не потрібно надавати документи про середню освіту, так само як і про проходження психометричного тестування. Єдиний документ, що вимагається, – паспорт. В університеті не провадиться вступний відбір абітурієнтів за рівнем підготовленості до навчання, за віком, національними, етнічними, релігійними ознаками тощо. Не вимагаючи документального підтвердження успіхів, досягнутих у минулому, не проводячи вступних іспитів, університет виходить із того, що тільки успіхи в навчанні дають можливість і право на отримання диплома [15].

Відкритість освіти передбачає і Декларація «Зони європейської вищої освіти», мета якої – гармонізація системи рівнів (ступенів) освіти; прийняття системи освіти, що базується на двох освітніх рівнях; створення європейської системи залікових одиниць, а також усунення перешкод в одержанні студентами послуг, що стосуються освіти, визнання часу роботи в Європі викладачів і науковців під час нарахування пенсії, розвиток критеріїв та методології оцінки якості викладання, введення поняття «європейський простір вищої

освіти», у тому числі щодо змісту навчання, співпраці між навчальними закладами, схем мобільності, інтегрованих програм навчання, здійснення наукових досліджень.

У прискоренні інформатизації суспільства набувають великого значення проекти з дистанційного навчання, наукові проекти, в яких одночасно беруть участь дослідники з різних країн світу, а також проекти створення віртуальних кампусів, до складу яких входять десятки університетів Європи. Один із таких проєктів – створення Віртуального кампусу центрів е-навчання науково-технологічних й інженерних університетів країн Центральної і Східної Європи, який отримав назву «Центрально-східноєвропейський віртуальний університет» (Central and Eastern European Virtual University – CEEVU) – започатковано 2003 р. згідно з рішеннями 32-ї конференції ЮНЕСКО. Роль координатора проєкту відведена Національному технічному університету України «КПІ» (лист Посла Постійного представництва України при ЮНЕСКО від 22.10.2003 № 2031/11-687), а учасниками проєкту є науково-технологічні й інженерні університети, центри е-навчання дев'яти країн Центральної і Східної Європи й однієї країни Кавказького регіону.

Головна місія CEEVU – інтеграція зусиль вищих навчальних закладів науково-технічного й інженерного профілів Центральної і Східної Європи, що, реалізуючи основні принципи інформаційного суспільства – «навчання протягом усього життя» і «навчання без кордонів», забезпечать підготовку фахівців нової формації, здатних прискорити економічний і соціальний розвиток країн цього регіону за рахунок ефективного й оперативного застосування у практичній діяльності новітніх досягнень у сфері фундаментальних, природничих, інженерно-технічних наук й інформаційно-комунікаційних технологій.

Таким чином, практика показує що інформатизація стає механізмом формування єдиного освітньо-наукового відкритого простору в Європі.

Єдине інформаційне навчальне середовище відкритої освіти в Україні ще не сформовано, але є низка структурних підрозділів, що створили свої веб-ресурси для поліпшення рівня освіти та впровадження дистанційної форми навчання. Наприклад, Національний технічний університет «ХПІ», Миколаївський державний університет імені В. О. Сухомлинського, Національний технічний університет «КПІ», Національний педагогічний університет імені М. Драгоманова та ін. Серед вищих навчальних закладів системи післядипломної педагогічної освіти відзначимо Університет менеджменту освіти НАПН України, який є головним науково-дослідним і навчально-методичним закладом для всієї системи ППО.

Метою створення віртуального навчального середовища в УМО НАПН України є максимальне задоволення освітніх потреб різних категорій слухачів із курсової підготовки підвищення кваліфікації, незалежно від місцезнаходження як слухача, так і тьютора, через веб-орієнтований освітній ресурс із використанням сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій – мережевих порталних комплексів [14].

Основні властивості такого середовища:

- ❖ універсальність технологічних процесів створення, зберігання та використання навчально-методичних ресурсів, що забезпечують ведення навчального процесу через Інтернет;
- ❖ єдині каталоги інформаційних ресурсів і спеціальностей, що пропонуються через середовище мережевого навчання;
- ❖ постійне поповнення ресурсної бази;
- ❖ інтеграція всіх закладів післядипломної педагогічної освіти, що мають дистанційну форму навчання.

На жаль, слухачі у ВНЗ ППО ще навчаються за єдиними стандартними навчальними планами для кожної категорії. У відкритих університетах США, Канади, Великої Британії, Ізраїлю та інших розвинутих країн навчання студентів відбувається згідно з індивідуальними навчальними планами (навчальними програмами), які кожний студент складає за

допомогою координатора навчальних програм або викладача-тьютора згідно з вимогами університету до переліку, обсягу, рівня, послідовності дисциплін, що вивчаються.

Відповідно до викликів часу, сьогодні в Україні ВНЗ ППО мають запропонувати слухачам велику кількість навчальних програм, за якими вони, спираючись на самостійний вибір, індивідуальний навчальний план, з метою розширення світогляду та підвищення свого професійного рівня здійснюватимуть курсову підготовку. Спільнота закладів ППО вже провела значну роботу. Усі зміни здійснюються за умови рішучої відмови від репродуктивної педагогіки та активного засвоєння сучасних способів діяльнійшої педагогіки шляхом надання слухачам можливості самостійно обирати способи підвищення кваліфікації за рахунок розширення спектра освітніх послуг, що складаються з навчальних програм і модулів для різноманітних цільових груп з щорічним оновленням їх змісту до 50 %; урізноманітнення пропонуваного до реалізації програм і модулів, що сприяє проектуванню індивідуальних освітніх маршрутів; створення умов для здійснення підвищення кваліфікації за мережевою взаємодією з використанням досвіду та потенціалу інноваційних шкіл і кращих педагогів; посилення практичної спрямованості навчання слухачів (до 70 %); активного розвитку мережі стажувальних інноваційних майданчиків, включення їх у програми підвищення кваліфікації як обов'язкової складової курсової підготовки.

Усі вимоги базуються на необхідності надання в процесі курсової підготовки оптимальних можливостей для здобуття якісної освіти, включаючи максимальне задоволення особистісних освітніх потреб.

Остання вимога передбачає особистісну орієнтацію, диференціацію та індивідуалізацію курсової підготовки на основі варіативності освітніх програм; надання слухачам можливості самостійно вибирати частину освітніх програм або відмовлятися від їх засвоєння, обирати програми різного рівня складності, змінювати його тощо.

На сьогодні гострою є проблема підготовки та перепідготовки керівних кадрів освіти. У цьому контексті необхідно створити галузеву, навіть державну, програму перепідготовки керівників навчальних закладів усіх рівнів за проблемою «Управління змінами в навчальному закладі».

Сучасний стан ВНЗ ППО та їх діяльність у контексті дистанційного навчання розглянуто в підрозділі 4.3.

Діяльність сучасних відкритих вищих навчальних закладів у світі будується на концептуальних засадах дистанційної освіти.

Зауважимо, що відкрита освіта та дистанційна освіта є самостійними категоріями. Неподібною випадку, коли ці поняття як у вітчизняних, так і в зарубіжних джерелах не розрізняються за змістом, ототожнюються або визначаються одне через інше.

Науковець Б. Шуневич зауважує, що «відкрита освіта – це технологія навчання, яка побудована так, щоб навчання проходило гнучким способом, незалежно від географічної віддаленості студента від освітнього закладу, його соціальних і тимчасових обмежень. Це індивідуальний підхід до навчання, орієнтований на здійснення навчання кожного студента за індивідуальним планом. Відкрите навчання може включати дистанційну або інші форми навчання, а також поєднувати елементи традиційного і самостійного навчання з відповідною формою контролю» [16].

За В. Биковим, *дистанційна освіта* спирається на принципи відкритої освіти, забезпечує їх реалізацію і в термінах теорії задач утворює розв'язувальну частину сукупності завдань відкритої освіти [1].

Моделі систем *дистанційної освіти* відображають суттєві аспекти реалізації принципів відкритої освіти в конкретному навчальному середовищі. Ці моделі є забезпечувальними моделями відкритої освіти. Відповідно до викладеного запровадимо два можливих означення поняття *дистанційної освіти* (ДО), які залежать від конкретного аспекту розгляду.

По-перше, система ДО – різновид освітньої системи, в якій переважно використовуються дистанційні технології навчання та організації освітнього процесу.

По-друге, ДО – одна з форм отримання освіти, за якою опанування тим або іншим її рівнем за певною спеціальністю (напрямом підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації) здійснюється в процесі дистанційного навчання.

Дистанційне навчання (ДН) – форма організації і реалізації навчально-виховного процесу, за якою його учасники (суб'єкти навчання) здійснюють навчальну взаємодію принципово і переважно екстериторіально (тобто на відстані, коли учень і викладач фізично відокремлені відстанню, яка не дає змоги і не передбачає безпосередньої навчальної взаємодії учасників віч-на-віч, інакше кажучи, коли учасники територіально перебувають поза межами можливої безпосередньої навчальної взаємодії і у процесі навчання їх особиста присутність у певних навчальних приміщеннях навчального закладу не є обов'язковою, а систематичне відвідування занять не передбачається).

На етапі організації ДН окремі елементи взаємодії учасників і організаторів навчально-виховного процесу розподіляються в часі у межах попередньо встановлених та узгоджених тривалості й терміну – графіка взаємодії (плану організації навчання). При цьому навчальна взаємодія може здійснюватись як *синхронно* в часі, коли учасники спілкуються в один і той самий час (наближено до організації навчання за очною формою), так і *асинхронно*, коли не вимагається і не передбачається одночасна участь учасників під час їх навчальної взаємодії (наближено до організації навчання за заочною формою).

Залежно від характеру організації навчальних комунікацій між учасниками навчально-виховного процесу та організаторами освіти і способу побудови комунікаційного каналу навчального середовища (транспортної системи постачання навчальних матеріалів) розрізняють традиційне ДН (заочна форма навчання) і електронне ДН (е-дистанційна форма навчання).

Традиційне дистанційне навчання – різновид ДН, за якого учасники й організатори навчального процесу здійснюють взаємодію переважно асинхронно в часі, значною мірою використовуючи як транспортну систему постачання навчальних матеріалів та інших інформаційних об'єктів системи поштового, телефонного або телеграфного зв'язку.

Е-дистанційне навчання – різновид ДН, за яким учасники та організатори навчального процесу здійснюють переважно індивідуалізовану взаємодію як асинхронно, так і синхронно в часі, переважно і принципово використовуючи електронні транспортні системи постачання навчальних матеріалів та інших інформаційних об'єктів, комп'ютерні мережі Інтернет/Інтранет, ІКТ.

Слід розрізняти дистанційне навчання і здобуття дистанційної освіти.

Дистанційна освіта – це освітня система, яка забезпечує набуття комплексу знань, умінь, навичок за допомогою дистанційних технологій навчання. Це поняття включає кадровий склад адміністрації і технічних спеціалістів, професорсько-викладацький склад, навчальні матеріали й продукти, методики навчання і засоби доставлення знань тим, хто навчається (відповідні одному або кільком видам дистанційних технологій навчання, що об'єднані організаційно, методично й технічно з метою організації дистанційного навчання).

Дистанційне навчання – навчальний процес, за якого всі або частина занять здійснюються з використанням сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій за умови територіальної віддаленості викладача й студента або слухача.

Дистанційне навчання широко використовується за кордоном, зокрема у США, Японії, Австралії та західноєвропейських країнах. Останніми роками ця форма навчання активно впроваджується в Російській Федерації та країнах Балтії. Моделі дистанційного навчання

цих країн відрізняються і формуються з урахуванням економічних, політичних і соціокультурних особливостей тієї чи іншої країни.

Дослідженню проблем дистанційного навчання в зарубіжних країнах приділяється належна увага у педагогічній теорії і практиці, зокрема проблемам сучасного стану та перспективам розвитку дистанційної освіти (Дж. Андерсон, Ст. Віллер, Т. Едвард, Р. Клінг та ін.), педагогічному й інформаційному забезпеченню дистанційного навчання (Н. Левинський, Дж. Мюллер, А. Огур, Дж. О'Роурке, Д. Парріш, Р. Філіпс, Н. Хара та ін.) [15].

Модель дистанційного навчання США характеризується формуванням віртуальних університетів, що використовують передові інформаційні, комп'ютерні та мережеві технології. Значну роль у розвитку й фінансуванні дистанційного навчання в США відіграють комерційні структури, що прагнуть підвищити рівень кваліфікації своїх співробітників. Єдиної системи контролю дистанційної освіти немає, оскільки дистанційні курси пропонуються не тільки державними, а й приватними вищими навчальними закладами.

В Японії дистанційне навчання розвивається в межах загальної стратегії «довічного навчання» й використовується, як правило, для підвищення кваліфікації фахівців.

Європейська модель дистанційного навчання, навпаки, характеризується взаємною акредитацією вищих навчальних закладів, високоякісними стандартами освіти, відкритим характером університетів, що дає змогу студенту вибирати вищий заклад освіти і перелік навчальних дисциплін. Фінансування дистанційного навчання здійснюється переважно урядами європейських країн.

Щодо російської моделі дистанційного навчання, то ще в 1995 р. Державний комітет вищої освіти Російської Федерації прийняв Концепцію створення й розвитку єдиної системи дистанційної освіти. Сьогодні в Росії визначилися три основних напрями розвитку системи дистанційного навчання: адаптація зарубіжного досвіду до російських умов; створення центрів дистанційного навчання, що працюють на базі власних технологій, та експорт дистанційних освітніх послуг.

Виконання нових завдань, поставлених перед системою освіти України процесами державотворення, кардинальними змінами в суспільно-політичному житті суспільства, потребує вироблення адекватної організаційної структури системи освіти, яка б забезпечувала перехід до принципу «освіта впродовж усього життя». Вирішити цю проблему можна через добре відому в усьому світі систему дистанційного навчання.

Розвиток дистанційної освіти в Україні розпочався значно пізніше, ніж у країнах Західної Європи, і відбувався за умов низького рівня інформатизації українського суспільства, незначної кількості оснащених комп'ютерною технікою шкіл України та браку спеціалізованих методик дистанційного навчання. Теоретичні, практичні та соціальні аспекти дистанційної освіти розроблені в нашій країні недостатньо. Кількість наукових організацій та вищих навчальних закладів України, які активно розробляють або використовують відповідні курси дистанційного навчання, незначна.

Розвиток дистанційної освіти в Україні відбувається з урахуванням наявних досягнень у цій галузі. У динаміці цього процесу можна умовно виокремити кілька етапів. Перші кроки до розвитку ДО в Україні були зроблені наприкінці 90-х років. У лютому 1998 р. Верховна Рада ухвалила Закон України «Про національну програму інформатизації» [10].

З 1997 р. в Україні регулярно проводяться Всеукраїнські конференції «Інтернет-технології в інформаційному просторі держави»; створено Асоціацію користувачів телекомунікаційною мережею закладів освіти і науки України з координуючим «Центром Європейської інтеграції» у м. Києві (у подальшому отримав офіційну назву Українська науково-освітня телекомунікаційна мережа «УРАН»).

У 1998 р. науковці країни організують і проводять національну конференцію в Одесі, на якій підписано меморандум про співробітництво між 27 ВНЗ України.

У 2000 р. Міністерство освіти та науки України затвердило «Концепцію розвитку дистанційної освіти в Україні»; створено Український центр дистанційної освіти на основі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут».

Отже, розвиток ДО в Україні пройшов два фундаментальні етапи становлення. Згідно з Концепцією розвитку дистанційної освіти в Україні від 20 грудня 2000 р. під час першого етапу розвитку вітчизняної дистанційної освіти протягом 2001 р.:

- ❖ створено організаційну структуру системи ДО;
- ❖ розроблено правові основи і стандарти ДО;
- ❖ створено матеріально-технічну базу регіональних і локальних центрів ДО;
- ❖ сформовано первинний фонд дистанційних курсів і забезпечено їх експериментальне впровадження;
- ❖ розроблено засади фінансування системи ДО;
- ❖ реалізовано пілотні проекти впровадження ДО.

На другому етапі розвитку дистанційної освіти в Україні протягом 2002–2003 рр.:

- ❖ розгорнуто і впроваджено дистанційну освіту як форму навчання, рівноцінну з очною, заочною та екстернатом;
- ❖ впроваджено систему багатоканального фінансування юридичних і фізичних осіб системи ДО;
- ❖ розроблено і впроваджено систему пільг щодо використання комп'ютерних мереж і телекомунікаційної інфраструктури для складових системи ДО (юридичних і фізичних осіб);
- ❖ впроваджено систему ліцензування, атестації та акредитації закладів ДО;
- ❖ інтегровано систему ДО України у світову систему.

Організаційна структура системи дистанційної освіти України на теперішньому етапі включає:

- ❖ Раду з питань Моніторингу розвитку дистанційної освіти при Кабінеті Міністрів України;
- ❖ Координаційну Раду Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України з питань дистанційної освіти;
- ❖ Український центр дистанційної освіти;
- ❖ регіональні центри ДО у містах Харків, Львів, Одеса, Донецьк, Дніпропетровськ, Хмельницький;
- ❖ локальні центри ДО;
- ❖ базові центри ДО за напрямками фахової підготовки;
- ❖ науково-методичні комісії за напрямками діяльності системи ДО.

В Україні дистанційне навчання перебуває на етапі активного становлення, що визначається умовами економічного розвитку країни та державною політикою в освітній галузі. Вихідні концептуальні положення щодо його змісту й організації ґрунтуються на основних положеннях Конституції України, Національної доктрини розвитку освіти, законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», постанови Верховної Ради України «Про затвердження завдань Національної програми інформатизації на 2000–2002 роки», Указу Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні», наказу Міністерства освіти і науки України «Про створення українського центру дистанційної освіти», Національній програмі інформатизації, концепції та завданнях Українського центру дистанційної освіти, у яких наголошується на необхідності підвищення освітнього рівня населення та підготовки фахівців високої кваліфікації шляхом упровадження в освітній процес нових форм навчання, що відповідають тенденції розвитку цивілізації і становлення інформаційного суспільства [10].

У цьому контексті основні напрями наукових і практичних досліджень у сфері розвитку дистанційної професійної освіти конкретизовані Інститутом інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. До них належать: філософія й історія дистанційної професійної освіти; психолого-педагогічні проблеми дистанційної професійної освіти; інформаційно-телекомунікаційні технології й навчальне середовище дистанційної профе-

сійної освіти; соціально-економічні проблеми дистанційної професійної освіти; організація дистанційної професійної освіти; нормативно-правові проблеми дистанційної професійної освіти.

Теоретичні дослідження з означених напрямів базуються на теоретико-методологічних працях С.І. Архангельського, Ю.К. Бабанського, С.У. Гончаренка, І.А. Зязюна, Т.О. Ільїної, І.Я. Лернера, та ін.; працях з дидактики А.М. Алексюка, В.І. Андрєєва, Б.А. Голуба, В.А. Козакова, М.І. Махмутова, Є.С. Полат, В.В. Сагарди, М.М. Скаткіна, М.М. Фіцули, А.В. Хуторського, П. Юцявічене та ін.; працях з психології Г.О. Балла, Л.С. Виготського, П.Я. Гальперіна, Г.С. Костюка, О.М. Матюшкіна, Н.А. Побірченко, Н.Ф. Талізної, Б.О. Федоришина та ін.

Узагальнюючи вітчизняні педагогічні праці, в яких розкриваються питання теорії і практики дистанційного навчання, виокремимо кілька напрямів здійснених наукових досліджень: наукове забезпечення дистанційної професійної освіти, проблеми та напрями досліджень цієї галузі (В.Ю. Биков, М.І. Михальченко, Л.О. Лещенко та ін.); організаційно-педагогічні основи дистанційної освіти за кордоном та в Україні, підходи до реалізації (В.В. Олійник, Н.О. Корсунська, М. Танась, П.М. Таланчук, В. Шейко, О.В. Третяк та ін.); місце Інтернету в сучасному суспільстві, психолого-педагогічні аспекти і технології створення дистанційного курсу (В.М. Кухаренко, Т.О. Олійник, В.В. Рибалка, Н.Г. Сиротенко, А.Т. Петренко та ін.); можливості й перспективи дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України та за кордоном (Р.С. Гуревич, В. Жулькевська, Т. Гусак, І.В. Клименко, К.В. Корсак та ін.).

Певний досвід у запровадженні дистанційного навчання в нашій державі мають такі вищі навчальні заклади і науково-дослідні установи: Інститут кібернетики НАН України; Інститут вищої освіти НАПН України, Інститут засобів навчання НАПН України, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Національний університет «Львівська політехніка»; Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського, Вінницький державний технічний університет, Донецький національний технічний університет та ін. У галузі післядипломної педагогічної освіти провідним у запровадженні дистанційного навчання залишається Університет менеджменту освіти НАПН України.

ДО є однією з форм здобуття неперервної освіти, що покликана реалізувати права людини на освіту й одержання відомостей; ця форма освіти існує й існуватиме поряд з традиційними формами (очною, очно-заочною і вечірньою) і є результатом узагальнення і розвитку цих форм освіти.

Дистанційне навчання – універсальна, синтетична, інтегральна, гуманістична форма навчання, на основі якої створюються умови для тих, хто навчається, щодо вільного вибору складу навчальних дисциплін, викладацького складу кожної дисциплін та конкретного навчального закладу; ця форма освіти адаптивна щодо базового рівня знань і конкретних цілей навчання тих, хто навчається. Зауважимо, що ДН – це водночас і технологія, що ґрунтується на принципах відкритої освіти, в якій широко використовуються комп'ютерні навчальні програми різного призначення, і створюється за допомогою сучасних телекомунікацій інформаційне освітнє середовище для постачання навчальних матеріалів та спілкування.

Розвитку та перспективі формування системи ДО в Україні сприяє саме **друга вища освіта**.

Так, можливість отримати потрібну професію без обтяжливих подорожей до ВНЗ надає, наприклад, *Міжнародний університет фінансів* (iuf.ntu-kpi.kiev.ua). Тут можна дистанційно отримати знання без відриву від виробництва зі спеціальностей: «Фінанси», «Банківська справа», «Облік і аудит». По закінченні дистанційні студенти одержують диплом про вищу освіту. Термін навчання – 5,5 року, вартість – 516 дол. США на рік.

Міжнародний університет фінансів тісно співпрацює з *Українським центром дистанційного навчання при Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут»* (uadlc.com або udec.ntu-kpi.kiev.ua). У Центрі вже наразі можна підвищити кваліфікацію з ОС LinuxRedHat 6.1 з одержанням відповідного сертифіката, пройшовши навчання за курсом «Введення в ОС Linux». Щоправда, за однієї обов'язкової умови: наявності базових знань з цієї системи. Орієнтовна вартість навчання – 200 дол. США за курс. На сайті міститься також інформація про те, як користуватися представленими тут курсами ДО (є оплачувана та демо-версія).

Міжнародний центр дистанційної освіти (www.uara-dlc.org.ua) Національної академії державного управління при Президенті України (www.academy.kiev.ua) входить до Навчальної мережі глобального розвитку Світового банку, що об'єднує понад 50 подібних центрів у Європі, Америці, Азії та Африці. Центр має відеоконференц-зал для одно- та двонаправленого зв'язку й дві інтернет-аудиторії. Головними напрямками діяльності Центру є підготовка магістрів за спеціальністю «Управління суспільним розвитком» за заочно-дистанційною формою навчання на основі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, проведення дистанційних курсів з державного управління, управління проектами, менеджменту, економіки, маркетингу та розвиток дистанційної освіти в Україні. За магістерською програмою, що реалізується за заочно-дистанційною формою навчання, готують керівників за спеціалізаціями:

- ❖ управління на загальнодержавному рівні;
- ❖ управління на регіональному і місцевому рівні;
- ❖ управління підприємством, організацією, установою.

Тривалість навчання за заочно-дистанційною формою становить 2,5 року.

У *Міжнародному центрі дистанційної освіти* (www.uara-dlc.org.ua) Академії державного управління при Президенті України (www.academy.kiev.ua) використовується система дистанційного навчання для перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у галузі зв'язку. Система адаптована для використання в структурах підприємств «Укртелеком» та «Укрпошта» (демо-версія на сайті: www.usat.ukrtel.net). В Академії запроваджені такі дистанційні курси: локальні комп'ютерні мережі, напівпровідникові джерела випромінювання, охорона праці, філософія, хімія та електроматеріали, електрика, електромагнітна сумісність радіоелектронних засобів, цифрова комутація. Тут також реалізований проект «Віртуальної лабораторії», завдяки чому студенти можуть проводити експерименти без використання дорогого лабораторного устаткування.

Київський інститут інвестиційного менеджменту (kimi.kiev.ua; www.kimi.edu; www.kimi.com.ua) пропонує дистанційну форму навчання за програмами другої вищої освіти «Інвестиційний менеджмент», «Фінансовий менеджмент» та «Корпоративний менеджмент». Після вивчення кожного розділу (його називають зазвичай модулем) студенти здають екзаменаційну сесію безпосередньо в інституті. Тривалість навчання – два роки. По закінченні курсу студенти (якщо вони громадяни України) одержують дипломи про вищу освіту державного зразка та диплом Міжнародної кадрової академії.

Проект «Українська система дистанційного навчання» (UDL System: www.udl.org.ua), у розробленні якого безпосередню участь беруть представники *Львівського інституту менеджменту* (ЛІМ: www.lim.lviv.ua), пропонує десяток курсів переважно з економічних напрямів: менеджмент, маркетинг (розділ «Університетські курси й програми»). На сайті також наведена інформація про вимоги до студентів і про те, як розпочати навчання. А на сайті ЛІМ вже проводиться набір на дистанційну форму навчання популярної програми MBA.

У *Міжнародному центрі дистанційних технологій навчання* при Міжнародному центрі інформаційних технологій і систем ЮНЕСКО (МЦДТН, learn.dlab.kiev.ua) студенти можуть

пройти навчання з Дистанційної мультимедійної програми для викладачів з використання ІКТ у дистанційному навчанні (для підвищення кваліфікації педагогів різних рівнів без відриву від основної роботи), яка включає такі курси: «Проектування дистанційних навчальних курсів»; «Мультимедіа в дистанційних курсах на основі WWW»; «Основи Інтернету». Крім того, здійснюється підготовка фахівців з програм: «Сучасні комп'ютерні технології роботи з інформацією» та «Програма для другої вищої освіти за фахом «Фінанси» та «Банківська справа» (спільно з Міжнародним університетом фінансів, м. Київ).

На факультеті з перепідготовки фахівців з нових напрямів науки, техніки та технологій Київського національного університету будівництва й архітектури (www.knuba.edu.ua) проводиться дистанційне навчання з програми «Менеджмент персоналу й виробничі відносини». Навчальна програма розроблена в рамках проекту TEMPUS-TACIS за участю Фернуніверситету м. Хагена (ФРН) і розрахована на тих, хто вже має вищу освіту та бажає навчатися в Німеччині на факультетах інформатики, математики, економіки та юриспруденції. Після успішного закінчення навчання видається німецький диплом цього університету. Якщо особа ще не закінчила ВНЗ, то можете вивчити окремі дисципліни з наступним одержанням сертифіката. Після успішного складання іспитів видається диплом державного зразка.

У *Проблемній лабораторії дистанційного навчання* (dl.kpi.kharkov.ua) Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (www.kpi.kharkov.ua) пропонується україномовний курс «Основи педагогіки», російськомовні курси: «Веб-дизайн», «Практикум тьютора», «Основи інформаційних технологій і програмування». Є також дистанційні курси викладачів України («English for Technical Students» та «Управління персоналом») за досить символічну плату. Дистанційні курси розраховані переважно на підвищення кваліфікації.

У будь-якому разі для одержання більш повної інформації про пропозиції певного навчального центру достатньо відправити запит на електронну адресу, зазначену на цих сайтах.

Основні завдання сучасного етапу розвитку системи дистанційної освіти такі:

- ❖ усвідомлення керівниками освіти, органами управління, професорсько-викладацьким складом і широкою педагогічною спільнотою доцільності, необхідності та можливості впровадження дистанційного навчання у вітчизняну освіту;
- ❖ створення національних, галузевих, регіональних місцевих підсистем дистанційної освіти і відповідних їм телекомунікаційних мереж із виходом до мережі Інтернет;
- ❖ розроблення навчально-методичних комплексів дистанційного навчання та їх сертифікація;
- ❖ формування локальних телекомунікаційних мереж з виходом до Інтернет навчальних закладів і формування їх веб-сайтів дистанційного навчання;
- ❖ підготовка кадрів для дистанційного навчання;
- ❖ формування експериментальних навчальних груп та їх дистанційне навчання.

Незважаючи на досить об'ємний перелік позитивних якостей дистанційної освіти, як і в будь-якій іншій формі навчання, у ній можна виокремити кілька недоліків. Насамперед це ускладнена ідентифікація дистанційних студентів, оскільки на сучасному етапі розвитку технологій перевірити, хто саме складає іспит непросто. Однак ВНЗ, які надають можливість навчання на дистанційних курсах, знайшли вихід із ситуації в обов'язковій присутності студента на кількох іспитах у вищому навчальному закладі. При цьому є обов'язковим надання документів, що підтверджують особу.

Крім того, досить вагомою проблемою є низька пропускна спроможність електронної мережі під час навчальних чи екзаменаційних телеконференцій. Від цього передусім страждають дистанційні студенти невеликих містечок України, яким, власне, найбільше підходить ДО через географічну віддаленість від наукових осередків.

Серед важливих недоліків дистанційної форми освіти в Україні варто також виокремити недостатній безпосередній контакт між персональним викладачем (тьютором) і дистан-

ційним студентом через надзвичайну професійну завантаженість вітчизняних педагогів. Студенти закордонних дистанційних курсів можуть отримувати відповіді на свої листи вже через кілька годин, оскільки викладачів у країнах зі значним досвідом упровадження ДО набагато більше, ніж студентів. На жаль, в Україні склалася протилежна ситуація – тих, хто бажає здобути дистанційну освіту багато, а досвідчених викладачів, ознайомлених з новітніми технологіями дистанційного спілкування, обмаль.

Аналіз стану наукового опрацювання проблеми дистанційного навчання в Україні і досвіду впровадження його у практику вищої школи показав, що, поряд із певними досягненнями ця педагогічна проблема потребує подальшого дослідження, оскільки не вироблено системного підходу до розгляду дистанційного навчання і його дидактичних особливостей; не визначено статус системи дистанційного навчання щодо дидактичної системи; недостатньою мірою виявлено зв'язок принципів дистанційного навчання із загальнодидактичними принципами; не розроблено критеріїв оцінювання результативності дистанційного навчання, що реалізується в умовах різних дидактичних систем; неповною мірою застосовуються найефективніші зарубіжні педагогічні технології дистанційного навчання, адаптовані до умов України, повільно розробляються й апробуються власні технології; не відпрацьовано методичні рекомендації щодо розроблення моделей дистанційного навчання, використання яких у навчальному процесі є доцільним; не створено технології індивідуалізації дистанційного навчання у вищій школі, що є необхідною умовою його інтерактивності.

Після прийняття державної програми «Інформаційні та комунікативні технології в освіті і науці» на 2006–2010 роки від 07.12.2005 № 1153 значно поліпшилася ситуація із забезпеченням навчальних закладів комп'ютерною технікою та підключенням їх до мережі Інтернету.

На часі нові державні програми, проекти, започатковані на практиці як пілотні, а саме: Національний проект «Відкритий світ» (2011 р.), проект Інституту інноваційних технологій та змісту освіти МОНМС України «Один учень – один комп'ютер» (2011 р.), Державна цільова програма впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій «Сто відсотків» на період до 2015 року (2011 р.).

4.2. Дидактичні аспекти застосування дистанційного навчання у вищих навчальних закладах післядипломної педагогічної освіти

Навчальна діяльність у цілому, її принципи, форми, засоби, методи, прийоми ґрунтуються на загальних засадах і закономірностях процесу пізнання. Розвиток дидактики зумовлюється особливостями соціально-економічного поступу суспільства, а звідси й завданнями вищої школи. На найближчі десятиріччя пріоритетом розвитку освіти є впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечують удосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти, підготовка молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві та в суспільстві, побудованому на знаннях. Це досягається шляхом:

- ❖ забезпечення поступової інформатизації системи освіти, спрямованої на задоволення освітніх, інформаційних, технологічних і комунікаційних потреб учасників навчально-виховного процесу;
- ❖ запровадження дистанційного навчання та інформаційно-комунікаційних технологій в освіті;
- ❖ розроблення індивідуальних навчальних програм різних рівнів складності залежно від конкретних потреб, а також створення електронних підручників;
- ❖ розвитку індустрії сучасних засобів навчання, що відповідають світовому науково-технічному рівню і є важливою передумовою реалізації ефективних стратегій досягнення цілей освіти.

Дистанційне навчання як педагогічна технологія, що має низку особливостей доцільне для застосування в освітній діяльності. До його властивостей належать:

- ❖ оперативність – подолання бар'єрів у просторі та часі, отримання «свіжої» інформації, швидкий зворотний зв'язок;
- ❖ інформативність – доступність освітніх ресурсів Інтернету;
- ❖ гнучкість – навчання у зручний час у зручному місці у зручних темпах. Кожний може навчатися стільки, скільки йому особисто потрібно для засвоєння курсу дисципліни та набуття необхідних знань;
- ❖ модульність – в основу програм ДН закладається модульний принцип. Кожна окрема дисципліна (навчальний курс), засвоєний студентами, адекватний за змістом певній предметній сфері. Це дає змогу з наявних незалежних навчальних курсів формувати навчальний план, що відповідає індивідуальним потребам;
- ❖ паралельність – навчання може проводитися за суміщення основної професійної діяльності з навчанням, тобто без відриву від виробництва;
- ❖ далекодія – відстань від місцезнаходження того, хто навчається до освітнього закладу (за умови якісної роботи зв'язку) не є перешкодою для ефективного освітнього процесу;
- ❖ асинхронність – у процесі навчання той, хто навчає, і той, хто навчається, працюють за зручним для кожного розкладом;
- ❖ охоплення – цю особливість іноді називають також «масовість». Кількість тих, хто навчається, не є критичним параметром;
- ❖ рентабельність – економічна ефективність ДН;
- ❖ викладач – нова роль і функції викладача;
- ❖ суб'єкт навчання – вимоги до того, хто навчається, суттєво відрізняються від традиційних;
- ❖ ІКТ (інформаційно-комп'ютерні технології) – у ДН використовуються всі види інформаційних технологій, але переважно нові інформаційні технології, засобами яких є комп'ютери, комп'ютерні мережі, мультимедіа-системи, тощо;
- ❖ соціальність – ДН певною мірою знімає соціальну напруженість, забезпечуючи рівні можливості для здобуття освіти незалежно від місця проживання та матеріальних умов;
- ❖ інтернаціональність – зручні можливості експорту й імпорту освітніх послуг [10].

Перелічені особливості означають переваги ДН серед інших педагогічних технологій, але водночас висувають певні специфічні вимоги як до викладача, так і до слухача, в жодному разі не полегшуючи, а іноді збільшуючи трудозатрати один одного.

Нині є багато варіантів технологій ДН, найважливіші з яких «кейс»-технологія, TV-технологія, мережева та змішана технології.

«Кейс»-технологія отримала назву через комплект засобів навчання, який розміщено в кейсі і надається студенту з часу його зарахування на навчання. Комплект, як правило, містить: методичні матеріали, спеціально розроблені навчальні посібники, довідники, аудіо- і відеокасети, дискети, компакт-диски та ін. Дидактичне забезпечення має бути високої якості, достатнє для самостійної роботи з конкретного курсу. Організація навчального процесу кожного з курсів, що вивчається, передбачає проведення тьюторіалів, виконання домашніх завдань, проміжні та підсумкові іспити, а також «недільні» («літні») школи. З «кейс»-технології дистанційного навчання здебільшого починається етап входження навчального закладу в систему дистанційного навчання.

TV-технологія дистанційного навчання передбачає застосування у процесі навчання різних систем телебачення (мережевого, кабельного, супутникового, тощо) та спеціальних освітніх програм. Супутникове телебачення має великі можливості й перспективи. Воно активно застосовується для навчання в деяких країнах (США, Канада, Японія та ін.) упродовж тривалого часу.

Мережева технологія ДН на сьогодні є педагогічною технологією високого класу та рівня. Її основним принципом є застосування в навчанні телекомунікаційних мереж, у тому числі Інтернету, найсучасніших інформаційних технологій представлення, відображення, коригування, оновлення та зберігання навчальної інформації. На нашу думку, мережева технологія ДН – основна педагогічна технологія освіти ХХІ ст.

Змішані технології ДН передбачають обґрунтоване та органічне поєднання елементів різних технологій в єдине ціле. Застосування в навчанні змішаних технологій можна роз-

глядати як етап переходу від технологій нижчого порядку до вищого. Так, поступово насичуючи «кейс»-технологію елементами мережевої, ми забезпечимо її розвиток, кінцевою метою якого буде остаточний перехід на мережеву технологію [10].

Вибір для ДН будь-якої технології обумовлюється низкою обставин, найважливішими з яких є можливості навчального закладу та готовність до навчання потенційних користувачів (стартовий рівень, технічний рівень тощо).

Орієнтовна класифікація педагогічних технологій ДН за різними ознаками наведена на рис. 4.3. Ця класифікація певним чином умовна і не претендує на вичерпність, проте корисна з огляду з'ясування сутності проблеми.

Рис. 4.3. Орієнтовна класифікація педагогічних технологій дистанційного навчання

Рис. 4.4. Основні принципи дидактики

Дистанційне навчання – поліфункціональна педагогічна технологія. Воно забезпечує досягнення навчальних цілей екстериторіально і незалежно в часі та відповідає принципам відкритої освіти, використовуючи наукові методи, сучасну комп'ютерну техніку, телекомунікаційні мережі та сертифіковане програмне забезпечення.

Під час проектування кожної педагогічної технології, у тому числі ДН, обов'язковим є врахування закономірностей навчання та основних принципів дидактики [10]. Водночас у процесі проектування ДН доцільно використовувати й специфічні принципи, до яких, за В. В. Олійником, належать відображені на рис. 4.4. Дидактика ДН передбачає його обов'язкове інформаційне забезпечення – це спеціально організована система збирання, опрацювання, збереження і використання інформації, яка відображає та забезпечує реалізацію цілей і завдань дистанційного навчання.

Збирання інформації забезпечується застосуванням певного комплексу методів. Методами її збирання є: спостереження, вивчення, усне та письмове опитування, анкетування, тестування, метод оперативного розбору щойно проведеного заходу, ретроспективний (за змістом), експеримент, моніторингове дослідження, самооцінювання, «клінічне спостереження», «вчительський портфель» і т. ін.

Велике значення для учасників дистанційного навчального процесу мають дидактичні властивості комп'ютера, через який вони отримують усю інформацію, а саме комп'ютера абонента, хост-комп'ютера, комп'ютера провайдера [10].

Дидактичні можливості Інтернету залежно від технічної організації роботи з комп'ютерами досліджувала Є. Полат. Вона розробила систематизацію використання Інтернету з навчальною метою (табл. 4.1) [10].

Таблиця 4.1

Систематизація використання Інтернету

Тип застосування Інтернету	Суттєві технічні та дидактичні особливості	Примітка
1	2	3
Повний* доступ до Інтернету на базі мультимедійного комп'ютера та локальної мережі для навчання у класі	Найдорожчий варіант конфігурації як у створенні класу, так і його експлуатації. Він потребує ретельного планування процесу навчання, щоб обґрунтувати такі витрати. Надані ним можливості передбачають постійну роботу в мережі упродовж усього уроку. Вимагає від педагога спеціальних технічних знань для управління навчанням, оскільки прямий доступ до Інтернету підвищує мотивацію тих, хто навчається, надає їм також широкі можливості неконструктивної поведінки на заняттях	Поки доступний навіть потенційно лише невеликій кількості шкіл. Є практично оптимальним для проведення ДН у школі. Дає змогу проводити як вивчення теоретичного матеріалу, так і контроль у режимі он-лайн

* Повний доступ означає як поштові послуги, так і можливість перегляду ресурсів Інтернету.

1	2	3
Повний доступ до Інтернету на базі мультимедійного комп'ютера для викладача у класі	Відносно допустимий за ціною варіант конфігурації під час як створення класу, так і його експлуатації, він потребує особливого планування процесу навчання. Надані ним можливості дають змогу підключатися до роботи в мережі у необхідні моменти. Результати роботи вчителя можуть передаватися на учнівські комп'ютери по локальній мережі, але самі учні не можуть працювати з мережею в реальному масштабі часу, тому вчитель повинен заздалегідь обрати матеріал у певному режимі. Звернення до мережі за інформацією під час уроку в такому разі повинно педагогічно обґрунтуватися, оскільки технічно та організаційно вигідніше робити це при підготовці до уроку	Реально притаманна незначній кількості шкіл. Можливості застосування цього варіанта ДН у школі дещо обмежені. Проте курси, що надають змогу автономного перегляду, можна запроваджувати цілком успішно. Здійснення контролю за цього варіанта потребує спеціалізованих засобів автономного контролю з передаванням результатів для опрацювання на сервер поштою (наприклад, як у «Телетестинг»)
Доступ до Інтернету на базі мультимедійного комп'ютера для викладача інформатики вдома або в класі	Найдешевший з погляду кабінету варіант конфігурації, він накладає певні обмеження на процес навчання. Його можливості передбачають надання учням документів, отриманих з мережі, у текстовому або електронному вигляді (за наявності комп'ютерів у класі). Він виключає не тільки роботу кожного учня в реальному масштабі часу в мережі, а й епізодичну роботу в мережі на уроці	Найреальніша ситуація на сьогодні. Цей варіант практично не придатний для здійснення ДН учнів у школі. Може використовуватися лише для підвищення кваліфікації самого вчителя в режимі ДН
Доступ до Інтернету на базі мультимедійного комп'ютера для викладача у формі клубу або кафе	Маргінальний спосіб, що не підлягає тиражуванню, призначений для учителів-ентузіастів, які мають сильну мотивацію досягнення результатів, наприклад, під час написання дисертації або в період дії ефекту новизни (ентузіазм може виявитися як до шкільних предметів, так і самого Інтернету). Ми нагадуємо про нього, але не закликаємо ним користуватися	Реальна ситуація на даний час. Цей варіант практично не придатний для здійснення ДН учнів у школі. Може використовуватися лише для підвищення кваліфікації самого вчителя в режимі ДН

1	2	3
Частковий доступ до Інтернету на базі будь-якого комп'ютера та локальної мережі для викладача і учнів, що включають тільки послуги електронної пошти	Специфічний спосіб, що дає змогу без великих витрат здійснювати, наприклад, роботу в міжнародних і регіональних навчальних проектах, брати участь в електронних конференціях, отримувати методичні матеріали, тощо. Учителю потрібно знати про таку форму роботи, оскільки багато провайдерів забезпечують цей режим за зниженими цінами. Крім того, є благодійні організації, що надають школам саме такий режим роботи	Цілком реальна ситуація нині. Можливості застосування ДН у школі суттєво обмежуються, але курси, що допускають можливість автономного перегляду, можна проводити досить успішно. Для проведення контролю в цьому варіанті необхідні спеціалізовані засоби автономного контролю з передавання результатів для опрацювання на сервер поштою (наприклад, як у системі «Телестинг»)
Частковий доступ до Інтернету на базі автономного комп'ютера для викладача, що включає тільки послуги електронної пошти	Специфічний варіант попереднього типу, що вирізняється тим, що на вчителя покладається досить велике навантаження, що пов'язане з організацією збирання листів учнів, пересиланням їх електронною поштою, прийманням листів-відповідей і їх передаванням учням. По суті, учитель повинен взяти на себе деякі функції локальної мережі	Цілком реальна ситуація на сьогодні. Можливості застосування ДН у школі при цьому варіанті суттєво обмежуються, але курси, що допускають можливість автономного перегляду, можна проводити досить успішно. Для проведення контролю в цьому варіанті необхідні спеціалізовані засоби автономного контролю з передачею результатів для опрацювання на сервер поштою (наприклад, як у системі «Телестинг»)
Частковий доступ до Інтернету на базі будь-якого комп'ютера для викладача інформатики вдома чи в класі	Найдешевший з погляду кабінету варіант конфігурації. Його можливості включають надання учням отриманих із мережі листів у текстовому або в електронному вигляді (за наявності комп'ютерів у класі). Він не потребує роботи кожного учня в мережі	Найреальніша ситуація нині. По суті, цей варіант схожий на попередній тип, за якого з метою економії коштів школи учитель бере на себе додаткові функції не тільки локальної, а й глобальної мережі

Дидактичні можливості комп'ютерних технологій та Інтернету дуже великі. Головна – інтерактивність, що забезпечує швидкість передання інформації в обидва кінці, а також спроможний вирішувати такі дидактичні завдання:

- ❖ диференціація навчання;
- ❖ активізація діяльності суб'єкта навчання;
- ❖ використання у пізнавальній діяльності ресурсів мережі;
- ❖ самостійна діяльність щодо ліквідації прогалів у знаннях;
- ❖ ілюстрування базових теоретичних знань за допомогою мультимедійних засобів;
- ❖ формування культури розумової праці;
- ❖ спільна діяльність слухачів у процесі спілкування з партнерами у малих групах співробітництва;
- ❖ обмін думками, дискусії в режимі он-лайн або оф-лайн з усіма слухачами, не тільки з малою, а й з великою групою (чати, телеконференції);

- ❖ здійснення контролю та управління навчальною діяльністю слухачів з боку викладача дистанційного навчання;
- ❖ консультації викладача у процесі навчальної діяльності;
- ❖ контакти із зовнішніми партнерами, які не є безпосередніми учасниками цього навчального процесу;
- ❖ спільна діяльність із партнерами з проектною діяльністю в інших регіонах, країнах.

Комп'ютерні технології та Інтернет не тільки створюють унікальні можливості організації пізнавальної та творчої діяльності слухачів, а й виконують кілька додаткових дидактичних функцій:

- ❖ ілюстрування складних фізичних, біологічних явищ, хімічних реакцій мультимедійними засобами;
- ❖ використання оригінальних аудитивних матеріалів для формування вмінь аудіювання в навчанні іноземним мовам;
- ❖ використання різноманітних статистичних і динамічних засобів візуальної наочності в різних курсах дистанційного навчання;
- ❖ самостійні проектні, творчі види діяльності з використанням різноманітних мультимедійних засобів, засобів візуальної наочності, статистичної, динамічної;
- ❖ організація віртуальних лабораторних, практичних робіт у різних сферах знання;
- ❖ організація віртуальних екскурсій.

Отже, за правильної організації дистанційного навчання створюються унікальні можливості формування самостійного критичного мислення, інтелектуального та морального розвитку особистості.

Дидактичні властивості комп'ютерних технологій та Інтернету дають можливість організувати повноцінний навчальний процес, що відповідає всім вимогам сучасної дидактики. При цьому під кутом зору можливостей пізнавальної діяльності, комп'ютерні технології та Інтернет мають ресурси, не властиві іншим формам навчання. Водночас за будь-яких навчальних ситуацій слід пам'ятати про пріоритети дидактичних аспектів проблеми над технічними.

У навчальному процесі ДН використовують як традиційні, так й інноваційні засоби навчання, що ґрунтуються на застосуванні комп'ютерної техніки і телекомунікацій та інших нових інформаційних технологій.

Професор О. О. Андреев вважає, що до сучасної освіти коректніше використовувати термін «програмно-технічні засоби навчання» [13].

Програмно-технічні засоби, розроблені для проведення ДН, мають вирішувати такі педагогічні завдання:

- ❖ надавати можливість самостійного навчання і комп'ютерного тестування;
- ❖ забезпечувати зручний спосіб передачі навчального матеріалу;
- ❖ підтримувати спілкування та спільну роботу того, хто навчається, сприяти колективній взаємодії.

Під час ДН широко використовуються різні засоби навчання:

- ❖ навчальні книги, посібники, довідники та дидактичні матеріали на друкованій основі;
- ❖ звукові посібники;
- ❖ аудіовізуальні посібники;
- ❖ електронні навчальні матеріали (електронні посібники);
- ❖ комп'ютерні програми навчального призначення (допоміжні).

У ДН широко використовують як друковані, так і електронні навчальні видання. Під час розроблення дидактичних друкованих та електронних матеріалів для ДН необхідно керуватись такими вимогами:

- ❖ мінімізація звернення того, хто навчається, до допоміжної навчальної інформації;
- ❖ використання модульний підхід під час побудови структури навчального матеріалу;

- ❖ надання детальних інструкцій щодо вивчення матеріалу та організації самостійної роботи;

- ❖ обов'язкова присутність контрольних завдань, тлумачних словників, питань для самоперевірки з відповідями, тренувальні завдання.

Зауважимо, електронні навчальні матеріали мають низку позитивних властивостей, а саме:

- ❖ включають електронний варіант друківаних навчальних матеріалів,
- ❖ компактність зберігання в пам'яті комп'ютера або на зовнішньому носії;
- ❖ оперативне внесення змін;
- ❖ організація непослідовного вивчення матеріалу за допомогою гіперпосилань;
- ❖ використання достатньо широких мультимедійних засобів (аудіо, відео, графіка, анімація);
- ❖ організація інтерактивної взаємодії між тим, хто навчається, та підручником;
- ❖ передача на великі відстані за допомогою засобів телекомунікації.

Сучасні електронні підручники (автоматизовані програми, які навчають) здатні вирішувати такі дидактичні завдання:

- ❖ індивідуалізація та диференціація процесу навчання;
- ❖ візуалізація навчальної інформації;
- ❖ моделювання та імітація процесів та явищ, які вивчаються;
- ❖ здійснення контролю з діагностикою помилок зі зворотним зв'язком;
- ❖ самоконтроль та самокорекція навчальної діяльності;
- ❖ розвиток певного виду мислення (наочно-образного, теоретичного);
- ❖ посилення мотивації навчання (за рахунок образотворчих засобів та ігрових ситуацій).

Дидактичні звукові та аудіовізуальні навчальні матеріали широко використовують не тільки в дистанційному, а й у традиційному навчанні. Вони записуються на аудіо- та відеокасети, лазерні компакт-диски або просто передаються в електронному вигляді по комп'ютерній мережі. Серед засобів доставлення навчальних матеріалів вирізняють пошту (у тому числі кур'єрську), радіо- та телемовлення, мережу. ДН орієнтується насамперед на такі мережеві засоби доставлення, як електронна пошта, протоколи ftp і http.

Згідно з Положенням про дистанційне навчання основними видами занять ДН у вищих навчальних закладах є: самостійне вивчення навчального матеріалу електронного курсу, лекція, консультація, семінар, дискусія, практичне заняття, лабораторне заняття [10].

Самостійне вивчення передбачає використання навчальних матеріалів електронних курсів, які студенти одержують через Інтернет (інтранет, корпоративну мережу) та/або на магнітному носії (CD-ROM).

Вимоги до самостійного вивчення навчального матеріалу конкретної дисципліни визначаються навчальною програмою дисципліни, методичними вказівками, інструкціями і завданнями, що містяться в дистанційному курсі.

Лекція – один із видів навчального заняття у дистанційному навчанні, на якому студенти отримують аудіовізуальну інформацію лекційного матеріалу через засоби телекомунікаційного зв'язку як у синхронному режимі, коли студенти можуть отримувати інформацію від лектора і ставити йому запитання у реальному вимірі часу, так і в асинхронному, коли студенти отримують аудіовізуальний запис лекційного матеріалу.

Консультація – елемент навчального процесу, за яким студенти дистанційно одержують відповіді від викладача на конкретні запитання або пояснення певних теоретичних положень чи аспектів їх практичного застосування.

Семінар – навчальне заняття, заплановане програмою навчання, під час якого відбувається обговорення вивченої теми, до якого студенти готують тези виступів на підставі виконаних завдань.

Дискусія – навчальне заняття, проведення якого визначається викладачем у зв'язку з необхідністю вирішення поточної проблеми, що виникла у студентів під час навчання, шляхом обговорення її студентами з викладачем та між собою.

Семінар і дискусія проводяться дистанційно у синхронному режимі (у реальному часі) з використанням телекомунікаційної мережі.

Практичне заняття – навчальне заняття, під час якого студенти детально розглядають окремі теоретичні положення навчальної дисципліни та формуються вміння і навичок їхнього практичного застосування шляхом індивідуального виконання завдань, сформульованих у дистанційному курсі.

Практичні заняття виконують дистанційно, результати надсилаються викладачеві електронною поштою.

Лабораторне заняття – форма навчального заняття, яке передбачає, що студенти особисто проводять натурні або імітаційні експерименти чи досліди з метою практичного підтвердження окремих теоретичних положень конкретної навчальної дисципліни, набувають практичних навичок роботи з лабораторним устаткуванням, обладнанням, вимірювальною апаратурою, обчислювальною технікою, методикою експериментальних досліджень у конкретній предметній галузі.

Лабораторні заняття залежно від напрямку (спеціальності) підготовки, рівня матеріально-технічної оснащеності реальних лабораторій, можливостей створення і використання віртуальних лабораторій можуть провадитися у такій:

- ❖ очно у спеціально обладнаних навчальних лабораторіях;
- ❖ дистанційно з використанням відповідних моделювальних програм (емуляторів), віртуальних лабораторій;
- ❖ за змішаною формою (частина – за першим, а частин – за другим варіантами).

Перелік дисциплін, за якими не допускається дистанційне виконання лабораторних робіт, визначає вищий навчальний заклад.

Виконання проектних завдань у дистанційному навчанні передбачає розроблення курсових та дипломного проектів (робіт), які виконуються студентами самостійно з наданням можливості консультування з керівниками проектів та консультантами через електронну пошту або очно.

Масове розповсюдження портативних і надійних, дешевих і економічних високопродуктивних пристроїв (нетбуків, комунікаторів, планшетних комп'ютерів тощо), які постійно підключені до Інтернету, підвищує можливість використання такої дистанційної технології, як «вебінари». Невеликий розмір переносних пристроїв, високоякісний екран та низьке енергоспоживання, рукописне та голосове введення/виведення даних, вільне використання графічних, аудіо- та відеоданих поруч із текстовими, постійний доступ до комп'ютерної мережі – все це вкотре змінить традиційний стиль роботи з інформаційними даними, а отже, і з навчальними матеріалами та методами роботи з ними. До цього мають бути готові всі учасники навчального процесу, включаючи його керівників, слухачів та викладачів. Звичайні комп'ютери з інтернет-доступом дають змогу чути і бачити (за наявності камер) співрозмовників, спільно працювати з документами і зберігати запис спілкування.

Вивченню дидактичних аспектів застосування дистанційного навчання у ВНЗ ППО присвячені наукові дослідницькі роботи вчених УМО НАПН України, виконані під керівництвом академіка В. В. Олійника [7]:

- ❖ «Зміст і організація дистанційної післядипломної педагогічної освіти» (2000–2002 рр.). Її результатами стали розроблення та підготовка нормативної та методичної бази дистанційного навчання (Професійна програма дистанційного підвищення кваліфікації державних службовців V–VII категорій посад у системі освіти: завідувачів відділів (управлінь) освіти райдержадміністрацій та міськвиконкомів; Збірник дидактичних тестів для діагностики процесу дистанційного підвищення кваліфікації державних службовців V–VII категорій посад у системі освіти: завідувачів відділів (управлінь) освіти райдержадміністрацій та міськвиконкомів і три навчальних посібника), створення та апробації організаційно-педагогічної моделі впровадження ДН у ППО,

розроблені алгоритм упровадження ДН у ППО і модель використання інформаційних технологій у дистанційній ППО.

- ❖ «Теорія і методика підготовки управлінського та викладацького персоналу в системі дистанційної післядипломної освіти» (2003–2005 рр.). Учені творчого колективу, що працювали над цією темою, вивчили можливі масштаби доцільного застосування ДН у ППО, провели системний аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду підготовки спеціалістів у сфері ДН.

Було обгрунтовано концептуальні засади діяльності управлінських і викладацьких кадрів у дистанційній післядипломній педагогічній освіті й на цій основі розробити номенклатуру спеціалістів дистанційного навчання; розроблено науково обгрунтовані та апробовані рекомендації щодо організації, змісту, методичного та матеріально-технічного забезпечення підготовки підвищення кваліфікації спеціалістів ДН для ППО; розроблено та підготовлено до видання комплектів науково-методичного забезпечення (навчальні плани, програми, методики та ін.) підготовки управлінців та викладачів з ДН для ППО.

- ❖ «Науково-методичні засади підвищення кваліфікації керівних кадрів ПТНЗ у системі дистанційного навчання» (2006–2008 рр.). У результаті теоретичних розробок, їх апробації в реальному навчальному процесі підтверджена доцільність переходу Інституту переважно на очно-дистанційну форму підвищення кваліфікації слухачів (на прикладі категорії «Керівні кадри ПТНЗ»). Зроблено висновок, що подальше удосконалення очно-дистанційної форми підвищення кваліфікації слухачів слід здійснювати за рахунок поліпшення якості методичного та дидактичного забезпечення навчального процесу, створення якісного інформаційно-освітнього середовища Інституту, інтенсивного застосування в навчанні комп'ютерних і інтернет-технологій.

- ❖ «Організація кредитно-модульного навчання за дистанційною формою підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти» (2009–2011 рр.).

У роботі розроблено, описано та апробовано структурно-функціональну модель впровадження ЄКТС (КМСОНП) у підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти за очно-дистанційною формою навчання.

У педагогічному експерименті брали участь 10 навчальних груп (вісім категорій слухачів підвищення кваліфікації). Матеріали з педагогічного експерименту, опубліковані. Різні аспекти напрацювань за темою НДР представлені в 33 публікаціях та в доповідях на 26 науково-практичних конференціях різного рівня. За результатами виконання теми НДР створена теоретична та практична база впровадження ЄКТС (КМСОНП) у підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти, що не має аналогів у післядипломній педагогічній освіті.

Нині творчий колектив учених під керівництвом академіка В. В. Олійника працює над науковою проблемою розроблення та апробування в навчальному процесі науково-методичних основ модернізації освітньої діяльності у вищих навчальних закладах післядипломної педагогічної освіти.

Завдання роботи передбачають:

1) провести системний аналіз стану освітньої діяльності вищих навчальних закладів післядипломної педагогічної освіти, виявити та узагальнити тенденції розвитку, обгрунтувати доцільність та можливість її модернізації;

2) розробити та обгрунтувати структурно-логічну модель модернізації освітньої діяльності вищих навчальних закладів післядипломної педагогічної освіти і алгоритми впровадження в навчальний процес її компонентів;

3) сформулювати та обгрунтувати принципи, форми та методи спільного впровадження в навчальний процес технологій дистанційного навчання і кредитно-модульної системи організації навчального процесу як умов їх модернізації.

З 2009 р. кафедрою дистанційної освіти УМО НАПН України розроблено методику підготовки та проведення занять з навчального модуля «Відкрита освіта та дистанційне

навчання». Відповідно до методики створена Робоча навчальна програма навчального модуля «Відкрита освіта та дистанційне навчання» для всіх категорій слухачів, яка є нормативно-методичним документом кафедри дистанційної освіти [14].

Навчальний модуль «Відкрита освіта та дистанційне навчання», до якого входять два змістових модулі (ЗМ): ЗМ 1 «Дистанційне навчання» та ЗМ 2 «Відкрита освіта».

Мета навчального модуля – ознайомлення слухачів із цілями, завданнями, принципами і документами щодо входження системи освіти України до європейського освітнього простору в умовах партнерства з урахуванням національних особливостей.

Кожний змістовий модуль містить: тематичну дискусію (2 год); практичне заняття (2 год) і самостійну роботу (2 год). Загальний обсяг ЗМ – 6 год.

Порядок вивчення модуля регламентується навчальними планами підвищення кваліфікації конкретних категорій слухачів і може бути:

- ❖ за типової організації навчального процесу – аудиторні заняття за ЗМ1 – на I етапі, за ЗМ2 – на III етапі; самостійна робота – на II етапі;
- ❖ за кредитно-модульної системи організації навчального процесу – аудиторні заняття за ЗМ1 і ЗМ2 – на I етапі, самостійна робота – на II етапі.

Конкретний порядок вивчення модуля на навчальний рік визначає кафедра дистанційної освіти, про що інформує кафедри університету й відділ організації навчального процесу та моніторингу УМО НАПН України.

Вивчення слухачами змісту навчального модуля «Відкрита освіта та дистанційне навчання» сприяє:

- ❖ формуванню позитивного ставлення до ідей, процесів та дій щодо інтеграції системи освіти України в європейський освітній простір;
- ❖ зацікавленості у засвоєнні методик використання у навчанні сучасних педагогічних технологій європейської якості;
- ❖ активному інтересу до можливостей дистанційного навчання, практики використання його технологій тощо.

Характер навчальних цілей модуля зумовлює необхідність постійного коригування змісту відповідно до динаміки змін ситуації та його адаптації до конкретних слухачів, а також потребує якісного методичного забезпечення.

Процес навчання за модулем «Відкрита освіта та дистанційне навчання» ґрунтується на дидактичних принципах, які визначають зміст, організаційні форми і методи навчального процесу. З огляду на наукове розуміння сутності навчання, викладання змісту навчального модуля спирається на такі основоположні дидактичні принципи:

1. Єдності освітньої та розвивальної функції навчання. Передбачає, що навчання спрямоване на досягнення цілей різнобічного розвитку особистості, формування знань, умінь, навичок, якостей, які є основою її професійної діяльності, важливим засобом розширення світогляду, вироблення певних критеріїв оцінки та самооцінки.

2. Науковості змісту і методів навчання. Відображає його зв'язок із сучасним науковим знанням і практикою влаштування відкритого демократичного суспільства; зміст навчання має відповідати сучасному стану науки, визначати оволодіння методами наукового пізнання, передбачає розкриття явищ і фактів про взаємозв'язки та стосунки, використання у процесі навчання інтерактивних методів.

3. Системності та послідовності. Ґрунтується на тому, що викладання і засвоєння знань мають відбуватися у логічній послідовності, за системою, яка забезпечує збереження наступності змістової і процесуальної сторін навчання, закріплення знань, умінь, навичок, особистісних якостей слухача, їх послідовний розвиток і удосконалення. Кожна форма навчального заняття за цим принципом є логічним продовженням попереднього як за змістом навчального матеріалу, так і за характером, способами пізнавальної діяльності.

4. Міцності знань. Визначає ґрунтовність засвоєння знань, умінь і навичок, стійке закріплення набутого у пам'яті, вільне відтворення та застосування його на практиці; у процесі всього навчання інтереси слухачів спрямовуються на формування позитивного ставлення до того, що вивчається (обговорюється); засвоєння змісту організоване так, щоб слухачі брали в ньому найактивнішу участь, на достатній кількості завдань, на яскравих і професійно спрямованих прикладах, на наочному матеріалі.

5. Доступності. Визначає врахування особливостей кожної категорії слухачів, пов'язаний із необхідністю добору таких методів і засобів навчання, які б сприяли оптимальному засвоєнню слухачем змісту навчальної програми підвищення кваліфікації відповідно до їх професійних та особистісних якостей. Реалізація цього принципу вимагає додержання таких правил: переходити від легкого до складнішого, від відомого до невідомого, до нового; враховувати різницю у рівнях обізнаності та підготовленості до сприйняття навчального матеріалу окремих слухачів.

6. Свідомості й активності слухачів. Ґрунтується на тому, що слухач визначається як суб'єкт навчального процесу. Слухачі мають усвідомлювати цілі учіння, планувати й організовувати свою роботу, усвідомлювати особистісну значущість її результатів. Організація навчального процесу має спонукати слухачів до активної, свідомої та цілеспрямованої діяльності.

7. Наочності. Означає, що ефективність навчання залежить від доцільного залучення органів чуття людини до сприйняття, осмислення та практичного застосування навчального матеріалу. Цей принцип передбачає застосування різноманітних наочних засобів, наприклад: експериментальних (досліди, експерименти), образотворчих (фотографії, малюнки), телекомунікаційних, символічних і графічних (графіки, схеми), внутрішніх (образи, які створюються мовленням викладача). Підкреслюючи значення наочності в навчанні, слід зауважити, що водночас у слухачів треба розвивати не тільки наочно-образне, а й абстрактно-логічне мислення.

8. Поєднання різних методів і засобів навчання залежно від завдань і змісту навчання. У процесі навчання застосовуються різні методи – словесні, наочні й практичні, репродуктивні й пошукові, методи стимулювання й мотивації навчальної діяльності та контролю; використовується широке коло різних засобів навчання. Завдання кожного викладача полягає в тому, щоб обрати найкраще поєднання методів і засобів навчання. Це потребує від достатньої обізнаності у можливостях різних методів і засобів навчання, що забезпечує вибір найраціональніших їх поєднань у відповідних умовах.

9. Поєднання різних форм організації навчання залежно від поставлених завдань, змісту і методів навчання. У сучасній дидактиці форми організації навчання найчастіше поділяють на аудиторні й позааудиторні (практикуми, виїзні заняття, заліки тощо). Під час організації навчальних занять у системі підвищення кваліфікації превалюють групові та індивідуальні форми роботи. Організація індивідуальних форм роботи потребує від викладача значної інтенсифікації своєї діяльності, й тому необхідно обов'язково поєднувати цю форму роботи з іншими, на що й орієнтує розглядуваний принцип навчання.

10. Зв'язку навчання з практикою. Відображає необхідність підготовки слухачів до застосування набутих знань у вирішенні практичних завдань професійної діяльності. З цією метою використовують аналіз ситуацій і прикладів із реального життя, ознайомлення з виробництвом, суспільними інститутами, освітньою, науковою, навчально-виховною, фінансово-економічною діяльністю навчальних закладів вітчизняної системи освіти.

11. Індивідуалізації. Спрямований на врахування індивідуальних особливостей і створення умов для розвитку кожного слухача. Індивідуалізація навчання – необхідна умова ефективності педагогічного процесу, оскільки будь-який навчальний вплив здійснюється через індивідуальні особливості конкретної особистості.

Таким чином, в УМО НАПН України, починаючи з 2000 р., створена, апробована та адаптована до системи ППО теорія і практика запровадження ДН у підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти. На підставі предметного аналізу чотирьох науково-дослідних робіт, закріплених результатів на міжнародних, всеукраїнських наукових конференціях, круглих столах, методологічних семінарах, створення наукової школи В. В. Олійника (1999 р.) можна зробити висновок, що в УМО НАПН України науково розроблені основи дидактики ДН в ППО.

4.3. Застосування технологій дистанційного навчання в підвищенні кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти

Сучасний економічний стан України, ситуація на ринку праці зумовлюють зростання значущості післядипломної освіти. Згідно з вітчизняним законодавством, післядипломна освіта створює умови для неперервності та послідовності освіти громадян, підвищення кваліфікації або здобуття нової спеціальності. Основними завданнями післядипломної освіти на сучасному етапі є: забезпечення її реальної неперервності, відкритості (доступності), розмаїття освітніх послуг високої якості.

Протягом десятиріч післядипломна освіта формувалась як система закритого типу, самодостатня, її основними функціями були обслуговування та супровід рішень центру. Місія післядипломної педагогічної освіти сьогодні полягає в забезпеченні нової якості педагогічних і керівних кадрів освіти, здатних ефективно здійснювати професійну діяльність в ситуації нестабільності, невизначеності й постійних змін, шляхом створення умов їх неперервного особистісного й професійного розвитку впродовж усього життя та удосконалення (інноваційні перетворення) всіх елементів системи ППО, а також освітньої галузі загалом, відповідно до умов [8].

У теперішній системі ППО центром науково-методичної, навчальної та науково-дослідної роботи з підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів є Університет менеджменту освіти НАПН України. Разом з мережею обласних інститутів ППО його можна розглядати як систему розподільного типу. У такій системі стратегія, а інколи й тактика розвитку насамперед визначається її центром. 2000–2010 рр. і початок нового десятиріччя відзначилися поетапним становленням та розвитком ППО, що базувалося на широкому запровадженні інформаційно-комунікаційних технологій, проведенні низки наукових досліджень [8].

Внаслідок реалізації зазначених тем науково обґрунтовано доцільність і можливість переходу підвищення кваліфікації на дистанційне навчання; безпосередньо розроблено, апробовано та рекомендовано до запровадження очно-дистанційну форму навчання, яка органічно поєднує переваги очного й дистанційного навчання та забезпечує мінімальний відрив слухачів від професійної діяльності. У 2010 р. експериментально перевірено, узагальнено і запропоновано запровадження в систему післядипломної педагогічної освіти кредитно-модульну систему організації навчального процесу за очно-дистанційною формою навчання.

Головним підрозділом в Університеті менеджменту освіти з питань дистанційного навчання є кафедра дистанційної освіти (далі – кафедра ДО) – провідний науковий, науково-методичний центр з проблем дистанційного навчання в ППО. На її базі функціонує авторська школа, науковим керівником якої є В. В. Олійник, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України [14].

В УМО НАПН України діє 10 наукових шкіл. Серед них на особливу увагу заслуговує створена в 1999 р. *наукова школа «Становлення, функціонування та розвиток системи*

післядипломної педагогічної системи України» доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена НАПН України, дійсного члена Міжнародної слов'янської академії освіти ім. Я. А. Коменського, заслуженого працівника освіти України, ректора УМО НАПН України **Віктора Васильовича Олійника**. Наукова школа академіка В. В. Олійника – колектив учених педагогів і практиків, які здійснюють дослідження у сфері модернізації освітньої діяльності системи ППО [7].

Сферою наукових досліджень школи є післядипломна педагогічна освіта. Проблемою досліджень – тенденції реформаційних змін у системі післядипломної педагогічної освіти. Головна мета досліджень наукової школи В. В. Олійника – модернізація освітньої діяльності в післядипломній педагогічній освіті на основі сучасних підходів і технологій. В. В. Олійник є автором близька 300 наукових праць, серед яких монографії, навчальні посібники, науково-методичні комплекси, рекомендації та статті.

У когорті учнів В. В. Олійника є вчені, які успішно захистили кандидатські дисертації:

1. О. Л. Ануфрієва, «Оцінка якості початкової освіти на основі кваліметричного підходу», 2000.

2. М. О. Кириченко, «Управління загальноосвітнім навчальним закладом (методологічний аспект)», 2001.

3. А. М. Зубко, «Організаційно-педагогічні умови удосконалення навчального процесу в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів», 2002.

4. С. І. Синенко, «Розвиток післядипломної педагогічної освіти в країнах Західної Європи (Англії, Франції, Німеччині)», 2002.

5. Л. М. Капченко, «Моделювання організаційно-педагогічної діяльності в системі управління професійно-технічними навчальними закладами», 2002.

6. Є. М. Бачинська, «Організаційно-методичні засади підготовки вчителів до класного керівництва в системі підвищення кваліфікації», 2004.

7. О. М. Самойленко, «Організаційно-методичні засади розвитку фахової компетентності викладачів інформатики вищих навчальних закладів за дистанційною формою підвищення кваліфікації», 2007.

8. Б. М. Качур, «Організаційно-педагогічні умови управління науково-методичною роботою з учителями в регіоні», 2009.

Цю школу утворюють сьогодні: С. В. Антошук, І. В. Бацуровська, О. В. Гедиш, В. О. Гравіт, Л. В. Калачова, А. Л. Кліменко, Л. Л. Ляхоцька, С. А. Пойда, Н. С. Ручинська. О. М. Самойленко.

Л. Л. Ляхоцька досліджує проблему теоретико-методологічних засад дистанційного навчання в підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти, теорію та практику дистанційного навчання в системі підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти.

О. М. Самойленко вивчає теоретичні й методичні засади підготовки бакалаврів-учителів математики за дистанційною формою навчання.

С. В. Антошук, В. О. Гравіт, А. Л. Кліменко продовжують дослідження з проблем: організаційно-педагогічні засади підвищення кваліфікації педагогічних працівників за дистанційною формою навчання, організаційно-педагогічні основи переходу на кредитно-модульну систему організації навчального процесу в системі підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти за дистанційною формою навчання та науково-методичні засади діагностики якості підвищення кваліфікації педагогічних працівників за дистанційною формою навчання.

О. В. Гедиш проводить дослідження в галузі підвищення професійної компетентності майстрів виробничого навчання ПТНЗ за дистанційною формою навчання. С. А. Пойда вивчає проблему організаційно-методичних засад підвищення кваліфікації вчителів ін-

форматики середніх загальноосвітніх шкіл за дистанційною формою навчання. Л. В. Калачова досліджує підготовку викладачів інститутів післядипломної педагогічної освіти до створення та застосування мультимедійних засобів навчання. І. В. Бацуровська проводить дослідження з проблеми застосування технології дистанційною навчання у фаховій підготовці майбутніх інженерів аграрних університетів. Н. С. Ручинська досліджує формування готовності викладачів закладів післядипломної педагогічної освіти до використання технологій дистанційного навчання.

Результати наукових досліджень членів школи висвітлені в монографіях, посібниках, навчально-методичних комплексах, методичних рекомендаціях, багатьох статтях, надрукованих не тільки у провідних вітчизняних періодичних виданнях, а й за кордоном (Російська Федерація, Білорусь, Болгарія, Польща, Швейцарія, Азербайджан, Казахстан). Більшість надрукованих праць викладено в Інтернеті у безкоштовному доступі (www.dl.cipre.edu.ua; www.umo.edu.ua).

Члени школи щорічно беруть участь, проводять та організують міжнародні, всеукраїнські, міжрегіональні та регіональні наукові, науково-практичні конференції, а також інтернет-конференції (вебінари), форуми, симпозиуми, фестивалі науки, методологічні семінари тощо, є членами спеціалізованих вчених рад, редколегій періодичних та наукових видань, керують підготовкою аспірантів, докторантів, здобувачів, викладають у вищих навчальних закладах IV рівня акредитації, надають консультативну допомогу вищим навчальним закладам та закладам післядипломної педагогічної освіти, проводять експериментальну роботу. Керівник наукової школи академік В. В. Олійник очолює Науково-методичну раду з післядипломної освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, є членом Бюро відділення професійної освіти і освіти дорослих Національної академії педагогічних наук України.

Під науковим керівництвом В. В. Олійника творчий колектив упродовж 13 років працював над науково-дослідними роботами (див. підрозділ 4.2). Вирішено низку теоретичних, методичних і практичних аспектів запровадження ДН і КМСОНП у підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти, а саме:

- ❖ науково обгрунтовано доцільність і можливість застосування ДН і КМСОНП у післядипломній педагогічній освіті;
- ❖ розроблено теоретичну модель упровадження ДН у підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти, досліджено варіанти та алгоритми її практичного застосування;
- ❖ створено нормативне та методичне забезпечення ДН, сформовано його інформаційно-освітнє веб-середовище та ресурсну базу на електронних носіях;
- ❖ виконано дослідження щодо розроблення теоретичних і практичних основ упровадження КМСОНП у післядипломну педагогічну освіту, створено підґрунтя та передумови для продовження робіт за темою та забезпечення в 2013 р. повного переходу навчальних інститутів УМО НАПН України на кредитно-модульну систему організації навчального процесу.

Колективом наукової школи за безпосередньою участю В. В. Олійника створено й апробовано основи теорії та практики дистанційного навчання в післядипломній педагогічній освіті, а саме:

- ❖ науково обгрунтовано перехід у 2005 р. ЦППО, а в подальшому УМО НАПН України, на підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти за змішаною (очно-дистанційною формою) технологією навчання;
- ❖ упроваджено дистанційну, очно-дистанційну форми навчання в практичну діяльність вищих навчальних закладів ППО;
- ❖ означено шляхи подальших досліджень у сфері теорії та практики ДН на основі сучасних педагогічних і інформаційних технологій.

З 2011 р. діє лабораторія методики та технологій дистанційного навчання. Основними завданнями лабораторії є:

- ❖ визначення системного, прикладного і технічного забезпечення, на яких базуватимуться розроблення та впровадження дистанційної освіти на кафедрі ДО;

- ❖ участь у розробленні викладачами кафедри ДО дидактичного та методичного забезпечення електронних навчально-методичних матеріалів, створених за технологіями дистанційного навчання;
- ❖ здійснення діяльності педагогічних кадрів у процесі підвищення кваліфікації з використанням технологій дистанційного навчання;
- ❖ проведення консультацій для викладачів-тьюторів, кураторів-тьюторів із проблем впровадження дистанційного навчання в післядипломну педагогічну освіту;
- ❖ апробація та впровадження технологій дистанційного навчання в процес підвищення кваліфікації педагогічних кадрів;
- ❖ забезпечення співпраці у сфері дистанційного навчання з іншими організаціями;
- ❖ організація та регулярне проведення на кафедрі ДО вебінарів «Дистанційні технології навчання» та «Методика використання аудіовізуальних засобів навчання» за участю провідних учених, аспірантів і розробників електронних навчально-методичних матеріалів за технологією дистанційного навчання.

За ініціативою кафедри укладені договори про творчу співпрацю у сфері ДН між Університетом менеджменту освіти та 24 інститутами ППО, кафедрою систем відкритої освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського, Інститутом телекомунікацій і глобального інформаційного простору НАН України тощо, кафедрою енергетики аграрного виробництва факультету механізації сільського господарства Миколаївського державного аграрного університету. Згідно з концепцією розвитку наукової діяльності кафедри ДО її співробітники проводять наукові дослідження за темою: «Розробка організації, методів, засобів впровадження принципів відкритої освіти в систему післядипломної педагогічної освіти».

Науковцями кафедри досліджено стан у системі ППО, створено навчальну, наукової, науково-методичну базу ДН. Основні результати роботи ВНЗ ППО з питань впровадження ДН у підвищення кваліфікації педагогічних кадрів на кінець 2011 р. такі:

- ❖ кількість інститутів ППО, що мають власні веб-сайти – 26;
- ❖ штатні структури дистанційного навчання (центри, лабораторії тощо) мають 26 інститутів;
- ❖ підвищення кваліфікації педагогічних працівників із використання технологій ДН ведеться у всіх 26 ВНЗ ППО.

У табл. 4.2 показано розподіл між обласними інститутами ППО категорій слухачів, що навчаються за дистанційною формою навчання, у табл. 4.3 наведено варіанти структури підвищення кваліфікації педагогічних працівників обласних ВНЗ ППО за дистанційною або змішаною формою навчання.

Таблиця 4.2

Розподіл між обласними інститутами ппо категорій слухачів, які навчаються за дистанційною формою навчання (2011 р.)

№ з/п	Категорії слухачів	Обласні інститути післядипломної педагогічної освіти
1	Державні службовці (начальники та заступники начальників управлінь освіти, спеціалісти управлінь та відділів освіти тощо)	ЦППО, Севастопольський
2	Керівні та педагогічні кадри освіти (керівники, директори ЗНЗ та ПТНЗ, заступники директорів, завідувачі ДНЗ, вихователі ДНЗ та ГПД, вчителі початкових класів та предметники, керівники гуртків, педагоги-організатори, соціальні педагоги, практичні психологи ДНЗ та ЗНЗ, логопеди та ін.)	ІВО, Волинський, Житомирський, Закарпатський, Івано-Франківський, Севастопольський, Кіровоградський, Кримський, Київський, Луганський, Миколаївський, Рівненський, Сумський, Харківський, Хмельницький, Черкаський, Чернівецький, Львівський, Донецький, Полтавський

3	Працівники методичних служб (завідувачі та методисти районних (міських) методичних кабінетів тощо)	ЦППО, ІВО, Івано-Франківський, Кримський, Миколаївський, Черкаський, Чернівецький, Донецький
4	Працівники психологічних служб (завідувачі та практичні психологи районних (міських) ПМП консультацій тощо)	ЦППО

Таблиця 4.3

Варіанти структури підвищення кваліфікації педагогічних працівників обласних ВНЗ ППО за дистанційною або змішаною формою навчання

Варіант структури	Загальна тривалість ПК (в тижнях)	У тому числі за етапами			Інститут ППО
		I очна	II дистанційна	III очна	
1	25	3 дні	6 міс.	3 дні	Вінницький
2	16	–	4 міс.	–	Волинський
1	17,5	5 днів	4 міс.	5 днів	
2	24	–	6 міс.	–	Житомирський
2	12	–	3 міс.	–	Закарпаття
1	17	3 дні	4 міс.	3 дні	Запорізький
3	24	1 день	≈ 6 міс.	1 день	Ів.-Франківський
1	23	3 дні	22 тиж.	3 дні	Кримський
1	24	1 день	6 міс.	1–2 дні	Київський
2	12	1 день	12 тиж.	1 день	Полтавський
1	14	1 тиж.	12 тиж.	1 тиж.	

Досвід досліджень науковцями Університету менеджменту освіти НАПН України під керівництвом академіка В. В. Олійника свідчить, що запровадження технологій ДН у підвищенні кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти у ВНЗ ППО здатне забезпечити високий рівень професійної компетентності слухачів, оскільки більше часу в навчанні приділено керованій самостійній роботі. Організація навчального процесу підвищення кваліфікації за ДН спрямована на особистісно зорієнтоване навчання слухачів.

Таким чином, у слухачів:

- ❖ забезпечується реальна, а не декларована неперервність навчання;
- ❖ з'являється можливість у міжкурсовий період задовольняти інтереси та запити тьюторів у змістовій інформації (блоки, модулі на веб-сайтах) та оперативно інформувати їх про нові розробки і передовий фаховий досвід;
- ❖ посилюється особиста орієнтація у навчальному процесі за рахунок більшої індивідуалізації традиційного навчання на основі ширшого застосування індивідуальних планів та графіків підвищення кваліфікації, які враховують рівень підготовки слухача;
- ❖ активізується процес комп'ютеризації та інформатизації традиційного навчання, підвищується рівень та якість наочності лекцій, семінарів, практичних занять завдяки введенню в них елементів аудіовізуальних засобів навчання;
- ❖ посилюється творча складова традиційного навчання через використання слухачами телекомунікаційних мереж, у тому числі Інтернету, для пошуку та добору професійної інформації, її аналізу та зіставлення, можливості розміщення на веб-сайтах власних розробок і т. ін.;
- ❖ на основі систематизованої післядипломної освіти стають тіснішими інтернет-зв'язки між університетськими структурами післядипломної освіти та колишніми слухачами курсів підвищення

кваліфікації, забезпечується оперативний зворотний зв'язок, з'являються реальні можливості контролю за роботою аспірантів та здобувачів, надання їм кваліфікованої допомоги;

- ❖ за допомогою використання модульних підходів підвищується якість планування та організації навчального процесу, результативність засвоєння слухачами навчального матеріалу;
- ❖ з'являється зацікавленість науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів у застосуванні елементів дистанційного навчання та телекомунікаційних мереж у традиційному навчанні.

Демократизм Болонської системи організації навчального процесу дає великі можливості персоніфікованого підходу до трансформації методики навчання. Організаційною формою Болонського процесу є кредитно-модульна система, успішне впровадження якої залежить від обраних методів навчання та інтеграції з сучасними технологіями.

Усі ці зміни сприяють адаптації дистанційного навчання у сучасній освіті, перед якою суспільство ставить нові завдання. Серед технологій дистанційного навчання під час підвищення кваліфікації більшої активності набуває змішане навчання (*blended learning*), здатне забезпечити високу якість освіти, створення відкритих навчальних ресурсів, які можуть використовувати й викладачі, і слухачі.

Структура і зміст дистанційного підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів, які навчаються за кредитно-модульною системою організації навчального процесу, забезпечують можливість індивідуального підходу до слухачів залежно від їх початкової підготовки, особистих запитів і вимог кваліфікаційної характеристики.

Така модель (210 год / 7 кредитів) включає три етапи: I етап – організаційно-настановна сесія, очно, один тиждень (54 год / 1,8 кредиту); II етап – керована самостійна робота слухачів, дистанційно, 5,5 міс. (102 год / 3,4 кредиту) з розрахунку 6–8 год на тиждень; III етап – залікова сесія, очно, один тиждень (54 год / 1,8 кредиту) [8].

З 2005 р. відбулися суттєві зміни у розвитку інформаційно-комунікаційних технологій: з'явився соціальний сервіс, який отримав назву «веб 2.0», розширюється використання відкритих навчальних ресурсів та програмного забезпечення. У свою чергу, це зумовило якісні зміни у педагогічних підходах і появу терміна «мережева педагогіка» або «педагогіка 2.0». Інтернет перестає бути каналом, що дає змогу одержати доступ до окремого ресурсу, сьогодні він сама стає ресурсом. Це допомагає вирішувати нові педагогічні завдання, реалізовувати навчальну діяльність, яка не мислиться і не реалізується поза мережею.

Викладачами кафедри ДО розпочато педагогічний експеримент щодо використання сучасних електронних засобів навчання, інформаційних ресурсів та впровадження технологій веб 2,0 («вебінари») як у навчальний процес підвищення кваліфікації слухачів, так і в організацію наукових конференцій і методологічних семінарів. Для системи ППО підготовлено навчальний посібник «Використання вебінарів у післядипломній освіті» (автор – О.М. Самойленко).

З 2001 р. в Університеті розпочато курсову підготовку фахівців з ДН, а саме: організаторів (менеджерів), завідувачів (методистів) центрів (кабінетів, лабораторій) ДН закладів ППО; методистів-організаторів ДН закладів ППО, професійно-технічних навчальних закладів; викладачів-тьюторів ДН закладів ППО; кураторів-тьюторів навчальних груп (методисти) закладів ППО; викладачів-тьюторів ДН ВНЗ I–II рівнів акредитації; викладачів-тьюторів ДН ВНЗ III–IV рівнів акредитації

Для слухачів та викладачів Університету професорсько-викладацьким складом кафедри ДО розроблено робочу програму та методику проведення занять навчального модуля «Відкрита освіта та дистанційне навчання» [4]. З метою консультаційної допомоги для кураторів-тьюторів навчальних груп Університету створено відкрите навчальне середовище «Працюємо над технологією роботи у віртуальному середовищі ДН» (<http://dn.mdu.net.ua/umo/p10>).

На 2012 р. в УМО діє 70 віртуальних навчальних середовищ (далі ВНС), з них у 45 ВНС навчаються слухачі курсів підвищення кваліфікації на дистанційному етапі. Універ-

ситет має вісім сайтів: <http://ivo.umo.edu.ua> (Інститут відкритої освіти), <http://cipro.umo.edu.ua> (Центральний інститут післядипломної педагогічної освіти), <http://dl.cippe.edu.ua> (Дистанційне навчання в УМО), <http://mp2.umo.edu.ua/> (Інститут менеджменту і психології), <http://ipo.dn.ua/ipo/index.php> (Інститут післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників. м. Донецьк), <http://www.aspirant.ho.ua> (Аспірантура УМО НАПН України), <http://tme.umo.edu.ua> (електронне наукове фахове видання «Теорія та методика управління освітою»), www.gipro.net.ua (Міжнародна науково-методична конференція «Теорія і практика дистанційного навчання післядипломної освіти»).

Таким чином, швидкі темпи інформатизації освіти визначають нові завдання розвитку дистанційного навчання в УМО:

- ❖ створення портала УМО;
- ❖ підвищення кваліфікації викладачів Університету з педагогічних технологій дистанційного навчання;
- ❖ підготовку студентів та слухачів до використання інформаційних технологій;
- ❖ модернізацію єдиного освітнього інформаційного простору Університету;
- ❖ розроблення електронних навчальних курсів для підтримки навчального процесу;
- ❖ підготовку молодих викладачів до проведення педагогічного процесу з використанням дистанційних технологій;
- ❖ впровадження дистанційних технологій у заочну форму навчання;
- ❖ впровадження інноваційних технологій дистанційного навчання у підвищення кваліфікації слухачів;
- ❖ створення на базі УМО Єдиного центру е-навчання ВНЗ ППО;
- ❖ збільшення технопарку Університету.

Стратегія подальшого розвитку дистанційного навчання в УМО НАПН України спрямовуватиметься на закріплення досягнутих позицій, а також продовження логічного руху Університету в загальноєвропейський, світовий науковий і освітній простір.

У зв'язку з викладеним основними напрямками оптимізації процесу інформатизації ППО, на нашу думку, є:

- ❖ створення оптимальних умов для задоволення інформаційних потреб слухачів ВНЗ ППО;
- ❖ розвиток інформаційних мереж, що використовуються в ППО;
- ❖ забезпечення належної матеріально-технічної бази;
- ❖ підготовка управлінських і педагогічних кадрів до користування засобами отримання інформації.

Напрями оптимізації процесу інформатизації ППО мають базуватися на необхідності надання в процесі підвищення фахового рівня спеціалістів оптимальних можливостей для здобуття якісної неперервної освіти, диференціації та індивідуалізації підготовки. По-новому варто розглянути зміст і форми навчального процесу, і вже найближчим часом зробити вагомі кроки у реалізації спільної діяльності закладів ППО та Університету, а саме:

- ❖ формування міжвузівських основних і додаткових освітніх програм ППО;
- ❖ організація інноваційної школи педагогічної майстерності, підвищення кваліфікації та професійної перепідготовки професорсько-викладацького складу, включаючи стажування у кращих ВНЗ ППО – членах консорціуму та наших партнерів з близького зарубіжжя – Росії, Білорусі та Казахстану;
- ❖ розроблення міжвузівської програми практичної підготовки слухачів курсів, включаючи проектне навчання;
- ❖ створення єдиної бази оцінних засобів (комп'ютерних тестів) для проміжної та підсумкової оцінки знань слухачів;
- ❖ забезпечення доступу до єдиної електронної бібліотеки тощо.

Головною метою спільної діяльності є сприяння підвищенню професійної компетентності керівних і педагогічних кадрів освіти, засвоєння педагогами технологій мережевої взаємодії та роботи з електронними освітніми ресурсами.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Дайте визначення терміна «інформаційне суспільство».
2. Поясніть суть понять «дистанційна освіта», «дистанційне навчання».
3. Назвіть принципи дистанційного навчання та його основні технології.
4. Обґрунтуйте головні чинники оптимізації освіти у світлі входження України в європейське інформаційне й освітнє середовище.
5. Назвіть дидактичні властивості комп'ютерних технологій та Інтернету.
6. Дайте характеристику програмно-технічних засобів навчання.
7. Розкрийте види навчальних занять за умови використання ДН у вищих навчальних закладах.
8. У чому особливість проведення «вебінарів»?
9. Визначте основні стратегічні напрями наукових досліджень з ДН у системі ППО.
10. У чому полягає оптимізація процесу інформатизації ППО?

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМООСВІТИ

1. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : монографія / В. Ю. Биков. – К.: Атіка, 2008. – 250 с.: іл.
2. Дистанційне навчання в УМО : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dl.cippe.edu.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=56&Itemid=107
3. Дистанційне навчання в УМО : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dl.cippe.edu.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=56&Itemid=107
4. Международная академия открытого образования : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.maoo.ru>
5. Морзе Н. В. Роль педагогічних університетів у здійсненні завдань державної програми 100 % / Н. В. Морзе [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vnz2011.iteach.com.ua/prezentatsiji>
6. Нанаєва Т. В. Информационное общество: Современные подходы к обучению / Т. В. Нанаєва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vnz2011.iteach.com.ua/prezentatsiji>
7. Наукова школа В. В. Олійника [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://umo.edu.ua/naukova-dyalnst-umo>
8. Олійник В. В. Безперервний професійний розвиток педагога в умовах реалізації національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки: [Електронний ресурс] / В. В. Олійник – Режим доступу: <http://www.roippo.rivne.com>
9. Методика підготовки і проведення занять з навчального модуля «Відкрита освіта та дистанційне навчання» : метод. посіб. / В. В. Олійник, В. О. Гравіт, Л. Л. Ляхощка та ін. – К. : УМО НАПН України, 2010. – 280 с.
10. Олійник В. В. Теоретичні та методичні засади розвитку системи підвищення кваліфікації працівників профтехосвіти на основі дистанційних технологій : навч. посіб. / В. В. Олійник НАПН України, Ун-т менедж. освіти. – К., 2010. – 268 с.
11. Освіта в інноваційному поступі суспільства : доп. на підсумковій колегії Міністерства освіти і науки України 17 серпня 2006 р. // Освіта України. – 2006. – № 60-61 – С. 1–21
12. Положення про лабораторію методики і технологій дистанційного навчання в УМО НАПН України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
13. Российский портал открытого образования: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.openet.ru>
14. Дистанційне навчання в УМО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dl.cippe.edu.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=50&Itemid=99
15. Олійник В. В. Дистанційне навчання в післядипломній освіті. / В. В. Олійник // Сучасний стан і світові тенденції розвитку дистанційної освіти (Інформаційно-аналітичні матеріали) ; за заг. ред. П. М. Таланчука / В. В. Олійник, В. О. Гравіт, Л. Л. Ляхощка. – К. : ун-т «Україна», 2010. – 470 с.
16. Б. Шуневич. Обґрунтування наукової термінології з дистанційного навчання І. Б. Шуневич [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lp.edu.ua/tc.terminology/TK_Wisnyk490/TK_wisnyk490_shunewych.htm

ПОЛОЖЕННЯ
ПРО ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КРЕДИТНО-
ТРАНСФЕРНОЇ СИСТЕМИ У ВИЩІ НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

*Схвалено вченою радою УМО НАПН України,
(протокол № 10 від «20» грудня 2011 р.)*

Рецензенти:

Г. А. Дмитренко, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки та управління персоналом ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України;

О. М. Спірін, доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з наукової роботи Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України.

Олійник В. В.

Положення визначає нормативні, організаційні та методичні засади запровадження Європейської кредитно-трансферної системи у вищі навчальні заклади післядипломної педагогічної освіти.

Описані основи підвищення кваліфікації за Європейською кредитно – трансферною системою, планування та організації навчального процесу.

Для керівників і викладачів вищих навчальних закладів післядипломної педагогічної освіти, слухачів і аспірантів.

© В. В. Олійник, В. О. Гравіт, Л. Л. Ляхоцька,
С. Ю. Хасіневич, О. М. Самойленко, С. В. Антошук,
А. Л. Кліменко, Т. І. Сябрук, 2011.
© УМО НАПН України, 2011

ВСТУП

Обов'язковою умовою входження освіти України до європейського освітнього простору є модернізація вітчизняної вищої освіти на засадах Європейської кредитно-трансферної системи (далі – ЄКТС). Для перевірки доцільності й можливості запровадження ЄКТС в освітню діяльність вищих навчальних закладів, під керівництвом Міністерства освіти і науки України (далі – МОНУ), було проведено широкомасштабний (більш ніж 100 ВНЗ) педагогічний експеримент (2004–2008 рр.), який дав позитивні результати (рішення Колегії МОНУ, Протокол № 4/1-4 від 02.04.2009).

Наказом МОНУ від 10.10.2009 № 943, з метою забезпечення якості вищої освіти, запровадження стандартів, рекомендацій і основних інструментів Європейського простору вищої освіти після 2010 р., у вищі навчальні заклади України, починаючи з 2009/2010 навчального року, запроваджено ЄКТС та її ключові документи.

Вищі навчальні заклади післядипломної педагогічної освіти в цьому педагогічному експерименті участі не брали. Тому неправомірним є механічне перенесення результатів, висновків і рекомендацій педагогічного експерименту у вищій освіті на післядипломну освіту.

Для наукового обґрунтування доцільності й можливості запровадження ЄКТС у вищі навчальні післядипломної педагогічної освіти (далі – ВНЗ ППО), розробки відповідних організаційно-педагогічних умов і технологій в ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» (далі – УМО) в січні 2009 року, на замовлення НАПН України, було відкрито держбюджетну науково-дослідну роботу за темою «Організація кредитно-модульного навчання за дистанційною формою підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти» (0109U002231), розраховану на три роки (2009–2011 рр.).

Дослідження, проведені в межах цієї НДР, підтвердили доцільність і можливість запровадження ЄКТС у ВНЗ ППО. Результати цих досліджень покладені в основу перегляду існуючих та розробки нових практичних освітніх механізмів і технологій.

Положення про запровадження Європейської кредитно-трансферної системи у вищі навчальні заклади післядипломної педагогічної освіти (далі – Положення) розроблено в УМО НАПН України, ґрунтується на діючому законодавстві України в галузі освіти, нормативних актах МОНмолодьспорту України, результатах держбюджетної НДР (0109U002231), досвіді провідних вітчизняних і закордонних вишів та ін.

1. ОСНОВНІ ТЕРМІНИ, ПОНЯТТЯ ТА ЇХ ВИЗНАЧЕННЯ

У Положенні використано терміни, які подані у Законах України « Про вищу освіту» від 17.01.2002 № 2984-III та « Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 № 40-V, Державному класифікаторі професій ДК 003-95, Державному класифікаторі видів економічної діяльності ДК 009-96, Комплексі нормативних документів для розробки складових системи стандартів вищої освіти (додаток № 1 до наказу Міністерства освіти і науки України від 31.07.1998 № 285 зі змінами та доповненнями, введеними розпорядженням Міністерства освіти і науки України від 05.03.2001 № 28-р), Довіднику користувача європейською кредитно-трансферною системою, затвердженою європейською Комісією 6 лютого 2009 р., листі МОНУ від 26.02.2010 № 1/9-119, а саме:

- ❖ **Європейська кредитно-трансферна система (ЄКТС)** – системний спосіб опису освітніх програм шляхом присвоєння кредитних одиниць її компонентам (дисциплінам, курсам, модулям та ін.).
- ❖ **Інформаційний пакет** – документ ЄКТС, який містить загальну інформацію про університет (інститут, факультет), назву напрямів, спеціальностей; спеціалізації; структурно-логічні схеми навчальних дисциплін, анотації методик та технологій навчання тощо. Призначений для інформування студентів/слухачів, викладачів та партнерів.
- ❖ **Кредитно-модульна система організації навчального процесу** (далі – *КМПСОНП*) – модель організації навчального процесу, яка ґрунтується на поєднанні модульних технологій навчання та залікових освітніх одиниць.
- ❖ **Кредит** – умовна одиниця виміру трудомісткості (навчального навантаження) слухача.
- ❖ **Заліковий кредит** – одиниця виміру навчального навантаження, необхідного для засвоєння змістових модулів або блоку змістових модулів.
- ❖ **Модуль** – задокументована завершена частина навчальної дисципліни, практики тощо, який реалізується відповідними формами навчального процесу.
- ❖ **Змістовий модуль** – логічно завершена частина навчального матеріалу (розділ навчальної програми), окремого модуля, що передбачає опанування певних знань та вмінь.
- ❖ **Модульний контроль** – вид педагогічного контролю, призначеного для оцінювання навчальних досягнень слухача з конкретного модуля або блоку модулів.
- ❖ **Результати навчання** – опис того, що слухач має знати, розуміти чи вміти після успішного закінчення процесу навчання.
- ❖ **Трансфер кредитів** – «перенесення кредитів» у розумінні визнання вищим навчальним закладом країни (чи іншої країни) кредитів і відповідних результатів навчання, одна з умов академічної мобільності слухачів.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЄКТС

Метою впровадження ЄКТС у ВНЗ ППО є перехід на якісно новий рівень підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти на основі модернізації освітньої діяльності, широкого застосування в навчанні сучасних інформаційних, комп'ютерних та інтернет-технологій.

Основними завданнями запровадження ЄКТС є:

- ❖ адаптація ідей ЄКТС до ППО для забезпечення високої якості підвищення кваліфікації керівних, педагогічних і науково-педагогічних кадрів освіти;
- ❖ практична реалізація системи обліку (в кредитах), модульних і структурно-функціональних підходів до вдосконалення змісту вибіркового складових навчальних планів;
- ❖ удосконалення системи педагогічного контролю та оцінювання успішності підвищення кваліфікації слухача з використання вимог ЄКТС;
- ❖ розробка нової навчальної, навчально-методичної документації, адаптованої до вимог ЄКТС, зокрема індивідуального плану підвищення кваліфікації слухача;
- ❖ розробка вимог до організації та змісту роботи кураторів/кураторів-тьюторів щодо управління реалізацій індивідуальних планів підвищення кваліфікації слухачів;
- ❖ стимулювання учасників навчального процесу з метою досягнення високої якості підвищення кваліфікації керівних, науково-педагогічних і педагогічних та кадрів освіти.

3. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

3.1. В основу розробки Положення покладено закон України «Про вищу освіту», нормативні документи та рекомендації МОНУ:

- ❖ Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах, затверджене наказом МОНУ від 02.06.1993. № 161;
- ❖ наказ МОНУ «Про затвердження норм часу для планування та обліку навчальної роботи та перелік основних видів методичної, наукової й організаційної роботи педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів» від 07.08.2002 № 450;
- ❖ Тимчасове положення «Про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців», затверджене наказом МОНУ від 23.01.2004 № 48;
- ❖ наказ МОНУ «Про особливості впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу» від 20.10.2004 № 812;
- ❖ наказ МОНУ «Про впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу» від 30.12.2005 № 774;
- ❖ «Рекомендації щодо впровадження кредитно-модульної системи у вищих навчальних закладах III–IV рівнів акредитації», затверджені наказом МОНУ від 30.12.2005 № 774;
- ❖ наказ МОНУ; «Про запровадження у вищих навчальних закладах України Європейської кредитно-трансферної системи» від 16.10.2009 № 943;

А також:

- ❖ Довідник користувача ЄКТС 2009 (Брюссель 6 лютого 2009 р.);
- ❖ лист МОНУ від 29.02.2010 № 1/9-119 «Про методичні рекомендації щодо запровадження Європейської кредитно-трансферної системи та її ключових документів у вищих навчальних закладах».

3.2. Основою ЄКТС є: інформація (інформаційний пакет), кредитно-модульна система організації навчального процесу (далі – КМСОНП), педагогічний контроль і оцінювання.

У свою чергу, КМСОНП базується на модульних технологіях конструювання змісту та організації навчання, а також системі залікових одиниць (кредитах ЄКТС).

3.3. Кредити ЄКТС – одиниця виміру трудомісткості та якості навчальної роботи слухача, кількісний показник його навчального навантаження.

Ціна кредиту ЄКТС: первинна (національна) – 54 академічні години, експериментальна – 36 академічних годин, діюча з 2010 р. – 30 академічних годин.

Під час заочного, дистанційного навчання ціна одного кредиту ЄКТС може бути встановлена на рівні 25 академічних годин.

3.4. Кредити ЄКТС встановлюються модулям, складовим навчальних планів і слухачам, які повністю виконали навчальний план і одержали позитивні оцінки підсумкового контролю.

3.5. Трудомісткість навчального навантаження слухача в кредитах ЄКТС містить час, витрачений на відвідування аудиторних занять, самостійну роботу, проходження практики, виконання випускної роботи та ін.

3.6. Після успішного закінчення повного курсу навчання за відповідними навчальними планами і програмами, випускники отримують: після довгострокового підвищення кваліфікації (понад 72 год) – свідоцтво про підвищення кваліфікації встановленого зразка; після короткострокового – посвідчення або довідку (сертифікат).

3.7. Навчальний процес у ВНЗ ППО ґрунтується на принципах науковості, інноваційності, гуманізму, демократизму, наступності та безперервності, професійної та практичної направленості, незалежно від втручання будь-яких політичних партій, інших громадських та релігійних організацій.

3.8. Навчальний процес у кредитно-модульній системі організовується з урахуванням можливостей сучасних інформаційних технологій навчання та орієнтується на формування освіченої, гармонійно розвинутої особистості, здатної до постійного оновлення наукових знань, професійної мобільності та швидкої адаптації до змін в умовах ринкової економіки.

3.9. Положення поширюється на ВНЗ ППО і є підґрунтям для розробки відповідних положень конкретних вищих навчальних закладів, у яких враховується специфіка та особливості освітньої діяльності.

4. ПРИНЦИПИ ТА ОСНОВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЄКТС

4.1. Під час запровадження ЄКТС необхідно дотримуватися таких принципів:

- ❖ доцільності, тобто рішення, які приймаються з різних аспектів впровадження ЄКТС. Повинні бути науково обґрунтованими, практично виконаними, відповідати цілям та завданням підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти, не суперечити законам України;
- ❖ системності – полягає у наявності в системі запровадження ЄКТС усіх ознак системи: структури, ієрархії компонентів, їх зв'язку та взаємообумовленості, логіки розвитку, єдності понятійного апарату та його відповідності певним наукам;
- ❖ кредитності – полягає в декомпозиції змісту й навчання у підвищенні кваліфікації слухачів на відносно єдині та самостійні за навчальним навантаженням частини.
- ❖ порівняльної трудомісткості кредитів – труднощі засвоєння слухачами змісту різних кредитів повинні бути на одному рівні та забезпечувати виконання ними норм ЄКТС та державне визнання результатів освіти;
- ❖ модульності – полягає в конструюванні змісту підвищення кваліфікації та організації навчання на основі сучасних модульних технологій;
- ❖ індивідуальності та доступності полягає у відповідності змісту підвищення кваліфікації інтересам та індивідуальним запитам слухачів та їх пізнавальним можливостям;
- ❖ пріоритетності змістової й організаційної самостійності та зворотного зв'язку – створенні умов організації навчання, що вимірюються та оцінюються за результатами самостійної пізнавальної діяльності слухачів;
- ❖ технологічності та інноваційності виконанні ефективних педагогічних та інформаційних технологій, які сприяють якісній підготовці фахівців з вищою освітою та входженням в єдиний інформаційний та освітній простір;
- ❖ діагностичності: забезпеченні можливості оцінювання ступеню успішності досягнення слухачем цілей підвищення кваліфікації за ЄКТС із урахуванням особливостей вищої та післядипломної освіти.

4.2. Рішення про запровадження ЄКТС у підвищення кваліфікації керівних, науково-педагогічних і педагогічних кадрів освіти приймає Вчена рада ВНЗ ППО на підставі результатів системного аналізу ситуації, наукового обґрунтування доцільності та можливості такого запровадження. Рішення Вченої Ради вводиться в дію наказом ректора (директора) ВНЗ ППО.

4.3. Наказ ректора (директора) ВНЗ ППО визначає стратегію запровадження ЄКТС (строки, етапи, організацію, забезпечення і т. ін.), встановлює персональний склад відповідальних осіб, творчого колективу, координаторів ЄКТС; дає завдання структурним підрозділам та ін.

4.4. Стратегія запровадження ЄКТС реалізується відповідно до програми, розробленої творчим колективом. Обговорення програми та її затвердження здійснюється у встановленому порядку.

4.5. Процедура запровадження ЄКТС, як правило, складається з трьох етапів: підготовчого, технологічного та етапу перевірки. Кожний етап має свої цілі, завдання та зміст.

4.6. Підготовчий етап – початок процедури запровадження ЄКТС. В нього входять: аналіз ситуації, вивчення вітчизняного і зарубіжного досвіду, наукового обґрунтування доцільності й можливості та ін. Підсумок – рішення Вченої Ради та наказ ректора (директора).

4.7. Технологічний етап – педагогічна, технологічна, технічна та ін. підготовка до запровадження ЄКТС. Підсумок – нормативне забезпечення, визначення форми та організації навчання, комплект навчальної документації, система педагогічного контролю та оцінювання і т. ін.

4.8. Етап перевірки – педагогічний експеримент, формування навчальних груп, розробка програми і методики експерименту, експериментальне навчання, моніторинг та ін.

4.9. При запровадженні ЄКТС із застосуванням сертифікованих технологій можлива інша структура процедури.

4.10. Результати етапу перевірки обговорюється на Вченій раді, за підсумками якої приймається рішення про перехід на ЄКТС у підвищенні кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти. Рішення Вченої Ради вводиться в дію наказом ректора (директора).

4.11. Запровадження – планове підвищення кваліфікації керівних, науково-педагогічних і педагогічних кадрів освіти з використанням елементів ЄКТС (моніторинг, корекція та ін.).

4.12. Тривалість запровадження ЄКТС не повинна перевищувати трьох років, а із використанням сертифікованих технологій – одного року.

4.13. ЄКТС принципово нова система організації навчального процесу. Її запровадження пов'язане з необхідністю перегляду поглядів, понятійного апарату, стереотипів та ін., що обумовлює необхідність відповідного психологічного забезпечення.

5. ОСНОВИ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ КЕРІВНИХ, НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ І ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ ОСВІТИ ЗА ЄКТС

5.1. Тривалість навчального року у ВНЗ ППО – 10 місяців, 2 півріччя, відпустки – 2 місяці. Типовий варіант: початок -3 січня, закінчення – 30 грудня; перше півріччя: січень – червень, друге – вересень–грудень; відпустка – липень, серпень. Можливі й інші варіанти.

5.2. Під час підвищення кваліфікації керівних, науково-педагогічних і педагогічних кадрів освіти за ЄКТС можуть застосовуватися форми навчання, встановлені законом України «Про вищу освіту». Конкретну форму навчання встановлює ВНЗ ППО.

5.3. Оптимальна форма навчання за ЄКТС у ВНЗ ППО – очно-дистанційна, яка поєднує переваги очного та дистанційного навчання і забезпечує малу тривалість відриву слухача від професійної діяльності.

5.4. Структура підвищення кваліфікації за очно-дистанційною формою навчання, зазвичай, містить три етапи:

I етап – організаційно-настановча сесія (очно);

II етап – керована самостійна робота слухачів (дистанційно);

III етап – залікова сесія (очно).

5.5. Тривалість етапів підвищення кваліфікації слухачів за очно-дистанційною формою навчання встановлюється в межах:

❖ організаційно-настановча сесія: 3–12 днів;

❖ залікова сесія: 3–4 дні.

Керована самостійна робота слухачів – 5 місяців (визначається з розрахунку 6–8 годин самостійної роботи на тиждень).

5.6. Тривалість підвищення кваліфікації керівних, науково-педагогічних і педагогічних кадрів освіти за очно-дистанційною формою навчання залежить від категорії слухачів, програми та навчального плану і не може бути перевищувати 0,5 року.

5.7. Навчальний процес за ЄКТС у ВНЗ ППО здійснюється в таких організаційних формах:

❖ навчальні заняття;

❖ самостійна робота;

❖ практична підготовка;

❖ контрольні заходи.

Відсутність у навчальному процесі будь-якої організаційної форми навчання – неприпустима.

5.8. Основними видами навчальних занять у ВНЗ ППО за ЄКТС є: лекція, лабораторне, практичне, семінарське заняття, а також інструктивно-методичні заняття, тренінги, тематичні дискусії, «круглі столи», консультації тощо.

Вид навчальних занять визначається кафедрами. Перевага надається інтерактивним формам навчання.

Навчальні заняття можуть проводитись як у ВНЗ ППО, так і за його межами (вебінари, виїзні заняття).

Навчальні заняття

Лекція – вид навчального заняття, призначеного для ознайомлення слухачів з основним змістом відповідних модулів. Вона може бути настановною, тематичною, оглядовою тощо.

Кандидатури лекторів, які запрошуються для проведення занять, затверджуються наказом ректора (директора) за поданням завідувачів кафедр, погодженим з директорами інститутів та проректором з навчальної роботи.

Лабораторні заняття – вид навчального заняття, під час якого слухач під керівництвом викладача проводить натурні або імітаційні експерименти чи досліди з метою фактичного підтвердження окремих теоретичних положень даної навчальної дисципліни, набуває практичних навичок роботи з лабораторним устаткуванням (обладнанням, обчислювальною технікою, вимірювальною апаратурою) та методикою експериментальних досліджень у конкретній предметній галузі.

Лабораторні заняття проводяться в спеціально обладнаних навчальних лабораторіях з використанням устаткування, пристосованого до умов навчального процесу (лабораторні макети, установки тощо). У окремих випадках лабораторні заняття можуть проводитися в умовах реального професійного середовища (у школі, на виробництві, у наукових лабораторіях тощо).

Лабораторне заняття проводиться зі слухачами, кількість яких не перевищує половини академічної групи.

Перелік тем лабораторних занять визначається робочою навчальною програмою модуля. Заміна лабораторних занять іншими видами навчальних занять не дозволяється.

Поділ академічних груп на підгрупи для проведення лабораторних занять визначається навчальними планами.

Лабораторне заняття включає:

- ❖ проведення поточного контролю підготовленості слухачів до виконання конкретної лабораторної роботи;
- ❖ інструктаж з правил безпеки;
- ❖ використання завдань за темою заняття;
- ❖ оформлення індивідуального звіту з виконаної роботи;
- ❖ захист індивідуального звіту перед викладачем.

Виконання лабораторної роботи оцінюється викладачем. Оцінки, одержані слухачем за виконання лабораторних робіт, враховуються під час виставлення підсумкової оцінки.

Практичне заняття – вид навчального заняття, під час якого викладач організовує обговорення базових теоретичних положень навчальних модулів та формує вміння і навички їх практичного застосування слухачами.

Практичне заняття проводиться з однією навчальною групою чи з половиною групи у звичайних або спеціалізованих аудиторіях, обладнаних відповідними технічними засобами. Поділ навчальних груп на підгрупи відображається у навчальних та навчально-тематичних планах.

Навчальна група слухачів, зазвичай, формується в складі 20 – 25 осіб. У окремих випадках (для проведення тренінгів, занять з набуття навичок використання комп'ютерної

техніки, для читання спецкурсів за вибором слухачів тощо) навчальні групи можуть формуватися в меншій кількості. Мінімальний склад навчальної групи – 7 осіб.

Семинарське заняття – вид навчального заняття, під час якого викладач організовує активне обговорення проблеми за попередньо визначеними питаннями.

Перелік тем семінарських занять визначається навчально-тематичним планом підвищення кваліфікації. План семінарських занять розробляє відповідна кафедра, вона ж забезпечує підготовку слухачів щодо його проведення.

Семинарське заняття проводиться з однією навчальною групою.

Вебінар – інтерактивний семінар, організований за допомогою Інтернет–технологій.

Вебінар, найчастіше, проходить у формі віртуального спілкування між викладачем – ведучим (спікером), який за визначеною темою робить доповідь, наочно підкріплену презентацією, та слухачами – учасниками цього on–line заходу, які мають можливість активно взаємодіяти з ведучим і між собою, а саме: прослухавши доповідь, обговорювати викладений матеріал та коло проблемних питань означених у ній, виконувати завдання й відповідати на питання ведучого, висловлювати думки, задавати свої запитання й отримувати на них відповіді тощо.

Для участі у вебінарі слухачеві достатньо мати лише комп’ютер з доступом до Інтернету.

Перелік тем вебінарів визначається навчально-тематичним планом підвищення кваліфікації. План проведення вебінару розробляє відповідна кафедра, вона ж визначає дату і час його проведення, спільно з відповідним підрозділом ВНЗ ППО, здійснює технічну підготовку й забезпечує проведення заходу.

Інструктивно–методичне заняття – вид практичного заняття, що проводиться для ознайомлення слухачів з організацією та порядком проведення підвищення кваліфікації, змістом навчання, порядком проведення поточного контролю та підсумкової атестації, вимогами до змісту, якості й оформлення випускних робіт.

Під час цього заняття слухачі обирають теми випускних робіт і за допомогою куратора–тьютора складають індивідуальні плани підвищення кваліфікації.

Структура та зміст заняття визначається кафедрою.

План проведення заняття розробляється куратором–тьютором групи і затверджується завідувачем кафедри.

Тренінг – групове інтерактивне навчальне заняття, яке ґрунтується на принципах зворотного зв’язку й активної взаємодії всіх учасників і спрямоване на закріплення знань, напрацювання вмінь і навичок відповідно до мети навчання.

Тематична дискусія – інтерактивний вид практичного заняття, який має дискусійний характер навколо конкретної проблемної теми та передбачає формування та вдосконалення умінь у процесі використання попередньо сформованих знань.

«Круглий стіл» – інтерактивний вид навчального заняття, основним змістом якого є обговорення актуальних і важливих інноваційних аспектів професійної діяльності слухачів.

Тема «круглого столу» визначається робочою програмою та навчально-тематичним планом. План його проведення та методичне забезпечення розробляє кафедра.

У проведенні «круглих столів» беруть участь професори, доценти кафедри, а також запрошені провідні вчені та спеціалісти в галузі проблем, які обговорюються.

Конференція з обміну досвідом – інтерактивний вид заняття, основним змістом якого є обговорення попередньо підготовлених доповідей слухачів з актуальних проблем їхньої професійної діяльності, власного передового досвіду.

Тема конференції визначається робочою програмою та навчально-тематичним планом. План підготовки і проведення конференції розробляється провідною кафедрою, керує проведенням заходу завідувач кафедри. У конференції беруть участь провідні викладачі

кафедри, а також куратор-тьютор навчальної групи. Конференція слухачів проводиться на заключному етапі навчання.

Консультація – вид навчального заняття, під час якого слухач отримує від викладача відповіді на конкретні запитання або пояснення конкретних теоретичних положень чи аспектів їх практичного застосування.

Консультації проводяться за графіком, встановленим кафедрою. Проведення консультацій фіксується в спеціальному журналі, який зберігається на кафедрі.

Дистанційне консультування слухачів здійснюється за очно-дистанційною формою навчання. Воно проводиться як у режимі реального часу (синхронно), так і з затримкою відповідей у часі (асинхронно) з використанням усіх засобів зв'язку (Інтернет, електронна і звичайна пошта, телефон, факс тощо).

Дистанційне консультування організовується провідними кафедрами і деканатом за технічної підтримки центру дистанційного навчання.

Проведення таких консультацій фіксується у відповідних журналах із зазначенням витраченого часу.

Виїзне заняття – вид навчального заняття, основним змістом якого є ознайомлення слухачів з передовим досвідом різних аспектів їх професійної діяльності; проводиться відповідно до навчального і навчально-тематичного планів та розкладу занять. План проведення виїзного заняття розробляється кафедрою й затверджується деканом (директором).

Об'єкт виїзного заняття визначає деканат з урахуванням пропозицій кафедри, він же погоджує з керівництвом відповідного закладу (організації, установи) порядок проведення заняття. Керує виїзним заняттям куратор-тьютор навчальної групи. До його проведення можуть залучатися, на умовах погодинної оплати, працівники відповідного закладу (організації, установи).

Для окремих категорій слухачів виїзні заняття можуть проводитись у вигляді тривалого виробничого стажування на підприємствах, в установах або в спеціально визначених навчально-виробничих центрах. Організація такого стажування регламентується окремим положенням, яке затверджується ректором (директором) ВНЗ ППО.

5.9. Самостійна робота

Самостійна робота основна й обов'язкова форма організації навчальної роботи слухача. Її зміст і обсяг визначаються програмами, навчальними та навчально-тематичними планами.

5.9.1. Навчальний час, відведений для самостійної роботи слухача, становить не менше половини загального обсягу часу підвищення кваліфікації.

5.9.2. Основними *видами* самостійної роботи слухача є: підготовка до аудиторних занять (лекції, практичні заняття тощо), контрольних заходів та виконання індивідуальних завдань.

5.9.3. Основними *методами* самостійної роботи слухача є: робота з: першоджерелами, підручниками, посібниками, монографіями, науковими статтями, методичними матеріалами та ін., як у паперовому, так і в електронному вигляді.

Пошук в Інтернеті необхідної інформації та проведення її змістовного аналізу – одна з найважливіших форм самостійної роботи слухача.

5.9.4. *Індивідуальні завдання* – особливий вид завдань у самостійній роботі слухачів; реалізуються у формах рефератів, розрахунково-графічних, випускних робіт та ін.

Випускна робота – основний вид індивідуального завдання слухача під час самостійної роботи у підвищенні кваліфікації за будь-якою формою навчання.

Рівень і якість випускної роботи є одним з основних показників успішності підвищення кваліфікації слухачів.

Вид випускної роботи для кожної категорії слухачів (проект, дослідження, творча робота тощо) визначає провідна кафедра. Теми випускних робіт повинні відповідати цілям, завданням підвищення кваліфікації і максимально відповідати практичним потребам слухача.

5.10. *Практична підготовка* – обов’язкова форма організації навчання у підвищенні кваліфікації керівних та педагогічних кадрів освіти; здійснюється усіх формах навчання.

За очно-дистанційною формою навчання практична підготовка організовується: на очних етапах – під час практичних, семінарських та ін. заняттях, на дистанційному – шляхом проходження індивідуальної практики.

Індивідуальна навчальна практика слухача – основний вид його практичної підготовки у підвищенні кваліфікації за дистанційною, очно-дистанційною формах навчання. Залежно від категорії слухачів вона може бути: управлінською, методичною, науково-дослідною тощо.

Тему, вид і об’єкт індивідуальної практики слухач обирає самостійно, узгоджує їх з куратором-тьютором та фіксує у своєму індивідуальному плані підвищення кваліфікації.

За результатами проходження індивідуальної практики слухач складає звіт за встановленою формою.

5.11. **Контрольні заходи**

Контрольні заходи – найважливіша й обов’язкова форма організації навчального процесу. Їх основою є педагогічний контроль (далі – контроль), суть якого полягає в одержанні інформації щодо результатів навчальної діяльності слухачів. Розрізняють рівні, види та методи контролю.

Рівні контролю визначаються особою (структурою), яка його проводить. У вищій школі це: самоконтроль, викладач, кафедра, деканат, ректорат, інспекція.

Основні види контролю: вхідний, поточний, модульний, підсумковий.

Вхідний контроль проводиться для визначення стартового рівня знань та вмінь слухача перед вивченням нового курсу, прибуття на курси підвищення кваліфікації. За результатами вхідного контролю вживаються заходи щодо надання індивідуальної допомоги слухачам та коригування навчального процесу.

Поточний контроль здійснюється в кінці кожного заняття з метою визначення рівня засвоєння слухачами матеріалу заняття та спонукання їх до активної пізнавальної діяльності. Модульний контроль – це контроль знань та вмінь слухачів після вивчення завершальної частини програми (навчального або змістового модуля).

За очно-дистанційної форми навчання на дистанційному етапі модульний контроль проводиться для визначення рівня засвоєння слухачами змісту професійно-орієнтованої та спеціальної складових навчальних планів

Підсумковий контроль підвищення кваліфікації слухачами містить: вихідний контроль, диференційований залік, захист випускної роботи та проводиться під час залікової сесії.

Вихідний контроль проводиться з метою визначення знань та вмінь, отриманих слухачем за результатами навчання.

Диференційований залік допомагає прослідкувати рівень засвоєння слухачами навчального матеріалу з певних навчальних модулів. Форми та методи диференційованого заліку встановлює кафедра. Результати оцінюються за національною шкалою і шкалою ЄКТС.

Захист випускної роботи – вид контролю, який визначає рівень та якість виконання слухачами індивідуальних завдань на дистанційному етапі підвищення кваліфікації. Результати захисту оцінюються за національною шкалою обліку.

При цьому особливу увагу слід звертати на самостійне виконання слухачем своєї випускної роботи. Компіляція, плагіат (використання так званих розлапкованих цитат, коли думки інших авторів подаються як особисті без посилання на першоджерела, або просто «скачування» роботи з Інтернет-сайтів) – неприпустимі й є підставою для виставлення незадовільної оцінки.

6. ПЛАНУВАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗА ЄКТС

6.1. Навчально-виховний процес здійснюється у ВНЗ ППО відповідно до чинного законодавства України з питань освіти, нормативних актів Мінмолодьспорту України, Президії НАПН України та має задовольняти індивідуальні потреби керівних, науково-педагогічних і педагогічних кадрів у особистому та професійному зростанні, а також забезпечувати потреби системи освіти в кадрах сучасної формації та рівня.

6.2. Навчально-виховний процес за ЄКТС у ВНЗ ППО організовується з урахуванням особливостей контингенту (дорослі), програм підвищення кваліфікації (відсутність навчальних дисциплін, міні курси тощо), можливостей навчального закладу та ін.

6.3. Перехід від традиційної організації навчального процесу до ЄКТС потребує його інтенсифікації, наукової систематизації змісту, максимально можливого задоволення пізнавальних запитів та інтересів слухачів, посилення та конкретизації зворотного зв'язку, підвищення об'єктивності діагностування тощо.

6.4. Правову та нормативну основу навчального процесу у ВНЗ ППО за ЄКТС утворюють:

- ❖ Закон України «Про вищу освіту»;
- ❖ положення «Про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах»;
- ❖ тимчасове положення «Про організацію навчального процесу у кредитно-модульній системі підготовки фахівців»;
- ❖ нормативні акти МОНмолодьспорту України у сфері ЄКТС;
- ❖ стандарти підвищення кваліфікації.
- ❖ типові програми підвищення кваліфікації за категоріями.
- ❖ норми часу для планування й обліку навчальної роботи педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів.

6.5. ВНЗ ППО для нормативного забезпечення навчального процесу за ЄКТС розробляють:

- ❖ положення «Про організацію навчального процесу в _____ (назва ВНЗ ППО) за ЄКТС»;
- ❖ робочі навчальні плани (за категоріями слухачів);
- ❖ навчально-тематичні плани;
- ❖ план-графік підвищення кваліфікації керівних, науково-педагогічних і педагогічних кадрів освіти на поточний рік;
- ❖ комплект навчальної документації.
- ❖ форму індивідуального плану підвищення кваліфікації слухачем.

6.6. Ключовими документами підвищення кваліфікації слухачів за ЄКТС є:

- ❖ інформаційні пакети;
- ❖ план графік підвищення кваліфікації;
- ❖ наказ ректора (директора) ВНЗ ППО про зарахування слухачів на курси підвищення кваліфікації;
- ❖ облікова карта слухача курсів _____ ; (назва ВНЗ ППО)
- ❖ індивідуальний план підвищення кваліфікації слухача;
- ❖ додаток до свідоцтва про підвищення кваліфікації.

6.7. *Інформаційні пакети ВНЗ ППО та його структурних підрозділів (інститутів, факультетів)* є довідниками для потенційних партнерів, слухачів і викладацького складу закладів-партнерів.

Інформаційні пакети мають сприяти прозорості навчальних програм, допомагати викладачам орієнтувати студентів на вибір відповідних програм і планувати їхнє навчання в інших ВНЗ України або за кордоном, забезпечувати необхідною практичною інформацією.

Інформаційні пакети складаються українською та англійською мовами та розміщуються в Інтернеті на сайті ВНЗ ППО. Інформаційні пакети мають систематично (щороку) оновлюватися.

Зміст інформаційного пакета ВНЗ ППО містить:

- ❖ повну назву й адресу, контактну інформацію, карту інфраструктури ВНЗ ППО;
- ❖ стислу історію та загальну характеристику ВНЗ ППО;
- ❖ контактну інформацію щодо координатора ЄКТС від ВНЗ ППО;
- ❖ характеристику графіку навчального процесу (академічний календар);
- ❖ вимоги, процедуру та терміни реєстрації слухачів;
- ❖ основні практичні питання (формальності), що має знати іноземний слухач;
- ❖ інформацію про вартість та умови проживання, медичне страхування та обслуговування;
- ❖ позанавчальну діяльність і дозвілля.

Інформаційний пакет структурного підрозділу ВНЗ ППО (інституту, факультету) містить загальний опис навчального підрозділу, включаючи кафедри, основні напрямки науково-дослідної роботи, перелік та характеристику програм навчання; методики й технології викладання, форми та умови проведення контрольних заходів, опис системи оцінювання і реєстрації успіхів слухача; контактну інформацію щодо координатора ЄКТС від **структурного підрозділу ВНЗ ППО (інституту, факультету)**.

Важливою частиною інформаційного пакета є опис професійних програм підготовки та їх структурно-логічна схема, а також опис кредитних модулів кожної програми із зазначенням їх статусу та обсягів.

6.8. *План-графік підвищення кваліфікації* керівних, науково – педагогічних і педагогічних кадрів освіти – нормативний документ, який розробляється на підставі ліцензованих напрямів і обсягів, за якими ВНЗ ППО визнаний спроможним провадити освітню діяльність, та заявок на підвищення кваліфікації, затверджений і погоджений відповідними інстанціями у встановленому порядку не пізніше ніж за два місяці до початку календарного року.

У плані-графіку визначаються категорії та кількість слухачів, які мають проходити підвищення кваліфікації в поточному році, зазначаються форми, етапи та терміни навчання.

6.9. *Наказ ректора (директора) ВНЗ ППО про зарахування слухачів на курси підвищення кваліфікації* видається відповідно до плану графіку підвищення кваліфікації на поточний рік, затвердженого й погодженого в установленому порядку, та персональних направлень (наказів, розпоряджень) на курси підвищення кваліфікації від навчальних закладів та установ освіти.

Наказом визначаються: календарний строк проведення підвищення кваліфікації, форма навчання, етап підвищення кваліфікації, персональний склад груп за відповідними напрямками та категоріями слухачів (із зазначенням навчального закладу або установи освіти, що направляє слухача для проходження підвищення кваліфікації).

6.10. *Облікова картка слухача* – внутрішній документ ВНЗ ППО, оформлюється й ведеться навчальним відділом (деканатом, навчальною частиною) з метою забезпечення обліку особового складу слухачів та подання необхідної статистичної звітності.

У обліковій картці зазначається категорія за якою підвищується кваліфікація, фіксуються основні терміни й етапи навчання, вказуються особисті дані слухача (прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, місце роботи, посада, загальний стаж роботи і стаж роботи на займаній посаді, науковий ступінь, вчене звання, дані про попереднє підвищення кваліфікації, домашня та службова адреси, контактні телефони тощо). Достовірність вказаних у картці даних слухач підтверджує своїм особистим підписом.

Протягом навчання в обліковій картці фіксуються результати підвищення кваліфікації слухача. Після видачі слухачеві свідоцтва (посвідчення або сертифікату) про підвищення

кваліфікації облікова картка слухача передається в архів де зберігається відповідно до встановленого строку (як правило, – 5 років).

6.11. *Індивідуальний план підвищення кваліфікації* слухача є його робочим документом. Містить настановні дані слухача, вибірково частину, структуру і зміст підвищення кваліфікації, графіки підвищення кваліфікації та виконання навчального процесу, таблицю успішності та ін. Розробляється на весь період підвищення кваліфікації слухачем.

6.12 Додаток до свідоцтва про підвищення кваліфікації містить повну інформацію про навчальну роботу слухача, а також відомості про випускну роботу (тема, термін виконання, одержана оцінка).

6.13. Навчально-виховний процес у ВНЗ ППО реалізується згідно з розкладом занять. Розклад занять – нормативний документ, що складається на повну тривалість очних етапів за встановленою формою на основі навчально-тематичних планів та затверджується в установленому порядку.

Витяги з розкладу занять передаються на кафедри не пізніше ніж за три дні до початку занять.

6.14. Заняття проводяться в складі навчальних груп слухачів, сформованих за категоріями або за проблемами, що вивчаються. Кількість слухачів у навчальній групі до 25 осіб. У окремих випадках, що обумовлено нормативними документами, допускається ділення навчальних груп на підгрупи.

За узгодженням з кафедрами та навчальним відділом припускається проведення занять за окремими темами в потоці (2 – 3 навчальні групи).

Академічна година становить, як правило, 45 хвилин, дві академічні години поспіль (90 хвилин) – пара; між парами – перерва.

Типовий навчальний робочий день на очних етапах підвищення кваліфікації слухачів за очно-дистанційною формою навчання та ЄКТС: три пари планових занять у першій половині дня, одна пара (четверта) – у другій.

Четверта пара – планова самостійна робота слухачів, зміст якої визначається навчально-тематичними і індивідуальними планами підвищення кваліфікації слухачів. Зазначається у розкладі, контролюється куратором-тьютором.

7. ПЛАНУВАННЯ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗА ЄКТС

7.1. Основними документами планування за ЄКТС є:

- ❖ програми підвищення кваліфікації;
- ❖ навчальні плани;
- ❖ навчально-тематичні плани;
- ❖ показники планування.

7.2. *Програми підвищення кваліфікації* керівних, науково-педагогічних та педагогічних кадрів освіти визначають науково-обґрунтований зміст та структуру навчання слухачів та основні вимоги до рівня їх знань та вмінь.

Програми розробляються для кожної категорії слухачів та затверджуються в установленому порядку. Вони є освітніми стандартами навчального закладу ППО.

Структура програми підвищення кваліфікації слухачів містить: пояснювальну записку, зміст підвищення кваліфікації, основні практичні заняття, індивідуальні завдання та педагогічний контроль.

Зміст програми містить: види складових (соціально-гуманітарну, професійноорієнтовну, фахову), перелік тем основних навчальних занять, індивідуальні завдання, орієнтовані плани проведення інструктивно-методичних та виїзних занять, конференцій з обміну досвідом, педагогічний контроль.

У змісті програм підвищення кваліфікації навчальні дисципліни відсутні. Замість їх – набір міні курсів (2 – 4 год.), що неминуче призводить до дублювання, перевантаження слухачів та викладачів.

Інтеграція змісту програми здійснюється за модулями. Кожний модуль – цілісна, логічно завершена частина змісту.

Модуль має порядковий номер та назву. Модуль поділяється на змістові модулі, кожен з яких вміщує в собі теми.

Модулі відрізняються, як правило, за складовими програми (соціогуманітарній, професійно-орієнтованій, фаховій тощо) та статусу (нормативні, за вибором ВНЗ, за вибором слухача).

Кількість модулів у програмі залежить від цілей та змісту підвищення кваліфікації, загального обсягу годин, можливостей навчального закладу та ін. і, звичайно, не перевищує семи нормативних модулів, один – за вибором слухача, та один – педагогічний контроль.

Робочі програми підвищення кваліфікації складаються для кожної категорії слухачів на рік на основі типових програм з урахуванням конкретної ситуації та необхідності ознайомлення слухачів зі змінами і освітній структурі та змісті професійної діяльності.

Робочі програми розробляються щороку провідними кафедрами за встановленою формою, обговорюються, узгоджуються та затверджуються в установленому порядку.

7.3. Навчальний план підвищення кваліфікації – нормативний документ ВНЗ ППО. Розробляється й обговорюється в установленому порядку, затверджується ректором (директором) навчального закладу.

Навчальний план за ЄКТС структурується за статусом (нормативна і вибіркова частини) і складовим (соціогуманітарній, професійно-орієнтованій, фаховій тощо).

При підвищенні кваліфікації керівних, науково-педагогічних та педагогічних кадрів за очно-дистанційною формою навчання навчальний план додатково структурується за етапами (сесіями).

7.4. Типово розподіл навантаження за етапами (сесіями) та складовими при підвищенні кваліфікації за очно-дистанційною формою навчання та ЄКТС становить певний відсоток від загального.

За етапами:

- ❖ організаційно-настановна сесія, очно – 40 %;
- ❖ керована самостійна робота, дистанційно – не менше 50 %;
- ❖ залікова сесія – очно – 10 %;

за складовими:

- ❖ соціогуманітарна – 8 %;
- ❖ професійно-орієнтовна – 32 %;
- ❖ фахова – 30 %;
- ❖ вибіркова – 30 %;

Конкретний розподіл навантаження за етапами та складовими встановлює ВНЗ ППО.

7.5. Навчально-тематичні плани розробляються провідними кафедрами для всіх форм навчання за усталеною формою. При очно-дистанційній формі навчання навчально-тематичні плани розробляються на кожному етапі (сесії) підвищення кваліфікації.

7.6. Показники планування за ЄКТС:

- ❖ Тижневий бюджет часу слухачів за під час очних сесій за очною та очно-дистанційною формами навчання:
  - максимальний – 54 год,
  - на виконання індивідуального плану – 45 год.
- ❖ Тижневе аудиторне навантаження для підвищення кваліфікації слухача – встановлює ВНЗ залежно від категорії (18–30 год).

❖ Розподіл часу для самостійної роботи слухача:

Види навчальних робіт	Підготовка до одного аудиторного академічного часу					Підготовка до:					Виконання			
	лекції	практ. зан.	семінар, вебінар, тем./диск.	лабор. роб.	конф. з обм. досв.	модульного контр.	диференц-заліку	захисту вип. роботи	екзамену	реферату	розрах. роб.	випуск. роботи	індив. навч. практи-ки	
Норма часу, год	0,3-0,5	0,5-0,75	1,5-2	1-1,5	2	2	6	6	30	8	6	30	15	

7.7. Документи обліку призначені для фіксації та зберігання результатів підвищення кваліфікації слухачами.

Розробляється за встановленою формою, ведуться кафедрами, зберігається, знищується в усталеному порядку.

Типовий перелік документів обліку містить у собі:

- ❖ таблиці результатів з усіх видів педагогічного контролю.
- ❖ залікову відомість (результати диференційованого заліку).
- ❖ протокол засідання захисту випускних робіт слухачів.
- ❖ відомість обліку успішності підвищення кваліфікації слухачів навчальної групи – підсумковий документ.

Порядок і термін зберігання документів обліку встановлюються спеціальною інструкцією.

8. МЕТОДИЧНЕ І ДИДАКТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗА ЄКТС

8.1. Основу методичного і дидактичного забезпечення підвищення кваліфікації керівних, науково-педагогічних і педагогічних кадрів освіти складають: підручники, навчальні, навчально-методичні, посібники, конспекти лекцій, роздаткові матеріали, презентації, методичні рекомендації та ін.

8.2. Методичні рекомендації можуть бути призначені як для викладачів, так і для слухачів. До останніх, як правило, відносяться методичні рекомендації: щодо організації самостійної роботи, щодо виконання випускної роботи, щодо проходження індивідуальної навчальної практики тощо.

8.3. Для кожної категорії слухачів розроблюються, обговорюються й затверджуються на засіданнях провідних кафедр орієнтовний перелік тем випускних робіт і питань, що виносяться на диференційований залік.

Ці переліки мають відповідати сучасним вимогам, мати професійну спрямованість змісту.

8.4. Методичні та дидактичні матеріали видаються в друкованому та електронному вигляді (можуть розповсюджуватися на ком пакт-дисках, USB-flash-накопичувачах), а також розміщуються на веб-сайтах ВНЗ ППО, кафедр та ін.

8.5. Якісне й повне методичне і дидактичне забезпечення навчального процесу – основний напрям наукової й методичної роботи викладачів, кафедр та інших структурних підрозділів ВНЗ ППО.

9. ІНФОРМАЦІЙНЕ І КОМУНІКАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄКТС

9.1. Інформатизація ППО – один з найважливіших напрямів її модернізації. Вона передбачає оптимальне використання сучасних інформаційних технологій, орієнтованих на реалізацію психолого-педагогічних цілей навчання й виховання.

9.2. Якісне інформаційне забезпечення ЄКТС створює умови для:

- ❖ навчання слухачів на основі діяльнісного підходу до всіх ланок навчального процесу;
- ❖ індивідуалізації навчального процесу при збереженні його єдності;
- ❖ формуванню слухачами власних пізнавальних траєкторій;
- ❖ створення ефективної системи управління та забезпечення навчального процесу тощо

9.3. основними напрямками інформаційного забезпечення ЄКТС є:

- ❖ формування (створення) інформаційно-освітнього середовища (далі – ІОС) ВНЗ ППО;
- ❖ застосування в навчальному процесі сучасних інформаційних і комунікаційних технологій;
- ❖ керування освітньою діяльністю у ВНЗ ППО.

9.4. ІОС у широкому розумінні – система поглядів та ідей, що впливають на розвиток тих хто навчається в умовах інформаційних реалій (преса, телебачення, радіо тощо).

ІОС ВНЗ ППО – системно організована сукупність технічних, програмних засобів та інформаційних технологій, призначених для інформаційного, методичного й дидактичного забезпечення навчального процесу.

9.5. ІОС ВНЗ ППО містить у собі такі компоненти:

- ❖ технічний – апаратне забезпечення (сервери, комп'ютери, ноутбуки тощо); мультимедіа (проектори, подоскопи тощо); копіювально – множувальна техніка;
- ❖ програмний – набори учбових контролюючих, управляючих, забезпечуючих і т.п. програм;
- ❖ структурний – центри, лабораторії, групи тощо;

інформаційних джерел – бази даних, електронні бібліотеки, веб-сайти (портали), освітні ресурси Інтернету, ком пакт-диски тощо.

9.6. ІОС ВНЗ ППО умовно містить дві оболонки – зовнішню і внутрішню. У зовнішній оболонці розміщуються сайти (портали): органів центральної (місцевої) влади і управління, навчальних закладів регіону, взаємодіючих організацій та ін., у внутрішній – сайти навчального закладу.

9.7. Веб-сайти ВНЗ ППО найважливіші структурні й змістові одиниці ІОС. Вони підрозділяються на центральний (головний веб-сайт навчального закладу), веб-сайти структурних підрозділів (інститутів, факультетів, кафедр, наукової бібліотеки та ін.) і спеціалізовані (дистанційного навчання, проблемного навчання та ін.).

9.8. Веб-сайт ВНЗ ППО – це його візитна картка і Інтернеті. Якість веб-сайту (структура, зміст, дизайн, об'єм, відвідуваність, цитування тощо) – один з показників рейтингу ВНЗ ППО (міжнародного, національного, регіонального, галузевого).

9.9. Педагогічно обґрунтоване й грамотне застосування в навчальному процесі інформаційних технологій забезпечує:

- ❖ розвиток особистості слухача, підготовку його до самостійної продуктивної діяльності в умовах інформаційного суспільства;
- ❖ реалізацію політики інформатизації освіти;
- ❖ інтенсифікацію всіх рівнів і компонентів навчального процесу.

9.10. Для інформаційного забезпечення ЄКТС ВНЗ ППО застосовуються:

- ❖ відео-технології – екранне подання інформації за допомогою кодоскопів, проєкторів, мультипроекторів, кіноапаратури;
- ❖ контролюючі технології – комп'ютерне тестування, перевірка на плагіат тощо;
- ❖ пошукові системи;
- ❖ технології дистанційного навчання та ін.

9.11. У навчальному процесі за ЄКТС використовуються різноманітні види інтернет-занять (відеолекції, вебінари, відеоконференції та тематичні дискусії), інтернет-консультації, а також чати, форуми, електронні курси (модулі), електронні підручники, навчальні посібники, методичні матеріали тощо.

9.12. При дистанційній, очно-дистанційній формах навчання найважливішим завданням є інформатизація керованої самостійної роботи слухачів на дистанційному етапі підвищен-

ня кваліфікації шляхом формування персональних (групових) веб-середовищ, їх наповнення структурованою навчальною інформацією й контролем за результатами її вивчення.

9.13. До засобів комунікації у ВНЗ ППО відносяться: комп'ютерна мережа, електронна пошта, телефонний зв'язок, телефакс, телетайп, стільниковий зв'язок, факс-модем, супутниковий зв'язок. Правила й організація користування засобами комунікації в навчальних цілях визначаються спеціальною інструкцією.

9.14. Загальне керівництво інформатизацією освітньої діяльності ВНЗ ППО здійснює ректор (директор), конкретне – особа, призначена за наказом (проректор, заступник директора).

9.15. Порядок і організація розробки, підтримки й супроводу веб-сайтів ВНЗ ППО визначається спеціальним положенням (інструкцією).

Особи, відповідальні за стан веб-сайтів, їх підтримку й супровід, призначаються наказом ректора (директора).

9.16. Стан інформаційного забезпечення ЄКТС ВНЗ ППО розглядається не менше одного разу на рік на засіданнях структурних підрозділів (кафедр, центрів, лабораторій) та наукової ради навчального закладу.

10. ПЕДАГОГІЧНИЙ КОНТРОЛЬ І ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ

10.1. *Педагогічний контроль* – найважливіша й обов'язкова форма організації навчального процесу, суть якої полягає в одержанні результатів щодо результатів навчальної діяльності слухачів.

10.2. Запровадження ЄКТС в освітню діяльність ВНЗ ППО зумовлює необхідність модернізації існуючих систем педагогічного контролю. У ЄКТС вимоги до якості, регулярності педагогічного контролю, об'єктивності й достовірності результатів значно жорсткіші (вищі), ніж при традиційному навчанні.

10.3. Педагогічний контроль як дидактична і методична система перевірки навчальної діяльності слухачів має теоретичні (принципи, функції, форми, методи) і організаційні (рівні, види, умови) основи.

10.4. Педагогічний контроль у ЄКТС має відповідати таким основним вимогам:

- ❖ чіткість і конкретність мети контролю;
- ❖ обґрунтованість показника результату контролю, його відповідність до вимог програми підвищення кваліфікації;
- ❖ об'єктивність результатів, їх наочність і доступність;
- ❖ професійна спрямованість;
- ❖ систематичність;
- ❖ різноманітність видів, форм і методів;
- ❖ демократичність процедур тощо.

10.5. Оптимальні умови організації педагогічного контролю навчальної діяльності слухачів при підвищенні кваліфікації за ЄКТС:

- ❖ не менше п'яти видів контролю: *вхідний; модульний 1 (професійний); модульний 2 (спеціальний); вихідний; диференційований залік; захист випускної роботи;*
- ❖ наявність двох відносно самостійних підсистем педагогічного контролю – *зовнішній і внутрішній;*
- ❖ поєднання декількох методів контролю – *комп'ютерне тестування; усне (письмове) опитування* тощо.

10.6. Зовнішня підсистема педагогічного контролю – незалежне комп'ютерне тестування слухачів, яке організують і проводять спеціальні підрозділи (відділ змісту і якості підвищення кваліфікацій, центр дистанційного навчання і. т.п.)

Внутрішня підсистема – усне (письмове) опитування слухачів викладачами, кураторами–тьюторами та ін. Організується, забезпечується й проводиться кафедрами ВНЗ ППО.

10.7. Педагогічний контроль при заочній, дистанційній, очно-дистанційній формах навчання може здійснюватися дистанційно в синхронному або асинхронному режимі методами комп'ютерного тестування або опитування.

10.8. Зміст педагогічного контролю визначають кафедри. Вони розробляють, обговорюють, організують експертизи й затверджують у встановленому порядку завдання до тестів з яких формується банк даних.

Тести для кожної категорії слухачів і кожного виду педагогічного контролю формуються із завдань банку даних, як правило, за допомогою спеціальної програми.

10.9. Оцінювання взагалі – процес систематичного збирання й інтерпретації інформації, що веде до встановлення цінності одержаних результатів.

Педагогічне оцінювання передбачає низку процесів, що застосовуються для визначення рівня знань і вмінь тих хто навчається.

Оцінювання – процес формулювання висновків на підставі порівняння одержаних результатів за стандартами (еталонами).

Зразками оцінювання можуть бути: результати тестування, виконання індивідуальних завдань, захист проектів, курсових і випускних робіт та ін.

10.10. Основою оцінювання – є результат педагогічного контролю, що відображається в оцінках.

Оцінка – спосіб і результат, що підтверджує відповідність знань, вмінь, компетентностей слухачів вимогам програм підвищення кваліфікації. Оцінка може бути кількісною і якісною, перша, як правило, виражається в балах, друга – вербально («відмінно», «добре» і т.д.)

10.11. У підвищенні кваліфікації керівних, науково-педагогічних і педагогічних кадрів освіти за ЄКТС інструментально визначається (тестування, опитування) і оцінюється (кількісно і якісно) єдиний показник – індивідуальні навчальні досягнення слухача під яким розуміється ступінь засвоєння ним змісту програм навчання (освітніх стандартів).

Інші показники як-то індивідуальна (групова) успішність підвищення кваліфікації слухача (слухачів) та ін. визначаються математичними методами.

10.12. Існують різні системи оцінювання результатів навчання. Обґрунтований вибір і застосування конкретної системи – прерогатива ВНЗ ППО. У вищій школі зазвичай використовується рейтингова система оцінювання успішності студентів, застосування якої в підвищенні кваліфікації керівних кадрів освіти недоцільна через особливості контингенту і короткостроковості навчання.

10.13. Оцінювання навчальних досягнень слухачів, одержаних методом комп'ютерного тестування (зовнішня підсистема педагогічного контролю) проводиться за шкалою ЄКТС (100–бальною) в балах.

Оцінювання результатів диференційованого заліку і захисту випускної роботи (внутрішня підсистема педагогічного контролю) здійснюється за національною шкалою.

10.14. Оцінювання успішності підвищення кваліфікації слухачів здійснюється за шкалою ЄКТС на основі технології взаємопереведених оцінок, що прийняті у вітчизняній практиці.

Механізм приведення оцінок у національній шкалі до оцінок за шкалою ЄКТС представлений в таблиці (шкала – 100 балів):

Бали	Шкала ЄКТС	Національна шкала
90 та більше	Відмінно, А	5,0
80–89	Дуже добре, В	4,5
65–79	Добре, С	4,0
55–64	Задовільно, D	3,5
50–54	Достатньо, E	3,0
35-49	Незадовільно, Fx	2,0
1-34	Не прийнятно, F	1,0

10.15. Дані з усіх видів педагогічного контролю фіксуються у відомостях за спеціальною формою та в індивідуальному плані підвищення кваліфікації слухача. Підсумкові результати – у відомості обліку успішності підвищення кваліфікації слухачів, обліковій картці слухача та в додатку до свідоцтва про підвищення кваліфікації.

10.16. За організацію і стан педагогічного контролю у ВНЗ ППО в цілому відповідає проректор (заступник директора) і начальник навчального відділу (деканату, навчальної частини).

За зміст педагогічного контролю, його проведення й облік результатів відповідають кафедри (куратори / куратори-тьютори).

10.17. Стан педагогічного контролю розглядається на засіданнях кафедр не менше одного разу на рік, на засіданнях наукової ради – один раз на два роки.

11. ОБОВ'ЯЗКИ ТА ПРАВА УЧАСНИКІВ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЗА ЄКТС

11.1. Учасники навчально-виховного процесу в вищих навчальних закладах, їх права та обов'язки визначені законом України «Про вищу освіту».

Для впровадження ЄКТС відповідно до наказів МОНУ від 23 січня 2004 р. № 40 та 30 грудня 2005 р. № 776 у ВНЗ вводяться координатори ЄКТС різних рівнів та покладаються додаткові обов'язки на кураторів/кураторів-тьюторів.

11.2. Координатор **ЄКТС** від ВНЗ ППО (проректор / заступник директора) – відповідає за виконання вищим навчальним закладом норм ЄКТС. До загальних обов'язків належатиме сприяння поширенню та практичному втіленню ЄКТС і надання підтримки координатором від структурних підрозділів (інститутів, факультетів), координація їх роботи.

11.3. Координатор **ЄКТС** від структурного підрозділу (**інституту**, факультету) – заступник директору інституту (декана). Відповідає за виконання в інститутах (на факультеті) норм ЄКТС. Координує та контролює процес впровадження КМСОНП, керує роботою кураторів / кураторів-тьюторів навчальних груп.

11.4. Координатори всіх рівнів призначаються наказом ректора (директора) ВНЗ ППО. Здійснюють діяльність відповідно до спеціальних інструкцій або положень.

11.5. Куратор / куратор-тьютор – викладач, який користується авторитетом, має високі моральні якості, володіє педагогічною майстерністю та організаторськими здібностями, педагогічними технологіями, в т.ч. і, дистанційне навчання та позитивно впливає на слухачів.

Вищий навчальний заклад післядипломної педагогічної освіти
ОРІЄНТОВНА СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОГО ПЛАНУ ПІДВИЩЕННЯ
КВАЛІФІКАЦІЇ ЗА ЄКТС (очна форма навчання)

Навчальний план/Робочий навчальний план

1. Графік навчального процесу.
2. Бюджет часу.
3. План навчального процесу:

I. НОРМАТИВНА ЧАСТИНА	
	Соціогуманітарна складова Модуль 1.
	Професійноорієнтована складова Модуль 2 – 4.
	Фахова складова Модуль 5.
II. НОРМАТИВНА ЧАСТИНА	
	Індивідуальні завдання. Модуль 6.
	Контрольні заходи Модуль 7.

4. Погоджено:

Вищий навчальний заклад післядипломної педагогічної освіти
ФОРМА ТА СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОГО ПЛАНУ (очно-дистанційна форма навчання)

1. Графік навчального процесу.
2. Бюджет часу.
3. План навчального процесу.

Зміст	Перший етап (очно) Організаційно-настановна сесія						Другий етап (дистанційно) Керована самостійна робота						Третій етап (очно) Залікова сесія						Разом										
	Вид аудиторних занять		Позаауд. робота		СРС і виконання індивідуальних завдань		СРС і виконання індивідуальних завдань		Інструктивно-метод. заняття		Вид аудиторних занять		Позаауд. робота		СРС														
	Лекції	Тем. диск, тем. зустрічі, «круглі столи»	Практичні заняття	Навчальні тренінги	Інструктивно-метод. заняття	Спецкурс	Загальна кількість аудиторних годин	Загальна кількість аудиторних годин	Загальна кількість аудиторних годин	Інструктивно-метод. заняття	Візитні заняття	Конференція з обміну досвідом	СРС	Зокрема,	Загальна кількість аудиторних годин	Від аудиторних занять	СРС												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	
											Контроль	Загальна кількість годин	Вивчення навчальних модулів	Виконання випускної роботи	Індивід. навчальна практика	Інтернет-заняття	Спецкурс	Дистанційні консультації	Контроль	Загальна кількість аудиторних годин	Інструктивно-метод. заняття	Візитні заняття	Конференція з обміну досвідом	СРС	Зокрема,	Загальна кількість аудиторних годин	Від аудиторних занять	СРС	Контроль
										розрахункова робота	Контроль	Загальна кількість годин	Вивчення навчальних модулів	Виконання випускної роботи	Індивід. навчальна практика	Інтернет-заняття	Спецкурс	Дистанційні консультації	Контроль	Загальна кількість аудиторних годин	Інструктивно-метод. заняття	Візитні заняття	Конференція з обміну досвідом	СРС	Зокрема,	Загальна кількість аудиторних годин	Від аудиторних занять	СРС	Контроль

I. НОРМАТИВНА ЧАСТИНА

1. Соціогуманітарна складова
Модуль 1, 3М1-3М3.
2. Професійно-орієнтована складова
Модуль 2-4, 3М4-3М10.
3. Фахова складова
Модуль 5, 3М11-3М14.

II. ВИБІРКОВА ЧАСТИНА

1. Виконання індивідуальних завдань. Модуль 6.
2. Контрольні заходи. Модуль 7.
Погоджено.

**ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПЛАН
ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ СЛУХАЧА**

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
двнз «Університет менеджменту освіти»
Інститут відкритої освіти

**ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПЛАН
підвищення кваліфікації слухача
і результати його виконання**

Київ 2012

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

_____ 2011 р.

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПЛАН

**підвищення кваліфікації слухача
і результати його виконання**

Форма навчання _____

Система організації навчального процесу _____

Слухач _____
(прізвище, ім'я, по-батькові слухача)

Група _____
(назва категорії)

I. Настановні дані

Місце роботи слухача _____

посада _____

Адреса: _____

_____ робоча (індекс, обл., місто, вул., буд.) м.

тел/факс _____

E-mail _____

Web-сайт _____

домашня (індекс, обл., місто, вул., буд., тел/факс) , _____

E-mail _____

моб. тел. _____

Логін _____ Пароль _____

II. Вибіркова частина

Випускна робота (тема) _____

_____

Науковий керівник (П.І.Б., посада, кафедра, E-mail) _____

_____

Індивідуальна навчальна практика (вид, тема, об'єкт) _____

_____

Керівник навчальної практики (П.І.Б., посада, кафедра, E-mail) _____

_____

_____

Спецкурс за вибором (тема, завдання) _____

_____

_____

III. Структура та зміст підвищення кваліфікації

№ з/п	Зміст заходів I етап	Кількість (год./кредити)		
		II етап	III етап	
Соціо-гуманітарна підготовка				
Модуль 1.				–
ЗМ1				
ЗМ2				
ЗМ3				
Професійноорієнтована підготовка				
Модуль 2.				
ЗМ4				
ЗМ5				
ЗМ6				
Інтернет-заняття (форум)		–	3	–
Модуль 3.				
ЗМ7				
ЗМ8				
ЗМ9				
ЗМ10				
Інтернет-заняття (форум)				
Модуль 4.				–
ЗМ11				
ЗМ12				
Фахова підготовка				
Модуль 5.				
ЗМ13				
ЗМ14				
ЗМ15				
Інтернет-заняття (форум)		–	3	–
Інструктивно-методичне заняття		2	–	2
Виїзне заняття		–	–	6
Конференція з обміну досвідом		–	–	4
Вибіркова частина				
Модуль 6. Індивідуальна робота слухача				–
Спецкурс за вибором слухачів		6	12	–
Виконання випускної роботи				

Проходження навчальної практики			
Індивідуальні консультації			
Контрольні заходи			
Модуль 7. Педагогічний контроль			
Вхідний контроль			
Модульний контроль			
Вихідний контроль			
Диференційований залік			
Захист випускних робіт			
Разом			

IV. План-графік підвищення кваліфікації

I етап (очний): _____

II етап (дистанційний): _____

III етап (очний): _____

Разом: ____ год./ ____ кредитів

V. Графік виконання навчального процесу

№ з/п	Заходи	Термін виконання	Відмітка про виконання, кред./год.
I етап – організаційно-настановна сесія (очно)			
1	Аудиторні заняття		
2	Самостійна робота		
3	Вхідний контроль		
4	Індивідуальні консультації		
II етап – керована самостійна робота (дистанційно)			
5	Самостійна робота за модулями		
6	Виконання випускної роботи		
7	Індивідуальна навчальна практика		
8	Модульний контроль	I (професійний)	
	II (фаховий)		
9	Інтернет-заняття (форум) Модуль 3 Модуль 5	Модуль 2	

10	Індивідуальні консультації		
III етап – залікова сесія (очно)			
11	Виїзне заняття		
12	Конференція з обміну досвідом		
13	Самостійна робота		
14	Вихідний контроль		
15	Диференційований залік		
16	Захист випускної роботи		

VI. Успішність підвищення кваліфікації

Оцінка за видами контролю					Успішність ПК		
Модуль-ний 1 (балів)	Модуль-ний 2 (балів)	Вихідний (балів)	Диференц. залік (нац.)	Захист ВР (націон.)	Бал	Націон. шкала	ECTS

Слухач _____
(підпис) (П.І.Б.)

Куратор-тьютор _____
(підпис) (П.І.Б.)

VII. Права та обов'язки слухачів

Права слухача:

- користуватися бібліотекою, інформаційними фондами кафедр і центрів, послугами структурних підрозділів Інституту;
- ознайомлюватися з програмами, навчальними та навчально-тематичними планами підвищення кваліфікації на кафедрах або в бібліотеці Інституту;
- визначати вибіркові навчальні дисципліни (модулі) в межах, передбачених програмами, робочими навчальними планами;
- відвідувати за вибором спецкурси, факультативи, тренінги та ін., які проводяться кафедрами Інституту поза навчального часу;
- брати участь у формуванні індивідуального плану підвищення кваліфікації;
- підвищувати кваліфікацію за індивідуальним планом, який відрізняється від типового, за погодженням з профільюючою кафедрою і з дозволу декана факультету;
- виконувати атестаційну роботу за темою, яка відрізняється від рекомендованих, за умови її узгодження з профільюючою кафедрою;
- користуватися консультаціями викладачів за встановленим розкладом або усною домовленістю з викладачем;
- брати участь у науковій, науково-методичній діяльності Інституту, конференціях, семінарах тощо;
- отримувати інформацію щодо передового педагогічного досвіду, інноваційної діяльності в системі освіти в центрах педагогічної інформації та інновацій і дистанційного навчання;

- брати участь в обговоренні і вирішенні питань вдосконалення всіх аспектів навчального процесу.

Обов'язки слухача:

- дотримуватися чинного законодавства, моральних, етичних норм;
- опановувати знання, практичні навички зі спеціальності, підвищувати свій науковий та загальнокультурний рівень;
- відвідувати заняття відповідно до розкладу та індивідуального плану підвищення кваліфікації;
- своєчасно інформувати куратора (тьютора) та деканат у випадку неможливості через поважні причини відвідувати заняття та виконувати інші заходи навчального, навчально-тематичного планів (складати заліки, захищати атестаційну роботу тощо);
- виконувати встановлені правила внутрішнього розпорядку Інституту та поведінки, правила проживання в гуртожитку;
виконувати розпорядження старости та куратора (тьютора) навчальної групи в межах їх повноважень

VIII. Довідкова інформація

1. Адреса:

04053, м. Київ, вул. Артема, 52-А, корпус III
тел. 481-38-00
факс 484-35-60

2. E-mail:

Приймальня ректора УМО _____
Кафедра дистанційної освіти _____
Куратор-тьютор _____

3. Сайти:

Міністерство освіти і науки України
mon.gov.ua

Університет менеджменту освіти АПН України
umo.edu.ua

Центральний інститут післядипломної педагогічної освіти УМО НАПН України
cippe.edu.ua

Донецький інститут післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників
УМО АПН України
ipro.dn.ua

Дистанційного навчання в ППО
dl.cippe.edu.ua

Центр дистанційного навчання ІВО УМО
umoapn.net.ua

Віртуальне середовище навчальної групи _____

Вищий навчальний заклад післядипломної педагогічної освіти

ФОРМА ЗАЛІКОВОЇ ВІДОМОСТІ

Інститут _____

Залік _____

Дата заліку «___» _____ 20__ р.

Залікова відомість № _____

Категорія слухачів: _____

Форма навчання _____

Система організації навчального процесу _____

Викладач _____

(прізвище, ім'я, по батькові, вчене звання)

№	ПІБ слухачів	№ індивід. плану	Оцінка за шкалами		Підпис викладача
			національна	ECTS	

Слухачів в групі _____ осіб Не допущено _____ осіб	Не з'явилося	_____ осіб
	З'явилося	_____ осіб
	Відмінно / А	_____ осіб
	Добре / В, С	_____ осіб
	Задовільно / D, E	_____ осіб
	Незадовільно з можливістю повторного складання заліку / FX	_____ осіб
Незадовільно з обов'язковим повторним складанням заліку / F	_____ осіб	

Дата «___» _____ 20__ р. Викладач _____

(підпис, прізвище, ініціали)

Заступник директора Інституту _____

(підпис, прізвище, ініціали)

Вищий навчальний заклад післядипломної педагогічної освіти
ФОРМА ПРОТОКОЛУ ЗАСІДАННЯ КОМІСІЇ
З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ВИПУСКНИХ РОБІТ СЛУХАЧІВ

Інститут _____

Дата захисту « ____ » _____ 20__ р.

ПРОТОКОЛ № _____ від « ____ » _____ 20__ р.

засідання комісії з питань захисту випускних робіт слухачів

Категорія слухачів _____

Форма навчання _____

Система організації навчального процесу _____

Куратор-тьютор навчальної групи _____

Комісія:

Голова – _____

Члени:

1. _____
2. _____

№ з/п	Прізвище, ініціали слухача	№ індивід. плану	Тема випускної роботи	Науковий керівник		Підсумкова оцінка за шкалами	
				Прізвище, ініціали	Оцінка, бал	бальна	ECTS
1							
2							
3							
4							
5							

Слухачів в групі _____ осіб Не допущено _____ осіб	Не з'явилося З'явилося Відмінно / А Добре / В, С Задовільно / D, E Незадовільно з можливістю повторного захисту / FX Незадовільно з обов'язковим повторним захистом / F	_____ осіб _____ осіб _____ осіб _____ осіб _____ осіб _____ осіб _____ осіб
---	---	--

Пропозиції, рекомендації, особливі думки членів комісії: _____

Підписи: **Голова** _____ **Члени:** _____

(підпис, прізвище, ініціали) 1. _____ (підпис, прізвище, ініціали)

2. _____ (підпис, прізвище, ініціали)

Заступник директора інституту _____ (підпис, прізвище, ініціали)

« ____ » _____ 20__ р.

Вищий навчальний заклад післядипломної педагогічної освіти

ВІДОМІСТЬ № __ ОБЛІКУ УСПІШНОСТІ

Інститут _____
 Категорія слухачів _____
 Форма навчання _____
 Система організації навчального процесу _____
 Графік підвищення кваліфікації _____

I етап (очний) _____
 II етап (дистанційний) _____
 III етап (очний) _____

Куратор-тьютор _____
 (посада, прізвище, ініціали)

№ з/п	Прізвище, ім'я, по батькові слухача	№ індивідуального плану	Оцінка за видами контролю			Успішність ПК					
			Модульний 1 (балів)	Модульний 2 (балів)	Вихідний (балів)	Диференц. залік (націон.)	Захист ВР (націон.)	Бал	Націон. шкала	ECTS	

« ____ » _____ 20__ р.

Куратор-тьютор _____ (прізвище, ініціали)

Заст. директора Інституту _____ (прізвище, ініціали)

Вищий навчальний заклад післядипломної педагогічної освіти

РЕЦЕНЗІЯ НА ВИПУСКНУ РОБОТУ**(проект, бізнес-план, випускна робота)**

(потрібне підкреслити)

Слухач

(Прізвище, ініціали)

_____

Група

Тема роботи

_____

_____

_____

_____

Дата отримання

« _____ » _____ 20 ____ р.

Рецензент

_____

№ з/п	Критерії оцінювання	Кількість балів
1	Актуальність теми, достатність її обґрунтування	
2	Міра розкриття теми	
3	Професійна й практична спрямованість роботи	
4	Упровадження результатів роботи	
5	Якість оформлення роботи	

Примітка: *Максимальна кількість балів за кожним із критеріїв – 20 балів.**Загальна характеристика роботи, зауваження та рекомендації:**

_____

_____

_____

_____

Оцінка роботи (загальна кількість балів): _____

« _____ » _____ 20 ____ р.

_____ (підпис рецензента)

**КРЕДИТНО-МОДУЛЬНА СИСТЕМА ОРГАНІЗАЦІЇ
НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ
КЕРІВНИХ І ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ ОСВІТИ**

*Результати педагогічного експерименту
2009–2010 рр.*

2011

ВСТУП

Одним із суттєвих результатів приєднання України до Болонського процесу (у травні 2005 р.) є перехід вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації на кредитно-модульну систему організації навчального процесу (далі – КМСОНП).

Переходу ВНЗ на КМСОНП передував підготовчий період, упродовж якого МОНУ було розроблено низку нормативних документів, а також проведено широкомасштабний педагогічний експеримент (2004–2008 рр.).

Післядипломна педагогічна освіта (далі – ППО) відрізняється від системи вищої освіти за цілями, завданнями, організацією й особливостями функціонування, тому ВНЗ ППО участі в педагогічному експерименті не брали.

Водночас вивчення матеріалів педагогічного експерименту, аналіз його результатів показали доцільність та можливість упровадження КМСОНП у ППО з урахуванням специфіки діяльності. Враховуючи, що механічне перенесення результатів та рекомендацій педагогічного експерименту з однієї системи в іншу недопустиме, у січні 2009 р. в Університеті менеджменту освіти Національної академії педагогічних наук України (далі – УМО НАПН України) було розпочато держбюджетну тему НДР «Організація кредитно-модульного навчання за дистанційною формою підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти» (0109U002231). Програмою дослідження передбачалося проведення дворічного педагогічного експерименту (2009–2010 рр.), апробація наукових, методичних та організаційних напрацювань з проблеми за минулі й поточні роки, встановлення доцільності та можливості переходу в Університеті на КМСОНП, вироблення низки конкретних рекомендацій тощо.

За результатами науково-дослідної роботи зроблено науково-обґрунтований висновок про доцільність упровадження в освітню діяльність Університету КМСОНП та про можливість поліпшення основних показників системи підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти з упровадженням розробленої методики.

Автори сподіваються, що матеріали педагогічного експерименту нададуть суттєву допомогу керівникам і викладачам ВНЗ ППО щодо впровадження КМСОНП в освітню діяльність.

Усі зауваження та пропозиції надсилати на адресу:

Університет менеджменту освіти НАПН України,

04053, Київ-53, вул. Артема, 52а, корпус 3.

Тел./факс 481–38–42.

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Педагогічний експеримент – формувальний. З урахуванням особливостей та специфіки після-дипломної педагогічної освіти в експерименті перевіряються доцільність та можливість упровадження КМСОНП у навчальний процес ВНЗ ППО.

1.2. Об'єкт педагогічного експерименту – процес підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти, а його предмет – упровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу в освітню діяльність УМО НАПН України.

1.3. Гіпотеза педагогічного експерименту – упровадження елементів ECTS (КМСОНП) в освітню діяльність вищого навчального закладу післядипломної педагогічної освіти (ВНЗ ППО) III–IV рівнів акредитації – дасть змогу забезпечити сучасний рівень навчання керівних і педагогічних кадрів освіти, підвищити імідж та привабливість системи підвищення кваліфікації в цілому.

1.4. Педагогічний експеримент є складовою частиною держбюджетної теми «Організація кредитно-модульного навчання за дистанційною формою підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти» (ПК 0109U002231).

1.5. Педагогічний експеримент (далі – експеримент) проводиться на базі навчальних інститутів Університету менеджменту освіти (ЦППО, ІВО) із залученням усіх структурних підрозділів Університету. Провідна кафедра – кафедра дистанційної освіти ІВО УМО.

1.6. Нормативна база експерименту – закони України у сфері освіти, нормативні акти МОНУ та Президії НАПН України з питань КМСОНП, накази ректора УМО НАПН України від 04.11.2008 № 01-01/206, від 25.02.2010 № 01-01/32 та інші документи Університету.

1.7. Експеримент проводився в два етапи: перший – січень – грудень 2009 р., другий – січень – грудень 2010 р.

За результатами кожного етапу склалися ановані звіти.

1.8. Програму педагогічного експерименту розроблено виконавцями теми НДР та затверджено проректором з наукової роботи УМО НАПН України від 16.01.2009 р.

1.9. Етапи педагогічного експерименту, порядок їх проведення та забезпечення визначено наказами ректора УМО НАПН України від 04.11.2008 № 01-01/206 та від 25.02.2010 № 01-01/32.

Порядок та перехід навчальних інститутів Університету менеджменту освіти на КМСОНП визначено наказом ректора УМО від 29.10.2010 № 01-01/340.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

2.1. Головна мета: перевірити в реальному навчальному процесі доцільність та можливість переходу системи підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти на кредитно-модульну систему організації навчального процесу за очно-дистанційною формою навчання.

2.2. Додаткова мета: апробувати напрацювання (нормативні, наукові, методичні, організаційні тощо) за темою НДР і визначити шляхи й терміни переходу Університету на кредитно-модульну організацію навчального процесу.

2.3. Завдання. На основі нормативних актів МОНУ, Президії НАПН України, напрацювань за темою НДР, системного аналізу результатів педагогічного експерименту щодо впровадження КМСОНП у ВНЗ III–IV рівнів акредитації (2004–2008 рр.):

- ❖ обговорити на вченій раді Університету й виробити рішення про проведення в УМО педагогічного експерименту з впровадження КМСОНП, а також затвердити його наказом ректора;
- ❖ розробити програму підготовки та проведення педагогічного експерименту, обговорити й затвердити в установленому порядку;
- ❖ визначити склад учасників педагогічного експерименту, сформувати експериментальні навчальні групи слухачів;
- ❖ розробити й затвердити тимчасове положення «Про організацію навчального процесу за кредитно-модульною системою підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів в Університеті менеджменту освіти за дистанційною формою навчання»;
- ❖ апробувати нові навчальні, навчально-тематичні плани підвищення кваліфікації різних категорій слухачів, форми навчальних документів, що відповідають вимогам ECTS;
- ❖ розробити й впровадити інноваційну систему педагогічного контролю, визначити порядок оцінювання успішності підвищення кваліфікації слухачів за шкалою ECTS;
- ❖ узагальнити результати педагогічного експерименту, сформулювати висновки, розробити рекомендації щодо переходу Університету на КМСОНП.

3. ОРГАНІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

3.1. Форма навчання.

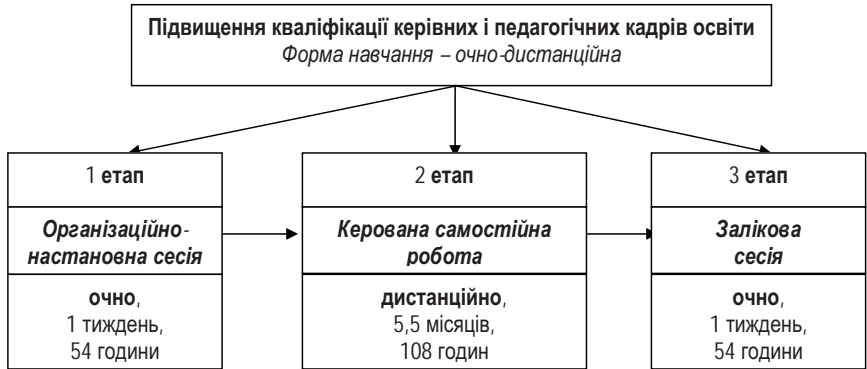
Відповідно до напрацювань за темою НДР в експерименті щодо впровадження КМСОНП у систему підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти було обґрунтовано й схвалено очно-дистанційну форму навчання.

Очно-дистанційна форма навчання застосовується в УМО НАПН України в процесі підвищення кваліфікації слухачів з 2005 р. Її науково обгрунтоване впровадження у навчальних інститутах Університету дало змогу підвищити ефективність та якість навчання слухачів.

3.2. Структура процесу підвищення кваліфікації. Нині в Університеті використовується структурна модель підвищення кваліфікації за очно-дистанційною формою навчання, представлена на рис. 1.

Параметри моделі:

повна тривалість підвищення кваліфікації 6 місяців;
 обсяг навантаження 216 годин.

Рис. 1. Діюча структурна модель підвищення кваліфікації за очно-дистанційною формою навчання

В експерименті було збережено структуру моделі підвищення кваліфікації, але змінено параметри та зміст етапів (рис. 2).

1 етап – організаційно-настановна сесія розглядалася як основна з точки зору надання слухачам навчальної інформації, що обумовило збільшення її тривалості до двох тижнів.

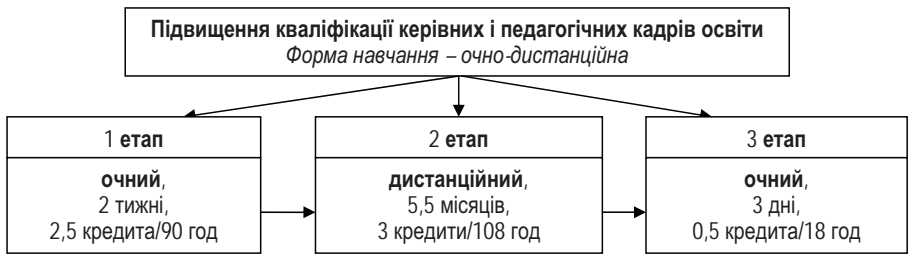
Параметри етапу – очний, 2 тижні, 2,5 кредиту / 90 годин.

2 етап – керована самостійна робота слухача.

Параметри не змінювалися – дистанційний, 5,5 місяців, 3 кредити / 108 годин.

3 етап – залікова сесія розглядалася як суто підсумкова. Відсутні заняття інформаційного типу. Залишилися тільки заходи, які дають змогу робити висновки про успішність підвищення кваліфікації.

Параметри етапу – очний, 3 дні, 0,5 кредита / 18 годин.

Рис. 2. Нова структурна модель підвищення кваліфікації у педагогічному експерименті

3.3. Нормативно-правове забезпечення педагогічного експерименту щодо впровадження КМСОНП базувалося на положеннях і рекомендаціях МОНУ (накази: № 48, 49 від 23.01.2004; № 812 від 20.10.2004; № 774 від 30.12.2005; № 943 від 16.10.2009), положеннях про кредитно-модульну систему організації навчального процесу в провідних вищих навчальних закладах України (НТУУ «КПІ»; НТУ та ін.) та включало:

- ❖ програму підготовки та проведення педагогічного експерименту за темою НДР «Організація кредитно-модульного навчання за дистанційною формою підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти» (РК № 0109U002231) від 22.01.2009;
- ❖ тимчасове положення «Про організацію навчального процесу за кредитно-модульною системою підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів в Університеті менеджменту освіти за дистанційною формою навчання», розроблене для УМО НАПН України виконавцями теми НДР та схвалене вченою радою Університету (протокол № 2 від 25 березня 2009);

❖ **плани:**

– *план-графік* підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти на 2009–2010 рр.

До плану-графіка було включено експериментальні групи слухачів із зазначенням категорії, чисельності слухачів, календарних строків етапів підвищення кваліфікації за новою структурою:

2009 р. – чотири категорії слухачів, чотири навчальні групи, 46 осіб;

2010 р. – чотири категорії слухачів, шість навчальних груп, 93 особи;

- ❖ навчальні плани. Для експериментальних груп було розроблено й затверджено у встановленому порядку експериментальні навчальні плани, що відрізняються від діючих за формою, структурою та змістом.

Нова структура навчальних планів містить три види підготовки слухачів (соціогуманітарну, професійноорієнтовану, фахову) та вибірково частину;

- ❖ навчально-тематичні плани для експериментальних навчальних груп слухачів відрізняються від діючих за формою та змістом. У них більш чітко зазначалася структура змісту самостійної роботи слухачів;
- ❖ розклад занять в експериментальних навчальних групах складався на всі очні етапи підвищення кваліфікації виконавцями теми НДР (кураторами-тьюторами) спільно з навчальними відділами Інститутів.

При цьому за можливості враховувалася нова структура навчального дня слухачів: перша половина – аудиторні заняття за нормативними темами (три пари), друга половина – обов'язкова керована самостійна робота слухачів (одна пара).

3.4. Кадрове забезпечення.

Загальне керівництво педагогічним експериментом здійснював науковий керівник теми НДР, ректор УМО НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України В. В. Олійник.

Безпосереднє керівництво навчальним процесом в експериментальних групах слухачів здійснювали куратори-тьютори, призначені наказом ректора УМО, виконавці теми НДР: С. В. Антошук, А. Л. Клі-менко, Л. Л. Ляхоцька, С. Ю. Хасіневич.

У своїй роботі куратори-тьютори керувалися положенням «Про куратора-тьютора навчальної групи слухачів курсів підвищення кваліфікації за очно-дистанційною формою навчання», розробленим вико-навцями теми НДР та затвердженим у встановленому порядку.

Заняття в експериментально-навчальних групах слухачів проводили провідні викладачі кафедр ЦППО та ІВО (доктори, кандидати наук), з якими в підготовчий період було проведено відповідний семінар.

Особлива увага на семінарах зверталася на особливості проведення всіх видів занять в умовах КМСОНП.

3.5. Наукове, навчально-методичне забезпечення.

Педагогічний експеримент проводився за очно-дистанційною формою навчання та КМСОНП, що зумовило необхідність розробки науково-методичного забезпечення.

Наукове, навчально-методичне забезпечення очно-дистанційної форми навчання в процесі підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти достатньо повно розроблено кафедрою дистанційної освіти УМО й апробовано впродовж 2000–2010 рр. Перелік основних публікацій за цією проблемою наведено в збірнику наукових праць кафедри.

Наукове, навчально-методичне забезпечення впровадження КМСОНП містить:

- ❖ інформаційні матеріали щодо впровадження КМСОНП у провідних ВНЗ III–IV рівнів акредитації (НТУУ «КПІ», НТУ та ін.);
- ❖ власні напрацювання виконавців теми НДР, перелік яких наведено нижче.

1. Антощук С. В. Створення дистанційного курсу (модуля) / С. В. Антощук // Інформаційні технології в освіті : зб. спецкурсів для слухачів очно-дистанційної форми навчання у системі післядипломної педагогічної освіти, розроблений за проектом МОН України та Світового банку («Рівний доступ до якісної освіти»); НАПН України, Ун-т менеджменту освіти. – К., 2010. – С. 12–20.

2. Діагностика підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти за очно-дистанційною формою навчання : метод. рек. / В. В. Олійник, В. О. Гравіт, А. Л. Кліменко; АПН України, Ун-т менедж. освіти. – К., 2008. – 24 с.

3. Клименко А. Л. Диагностика повышения квалификации руководящих и педагогических кадров образования при очно-дистанционной форме обучения : сб. материалов Междунар. конф. «Перспективы открытого дистанционного образования в контексте развития информационно-коммуникационных технологий», 21–22 октября 2009 г. / А. Л. Клименко. 1 т. – Алматы, 2009. – С. 47–53.

4. Клименко А. Л. Використання в дистанційному навчанні комунікацій в Інтернеті на основі техно-логій веб 2.0. / А. Л. Клименко // Інформаційні технології в освіті: зб. спецкурсів для слухачів очно-дистанційної форми навчання у системі післядипломної педагогічної освіти, розроблений за проектом МОН України та Світового банку («Рівний доступ до якісної освіти»); НАПН України, Ун-т менеджменту освіти. – К., 2010. – С. 31–36.

5. Ляхоцкая Л. Л. Нормативное и научно-методическое обеспечение дистанционного обучения в системе повышения квалификации педагогических кадров: сб. материалов Междунар. конф. «Перспективы открытого дистанционного образования в контексте развития информационно-коммуникационных технологий», 21–22 октября 2009 г. / Л. Л. Ляхоцкая. – 1 т. – Алматы, 2009. – С. 21–25.

6. Ляхоцька Л. Л. Застосування електронних технологій навчання у підвищенні кваліфікації керівників освіти / Л. Л. Ляхоцька // Післядипломна освіта в Україні. – 2010. – № 2 (17). – С. 51–58.

7. Ляхоцкая Л. Л. Личность в едином образовательном пространстве: сб. научных статей Между-народного образовательного форума, г. Запорожье, 5–7 мая 2010 г. / Л. Л. Ляхоцкая ; под науч. ред. проф. К. Л. Крутий. – Ч. 2: конференция «Детство в современном мире: первые семь лет и вся жизнь». «Информационное коммуникативное пространство как новая среда личности». – Запорожье : ООО «ЛИПС» ЛТД, 2010. – С. 295–300.

8. Ляхоцька Л. Л. Підвищення кваліфікації керівних та педагогічних кадрів на засадах кредитно-модульної системи організації навчального процесу / Л. Л. Ляхоцька // Післядипломна освіта в Україні. – 2009. – № 2. – С. 48–53.

9. Ляхоцька Л. Л. Використання аудіовізуальних засобів навчання в системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників / Л. Л. Ляхоцька, Л. В. Калачова [Електронні інформаційні ресурси створення, використання]. Зб. матеріалів Республіканської наук.-практ. Інтернет-конф., Вінниця, 12–18 квітня 2010 р. – К. : Кондор, 2010. – С. 152–169.
10. Методика підготовки і проведення занять з навчального модуля «Відкрита освіта та дистанційне навчання» : метод. посіб. / В. В. Олійник, Л. Л. Ляхоцька, В. О. Гравіт та ін. ; НАПН України, Ун-т менедж. освіти. – К., 2010. – 280 с.
11. Олійник В. В. Менеджмент розвитку фахового зростання педагогічних працівників профтехосвіти в сучасних умовах / В. В. Олійник; АПН України, Ун-т менедж. освіти. – К., 2009. – 112 с.
12. Олійник В. В. Підвищення кваліфікації працівників профтехосвіти: концептуальні та організаційно-методичні засади / В. В. Олійник; АПН України, Ун-т менедж. освіти. – К., 2009. – 88 с.
13. Олійник В. В. Самостійна робота слухачів у процесі підвищення кваліфікації : навч.-метод. матеріали / В. В. Олійник, В. О. Гравіт, Л. Л. Ляхоцька. – К. : НАПН України, Ун-т менедж. освіти, 2010. – 44 с.
14. Олійник В. В. Управління підвищенням кваліфікації працівників профтехосвіти в умовах трансформації суспільства / В. В. Олійник; АПН України, Ун-т менедж. освіти. – К., 2009. – 104 с.
15. Олійник В. В. Підвищення кваліфікації керівників освіти за дистанційною формою навчання / В. В. Олійник, В. Ю. Биков, В. О. Гравіт; за заг. ред. В. В. Олійника. – К. : Логос, 2006. – 408 с.
16. Олійник В. В. Дистанційне навчання в післядипломній освіті // Сучасний стан і світові тенденції розвитку дистанційної освіти (інформаційно-аналітичні матеріали) / В. В. Олійник, В. О. Гравіт, Л. Л. Ляхоцька; за заг. ред. П. М. Таланчука. – К. : ун-т «Україна», 2010. – С. 194–240.
17. Олійник В. В. Теорія і практика контролю успішності підвищення кваліфікації педагогічних працівників / В. В. Олійник, В. О. Гравіт, Л. Л. Ляхоцька // Післядипломна освіта в Україні. – 2009. – № 2. – С. 18–22.
18. Олійник В. В. Сучасний стан освітньої політики та тенденції розвитку дистанційного навчання в Україні // Сучасний стан і світові тенденції розвитку дистанційної освіти (Інформаційно-аналітичні матеріали) / В. В. Олійник, Л. Л. Ляхоцька ; за заг. ред. П. М. Таланчука. – К. : ун-т «Україна», 2010. – С. 93–101.
19. Підвищення кваліфікації керівних кадрів професійно-технічних навчальних закладів за дистанційною формою навчання : навч. посіб. / В. В. Олійник, В. Ю. Биков, В. О. Гравіт та ін.; НАПН України, Ун-т менедж. освіти. – К., 2010. – 235 с.
20. Підвищення кваліфікації керівних кадрів професійно-технічних навчальних закладів за дистанційною формою навчання : варіат. навч.-метод. комплекс / В. В. Олійник, В. Ю. Биков, В. О. Гравіт та ін.; АПН України, Ун-т менедж. освіти. – К., 2008. – 160 с.
21. Сябрук Т. І. Використання Інтернет-сервісів та ресурсів у дистанційному навчанні / Інформаційні технології в освіті : зб. спецкурсів для слухачів очно-дистанційної форми навчання у системі після-дипломної педагогічної освіти, розроблений за проектом МОН України та Світового банку («Рівний доступ до якісної освіти») ; НАПН України, Ун-т менеджменту освіти. – К., 2010. – С. 37–46.

3.6. Інформаційне та комунікаційне забезпечення.

Інформаційне та комунікаційне забезпечення педагогічного експерименту містить:

- ❖ формування зовнішнього та внутрішнього (УМО) інформаційно-освітнього середовища (рис. 3, 4);
- ❖ формування персональних веб-середовищ слухачів на базі веб-класу «ХП»;
- ❖ створення консультативного пункту на базі комп'ютерного класу кафедри дистанційної освіти (ауд. 1.11).

Основу методичного забезпечення педагогічного експерименту містить: компакт-диск, зміст якого наведено нижче.

Зміст компакт-диску

Посібники, методичні рекомендації:

1. Діагностика підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти за очно-дистанційною формою навчання : метод. рек. / В. В. Олійник, В. О. Гравіт, А. Л. Кліменко; АПН України, Ун-т менедж. освіти. – К., 2008. – 24 с.

2. Методика підготовки і проведення занять з навчального модуля «Відкрита освіта та дистанційне навчання» : метод. посіб. / В. В. Олійник, Л. Л. Ляхоцька, В. О. Гравіт та ін.; НАПН України, Ун-т менедж. освіти. – К., 2010. – 280 с.

3. Підвищення кваліфікації керівників освіти за дистанційною формою навчання : навч. посіб. / В. В. Олійник, В. Ю. Биков, В. О. Гравіт та ін.; НАПН України, Ун-т менедж. освіти. – К., 2010. – 235 с.

4. Проект положення про кредитно-модульну систему організації навчального процесу в після-дипломній педагогічній освіті / В. В. Олійник, В. О. Гравіт, Л. Л. Ляхоцька та ін. ; за заг. ред. В. В. Олійника. – К. : УМО, 2011. – 53 с.

5. Самостійна робота слухачів у процесі підвищення кваліфікації: наук.-метод. матеріали / В. В. Олійник, В. О. Гравіт, Л. Л. Ляхоцька ; НАПН України, Ун-т менедж. освіти. – К., 2010. – 44 с.

6. Тимчасове положення «Про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі при підвищенні кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти за очно-дистанційною формою навчання» / В. В. Олійник, В. О. Гравіт, Л. Л. Ляхоцька та ін. ; за заг. ред. В. В. Олійника. – К. : УМО, 2009. – 36 с.

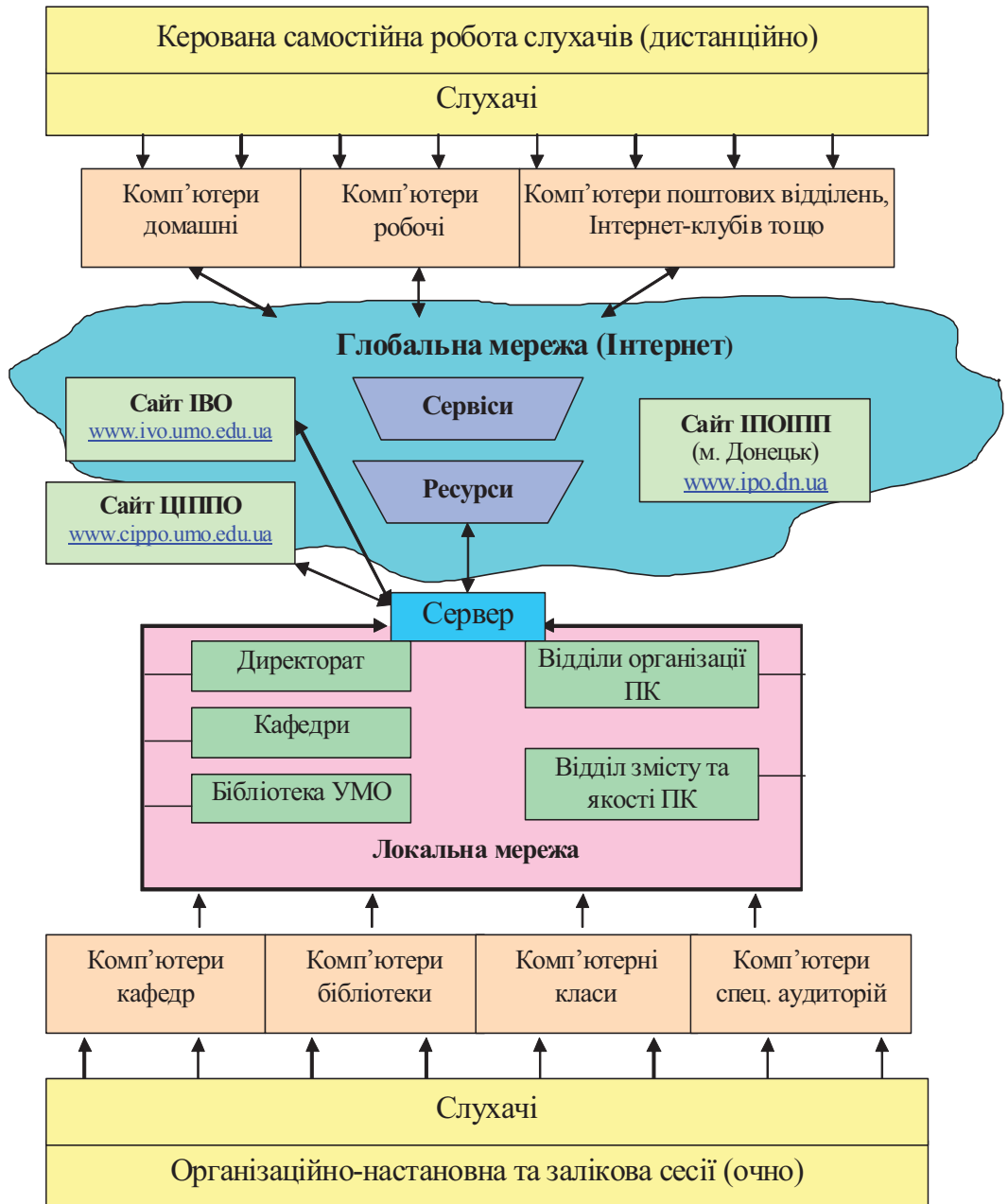
Матеріали до тематичних дискусій, практичних занять:

1. Нормативне та методичне забезпечення підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів за очно-дистанційною формою навчання та кредитно-модульною системою організації навчального процесу: практичне заняття / В. В. Олійник, В. О. Гравіт.

2. Основи кредитно-модульної системи організації навчального процесу : лекція / В. В. Олійник, В. О. Гравіт.

3. Стратегія розвитку освіти України в контексті євроінтеграції та Болонського процесу: тематична дискусія / В. В. Олійник, В. О. Гравіт.

4. Упровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах післядипломної педагогічної освіти: тематична дискусія, «круглий стіл» В. В. Олійник, В. О. Гравіт.

Рис. 3. Схема інформаційно-освітнього середовища підвищення кваліфікації слухачів УМО

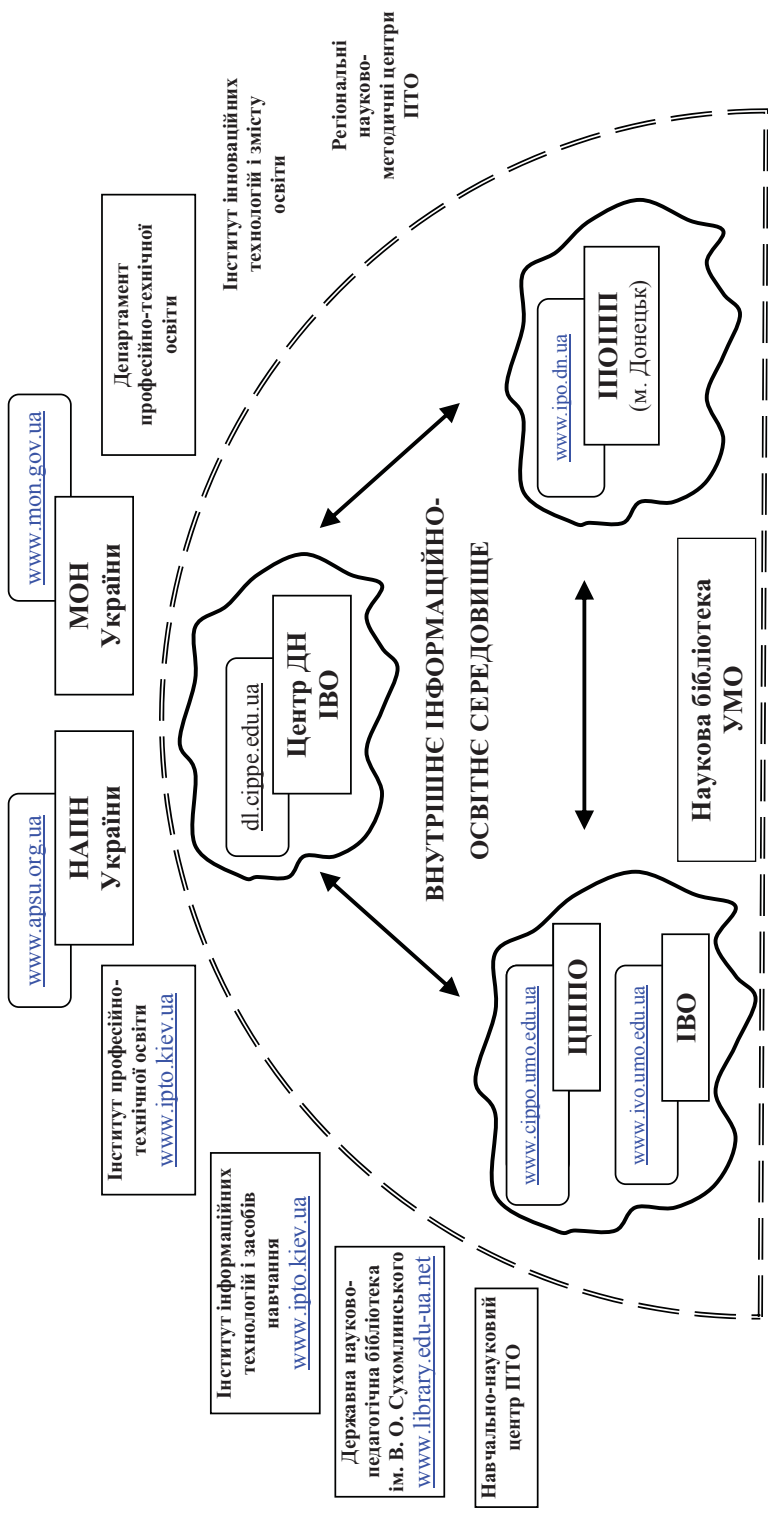

Рис. 4. Структура інформаційно-освітнього середовища системи підвищення кваліфікації керівних і педагогічних працівників освіти

4. САМОСТІЙНА РОБОТА СЛУХАЧІВ

Самостійна робота слухачів (далі – СРС) у педагогічному експерименті має два основних аспекти: організаційний та педагогічний.

Організаційний аспект:

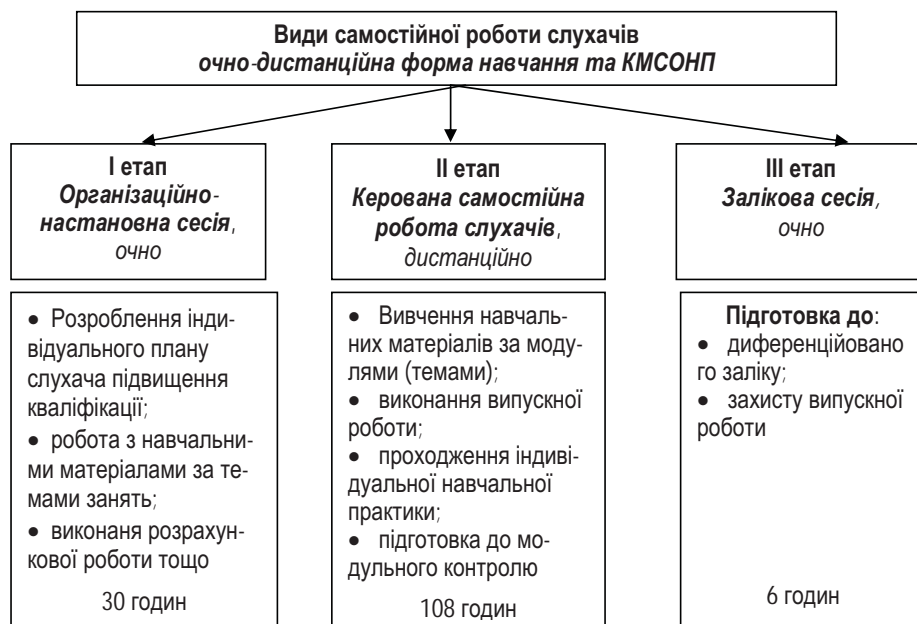
❖ розподіл годин СРС за етапами підвищення кваліфікації:

I етап – 30 год; II етап – 108 год; III етап – 6 год

❖ розподіл годин за видами СРС:

Види навчальних робіт	Підготовка до одного аудиторного академічного часу					Підготовка до				Виконання			
	лекції	практ. зан.	семінар, тем./диск.	лабор. роб.	конф. з обм. доєв.	модул. контролю	диференц. заліку	захисту вип. роботи	екзамену	реферату	розрах. роботи	випуск. роботи	Індив.-навч. практики
Норма часу (год)	0,3 – 0,5	0,5 – 0,75	1,5–2	1–1,5	2	2	6	6	36	8	6	36	18

❖ розподіл видів СРС за етапами підвищення кваліфікації (рис. 5):

Рис. 5. Види самостійної роботи слухача в процесі

підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти

Керування СРС здійснювалося на всіх етапах підвищення кваліфікації як посередньо через програми, плани, завдання тощо, так і безпосередньо.

Безпосередньо керування СРС експериментальних груп здійснювала кафедра дистанційної освіти через кураторів-тьюторів.

На першому етапі підвищення кваліфікації для СРС (дві академічні години – з 14⁰⁰ до 15²⁰) використовувався консультативний пункт, створений відповідно до наказу ректора УМО від 25.02.2010 № 01-01/32 на базі комп’ютерного класу кафедри дистанційної освіти.

Консультативний пункт (далі – КП) було додатково обладнано стендами з літературою (підручниками, навчальними посібниками, навчально-методичними комплексами тощо), а також технічними засобами навчання.

Реєстрацію слухачів у період обов’язкової самостійної роботи здійснював староста експериментальної навчальної групи в спеціальному журналі «Журнал обліку самостійної роботи слухачів», а контроль – куратор-тьютор.

Зміст та місце самостійної роботи (консультативний пункт, кафедру, бібліотеку тощо) слухачі визначали самостійно, але з обов’язковим фіксуванням у вищезгаданому журналі.

На дистанційному етапі підвищення кваліфікації безпосереднє керування СРС здійснювали куратор-тьютор навчальної групи та викладачі кафедр за допомогою регулярного зворотного зв’язку на основі використання сучасних інформаційних та інтернет-технологій.

Зміст та структура СРС на дистанційному етапі підвищення кваліфікації визначалися програмами, навчальними та навчально-тематичними планами і передбачали: вивчення навчальної інформації; виконання випускної роботи; проходження індивідуальної навчальної практики; модульний контроль, дистанційне консультування, Інтернет-заняття та ін. (рис. 6).

Рис. 6. Типова структура самостійної роботи слухачів на дистанційному етапі підвищення кваліфікації

Вивчення навчальної інформації здійснювалося як традиційними методами, так і за спеціально розробленою програмою, розміщеною в персональному веб-просторі. Навчальну інформацію було підготовлено до сприйняття слухачами через її відбір, конструювання, генералізацію, структурування та чітку алгоритмізацію процесу засвоєння.

Принцип підготовки навчальної інформації до її сприйняття слухачами з використанням персонального веб-простору типу «Веб-клас НТУ «ХПІ» зображено на рис. 7.

Виконання випускної роботи – важливий вид СРС на дистанційному етапі підвищення кваліфікації.

Метою виконання випускної роботи слухачем є підвищення його теоретичної та методичної підготовки, систематизація та поглиблення теоретичних і практичних знань з обраної теми, удосконалення або набуття досвіду самостійної творчої роботи, розвиток навичок самоосвіти.

Вимоги до структури, змісту, рівня, оформлення випускної роботи, рекомендації щодо її написання визначаються спеціальною методикою.

Керівництво написанням слухачем випускної роботи здійснює науковий керівник, який призначається за рішенням кафедри.

Навчальні модулі	Змістові модулі	Навчальні цілі знати/уміти	Контрольні завдання	Бібліотека
Модуль 1. Освіта в Україні: стан і розвиток	ЗМ 1. Філософія і соціологія освіти.	У цілому, за навчальним модулем.	У цілому, за навчальним модулем.	1. Правильні відповіді на контрольні питання. 2. Перелік літератури за змістом навчального модуля. 3. Визначення основних понять (за навчальним модулем)
	ЗМ 2. Відкрита освіта і дистанційне навчання.	Кількість – від кількості ЗМ	Кількість – від кількості ЗМ	
	ЗМ 3. Розвиток освіти в Україні та країнах світу	Знати	Знати	
	Уміти	Уміти		
	4	4		
	5	5		
6	6			

Рис. 7. Варіант підготовки навчальної інформації до СРС з використанням персонального веб-простору

Тема випускної роботи і дані наукового керівника зазначаються в індивідуальному плані підвищення кваліфікації слухача. Оцінка випускної роботи здійснюється за певною методикою.

Виконання індивідуальної навчальної практики – вид самостійної роботи слухача на дистанційному етапі підвищення кваліфікації. На основі індивідуальної навчальної практики реалізується така обов’язкова форма організації навчального процесу, як практична підготовка слухача, тобто отримання ним професійних навичок, умінь, а також навичок дослідницької роботи.

Залежно від категорії слухачів індивідуальна навчальна практика може бути методичною, управлінською, науково-дослідною (рис. 8).

Рис. 8. Види індивідуальної навчальної практики слухачів

Вид навчальної практики встановлювала кафедра. Завдання на практику, організаційно-методичні вказівки щодо її проведення видавав слухачеві науковий керівник на консультації (індивідуальному занятті). Тема практики зазначається в індивідуальному плані підвищення кваліфікації слухача.

За результатами практики слухач складав звіт, який може оформлятися як самостійний документ, як один з додатків до випускної роботи. Типову форму і загальні вимоги до оформлення звіту практики визначає відділ організації підвищення кваліфікації, а вимоги до змісту – кафедра.

Консультавання слухачів (дистанційне) проводиться як за їхнім запитом, так і за ініціативи ви-кладачів. Може здійснюватися в режимі реального часу (синхронно) та із затримкою відповідей у часі (асинхронно) з використанням усіх засобів зв'язку (веб-класу, Інтернету, електронної і звичайної пошти, телефону, факсу тощо). Організується відділом змісту і якості підвищення кваліфікації за технічної підтримки центру дистанційного навчання.

Консультації фіксувалися у журналі кафедри із зазначенням фактично витраченого часу на їх проведення.

Модульний контроль – вид зовнішнього педагогічного контролю на дистанційному етапі підвищення кваліфікації. Проводився з метою визначення результатів засвоєння слухачами змісту навчальних модулів. Здійснювався відділом змісту й якості підвищення кваліфікації УМО методом комп'ютерного тестування. Зміст і технологія проведення модульного контролю регламентуються спеціальною інструкцією.

Підвищена увага до різних аспектів СРС у педагогічному експерименті щодо впровадження КМСОНП обумовлювалася, по-перше, значущістю цієї форми організації навчання, по-друге, її низькою якістю за існуючої організації підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти.

5. ПЕДАГОГІЧНИЙ КОНТРОЛЬ ТА ОЦІНЮВАННЯ

В експерименті застосовувалася інноваційна система педагогічного контролю, розроблена в контексті теми НДР, що відрізняється від існуючої.

Визнано за доцільне мати систему педагогічного контролю, що містить дві порівняно самостійні підсистеми: зовнішню та внутрішню.

Зовнішня підсистема являє собою незалежну систему комп'ютерного тестування, що проводиться співробітниками відділу моніторингу якості освіти Університету та містить такі види контролю: вхідний; модульний (професійний), модульний (фаховий); вихідний.

Контроль навчальних досягнень слухачів проводився за дидактичними тестами. Завдання до них розроблялися й затверджувалися відповідними кафедрами.

З переліку завдань за спеціальною комп'ютерною програмою формувалися контрольні тести.

Внутрішня підсистема містила поточний контроль, диференційований залік і захист слухачами випускних робіт (далі – ВР).

У кінці кожного заняття з метою визначення рівня засвоєння слухачами матеріалів і спонукання їх до активної пізнавальної діяльності викладачем здійснювався поточний контроль.

Диференційований залік проводився на заключному, третьому, етапі підвищення кваліфікації куратором-тьютором навчальної групи за білетами, розробленими відповідними кафедрами. Білети розглядалися й затверджувалися, їх підписував завідувач кафедри.

Захист ВР слухачем проводився за диференційованим заліком на заключному етапі підвищення кваліфікації комісією (з трьох осіб), призначеною за розпорядженням директора відповідного Інституту.

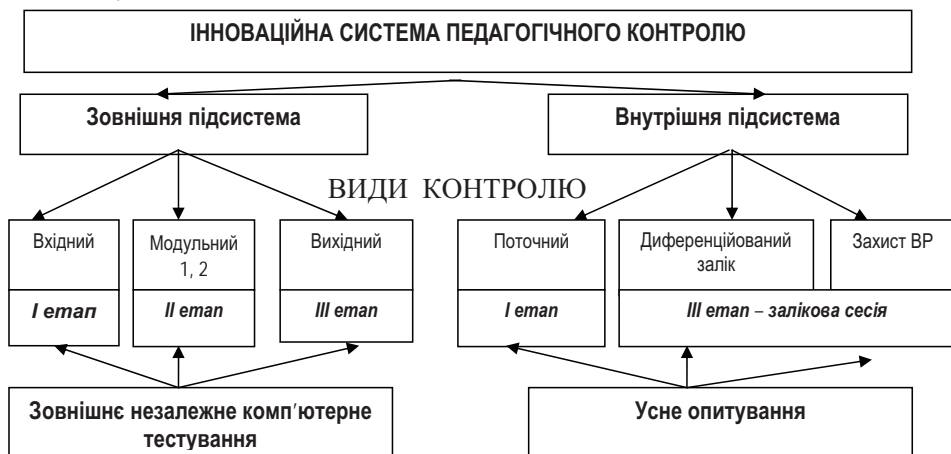
Слухач надавав комісії повністю оформлену ВР з рецензією наукового керівника.

Структуру системи розроблено кафедрою дистанційної освіти в 2008 р., апробовано в навчальних групах кафедри, вона мала позитивний результат (рис. 9).

Її застосування в педагогічному експерименті потребує перегляду змісту контрольних тестів та відображення в них питань упровадження КМСОНП.

Педагогічне оцінювання (далі – оцінювання) в експерименті – це процес систематичного збору даних про знання та вміння слухачів.

В експерименті результати зовнішнього педагогічного контролю оцінювалися кількісно в балах, а внутрішнього – у системі, схваленій у вищій школі України: «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно».

Рис. 9. Структура педагогічного контролю при підвищенні кваліфікації слухачів за очно-дистанційною формою навчання та КМСОНП

Відомо, що в європейській системі оцінювання використовується шкала ECTS та такі літерні позначення: А — відмінно, В – дуже добре, С — добре, D – задовільно, E – достатньо, FX – незадовільно (недостатньо, необхідно доопрацювати), F – незадовільно (необхідно переробити).

Для приведення результатів усіх видів педагогічного контролю до системи оцінювання за шкалою ECTS використовувався спеціальний механізм (наказ МОНУ від 23.01.2004 № 48), в УМО було також схвалено 100-бальну шкалу оцінювання, сутність якої наведено в табл. 1.

Основним вимірювальним показником у ході педагогічного експерименту є показник індивідуальних навчальних досягнень слухача за кожним видом контролю – ІДС.

Таблиця 1

Механізм приведення системи оцінювання знань до системи ECTS

За національною шкалою	За шкалою ECTS		Цифрова (у балах)
«Відмінно»	A	Відмінно – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	90–100
«Добре»	B	Дуже добре – вище середнього стандарту, але з деякими поширеними помилками	86–89
	C	Добре – хороша робота, але з помітними помилками	76–85
«Задовільно»	D	Задовільно – пристойно, але зі значними недоліками	70–75
	E	Достатньо – є відповідною мінімальним вимогам	60–69
«Незадовільно»	FX	Незадовільно – недостатньо: необхідно доопрацювати	35–59
	F	Незадовільно – необхідно переробити	1–34

На основі ІДС розраховувалися такі показники успішності, як:

- ❖ індивідуальна успішність підвищення кваліфікації слухача (далі – ІУПКС);
- ❖ успішність підвищення кваліфікації слухачами навчальної групи (далі – УПКГ).

Індивідуальна успішність підвищення кваліфікації слухача (ІУПКС) розраховувалася як середнє значення суми індивідуальних досягнень виду контролю (у балах). Нижче подаємо формулу для розрахування середнього значення успішності підвищення кваліфікації слухача:

$$IУПКС_{cp} = \frac{\sum IДС}{n} \quad (1),$$

де $IУПКС_{cp}$ – середнє значення успішності підвищення кваліфікації слухача в балах;

$\sum IДС$ – сума індивідуальних досягнень слухача (у балах);
 n – кількість видів контролю.

Примітка: при розрахунку $\sum IДС$ показники вхідного контролю не враховуються. Переведення оцінок із національної шкали в балах здійснюється за табл. 1.

Результати зовнішнього контролю (комп'ютерного тестування) визначаються автоматично за спеціальною програмою й оформляються у вигляді таблиці, яка передається куратору-тьютору відповідної кафедри з відділу змісту та якості освіти.

Результати складання слухачами диференційованого заліку та захисту ВР фіксуються у відомостях за встановленою формою, опрацьовуються (переводяться в бали) кураторами-тьюторами навчальних груп.

Опрацьовані дані за всіма видами контролю вносяться до спеціальної «Відомості обліку успішності», форми, розробленої відповідно до наказу МОНУ від 30.12.2005 № 774.

Середня успішність підвищення кваліфікації слухачами навчальної групи ($УПКГ_{cp}$) розраховувалася за формулою:

$$УПКГ_{cp} = \frac{\sum IУПКС_{cp}}{N} \quad (2),$$

де $\sum IУПКС_{cp}$ – сума середніх значень успішності підвищення кваліфікації слухачами навчальної групи в балах;

N – кількість слухачів у навчальній групі.

Дані щодо успішності підвищення кваліфікації ($УПКГ_{cp}$) слухачами кожної експериментальної групи фіксуються в спеціальних відомостях.

Відомості обліку індивідуальної та групової успішності оформлялися куратором-тьютором у встановленому порядку. Вони є базою подальших розрахунків, офіційними документами педагогічного контролю.

6. ХІД ТА РЕЗУЛЬТАТИ ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

Педагогічний експеримент проводився у два етапи:

I етап – січень – грудень 2009 р.;

II етап – січень – грудень 2010 р.

Заняття в експериментальних групах проводилися в структурі навчального процесу інститутів, але за окремими розкладами, розробленими кафедрою дистанційної освіти з урахуванням особливостей КМСОНП.

Основні показники експериментальних груп наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Основні показники експериментальних груп

№ з/п	Категорія слухачів	К-ть груп/ слух.	Графік підвищення кваліфікації			Куратор-тьютор
			I етап	II етап	III етап	
1	Начальники (завідувачі) відділів (управління) освіти районних держадміністрацій	1/8	16.03–28.03 2009 р.	30.03–27.10 2009 р.	28.10–30.10 2009 р.	Антощук С.В.
2	Заступники директорів з виховної роботи ВНЗ I–II рівнів акредитації	1/9	06.04–18.04 2009 р.	20.04–10.11 2009 р.	11.11–13.11 2009 р.	Хасіневич С.Ю., Ляхоцька Л.Л.
3	Новопризначені директори професійно-технічних закладів	1/15	18.05–30.05 2009 р.	02.06–08.12 2009 р.	09.12–11.12 2009 р.	Хасіневич С.Ю., Ляхоцька Л.Л.
4	Новопризначені завідувачі (резерв) районних (міських) методичних кабінетів	1/14	04.05–16.05 2009 р.	18.05–24.11 2009 р.	25.11–27.11 2009 р.	Кліменко А.Л.

На першому етапі педагогічного експерименту відпрацьовувалися (апробувалися) нова форма, структура та зміст навчальних планів.

Нова форма, структура та зміст навчальних та навчально-тематичних планів.

Під час розроблення нової структури навчальних планів ми враховували, по-перше, досвід ВНЗ, по-друге, особливості підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти.

Було схвалено апробовану в реальному навчальному процесі структуру, що містить три види підготовки слухачів (соціогуманітарну, професійно-орієнтовану, фахову) та вибіркочку частину.

Основу змісту соціогуманітарної підготовки керівних і педагогічних кадрів освіти в процесі підвищення кваліфікації мають, на нашу думку, ставити питання, пов'язані зі станом освіти в Україні, тенденціями розвитку, проблемами, перспективами тощо. Тому структура цього виду підготовки може бути однаковою (універсальною) для всіх категорій слухачів, а рівень, глибина та складність питань, що розглядаються, залежать від посади того, хто навчає (методист → ректор).

Структура змісту професійноорієнтованої підготовки для керівних і педагогічних кадрів освіти в процесі підвищення кваліфікації для вищезазначених категорій теж є універсальною, до якої належать: основи професійної діяльності (нормативно-правові, психолого-педагогічні, інформаційно-комунікативні та ін.), а також основи організації та забезпечення навчального процесу (організація, планування, контроль, оцінювання, моніторинг тощо).

За умови збереження загальної структури професійноорієнтованої підготовки конкретний зміст навчання залежить від категорії слухачів.

Включення до структури навчальних планів у вигляді окремого розділу фахової підготовки слухачів обумовлювалося, по-перше, значущістю цього виду підготовки, по-друге, особливостями його змісту та динамікою змін, залежно від зовнішніх і внутрішніх факторів та умов.

Структура фахової підготовки, як і структура попередніх видів підготовки слухачів, може бути універсальною для різних категорій керівних і педагогічних кадрів освіти.

Основним компонентом структури фахової підготовки слухачів можуть бути: сутність та зміст діяльності керівника (методиста, викладача та ін.); сучасні підходи до управління навчальним закладом (факультетом, кафедрою, навчальною групою тощо) та освітньою діяльністю (навчальним процесом); атестація керівних і педагогічних кадрів; інноваційна діяльність керівних і педагогічних кадрів тощо.

Як і в попередніх видах підготовки, конкретний зміст фахової підготовки залежить від категорії слухачів і визначається державною політикою у сфері освіти, поточним станом справ в освіті та завданнями на найближчий період.

Вибіркова частина навчальних планів підвищення кваліфікації різних категорій слухачів забезпечує в межах установлених процедур (індивідуальних завдань) свободу вибору змісту, що відповідає їхнім професійним і пізнавальним запитам та інтересам. Структура процедур, як правило, стандартна: виконання випускної роботи, проходження індивідуальної навчальної практики, спецкурс тощо.

Отже, в експерименті перевірялися принципово нові навчальні плани, у процесі розроблення застосовувалися інноваційні підходи.

При конструюванні змісту підвищення кваліфікації слухачів експериментальних груп за основу було взято принципи модульності, інтеграції й універсальності.

Для всіх експериментальних навчальних груп було розроблено й реалізовано оптимальну структуру змісту у складі 6–7 модулів. Чотири-п'ять модулів – основний зміст, серед яких: один модуль – соціогуманітарна підготовка; два-три – професійно-орієнтована й один – фахова. Два наступні модулі (№ 5, 6) – «службові» (табл. 3, 4).

Таблиця 3

Модуль 5. Індивідуальні завдання

№ з/п	Вид індивідуального завдання	К-сть годин за етапами		
		I етап	II етап	III етап
1	Розрахункова частина	6	-	-
2	Спецкурс	2	12	-
3	Виконання випускної роботи	-	36	-
4	Проходження індивідуальної навчальної практики	-	18	-

Таблиця 4

Модуль 6. Педагогічний контроль

№ з/п	Вид педагогічного контролю	Розподіл видів контролю за етапами		
		I етап	II етап	III етап
1	Вхідний	+		
2	Модульний 1 (професійний)		+	
3	Модульний 2 (фаховий)		+	

4	Вихідний			+
5	Диференційований залік			+
6	Захист випускної роботи			+

Організація, зміст, форми та методи роботи куратора-тьютора навчальної групи слухачів.

У підготовчий період з кураторами-тьюторами експериментальних навчальних груп у межах постійно діючого семінару було проведено низку занять з організації та змісту їхньої роботи.

Виконавцями теми НДР було розроблено проект положення «Про куратора-тьютора навчальної групи слухачів», основний зміст апробовано на першому етапі педагогічного експерименту (2009 р.).

Про нову систему педагогічного контролю докладно йдеться в розділі 5.

Труднощі, які не вдалося до кінця подолати на першому етапі, – це зміст і структура дидактичних контрольних тестів для підсистеми зовнішнього незалежного контролю.

Результати педагогічного контролю фіксувалися у «Відомостях обліку успішності підвищення кваліфікації слухачів», за даними яких розраховувалася середня успішність підвищення кваліфікації слухачів експериментальних навчальних груп (табл. 5, 6).

За даними табл. 5 будувалася діаграма, що наочно ілюструвала результати педагогічного контролю (рис. 10).

ВІДОМІСТЬ № _____

обліку успішності підвищення кваліфікації слухачів

Інститут	Інститут відкритої освіти
Категорія слухачів	новопризначені завідувачі (резерв) районних (міських) методичних кабінетів
Форма навчання	очно-дистанційна форма навчання
	Система організації навч. процесу кредитно-модульна система організації навчального процесу

Графік підвищення кваліфікації:

<i>I етап (очний)</i>	04.05–16.05 2009 р.
<i>II етап (дистанційний)</i>	17.05–23.11 2009 р.
<i>III етап (очний)</i>	25.11–27.11 2009 р.

Куратор-тьютор **ст. викладач Кліменко А.Л.**

(посада, прізвище, ім'я, по батькові)

Таблиця 5

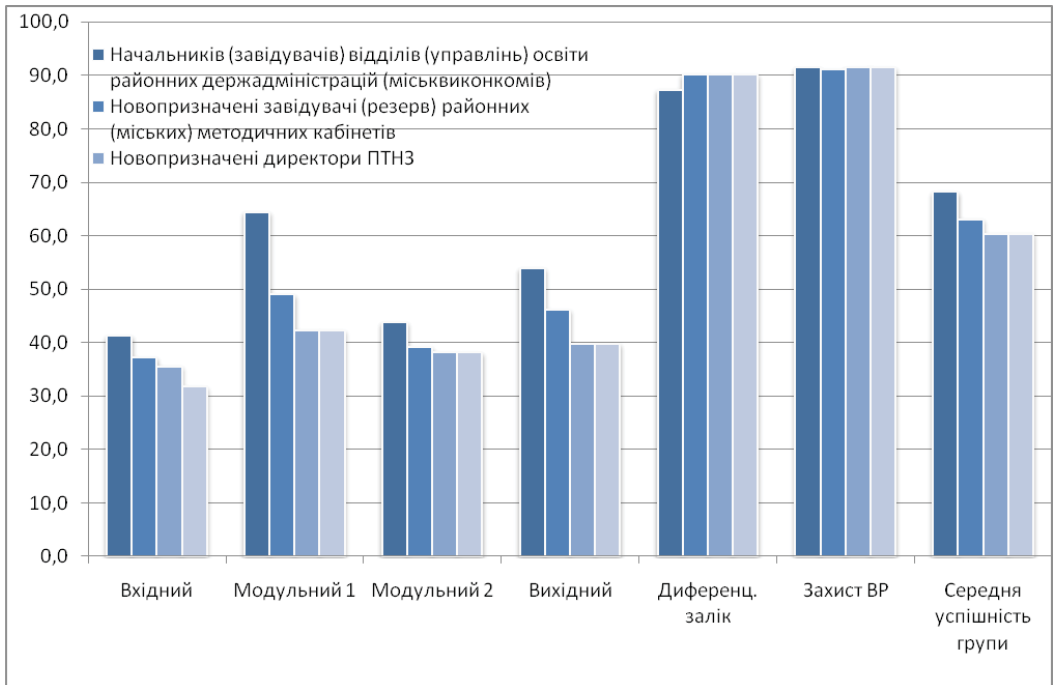
Успішність підвищення кваліфікації слухачів

№ з/п	Прізвище, ім'я, по батькові слухача	Оцінка за видами контролю, бал						Успішність ПК	
		Вхідний	Модуль-ний 1	Модуль-ний 2	Вихідний	Диференц. залік	Захист ВР	Бали	ECTS
1	Абельчук З.С.	45	45	27,5	42,5	92	95	60,4	Е
2	Бондаренко В.Л.	40	47,5	37,5	52,5	94	92	64,7	Е
3	Вінійчук Л.І.	27,5	47,5	32,5	42,5	92	96	62,1	Е
4	Дубіна Т.С.	52,5	57,5	30	47,5	92	86	62,6	Е
5	Каліберда К.В.	30	37,5	55	35	98	98	64,7	Е
6	Канівець С.С.	37,5	55	40	50	80	83	61,6	Е
7	Коротич О.Ю.	30	47	20	32,5	78	85	52,6	FX
8	Костогрив А.М.	42,5	55	40	52,5	94	92	66,7	Е
9	Кушнір Л.В.	35	47,5	45	55	92	88	65,5	Е
10	Панкрашова Л.М.	35	40	47,5	50	93	93	64,7	Е
11	Посохова Г.Л.	45	62,5	50	52,5	96	98	71,8	D
12	Рибак С.В.	20	45	42,5	52,5	78	80	59,6	Е
13	Солом'янюк Л.М.	35	47,5	40	42,5	90	92	62,4	Е
14	Яценко Г.Ю.	45	50	40	37,5	93	96	63,3	Е
Середня успішність групи, Σ/п		37,1	48,9	39,1	46,1	90,1	91	63,1	Е

Таблиця 6

Середня успішність слухачів експериментальних навчальних груп за видами контролю

№ з/п	Категорія/навчальна група	Середня успішність слухачів за видами контролю, бал						Середня успішність групи
		Вхідний	Модуль-ний 1	Модуль-ний 2	Вихідний	Диференц. залік	Захист ВР	
1	Начальники (завідувачі) відділів (управ-ління) освіти районних держадміністрацій (міськвиконкомів)	41,3	64,4	43,8	53,9	87,3	91,4	68,1
2	Новопризначені завідувачі (резерв) район-них (міських) методичних кабінетів	37,1	48,9	39,1	46,1	90,1	91	63,1
3	Новопризначені директори ПТНЗ	35,5	42,2	38,1	39,7	90,1	91,4	60,3
4	Заступники директорів з виховної роботи ВНЗ I-II рівнів акредитації	31,7	42,2	38,1	39,7	90,1	91,4	60,3

Рис. 10. Результати підвищення кваліфікації слухачів експериментальних груп на першому етапі педагогічного експерименту (2009 р.)

7. ДРУГИЙ ЕТАП ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ (січень – грудень 2010 р.)

Головна мета другого етапу педагогічного експерименту – створити науково-методичну нормативну організаційну базу для забезпечення переходу навчальних інститутів УМО на кредитно-модульну систему організації навчального процесу.

ЗАВДАННЯ ДРУГОГО ЕТАПУ (2010 р.)

Враховуючи досвід першого етапу педагогічного експерименту та поточні напрацювання за темою НДР, відкоригувати основні елементи КМСОНП та апробувати їх у реальному навчальному процесі, а саме:

1. Відкоригувати форму, структуру та зміст навчальних планів підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти за очно-дистанційною формою навчання та КМСОНП, перевірити їх у навчальному процесі ЦППО та ІВО.
2. Відповідно до вимог ECTS підготувати всю навчальну документацію.
3. Уточнити організацію й порядок проходження слухачами усіх видів педагогічного контролю, оцінювання й обліку його результатів.
4. Уточнити конкретні аспекти роботи куратора-тьютора, внести відповідні зміни до положення «Про куратора-тьютора навчальної групи слухачів».
5. Розробити й обговорити проект положення «Про кредитно-модульну систему організації навчального процесу у вищих навчальних закладах післядипломної освіти».

У другому етапі педагогічного експерименту брали участь слухачі навчальних груп (табл. 7).

**План-графік підвищення кваліфікації експериментальних навчальних груп
(другий етап, 2010 р.)**

Категорії слухачів	К-сть груп/ слух.	Етапи		
		I	II	III
Директори ПТНЗ	1/16	18.01–30.01 2010 р.	31.01–08.06 2010 р.	09.06–11.06 2010 р.
Заступники директорів ПТНЗ з навчально-виховної роботи та соціальних питань	1/21	08.02–20.02 2010 р.	21.02–07.09 2010 р.	08.09–10.09 2009 р.
Методисти-тьютори (куратори з дистанційного навчання)	2/29	22.03–03.04 2010 р.	04.04–19.10 2010 р.	20.10–22.10 2010 р.
Педагоги-викладачі дистанційного навчання (тьютори)	2/27	12.04–24.04 2010 р.	25.04–02.11 2010 р.	03.11–05.11 2010 р.

Розподіл годин за етапами підвищення кваліфікації:

1. Загальний

Загальна кількість годин – 216 год/6 кредитів,
зокрема за етапами: I етап – 90 год/2,5 кр.
II етап – 108 год/3 кр.
III етап – 18 год/0,5 кр.

2. За видами навчальної роботи

I етап – організаційно-настановна сесія (очно):
Аудит – 60 год
СРС – 30 год
90 год

II етап – керована самостійна робота (дистанційно):
СРС – 108 год

III етап – залікова сесія (очно):
Аудит – 12 год
СРС – 6 год
18 год

На другому етапі використовувалися уточнена форма та структура навчального плану.
Зразок представлено на рис. 11.

Зміст	Перший етап (очно) Організаційно-настановна сесія								Другий етап (дистанційно) Керована самостійна робота								Третій етап (очно) Залікова сесія							
	Вид аудиторних занять				Позаауд. робота				СРС і виконання індивідуаль- них завдань				СРС і виконання індивідуаль- них завдань				Вид аудиторних занять				Позаауд. робота			
1	Загальна кількість аудиторних годин				Спецкурс				Розрахункова робота				Загальна кількість годин				Загальна кількість аудиторних годин							
2	Лекції				Розрахункова робота				Вивчення навчальних модулів				Інструктивно-метод. заняття				Інструктивно-метод. заняття							
3	Тем. диск., тем. зустрічі, «круті столи»				консультації				Виконання випускної роботи				Інтернет-заняття				Візитні заняття							
4	Практичні заняття				консультації				Вивчення навчальних модулів				Інтернет-заняття				Візитні заняття							
5	Навчальні тренінги				консультації				Виконання випускної роботи				Інтернет-заняття				Візитні заняття							
6	Інструктивно-метод. заняття				консультації				Виконання випускної роботи				Інтернет-заняття				Візитні заняття							
7	Інструктивно-метод. заняття				консультації				Виконання випускної роботи				Інтернет-заняття				Візитні заняття							
8	Спецкурс				консультації				Вивчення навчальних модулів				Інтернет-заняття				Візитні заняття							
9	Спецкурс				консультації				Вивчення навчальних модулів				Інтернет-заняття				Візитні заняття							
10	Спецкурс				консультації				Вивчення навчальних модулів				Інтернет-заняття				Візитні заняття							
11	Спецкурс				консультації				Вивчення навчальних модулів				Інтернет-заняття				Візитні заняття							
12	Спецкурс				консультації				Вивчення навчальних модулів				Інтернет-заняття				Візитні заняття							
13	Спецкурс				консультації				Вивчення навчальних модулів				Інтернет-заняття				Візитні заняття							
14	Спецкурс				консультації				Вивчення навчальних модулів				Інтернет-заняття				Візитні заняття							
15	Спецкурс				консультації				Вивчення навчальних модулів				Інтернет-заняття				Візитні заняття							
16	Спецкурс				консультації				Вивчення навчальних модулів				Інтернет-заняття				Візитні заняття							
17	Спецкурс				консультації				Вивчення навчальних модулів				Інтернет-заняття				Візитні заняття							
18	Спецкурс				консультації				Вивчення навчальних модулів				Інтернет-заняття				Візитні заняття							
19	Спецкурс				консультації				Вивчення навчальних модулів				Інтернет-заняття				Візитні заняття							
20	Спецкурс				консультації				Вивчення навчальних модулів				Інтернет-заняття				Візитні заняття							
21	Спецкурс				консультації				Вивчення навчальних модулів				Інтернет-заняття				Візитні заняття							
22	Спецкурс				консультації				Вивчення навчальних модулів				Інтернет-заняття				Візитні заняття							
23	Спецкурс				консультації				Вивчення навчальних модулів				Інтернет-заняття				Візитні заняття							
24	Спецкурс				консультації				Вивчення навчальних модулів				Інтернет-заняття				Візитні заняття							
25	Спецкурс				консультації				Вивчення навчальних модулів				Інтернет-заняття				Візитні заняття							
26	Спецкурс				консультації				Вивчення навчальних модулів				Інтернет-заняття				Візитні заняття							
27	Спецкурс				консультації				Вивчення навчальних модулів				Інтернет-заняття				Візитні заняття							
28	Спецкурс				консультації				Вивчення навчальних модулів				Інтернет-заняття				Візитні заняття							
29	Спецкурс				консультації				Вивчення навчальних модулів				Інтернет-заняття				Візитні заняття							

I. Соціогуманітарна підготовка

Модуль 1, ЗМ1–ЗМ3

II. Професійно-орієнтована підготовка

Модуль 2–4, ЗМ4–ЗМ10

III. Фахова підготовка

Модуль 5, ЗМ11–ЗМ14

IV. Вибіркова частина

Модуль 6. Виконання індивідуальних завдань

V. Контрольні заходи

Модуль 7. Контрольні заходи

Рис. 11. Форма та структура навчального плану підвищення кваліфікації слухачів експериментальних груп за КМСОНП.

Враховуючи досвід проведення першого етапу педагогічного експерименту було розроблено й апробовано в навчальному процесі комплект навчальної документації, що відповідає вимогам ECTS, а саме:

1. Навчальний план підвищення кваліфікації _____ (категорія) за очно-дистанційною формою та кредитно-модульною системою організації навчального процесу.
2. Навчально-тематичні плани на кожний етап підвищення кваліфікації.
3. Індивідуальні плани підвищення кваліфікації слухача – за кількістю слухачів у групі.
4. Таблиці результатів зовнішнього незалежного контролю (тестування) – за видами контролю.
5. Залікова відомість – результати диференційованого заліку.
6. Протокол засідання комісії з питань захисту випускних робіт слухачів.
7. Відомість обліку успішності підвищення кваліфікації слухачами – завершальний документ.
8. Комплект білетів для диференційованого заліку.

Усі документи – за новими формами, зразки яких представлено в додатках.

До основних документів методичного забезпечення ми відносимо:

1. Орієнтований перелік тем випускних робіт слухачів.
2. Орієнтований перелік питань, що виносяться на диференційований залік.
3. Зразок рецензії наукового керівника на випускну роботу слухача.

Після завершення третього етапу підвищення кваліфікації куратори-тьютори експериментальних груп надали звіти, завдяки яким було уточнено зміст таких документів:

1. Тимчасового положення «Про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі при підвищенні кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти за очно-дистанційною формою навчання».

2. Положення «Про куратора-тьютора навчальної групи слухачів».
3. Індивідуального плану підвищення кваліфікації слухача.

Крім того, матеріали другого етапу педагогічного експерименту було використано під час розроблення структури та змісту положення «Про кредитно-модульну систему організації навчального процесу в післядипломній педагогічній освіті».

Основні результати другого етапу педагогічного експерименту, за даними педагогічного контролю, зафіксовано у відомостях обліку успішності підвищення кваліфікації слухачами (6 шт. – за числом експериментальних навчальних груп), складено таблиці 8, 9, а також побудовано діаграму успішності підвищення кваліфікації слухачів експериментальних груп (рис. 12).

ВІДОМІСТЬ № _____

обліку успішності підвищення кваліфікації слухачів

Інститут

Інститут відкритої освіти УМО НАПН України

Категорія слухачів

навчання (тьютори)

Форма навчання

очно-дистанційна форма навчання

Система організації навч. процесу

кредитно-модульна система організації навчального процесу

Графік підвищення кваліфікації:

I етап (очний)

12.04–24.04 2010 р.

II етап (дистанційний)

26.04–01.11 2010 р.

III етап (очний)

03.11–05.11 2010 р.

Куратор-тьютор ст. викладач Антошук С. В.

(посада, прізвище, ім'я, по батькові)

Таблиця 8

Успішність підвищення кваліфікації слухачів експериментальних навчальних груп

№ з/п	Прізвище, ім'я, по батькові слухача	Оцінка за видами контролю, бал						Успішність ПК	
		Вхідний	Модульний 1	Модульний 2	Вихідний	Диференц. залік	Захист ВР	Бал	ECTS
1	Божко О.П.	45	65	53	58	83	92	70,2	D
2	Васильченко Л.В.	58	40	50	40	91	87	61,6	E
3	Войчишина Л.В.	40	40	45	45	88	99	63,4	E
4	Гальчевська Н.А.	45	43	35	38	95	100	62,2	E
5	Заторська С.В.	48	45	50	53	87	96	66,2	E
6	Колотій Л.П.	43	45	43	55	70	93	61,2	E
7	Коцюбан І.І.	55	33	28	45	60	60	45,2	FX
8	Лапшина І.С.	50	43	33	35	90	71	54,4	FX
9	Лесик О.В.	45	30	35	35	70	99	53,8	FX
10	Мазуркевич І.В.	65	45	28	45	90	95	60,6	E
11	Миць М.Я.	47	65	60	60	69	70	64,8	E
12	Нюня Т.Л.	45	35	30	38	71	90	52,8	FX
13	Пойда С.А.	53	50	40	43	95	97	65	E
14	Трепаченко В.В.	45	65	48	55	71	91	66	E
15	Шевченко О.А.	60	55	48	55	72	91	64,2	E
Середня успішність групи, Σ/п		49,6	46,6	41,7	46,7	80,1	88,7	60,8	E

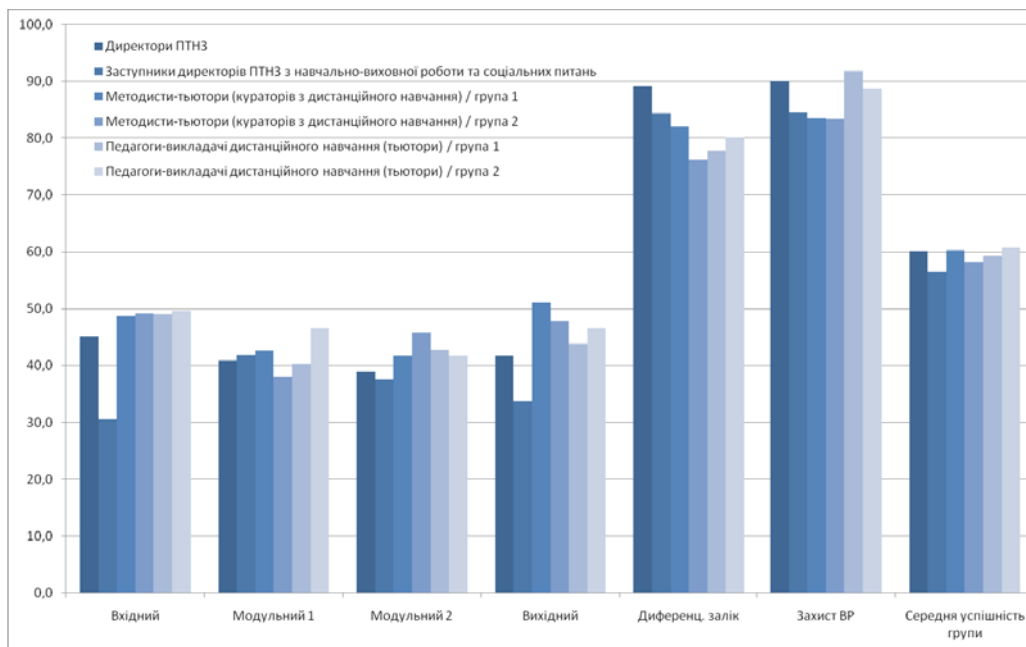
Таблиця 9

Середня успішність слухачів експериментальних навчальних груп за видами контролю

№ з/п	Категорія/навчальна група	Середня успішність слухачів за видами контролю, бал						Середня успішність групи
		Вхідний	Модульний 1	Модульний 2	Вихідний	Диференц. залік	Захист ВР	
1	Директори ПТНЗ	45,2	40,9	38,9	41,7	89,1	90,1	60,2
2	Заступники директорів ПТНЗ з навчально-виховної роботи та соціальних питань	30,5	41,9	37,6	33,7	84,3	84,5	56,4
3	Методисти-тьютори (куратори з дистанційного навчання) / група 1	48,6	42,6	41,8	51,1	82,1	83,5	60,2
4	Методисти-тьютори (куратори з дистанційного навчання) / група 2	49,2	38,0	45,7	47,8	76,2	83,4	58,2

5	Педагоги-викладачі дистанційного навчання (тьютори) / група 1	49,0	40,3	42,8	43,8	77,8	91,8	59,3
6	Педагоги-викладачі дистанційного навчання (тьютори) / група 2	49,6	46,6	41,7	46,7	80,1	88,7	60,8

Для підвищення якості самостійної роботи слухачів на першому етапі підвищення кваліфікації було вирішено використовувати індивідуальні завдання у вигляді розрахункової роботи. Зразок із варіантів завдань на розрахункову роботу подано нижче.

Рис. 12. Результати підвищення кваліфікації слухачів експериментальних груп на другому етапі педагогічного експерименту (2010 р.)

Завдання № ____ на розрахункову роботу

слухач _____

навчальна група _____

видано «__» _____ 20__ р. прийнято «__» _____ 20__ р.

1. Визначити структуру підвищення кваліфікації педагогічних працівників за очно-дистанційною формою навчання і КМСОНП для:

❖ категорії _____

❖ загального обсягу, кредитів/годин _____

2. Зобразити графічно обрану Вами структуру підвищення кваліфікації.

3. Сформулювати цілі і завдання першого етапу підвищення кваліфікації.

4. Сформулювати цілі і завдання другого етапу підвищення кваліфікації.

5. Сформулювати цілі і завдання третього етапу підвищення кваліфікації.

6. Описати зміст першого етапу підвищення кваліфікації і розрахувати розподіл годин (ауди-торних, самостійної роботи слухача).

7. Описати зміст другого етапу підвищення кваліфікації і розрахувати розподіл годин (аудиторних, самостійної роботи слухача).

8. Описати зміст третього етапу підвищення кваліфікації і розрахувати розподіл годин (ауди-торних, самостійної роботи слухача).

9. Розрахувати успішність підвищення кваліфікації слухача N, якщо його навчальні досягнення:

- ❖ вхідний контроль _____ балів;
- ❖ модульний контроль 1 _____ балів;
- ❖ модульний контроль 2 _____ балів;
- ❖ вихідний контроль _____ балів;
- ❖ диференційований залік _____ балів;
- ❖ захист випускної роботи _____ балів.

10. Розрахувати успішність ПК слухачів навчальної групи при середніх показниках:

- ❖ вхідний контроль _____ балів;
- ❖ модульний контроль 1 _____ балів;
- ❖ модульний контроль 2 _____ балів;
- ❖ вихідний контроль _____ балів;
- ❖ диференційований залік _____ балів;
- ❖ захист випускної роботи _____ балів.

Слухач _____
(прізвище, ім'я, по батькові) (підпис)

Загальна оцінка _____

Перевірив _____
(прізвище, ім'я, по батькові) (підпис)

Загалом, мету та завдання педагогічного експерименту було реалізовано, що дало змогу виробити обґрунтовані висновки й рекомендації.

ВИСНОВКИ Й РЕКОМЕНДАЦІЇ

Обґрунтовані результати педагогічного експерименту допомагають дійти таких висновків:

- ❖ експеримент підтвердив положення теорії про доцільність і можливість переходу підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів від курсової системи організації навчального процесу до кредитно-модульної;
- ❖ КМСОНП прийнятна для всіх форм навчання: очної, заочної, дистанційної та ін.;
- ❖ для підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти найдоцільніше перейти на КМСОНП за очно-дистанційною формою навчання, що зумовлено специфікою цієї форми навчання й особливостями системи (мало навчального часу, модульність програм тощо);
- ❖ інноваційна структура навчальних програм та навчальних планів, що включає соціогуманітарну, професійноорієнтовану, фахову підготовки та вибіркову частину, виправдала себе, її можна рекомендувати для застосування у подальшому, до того ж не тільки для експериментальних груп;
- ❖ завищені результати прийому диференційованих заліків та захист випускних робіт є наслідком суб'єктивного підходу викладачів до процедури оцінювання та невиконання науковими керівниками методичних рекомендацій щодо оцінювання якості випускних робіт слухачами. Необхідно уточнити відповідні методичні рекомендації та процедуру рецензування випускних робіт;
- ❖ слід посилити увагу до організації, змісту та керування самостійною роботою слухачів на всіх етапах підвищення кваліфікації як важливої й обов'язкової форми організації навчання в процесі підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти. Доцільно ввести до структури навчального дня слухача обов'язкову самостійну роботу з 14⁰⁰ до 15²⁰ (одна академічна година);
- ❖ методичне, дидактичне та комунікаційне забезпечення СРС, особливо на дистанційному етапі підвищення кваліфікації, треба суттєво поліпшити шляхом видання відповідних методик і заповнення персонального веб-простору слухачів навчальними матеріалами;
- ❖ значного поліпшення потребує система зовнішнього незалежного контролю як щодо організації тестування, так і щодо змісту контрольних тестів. Доцільно збільшити кількість завдань у тесті до 50 (що підвищить надійність контролю), спростити процес оцінювання результатів;

- ❖ розроблений та апробований комплект навчальних документів (див. додатки), що відповідає вимогам ECTS, виправдав себе, його можна рекомендувати до впровадження;
- ❖ під час експерименту апробовано основні елементи процесу впровадження КМСОНП у підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти, що дасть змогу розпочати розроблення положення «Про кредитно-модульну систему організації навчального процесу у закладах після-диплом-ної педагогічної освіти».

Автори:

ОЛІЙНИК *Віктор Васильович*, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України (вступ, розділ 1.3; розділ 2.1).

ГРАВІТ *Володимир Олександрович*, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, професор (розділ 1.2; розділ 2.2).

ЛЯХОЦЬКА *Лариса Леонідівна*, кандидат педагогічних наук, доцент (розділ 4.1; розділ 4.3).

САМОЙЛЕНКО *Олександр Миколайович*, кандидат педагогічних наук, доцент (розділ 4.2).

ХАСІНЕВИЧ *Світлана Юріївна*, кандидат фізико-математичних наук, доцент (Додаток 1)

АНТОЩУК *Світлана Володимирівна*, старший викладач (розділ 1,1; 3,1; 3,3)

КЛІМЕНКО *Андрій Лукич*, старший викладач;(розділ 2,3; 3,2)

СЯБРУК *Тетяна Іванівна*, методист вищої категорії (Додаток 2)

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ
КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО
ПРОЦЕСУ ПРИ ПІДВИЩЕННІ КВАЛІФІКАЦІЇ
КЕРІВНИХ КАДРІВ ЗА ОЧНО-ДИСТАНЦІЙНОЮ
ФОРМОЮ НАВЧАННЯ**

Посібник

За загальною редакцією
доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена НАПН України
Віктора Васильовича **Олійника**

Редактор Бартош С. В.
Верстка Лоза В. С.
Обкладинка Резніков П. В.

Підписано до друку 10.12.2012 р. Формат 70x100 1/16
Гарнітура Петербург. Друк. офс. Папір офс.
Ум. друк. арк. 17,06
Наклад 300 пр.

**Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено.**

Видавництво «Педагогічна думка»
04053, м. Київ, вул. Артема, 52-а, корп.2;
тел./факс: (044) 484-30-71

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовників
та розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 3563 від 28.08.2009 р.